

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ
แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสาร
อย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

The Study of Urban Community History to Create Added
Values for Tourist Destinations of Chiangsaen District
: The Use of Participative Communication to Conserve
Sustainable Tourist Destinations

โดย ดร.คมสัน รัตนะสิมากุลและคณะ

สิงหาคม 2552

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ
แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสาร
อย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

The Study of Urban Community History to Create Added
Values for Tourist Destinations of Chiangsaen District
: The Use of Participative Communication to Conserve
Sustainable Tourist Destinations

คณะผู้วิจัย

คมสัน รัตนะสิมากุล

ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์

วาลี ชันธุวาร

สังกัด

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ชุดโครงการ วาระแห่งชาติเพื่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่การพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน ปี 2551

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้มอบทุนสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ทำงานวิจัยในหัวข้อที่ผู้วิจัยมีความสนใจเป็นพิเศษ

ขอขอบพระคุณกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน รวมถึงชาวเชียงใหม่ทุกคนสำหรับน้ำใจที่เอื้อเฟื้อและเมตตาให้ข้อมูลกับผู้วิจัยอย่างดี ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ แต่ยังช่วยให้ผู้วิจัยได้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในวันข้างหน้า

ขอขอบคุณ ดร.อรุณศรี ว่องปฏิการ ดร.ชิมมี อุปรา อ.กานดา ช่างชัยและอ.ธราจันทร สีนุพรหม สำหรับความช่วยเหลือที่ทำให้งานวิจัยนี้ลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณครูบาอาจารย์ทุกท่านและบุคลากรที่ช่วยทำให้ผู้วิจัยได้มีวันนี้

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และรักษาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ให้อยู่ไปอีกนานเท่านาน

คมสัน รัตนะสิมากุลและคณะ

5 สิงหาคม 2552

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำมาเป็นทางเลือกในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของไทย เพราะประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นเรื่องราวที่มีชีวิต ซึ่งสามารถสร้างแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้หรือใช้เวลาท่องเที่ยวในจังหวัดนั้นได้เพิ่มขึ้น อันจะส่งผลต่อการใช้จ่ายสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับจังหวัดนั้นได้

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและรักษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น จึงได้นำแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการสื่อสารของชุมชนเข้ามาเป็นแนวคิดหลักในการศึกษา เพราะการมีส่วนร่วมเป็นการเชื่อมประสานทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ ขณะที่การสื่อสารก็เป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้กลุ่มบุคคลต่างๆ ของชุมชนเมืองที่มีความตั้งใจและความเกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองหรือได้รับผลกระทบต่อตนเองโดยตรง ได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้และความเข้าใจร่วมกัน

สำหรับงานวิจัยนี้ได้เลือกพื้นที่เขตตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายมาเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดเมืองหนึ่งของแคว้นล้านนา จากหลักฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสนเป็นเมืองที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน

จากความต้องการดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงนำมาสู่วัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ผ่านการบอกเล่าและเอกสาร โดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาและพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองด้วยตัวชุมชนเอง 2) เพื่อหาแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม 3) เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองและ 4) เพื่อหารูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ

จากการศึกษาพบว่า ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนนั้นส่วนใหญ่นั้นจะผูกพันอยู่กับสถานที่ที่ตนรู้จัก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตำนานที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ ตำนานเวียงหนองล่องและตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่นและพญาแสนภู ซึ่งโยงใยให้เห็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญมากที่สุดช่วงหนึ่งของเชียงแสน โดยเฉพาะความรุ่งเรืองในฐานะอาณาจักรโยนกนาคนครและช่วงที่เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ของเชียงแสนที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยเป็นซากโบราณสถานในปัจจุบัน

ตำนานเวียงหนองล่องเป็นตำนานที่กล่าวถึงอาณาจักรโยนกนครที่รุ่งเรืองยุคหนึ่งของเชียงแสน แต่อาณาจักรแห่งนี้ก็ได้ล่มสลายลงเพราะเกิดจากเหตุที่ชาวเมืองไปกินปลาไหลเผือกจนทำให้เมืองทรุดล่มลงกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ โดยรอบบริเวณหนองล่องหรือทะเลสาบเชียงแสนในปัจจุบันมีการขุดค้นพบโบราณวัตถุและมีการจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

สำหรับตำนานพระเจ้าล้านตื้อนั้นมีความเกี่ยวข้องกับเกาะดอนแท่นกับพระเจ้าแสนภูที่สร้างเมืองเชียงแสน พระเจ้าล้านตื้อหรือพระเจ้าทองทิพยี่นั้นเป็นเรื่องที่บรรพบุรุษของคนเชียงแสนเล่าสืบทอดต่อกันมาว่าพระเจ้าล้านตื้อ รวมทั้งโบราณวัตถุต่างๆ เคยอยู่บนเกาะดอนแท่นหรือเกาะดอนแห่ง กลางแม่น้ำโขง (บริเวณหน้าที่ว่าการ อ.เชียงแสนในปัจจุบัน) ก่อนจะจมหายไป คนเชียงแสนเชื่อว่าพระเจ้าล้านตื้อหรือพระเจ้าทองทิพจมอยู่กลางแม่น้ำโขงตามที่บรรพบุรุษเคยเล่าให้ฟัง จึงได้มีการค้นหาพระเจ้าล้านตื้อมาตั้งแต่ปี 2549 โดยพรวนหาปลาที่ทอดแหและได้เห็นเศียรพระพุทธรูปขนาดใหญ่โผล่ขึ้นมากลางน้ำ แต่ไม่มีพระรัศมีบนพระเกตุมาลา สอดคล้องกับหลักฐานที่ค้นพบเมื่อประมาณ 100 ปีก่อน ซึ่งเป็นพระรัศมีสำริดขนาดใหญ่ ที่นำไปเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนดังกล่าว

สำหรับความเกี่ยวข้องวิถีชีวิตปัจจุบันนั้น เนื่องจากคนเชียงแสนในปัจจุบันเป็นคนละกลุ่มกับเชียงแสนในยุคประวัติศาสตร์ ดังนั้น ความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันระหว่างคนเชียงแสนในยุคปัจจุบันกับเชียงแสนในยุคประวัติศาสตร์จึงไม่อาจเชื่อมโยงเกี่ยวข้องในเรื่องของการสืบเชื้อสายหรือความเป็นมาของชุมชนปัจจุบันได้ ดังนั้น ความเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกับวิถีชีวิตปัจจุบันจึงเป็นในลักษณะของการเข้ามาตั้งรกรากและประกอบอาชีพในพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็น “การใช้พื้นที่ร่วมกัน” ระหว่างคนเชียงแสนในยุคประวัติศาสตร์และยุคปัจจุบัน ซึ่งคนเชียงแสนในยุคปัจจุบันก็จะรับรู้ความสำคัญ ความเป็นมาและความเก่าแก่ของชุมชนเมืองตนเองผ่านเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญต่างๆ ขณะที่ไม่พบความเชื่อมโยงในมิติอื่น เนื่องจากคนเชียงแสนรุ่นปัจจุบันเป็นคนละรุ่นกับคนเชียงแสนในอดีต

แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การทำให้คนในเชียงแสนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความทรงจำร่วมกัน (collective memory) และใช้ประโยชน์จากทุนที่ตนเองมีอยู่ โดยการทำให้คนทุกกลุ่มในอำเภอเชียงแสนเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมกันในการกำหนดความทรงจำร่วมกันเกี่ยวกับเชียงแสนจะทำให้คนเชียงแสนรู้สึกว่าคุณสมบัติร่วมกันมา มีปัจจุบันร่วมกัน และจะไปสู่อนาคตร่วมกัน ซึ่งจะเป็นส่วนที่ทำให้ชุมชนเชียงแสนสามารถคิดทางออกให้กับการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายตัวเอง โดยใช้ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

2) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันกับกลุ่มคนในเชียงใหม่ ทำให้คนกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งภาคเอกชน ประชาชน ชุมชน องค์กรต่างๆ รวมถึงภาครัฐ ให้มามองอนาคตของเชียงใหม่ร่วมกันในระยะยาว ซึ่งควรให้ชาวบ้านเป็นฝ่ายริเริ่ม โดยรัฐทำหน้าที่เพียงแค่สนับสนุนงบประมาณ แต่ไม่เข้ามาชี้นำหรือก้าวล้ำมากนัก

3) การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ โดยกลุ่มแกนนำเป็นกลุ่มสำคัญที่จะช่วยทำให้การยกระดับประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความเป็นไปได้ในเชียงใหม่ ลักษณะกลุ่มดังกล่าวควรจะต้องมีความเข้มแข็งและสามารถชักจูงใจให้คนชุมชนเชียงใหม่กลุ่มต่างๆ เกิดความตระหนักในความสำคัญของประวัติศาสตร์เชียงใหม่และหาทางสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในชุมชนและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเชิดหน้าชูตาให้กับคนเชียงใหม่และเป็นอัตลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจให้กับคนเชียงใหม่เอง

4) การสร้างรายได้และกระจายรายได้ให้ไปถึงกลุ่มคนรายย่อย โดยชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์อันเกิดจากกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เพราะหากชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมได้หรือส่วนเสียเลยก็ยากที่จะทำให้ชุมชนดูแลและรักษาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นไว้ได้

5) การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ขาดไม่ได้ เพราะการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเป็นการนำเอาคนเชียงใหม่ทุกกลุ่มเข้ามาทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาหรือยกระดับประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยการสื่อสารนั้นจะต้องชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของเมืองเชียงใหม่ ในแง่จุดเด่นของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวและความเป็นชุมชน โดยกลุ่มต่างๆ ของเชียงใหม่ต้องมาร่วมกันร่วมกันวิเคราะห์และทำความเข้าใจว่าประวัติศาสตร์สามารถประวัติศาสตร์สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนของความเป็นเชียงใหม่ได้และเป็นต้นทุนอันมีค่าที่ชาวเชียงใหม่แทบจะไม่ต้องลงทุนอะไรเลย แต่สามารถสร้างรายได้ในแง่ของการท่องเที่ยวได้

สำหรับแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ซึ่งเป็นส่วนที่จะก่อให้เกิดรายได้ทางการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชนเชียงใหม่ได้ประกอบด้วยแนวทางดังนี้

1) การสร้างเส้นทางประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดเก่าแก่ในยุคสมัยพญาแสนภูและยุคใกล้เคียง โดยเนื้อหาจะเน้นหนักไปที่ตำนานเวียงหนองล่อง ตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่น พญาแสนภูและวัดเก่าแก่ต่างๆ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้หากจะนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอาจจะนำประเด็นเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาพัฒนาเป็นเรื่องราวและผูกโยงเข้ากับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ สำหรับแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่เป็นวัดนั้นจะต้องมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับโบราณสถานเพื่อให้พื้นที่โบราณสถานมีความหมายเชิงคุณค่า

และสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการให้ความหมายถึงการเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ นอกจากจะเป็นพื้นที่พญารัต เมืองแล้ว ยังจะทำให้คนในพื้นที่เชียงแสนเกิดความยำเกรง กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอาจจะ เป็นกิจกรรมทำบุญตามวันสำคัญทางศาสนาและอาจจะเป็นการประกอบพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่างๆ หรือพิธีการสืบชะตาเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวเชียงแสนได้กระทำเป็นประจำอยู่แล้ว

2) การผูกเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเข้ากับตำนานและความเชื่อ โดยนำเอาตำนานเวียง หนองล่อง ตำนานพระเจ้าล้านตื้อและเกาะดอนแท่นที่จมหายไปบริเวณแม่น้ำโขง รวมถึงวัดเก่าแก่ ต่างๆ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้สามารถนำมากำหนดตำแหน่งและสร้างเนื้อหาเชื่อมโยงเรื่องราวเพื่อสร้าง มูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของเชียงแสนได้ โดยกำหนด จุดเส้นทาง ดังนี้ จุดที่หนึ่งการล่องเรือเลาะริมฝั่งแม่น้ำโขงเพื่อดูบริเวณที่เป็นเกาะดอนแท่น โดย เริ่มต้นที่แม่น้ำโขง เพราะประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะยุคสมัยใดมักจะมีความเกี่ยวเนื่องกับแม่น้ำโขงอยู่ เสมอ ซึ่งอาจจะกล่าวถึงตำนานของพระเจ้าล้านตื้อกับเกาะดอนแท่นในบริเวณหน้าว่าการอำเภอ เชียงแสน ซึ่งเป็นจุดที่คนเชียงแสนเชื่อว่าพระเจ้าล้านตื้อจมอยู่ โดยเชื่อมโยงให้เห็นว่าได้มีการ ค้นพบพระจุกโมฬี (ยอดพระเศียร) ศิลปะเชียงแสนโบราณ ความสูง 70 เซนติเมตร หลุดด้วยทอง สำริด ซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน

จุดที่สองนั่งรถอีแต่นหรือรถอีต๊อกชมวัดและประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดโบราณ ต่างๆ โดยอาจจะจัดให้มีเรื่องราวเชื่อมโยงกันระหว่างวัดต่างๆ ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวอาจจะ ไม่ได้เที่ยวชมเพียงอย่างเดียว เพราะจะทำให้ขาดชีวิตชีวา นักท่องเที่ยวอาจจะประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา เช่น ทำบุญ ฟังเทศน์ ถวายสังฆทานตามแบบอย่างที่ชาวเชียงแสนทำกันเป็นประจำ โดยเฉพาะในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนาหรือประเพณีปอยหลวง ประเพณีทานสลาก ซึ่งการ ทานก๋วยสลากนี้มักจัดที่วัดใหญ่และเก่าแก่ ลักษณะดังกล่าวจะทำให้การท่องเที่ยววัดนอกจากจะ ได้ความรู้แล้ว นักท่องเที่ยวยังจะได้ทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนเชียงแสนอีกด้วย จุด ที่สามศึกษาและท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้บริเวณเวียงหนองล่อง ตามตำนานเป็นบริเวณที่เชื่อกันว่า เป็นเป็นที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรโยนกนคร แล้วได้ล่มสลายไปเนื่องจากชาวเมืองได้กิน ปลาไหลเผือก ซึ่งบริเวณนี้เป็นอีกจุดหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเก่าแก่และความรุ่งเรืองของเชียง แสนยุคหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นคนเชียงแสนส่วนใหญ่รู้จักกันดี ขณะเดียวกันเมื่อเล่าถึงตำนานการล่ม สลายก็อาจจะมีการเชื่อมโยงให้เห็นถึงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่กล่าวไว้ว่าบริเวณ “เวียงหนองล่อง” อาจจะล่มสลายลงกลายเป็นหนองน้ำ เนื่องจากการเกิดแผ่นดินไหว นอกจากนี้การสร้างมูลค่าเพิ่ม ทางการท่องเที่ยวให้กับแหล่งประวัติศาสตร์นี้สามารถทำได้ในหลายลักษณะ กล่าวคือทำให้ ชุมชนหรือชาวบ้านเป็นไกด์ท้องถิ่นนำชมบริเวณหนองล่องพร้อมกับเล่าถึงตำนาน ซึ่งอาจจะใช้ วิธีการเดินชมบริเวณรอบหนองล่อง การนั่งเกวียน ขี่จักรยาน หรือนั่งเรือรอบหนองล่องหรือทะเลสาป เชียงแสน พร้อมกับนำชมโบราณสถานหรือโบราณวัตถุที่มีการขุดค้นพบซึ่งเป็นการยืนยันการมี อยู่จริงของตำนานโยนกนคร

และจุดที่สีทองเที่ยวและเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของคนที่เข้ามาอยู่ในอาศัยในเชียงใหม่ที่สืบทอดมาถึงยุคปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นเพราะวิถีชีวิตเหล่านี้ยังมีความยึดโยงกับคนรุ่นปัจจุบันได้ อย่างน้อยก็มีความเกี่ยวข้องหรือเกี่ยวพันกันทางเชื้อสายระหว่างคนรุ่นต่างๆ วิถีชีวิตของคนปัจจุบันจึงอาจจะเป็นส่วนหนึ่งของโบราณสถานต่างๆ ในเชียงใหม่ได้ในฐานะที่เป็นชีวิตของคนส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ร่วมกับโบราณสถานเหล่านี้มา ปัจจุบัน กลุ่มชนที่อยู่ในเชียงใหม่มีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเชื้อสายไทใหญ่ ไทยยวนและยอง ไทยลื้อ ซึ่งสามารถฟื้นฟูชุมชนลักษณะแบบเดิมในอดีตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ได้ อาทิ การรื้อฟื้นการทำประมงแบบพื้นบ้าน ตัดตุง ทำโคมกระจดาษ โคมล้านนาหรือการรื้อฟื้นการทอผ้าชิโนโยนกกลดลายแบบเชียงใหม่ เพียงแต่อาจจะต้องมีการประยุกต์ผ้าทอเหล่านี้ให้เกิดอรรถประโยชน์ทางการใช้สอย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

ส่วนรูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ นั้น สามารถทำได้โดยใช้รูปแบบบางส่วนที่เหมือนกัน ขณะที่บางส่วนอาจจะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับลักษณะของแต่ละชุมชน สำหรับรูปแบบที่ใช้สำหรับการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองมีแนวทางดังนี้

1) การเชิญกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลายเข้ามาร่วมวิเคราะห์ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน จุดเริ่มต้นของการรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นต้องเกิดมาจากความร่วมมือจากคนหลายฝ่ายของชุมชนเมือง ซึ่งแต่ละกลุ่มหรือตัวแทนของคนแต่ละรุ่นจะต้องมาอภิปรายถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาหรือความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในแต่ละช่วงที่ผ่านมา ยิ่งบุคคลมีความหลากหลายในด้านต่างๆ มากเท่าไร ก็จะสามารถทำให้คนทุกกลุ่มมองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและสะท้อนปัญหาความต้องการของแต่ละกลุ่มได้มากเท่านั้น

2) การปรึกษาหารือเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนเมือง โดยเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองเชียงใหม่ได้แลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนะต่างๆ เกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนเมือง โดยต้องมีวิเคราะห์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของเมืองในแง่จุดเด่นของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวและความเป็นชุมชน

3) การหากกลุ่มที่เป็นแกนนำ การดำเนินการเพื่อฟื้นฟูประวัติศาสตร์นี้จำเป็นต้องมีกลุ่มที่เป็นแกนนำที่เข้มแข็งที่สามารถเชื่อมโยงคนจากภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟู ดูแล รักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ได้ ซึ่งกลุ่มแกนนำของแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้ที่จะนำรูปแบบนี้ไปใช้ต้องมีแสวงหากลุ่มดังกล่าวให้เจอ

4) การนำเสนอหาประวัติศาสตร์มาผูกโยงเป็นเรื่องราวเพื่อใช้ปลูกฝังและถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนโดยใช้กระบวนการสื่อสาร สำหรับชุมชนไทยนั้นมียุทธศาสตร์ว่าประวัติศาสตร์มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเรื่องตำนานวีรบุรุษ การกำเนิดและล่มสลายของสถานที่ เรื่องราวอภินิหาร

ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งชุมชนสามารถนำประเด็นเหล่านี้มาเป็นจุดร้อยเชื่อมโยงเนื้อหาต่างๆ เพื่อดึงให้ชุมชนเข้ามาสนใจประวัติศาสตร์ได้

5) พื้นฟูวิถีชีวิตหรือประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองในปัจจุบันควบคู่กับการประวัติศาสตร์ในยุคเก่า ส่วนมากแล้วผู้คนตามแหล่งชุมชนเมืองต่างๆ ของประเทศไทยมักจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานไม่เกินสองร้อยปี ดังนั้น การจะร้อยพันประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองสมัยโบราณแต่เพียงอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอต่อการทำให้คนในชุมชนนั้นตระหนักถึงประวัติศาสตร์ชุมชนได้ เพราะขาดการเชื่อมโยงระหว่างคนสองกลุ่มคือคนสมัยโบราณกับคนยุคปัจจุบัน ดังนั้น เราสามารถเชื่อมสิ่งที่เรียกว่าโบราณสถานต่างๆ กับชีวิตคนได้ แม้ว่าเขารู้สึกว่าเขาไม่เกี่ยวข้อง แต่ชุมชนก็รับรู้ชีวิตของพวกเขาเคยอยู่ที่นั่นเมื่อสองร้อยปีก่อน เช่นกรณีของเชียงแสน อาจจะพบว่าชีวิตของการเลี้ยงสัตว์ในทุ่งหญ้ามีทุ่งหญ้าสาธารณะอยู่หรือการทำประมงพื้นบ้านริมฝั่งโขง ซึ่งหากร้อยพันขึ้นมาได้จะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวได้อย่างมหาศาล นักท่องเที่ยวจะมองเห็นภาพความเคลื่อนไหวของอดีตของคนรุ่นปัจจุบันเคลื่อนไหวอยู่รอบโบราณสถานที่เป็นประวัติศาสตร์สมัยเก่า

6) การสร้างกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอิงประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยชุมชนเพื่อให้รายได้ตกอยู่กับชาวบ้านรายย่อย หัวใจสำคัญประการหนึ่งของการทำให้การฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองได้สำเร็จ ต้องทำให้ชาวบ้านหรือชุมชนรู้สึกว่าการประวัติศาสตร์ผูกโยงหรือช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองดีขึ้นหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง วิธีการที่ทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากแหล่งประวัติศาสตร์ได้โดยตรงคือการสร้างรายได้ขึ้นเกิดจากการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จึงต้องจัดโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรง ไม่ใช่ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่จะได้รับผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังนี้

1) จากการทำวิจัยครั้งนี้พบว่า ชุมชนเชียงแสนมีคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลากหลายกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นที่เข้ามาประกอบอาชีพรับจ้าง จึงมีความใส่ใจความเป็นชุมชนเมืองหรือสภาพแวดล้อมน้อยมาก ซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่ได้รับความเอาใจใส่ในการดึงเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เมืองเท่าที่ควร ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอาจจะใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมนำเอาบุคคลเหล่านี้เข้ามาร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนเมือง

2) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในชุมชนเมืองเชียงแสน แม้ว่าจะได้รับการดูแลอย่างดีพอสมควร แต่ก็ยังเป็นไปในลักษณะทางกายภาพ แต่ทางด้านเนื้อหาหรือเรื่องราวไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร การจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นี้ให้มีมูลค่าเพิ่มได้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องพัฒนาเรื่องราวความเชื่อมโยงโบราณสถานต่างๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมและความเคลื่อนไหวความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งต้องทำให้

โบราณสถานเหล่านี้เกิดความหมายในสายตาของชุมชนที่อยู่อาศัย จึงจะทำให้ชุมชนเกิดการดูแลและอนุรักษ์โบราณสถาน และสามารถเล่าเรื่องราวของประวัติศาสตร์ของตนเองจนนำไปสู่การหาจุดขายทางการท่องเที่ยวโดยใช้ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นตัวนำได้ อีกทั้งจะเกิดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม

3) หน่วยงานราชการ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะเข้ามาสนับสนุนโดยมีบทบาทกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ ขณะเดียวกันก็ทำให้ประชาชนได้รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เหล่านี้ด้วย ซึ่งขอบเขตของหน่วยงานของราชการควรจะทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนแต่ไม่ควรชี้นำ

4) สำหรับสังคมไทยแล้ว การจัดการเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและอนุรักษ์นั้น อาจจะต้องมีการใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความศรัทธาและตำนานมาเป็นจุดเริ่มต้นให้คนใส่ใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ จากนั้นจึงสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นประวัติศาสตร์ลงไปเพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ต่อไป

5) การจัดการเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต้องไม่ใช้วิธีการจัดการโดยโยกคนออกจากโบราณสถาน แต่ต้องใช้วิธีการให้คนอยู่ร่วมกับโบราณสถานนั้นได้ การอนุรักษ์ไม่ใช่การห้ามทำอะไรเลย ชุมชนสามารถทำอะไรได้แต่อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ชุมชนจะไม่อยากเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองหรือไม่อยากอนุรักษ์โบราณสถาน ถ้าชาวบ้านรู้สึกว่าไม่ได้อะไรเลยจากการอนุรักษ์นั้น การท่องเที่ยวเมืองประวัติศาสตร์จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าควรจะอนุรักษ์ เพราะตนเองจะได้ประโยชน์เป็นรายได้จากการอนุรักษ์นั้น

6) การจัดการเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต้องใช้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนและกระบวนการ ตั้งแต่เริ่มทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์ การฟื้นฟูและการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์หรือโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น เพราะหัวใจสำคัญของการอนุรักษ์นั้น ชุมชนเองต้องรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในฐานะเป็นเจ้าของ ผู้มีส่วนได้และส่วนเสียโดยตรง

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : ABTC/NAT/0006

ชื่อโครงการ : การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของ
อำเภอเชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืน

ชื่อนักวิจัย : คมสัน รัตนะสิมากุล ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์ วาลี ชันธุวาร

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

E-mail Address : komsan_r@hotmail.com

ระยะเวลาโครงการ : 1 กันยายน 2551 – 31 สิงหาคม 2552

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ผ่านการบอกเล่าและเอกสาร โดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาและพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองด้วยตัวชุมชนเอง เพื่อหาแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองและเพื่อหารูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ

การศึกษาค้นคว้าวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากนักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ นักนิเทศศาสตร์และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว และมีการจัดเสวนากลุ่มคนรุ่นต่างๆ ในอำเภอเชียงแสนและประชุมระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้และส่วนเสียในชุมชนเชียงแสนเพื่อตอบคำถามวิจัยดังกล่าว

ผลการศึกษา พบว่า ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนที่อยู่ในความทรงจำของคนเชียงแสนส่วนใหญ่จะผูกพันอยู่กับสถานที่ที่ตนรู้จัก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตำนานที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ ตำนานเวียงหนองล่องและตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่นและพญาแสนภู ซึ่งโยงใยให้เห็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญมากที่สุดช่วงหนึ่งของเชียงแสน โดยเฉพาะความรุ่งเรืองในฐานะอาณาจักรโยนกนาคนครและช่วงที่เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ของเชียงแสนที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยเป็นซากโบราณสถานในปัจจุบัน สำหรับแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้น พบว่าประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ การทำให้คนในเชียงแสนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความทรงจำร่วมกัน การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันกับกลุ่มคนในเชียงแสน การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ การสร้างรายได้และกระจายรายได้ให้ไปถึงกลุ่มคนรายย่อยและการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม

ส่วนเรื่องแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้น ผลการศึกษาพบว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นั้น สามารถทำได้ในหลายกรณี โดยใช้แนวทางการสร้างเส้นทางประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดเก่าแก่ในยุคสมัยพญาแสนภูและยุคไถ่เลี้ยง การผูกเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเข้ากับตำนานและความเชื่อต่างๆ โดยแบ่งเป็น 4 จุดดังนี้ 1) จุดที่หนึ่งการล่องเรือเลาะริมฝั่งแม่น้ำโขงเพื่อดูบริเวณที่เป็นเกาะดอนแท่น 2) จุดที่สองนั่งรถอีแต่นหรือรถอีต๊อกชมวัดและประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดโบราณต่างๆ 3) จุดที่สามศึกษาและท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้บริเวณเวียงหนองหล่มและ 4) จุดที่สี่ท่องเที่ยวและเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของคนที่ย้ายมาอยู่ในอาศัยในเชียงใหม่ที่สืบทอดมาถึงยุคปัจจุบัน

คำหลัก: ประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง, อำเภอเชียงใหม่, การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม
แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ABSTRACT

Project Code : ABTC/NAT/0006

Project Titles : The Study of Urban Community History to Create Added Values for
Tourist Destinations of Chiangsaen District: The Use of Participative
Communication to Conserve Sustainable Tourist Destinations

Investigators : Rattanasimakool, K., Sriprapan, K., Kantuwal, W,
Chiangrai Rajabhat University

E-mail Address : komsan_r@hotmail.com

Project Duration : 1 september 2008 – 31 august 2009

The objectives of this research are to study of the urban community through storytelling and document study by using Participative Communication; to find out and help in developing the history of the community by the community itself in order to upgrade the community as sustainable tourist destinations; to add value of historical tourist destinations in the urban community and finally to find a model for the rehabilitation and development of this urban community that can be used with other urban communities.

The method used in this study were qualitative research that included in-depth interview of the experts in the fields of history, mass communication and tourism; the arrangement of discussion among groups of people from different generations in Chiangsaen District.

The result of the research reveals that the history of the Chiangsaen urban community in the memory of most Chiangsaen people, was attached with the places that they knew, that were related with two legends: the legend of Wiang Nong Lhom and the legend of PraJao Laan Tue, Koh Don Tan and Praya San Phu. This shows that the people were attached to the history of one of the most important period of Chiangsaen especially the civilization as Yonoknakorn kingdom and the pre-historical period of Chiangsaen that still leaves the archaeological remains and ruins of the era until today. It was found that the way to upgrade the historical urban community composes of five parts: (i) making the people in Chiangsaen community participate in building the combined memory; (ii) building the vision with the people in Chiangsaen community; (iii)

finding the opinion leader; (iv) making income and distribution of income through the lower class; and finally (v) Participative Communication.

The result also reveals that there are many possible ways to add value of historical tourist destinations in the urban community: creating the religious-performing-activities routes at ancient temples in Phrya Saen Phu era and the nearby era, and linking tourism route with legends and beliefs. These routes are as follow: 1) visiting the area of Don Tan island on Khong River by boat, 2) visiting and performing religious activities at ancient temples by E-tan and E-tok car, 3) visiting area of Wiang Nong Lhom or Nong Lhom swamp that are believed to be where the ancient city sank, and 4) cultural tour of traditional ways of lives, art and culture of Chiangsaen nowadays.

Keywords: Urban Community History, Chiangsaen District:

Participative Communication, Sustainable Tourist Destinations

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญ	ฐ
สารบัญตาราง	๗
สารบัญภาพ	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์ของโครงการ	4
คำถามการวิจัยวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
ผลวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ	6
แนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	6
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
บทที่ 3 วิธีการดำเนินวิจัย	53
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	
การเก็บรวบรวมข้อมูล	
การวิเคราะห์ข้อมูล	
บทที่ 4 ผลการศึกษาและการอภิปรายผล	58
บทที่ 5 บทสรุป	107
บรรณานุกรม	120
ภาคผนวก	124

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง	96
ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์	98
ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เชียงใหม่	99

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	52
ภาพที่ 2 แสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่	74
ภาพที่ 3 แสดงกลุ่มหรือองค์กรที่จะเป็นแกนนำที่จะยกประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่	79
ภาพที่ 4 แสดงขั้นตอนการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	84
ภาพที่ 5 รูปแบบการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง	104

บทที่ 1 บทนำ

ในเนื้อหาบทแรกของการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของโครงการ คำถามวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ ขอบเขตการวิจัย ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการและแนวทางการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ เพื่อให้เห็นภาพรวมของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 หลักการและเหตุผล

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สร้างรายได้หลักให้กับประเทศไทยมาอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ.2550 พบว่า ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นจำนวนทั้งสิ้น 928,199.10 ล้านบาท โดยเป็นรายได้ที่เกิดจากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จำนวน 547,782 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 13.57 ขณะที่รายได้ที่เกิดจากนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 380,417.10 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.15 (http://www2.tat.or.th/stat/web/static_index.php)

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง รายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยวได้ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนไทย ทำให้คนไทยในภูมิภาคต่างๆ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องอย่างมากมาย ทั้งในเรื่องความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ รวมถึงปัญหาปัญหาแหล่งท่องเที่ยวขาดความแปลกใหม่หรือน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่เคยมาท่องเที่ยวแล้ว

ฉะนั้น หากประเทศไทยต้องการรักษารายได้และการพัฒนาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนได้นั้นจะต้องมีการพัฒนาองค์ประกอบหลายๆ อย่าง โดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของประเทศให้มีความแปลกใหม่ตลอด เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศทั้งที่เคยมาเที่ยวแล้วหรือยังไม่เคยมาเที่ยว

ทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด คือการค้นหาน้ำพุร้อนใหม่ๆ จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเดิม เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยมักจะเลือกพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะของการแสวงหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งใช้แหล่งทรัพยากร

เหล่านี้มาเป็นจุดขายหลักทางการท่องเที่ยว โดยไม่ให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองมากนัก ทั้งๆที่ตามเมืองท่องเที่ยวหลักของไทย เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ขอนแก่น ชลบุรี ภูเก็ต ต่างมีประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองที่น่าสนใจ ซึ่งมีเรื่องราวที่น่าสนใจเหมาะสำหรับการสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ แต่นักท่องเที่ยวก็มักจะเลี้ยวไปชมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือศิลปวัฒนธรรมมากกว่าจะให้ความสนใจต่อประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ทั้งๆที่ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นเป็นเรื่องราวที่มีชีวิต เพราะเป็นประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงชีวิตจากอดีตมายังชุมชนในปัจจุบัน เช่น การศึกษาชุมชนเมืองลำเพ็ง ในกรุงเทพมหานคร ทำให้เห็นความเป็นมาในแง่ประวัติศาสตร์ของการเป็นแหล่งการค้า การขนส่ง แหล่งความบันเทิง รวมถึงเป็นต้นกำเนิดของตระกูลนักธุรกิจสำคัญของไทย เช่น ตระกูลเจียรวนนท์ ตระกูลโสภณพนิช ตระกูลหวังหลี ฯลฯ (สุภาวศ์ จันทวานิช, 2549) ซึ่งจังหวัดต่างๆ ต่างก็มีประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของตนเองที่มีความน่าสนใจเช่นเดียวกัน เพียงแต่ขาดการศึกษาและนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นระบบ

จากที่กล่าวมาแล้ว ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองจึงเป็นเรื่องราวที่มีชีวิต ซึ่งสามารถสร้างแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้ หรือใช้เวลาท่องเที่ยวในจังหวัดนั้นๆ ได้เพิ่มขึ้น และยังส่งผลต่อการใช้จ่าย สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับจังหวัดนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม การสร้าง พัฒนาและรักษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการสื่อสารของชุมชน เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นการเชื่อมประสานทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ ขณะที่การสื่อสารก็เป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้กลุ่มบุคคลต่างๆ ของชุมชนเมืองที่มีความตั้งใจและความเกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองหรือได้รับผลกระทบต่อตนเองโดยตรง ได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ และความเข้าใจร่วมกัน

Nair and White (1994 อ้างถึงใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2549) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมไว้ในแบบจำลอง “การฟื้นฟูเชิงวัฒนธรรม” ไว้ว่า การสื่อสารในลักษณะของ “การปรึกษาหารือกัน” (dialogical process) มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาที่เน้นการฟื้นฟูวัฒนธรรมเดิม เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมมือกันกำหนด “ความจำเป็น” ในการเปลี่ยนแปลง ในขณะเดียวกันก็ “เรียนรู้” เกี่ยวกับการเผชิญแรงกดดันต่างๆ ซึ่งมักเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการดังกล่าวยังนำไปสู่การร่วมมือกัน “สร้างทางเลือกใหม่ๆ” ให้กับการปฏิบัติการในพื้นที่ และ “การสร้างแนวปฏิบัติต่างๆ” เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบรรลุเป้าหมาย ดังนั้น จากนัยยะแนวคิดของ Nair and White จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการที่จะสร้างและรักษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้อยู่อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมด้วยเหตุผลที่

กล่าวมาแล้ว การวิจัย เรื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงต้องการศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชนเมือง ทั้งในส่วนของ การเก็บข้อมูลจากคำบอกเล่าเรื่องราวของคนในท้องถิ่นผ่านเวทีเสวนา เพื่อใช้เป็นข้อมูล สำคัญประกอบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จากนั้นจะได้นำข้อมูลในส่วนนี้ไปพัฒนาเป็นเรื่องราวสำหรับการท่องเที่ยวในเขตชุมชนเมือง ซึ่งยังเป็นจุดด้อยของการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวของไทย ซึ่งยังไม่ให้ความสำคัญกับส่วนนี้มากนัก โดยงานวิจัยนี้ได้เลือกพื้นที่เขตตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายมาเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดเมืองหนึ่งของแคว้นล้านนาจากหลักฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสนเป็นเมืองที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน เนื่องจากเป็นเมืองที่มีทำเลที่ตั้งเหมาะสมจึงส่งผลให้มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ศาสนาและศิลปกรรม ซึ่งกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของเชียงแสนอาจแบ่งได้หลายยุค ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคประวัติศาสตร์ในสมัยพญามังราย ยุคอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า และยุคสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอินต๊ะนาราชวรจากลำพูนและเชียงใหม่มาตั้งรกรากที่เชียงแสน และมีการจัดการปรับเปลี่ยนการบริหารจนมาถึงปัจจุบัน แม้ประวัติศาสตร์ของเชียงแสนจะมีความเป็นมาอย่างยาวนาน แต่ทุกยุคสมัยก็ยังคงสะท้อนให้เห็นว่า เชียงแสนยังคงเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจเสมอมาแม้กระทั่งในปัจจุบัน

งานวิจัยนี้ใช้แนวทางการศึกษาโดยให้ประชาชนในเขตชุมชนเมืองนั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบค้นหรือบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชนเมือง ทั้งนี้หากมองใน**มิติการพัฒนาอย่างยั่งยืน**นั้น การศึกษาผ่านตัวชุมชนเมืองเองในครั้งนี้ชุมชนได้เรียนรู้และเห็นความสำคัญของรากตนเอง อันนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกของความผูกพัน ความรักท้องถิ่นบ้านเกิด และรู้สึกหวงแหนในวัฒนธรรมของชุมชนเมืองของตนเองผ่านการรับรู้เรื่องราวความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของตน ซึ่งในส่วนนี้จะทำให้ชุมชนเกิดความยั่งยืนได้ต่อไป ส่วนใน**มิติเศรษฐกิจ**นั้น จังหวัดนั้นๆจะได้แหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ซึ่งมีลักษณะยั่งยืน เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็มีคนชุมชนเมืองนั้นคอยดูแลรักษาอยู่ ชุมชนเมืองนั้นจะถูกพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่มีเรื่องราว ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เวลาเพิ่มขึ้นในการท่องเที่ยวในจังหวัดนั้น แม้เพียงวันเดียวก็จะเพิ่มรายได้ให้กับจังหวัดและชุมชนเมืองนั้นได้ ซึ่งหากเมื่อเปรียบเทียบกับนักท่องเที่ยวอาจจะเข้ามาในชุมชนเมือง เพื่อที่จะผ่านไปแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่นๆ ทั้งนี้เป็นเพราะไม่มีเรื่องราวของชุมชนเมืองมาเล่าให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ ดังเช่นที่อำเภอเชียงแสนประสบปัญหานักท่องเที่ยวมักจะมุ่งไปเที่ยวที่สามเหลี่ยมทองคำ โดยผ่านหรือไม่ให้ความสนใจกับแหล่งประวัติศาสตร์ต่างๆ ของตัวเมืองเชียงแสน การศึกษาครั้งนี้ทำยที่สุดแล้ว

จะได้รูปแบบหรือโมเดลสำหรับการสร้าง พัฒนาและนำเอาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองไปใช้เพื่อการท่องเที่ยวกับชุมชนเมืองในจังหวัดต่างๆ ได้

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

2.1 ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ผ่านการบอกเล่าและเอกสารโดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาและพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองด้วยตัวชุมชนเอง

2.2 เพื่อหาแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วม

2.3 เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง

2.4 เพื่อหารูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ

1.3. คำถามการวิจัย

3.1 ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไรและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันเป็นอย่างไร

3.2 แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร

3.3 แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไร

3.4 รูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ เป็นอย่างไร

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

ประวัติศาสตร์ชุมชน หมายถึง ประวัติศาสตร์ชุมชนของอำเภอเชียงแสน ซึ่งเป็นเรื่องราวความเป็นมาเกี่ยวกับเชียงแสนที่ยังอยู่ในความทรงจำของคนเชียงแสน ซึ่งมักจะเกี่ยวพันกับตำนานสถานที่สำคัญและโบราณสถานในอำเภอเชียงแสน

การยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชน หมายถึง การสืบค้นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสน โดยคนในชุมชนและสื่อสารบอกเล่าโดยคนในชุมชนเอง เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ชุมชนของตนเอง

มูลค่าเพิ่ม หมายถึง การพัฒนาวัตถุดิบทางการท่องเที่ยว ซึ่งในที่นี้เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยว โดยทำให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง

กับประวัติศาสตร์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เวลาท่องเที่ยวในเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ได้นานขึ้น

การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม หมายถึง รูปแบบการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเชียงใหม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติการในขั้นตอนต่างๆ เพื่อสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเชียงใหม่ได้อย่างยั่งยืน

รูปแบบการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง หมายถึง แนวทางของการนำเอาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ชุมชนเชียงใหม่มาสื่อสารเพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญ ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะสามารถนำไปปรับใช้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะเมืองประวัติศาสตร์คล้ายกับเชียงใหม่ได้

รูปแบบการพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง หมายถึง แนวทางของการนำเอาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ชุมชนเชียงใหม่มาสร้างให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะสามารถนำไปปรับใช้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะเมืองประวัติศาสตร์คล้ายกับเชียงใหม่ได้

1.5 ขอบเขตการวิจัย

ประวัติศาสตร์ชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตเฉพาะประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของเขตตำบลเวียง อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยแนวคิดที่ประกอบการศึกษา มีดังนี้

1.6 ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองและการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบัน
2. แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม
3. แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง

4. ได้กิจกรรมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองที่ศึกษาที่มีความเหมาะสม
5. ได้ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแบบจำลองการทำประวัติศาสตร์ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตเมือง
6. ได้รูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ
7. ได้คู่มือต้นแบบกระบวนการพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

1.7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ

1. ได้ข้อมูลสำคัญประกอบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จากนั้นจะได้นำข้อมูลในส่วนนี้ไปพัฒนาเป็นเรื่องราวสำหรับการท่องเที่ยวในเขตชุมชนเมือง ซึ่งยังเป็นจุดด้อยของการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวของไทย
2. ในมิติการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น การศึกษาผ่านตัวชุมชนเมืองเองในครั้งนี้ชุมชนเกิดความตระหนักและรู้สึกหวงแหนในวัฒนธรรมของชุมชนเมืองของตนเองผ่านการรับรู้เรื่องราวความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของตน ซึ่งในส่วนนี้จะช่วยให้ชุมชนเกิดความยั่งยืนได้ต่อไป
3. ในมิติเศรษฐกิจนั้น จังหวัดนั้นๆจะได้แหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ซึ่งมีลักษณะยั่งยืน เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็มีคนชุมชนเมืองนั้นคอยดูแลรักษาอยู่ ชุมชนเมืองนั้นจะถูกพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่มีเรื่องราว ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เวลาเพิ่มขึ้นในการท่องเที่ยวในจังหวัดนั้น แม้เพียงวันเดียวก็จะเพิ่มรายได้ให้กับจังหวัดและชุมชนเมืองนั้นได้

1.8. แนวทางการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1.8.1 จัดทำเอกสารเผยแพร่ผลการวิจัยของโครงการวิจัย
- 1.8.2 แจกเอกสารเผยแพร่ผลการวิจัยไปยังกลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ประกอบการท่องเที่ยว

1.9 สรุป

กล่าวโดยสรุป การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ผ่านการบอกเล่าและเอกสารโดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาและพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองด้วยตัวชุมชนเอง เพื่อหาแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดย

กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองและเพื่อหารูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ ประโยชน์จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะช่วยให้เกิดประโยชน์ใน 3 มิติ คือมิติด้านการท่องเที่ยว ซึ่งจะสามารถนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของไทย มิติการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นจะทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักและรู้สึกหวงแหนในวัฒนธรรมของชุมชนเมืองของ ซึ่งจะช่วยทำให้ชุมชนเกิดความยั่งยืนได้ต่อไปและมิติเศรษฐกิจชุมชนเมืองจะสามารถพัฒนาเนื้อหาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เวลาเพิ่มขึ้นในการท่องเที่ยวในจังหวัดนั้น ซึ่งจะเพิ่มรายได้ให้กับจังหวัดและชุมชนเมืองนั้นได้ นอกจากนี้ การศึกษาค้นคว้ายังสามารถนำไปเป็นต้นแบบสำหรับชุมชนเมืองอื่นๆ ในการพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอ เชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้ ประมวลแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเสนอเป็นกรอบแนวความคิด โดยนำเสนอ เรียงลำดับตามหัวข้อ ดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.1 ความหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1.2 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2. แนวคิดเรื่องความร่วมมือของชุมชนกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3. แนวคิดเรื่องความร่วมมือ

4. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

5. แนวคิดเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

6. ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของเชียงแสน

สำหรับรายละเอียดตามหัวข้อต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมีรายละเอียดตามที่ผู้วิจัยจะ ได้นำเสนอเรียงลำดับหัวข้อข้างล่างนี้

2.1 การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนได้รับความสนใจจากหลายฝ่าย เนื่องจากมนุษย์เริ่มตระหนัก มากขึ้นว่า ความเจริญก้าวหน้าและเติบโตด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ได้ก่อผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อมของโลก ความตระหนักในปัญหาเหล่านี้ได้นำมาสู่ ความตื่นตัวในเรื่องของการพัฒนาแบบยั่งยืน แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนหมายถึงการพัฒนาที่ มุ่งเน้นปรับปรุงคุณภาพของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยให้การพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน จึงมีหลายมิติหรือหลาย องค์ประกอบของแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังนี้

1. การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องดำเนินภายใต้ขีดความสามารถของทรัพยากรธรรมชาติของ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต โดยมีได้ทำให้สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ เสื่อมโทรมลงกว่าเดิม

2. การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องขึ้นนำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นในพื้นที่ที่จะทำการพัฒนา
3. การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
4. การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาอย่างเสมอภาคเท่าเทียม
5. การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพให้คงอยู่ในสภาพดีเสมอ
6. การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องลดผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เหลือน้อยที่สุด เพื่อรักษาความสมดุลของระบบธรรมชาติเอาไว้และไม่ให้มีผลกระทบทางลบต่อระบบนิเวศท้องถิ่น

จากแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนดังกล่าวทำให้นักวิชาการท่องเที่ยวนำมาประยุกต์ใช้กับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้น เรียกว่า แนวคิดการพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เนื่องจากการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรท่องเที่ยว หากสิ่งแวดล้อมอยู่ในภาวะวิกฤต การท่องเที่ยวย่อมไม่อาจดำรงอยู่ได้ จึงทำให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ต้องมีการพัฒนาแบบยั่งยืน แม้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะมีได้ก่อผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมมากเท่ากับอุตสาหกรรมอื่นๆ ก็ตาม แต่การที่อุตสาหกรรมนี้ได้เติบโตและขยายตัวไปอย่างรวดเร็วทั่วโลก ย่อมก่อผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งกายภาพและสังคมในบางส่วนของโลก จึงมีการเรียกร้องให้มีการจัดการการท่องเที่ยวสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยภาครัฐและเอกชนจะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังมากขึ้นเพื่อบรรลุผลสำเร็จ

1.1 ความหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา(2543) ได้รวบรวมความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้อย่างจากนักวิชาการหลายท่านไว้ ดังนี้

ที่ประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืน ณ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2533 ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมและสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและขนบการทางระบบนิเวศวิทยาได้

องค์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ปี พ.ศ.2533) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งมวลในลักษณะที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคมและสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม กระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพและระบบสนับสนุนสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกให้อยู่ต่อไป

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ปี พ.ศ.2539) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายสำคัญที่สุดในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะพิจารณาได้จากองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. ต้องดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการด้านการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้้นำความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในชนบทท่องเที่ยว

ภราเดช พยัฆวิเชียร (ปี พ.ศ.2539) ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ควบคู่กันตลอด

ศาสตราจารย์ น.พ.ประเวศ วะสี (ปี พ.ศ.2540) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี ได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมนั้น จะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทำให้คนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้รายได้จากความรู้และนักท่องเที่ยวได้อรรถประโยชน์จากพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้คุณภาพของการพัฒนาเกิดขึ้น

จากความหมายข้างต้น พอสรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

1.2 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

แนวคิดนี้ได้ประยุกต์จากแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบยั่งยืน ฉะนั้นแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว

แบบยั่งยืนจึงมีหลายมิติหรือหลายองค์ประกอบเช่นเดียวกันแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนตามความหมายและแนวคิดของนักวิชาการแต่ละท่าน จึงทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่หลากหลายดังต่อไปนี้

องค์การท่องเที่ยวแคนาดา (อ้างถึงในบุญเลิศ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2543: 40-41) ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจากการให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนถึง 7 มิติด้วยกัน คือ

1. มิติด้านการจัดทรัพยากรที่ดี เนื่องจากในโลกปัจจุบันมีทรัพยากรเหลือน้อยลงเรื่อยๆ จำเป็นต้องมีการจัดการทรัพยากรที่ดีและการจัดการนั้นจำเป็นต้องตอบสนองต่อมิติที่สอง

2. มิติด้านความต้องการด้านเศรษฐกิจ โดยคำนึงว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่ต้องมีความสามารถในการสร้างกำไร เพื่อความอยู่รอดและผลประโยชน์ของชุมชน ดังนั้น การกำหนดระเบียบหรือกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมจะต้องไม่เข้มเกินไป จนทำให้การท่องเที่ยวไม่อาจดำรงอยู่ได้ต่อไป

3. มิติด้านการตอบสนองความต้องการของสังคมหรือพื้นที่ทางสังคม เป็นการให้ความสำคัญต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ ความหลากหลายและมรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญในยามที่โลกปัจจุบันกำลังก้าวสู่ภาวะไร้พรมแดน

4. มิติด้านสุนทรียภาพ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถานที่แห่งนั้นจะมีความยิ่งใหญ่ระดับโลก หรือไม่ค่อยมีชื่อเสียงมากนัก การอนุรักษ์ไว้ซึ่งสุนทรียภาพของสถานที่เหล่านั้น นับเป็นภารกิจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว

5. มิติด้านกระบวนการและขอบเขตทางนิเวศวิทยา เพื่อให้การพัฒนาสามารถดำรงสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและชีวภาพ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในเขตที่อ่อนไหวต่อผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม

6. มิติด้านการรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพของพืชพรรณและสัตว์ เป็นการรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวไว้ให้ยั่งยืน

7. มิติด้านการดำรงไว้ซึ่งระบบสนับสนุนชีวิต ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลกให้อยู่ต่อไป

ศรีพร สมบุญธรรม (2536: 26) ได้อธิบายแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 6 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค โดยพยายามส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อน แล้วจึงพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่

2. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น โดยพยายามส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3. องค์ประกอบด้านขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยพยายามพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาและให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

4. องค์ประกอบด้านการใช้วัสดุและผลิตจากท้องถิ่น โดยพยายามสนับสนุนการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นในการก่อสร้าง ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากผลผลิตต่างๆ ของคนท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่งและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นด้วย

5. องค์ประกอบด้านการกระจายรายได้ โดยพยายามให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6. องค์ประกอบด้านการจ้างงาน โดยพยายามให้คุณภาพของงานสำหรับคนในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว กล่าวคือมุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูง

ศรัณย์ เลิศรักษมงคล (2540: 14) อธิบายแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 7 ประการคือ

1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางธรรมต่างๆ แก่ลูกหลาน
2. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีการอบรมให้เห็นความสำคัญและความเป็นมาของวัฒนธรรมทางธรรม รวมถึงโบราณสถาน โบราณวัตถุในท้องถิ่นนั้น
3. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องปฏิบัติและร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุอย่างต่อเนื่อง
4. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องร่วมกันฟื้นฟูอย่างเต็มที่ หากสิ่งดังกล่าวข้างต้นถูกปล่อยปละละเลย
5. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องประสานกับรัฐในการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักและสนใจแก่ประชาชนทั่วไป
6. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องปฏิบัติตนเป็นเจ้าของบ้านที่ดีและเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ
7. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องพัฒนาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวให้สมบูรณ์

กล่าวโดยสรุปจากแนวคิดข้างต้น การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องประกอบด้วย องค์ประกอบหลักที่สำคัญ 4 ประการ คือ ด้านการจัดการทรัพยากรที่ดี ด้านการรักษาศิลปะ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและด้านการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ดังนี้

1. ด้านการจัดการทรัพยากรที่ดี แหล่งท่องเที่ยวต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อ ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถใน การรองรับของพื้นที่และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วย

2. ด้านการรักษาศิลปะ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องไม่ ทำลายหรือก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพราะหาก สิ่งเหล่านี้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่แยลงก็ย่อมทำให้นักท่องเที่ยวไม่อยากจะเข้ามา ท่องเที่ยว ดังนั้นจึงต้องมีมาตรการรักษาให้ศิลปะ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพเดิม หรือดีกว่าเดิม

3. ด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรจะสร้างรายได้และก่อให้เกิดการกระจาย รายได้ภายในชุมชนหรือท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อสร้างผลประโยชน์ตอบแทนให้กับชุมชน ซึ่งจะทำ ให้ชุมชนรักษาแหล่งท่องเที่ยวนั้นไว้ได้อย่างยั่งยืน

4. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องมีการปรึกษาหารือ กับคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ทั้งจากฝ่ายรัฐ ผู้ประกอบการต่างๆ กลุ่ม องค์กรต่างๆ รวมถึงชาวบ้าน เพื่อให้ทุกกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและจัดการการท่องเที่ยวด้วยตัวชุมชนเอง ซึ่งจะ ทำให้ชุมชนนั้นเกิดความหวงแหนและรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวนั้นไว้ได้อย่างยั่งยืน

2. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชนทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกของ ชุมชนอย่างเท่าเทียมในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยถือเป็น กระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนเข้ามาร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือนักวางแผน มีการเรียนรู้ ร่วมกันและเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ ของรัฐก็ต้องฝึกฟังความคิดเห็น ปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชน ท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผนกำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชน ท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความหวงแหนและสร้างจิตสำนึกในการดูแล ปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จึงต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทุกขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยวและสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นรวมถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตั้งแต่ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมายและวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ได้แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไขหรือลดปัญหาของชุมชนท้องถิ่นและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชนได้

ขั้นตอนที่ 3 ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในธุรกิจการท่องเที่ยวตามขีดความสามารถของตนเองหรืออาจร่วมลงทุนในรูปสหกรณ์ได้

ขั้นตอนที่ 5 ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 6 ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผลแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมจัดทำขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทิศทางที่ถูกต้องควรให้ชุมชนได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีความสามารถในการดูแลทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก โดยเริ่มที่การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของท้องถิ่นตน การเตรียมจัดการวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์จากการให้บริการ ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ถ้าหากชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาคนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น ฉะนั้นการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องให้มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอันเป็นการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวและการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น การให้ข้อมูลท้องถิ่นที่ต้องการการให้บริการที่พัก อาหาร การขายสินค้าที่ระลึก การให้บริการมัคคุเทศก์ การรับจ้างในธุรกิจ

ท่องเที่ยว การอนุรักษ์ระดับท้องถิ่น การควบคุมดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาระดับ
ความเป็นอยู่ของชุมชน การส่งเสริมพัฒนาชีวิต เป็นต้น

3. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ส่งเสริมให้ประชาชนในระดับท้องถิ่น
เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนา
คุณภาพและการวางแผนพัฒนาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขข้อเท็จจริงและความต้องการของประชาชน
เป็นสำคัญ (โกมล ขอบชื่นชม, 2541)

การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดย
ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่การ
ร่วมกันค้นหาปัญหา การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ
โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน (ปาริ-
ชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2543)

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของ
ตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อ
ประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะ
สมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกใน
รูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง (ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, 2527)

ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำและคณะ (2534) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า
คือ การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ในลักษณะของการร่วมคิดร่วม
ตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตามผล เป็นกระบวนการที่
กลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและการใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด แก้ไขปัญหา
ความต้องการของตน โดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

เสน่ห์ จามริก(2527) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ได้หมายความว่าเพียงตั้ง
ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมตามที่นักวิชาการหรือองค์กรพัฒนาจัดตั้งขึ้น แต่ต้องให้ชุมชนมี
กิจกรรมและวิธีการดำเนินการของเขาเองในชุมชน

William W. Reeder (อ้างในบุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2528) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม
หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล
และการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่ม

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังอธิบายได้หลายมิติ ซึ่งถวิลวดี บุรีกุล(2548: 1-2) ได้ใช้คำอธิบายไว้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2) การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3) การมีส่วนร่วมในแง่ของการพัฒนาชนบท คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆ ด้วย

4) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจอย่างกว้างๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

5) การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่างๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่นและเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษาองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น

6) การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่าบุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจนความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

7) การมีส่วนร่วม คือการที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการและความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ

ดังนั้น สิ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของ “การมีส่วนร่วม” คือ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผล ซึ่งประเด็นสำคัญ คือ ใคร คือ “ประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วม โดย Mary Racilis Hollmsteiner (อ้างถึงใน เวทีนี้ สตะเวทิน, 2541: 12) ได้กล่าวว่าในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น คำว่าประชาชนไม่ได้หมายความว่าถึงทุกๆ คนในชุมชน แต่หมายถึงคนยากจนส่วนใหญ่ซึ่งด้อยโอกาสและอำนาจโดยกลุ่มเหล่านี้มีการรวมตัวกัน นอกจากนี้หัวใจของการที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วม

ร่วมของประชาชนเกิดขึ้นได้จริงนั้น ในการทำงานจะต้องถือว่าชาวบ้านคือตัวหลักในการแก้ปัญหาของเขาเอง โดยกิจกรรมพัฒนานั้นจะต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน

3.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

รูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้นอาจจำแนกได้เป็น 3 ประการ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วมดังนี้

- 1) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่างๆ ฯลฯ
- 2) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่ม กรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ
- 3) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม โดยองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา ฯลฯ

นอกจากนี้ ลี เจ แครี่ (Lee J. Carry, 1976 อ้างถึงใน นริศรา นงนุช, 2544) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ 5 ลักษณะดังนี้

- 1) เป็นสมาชิก (membership)
- 2) เป็นผู้เข้าร่วมประชุม (attendance at meeting)
- 3) เป็นผู้ให้บริจาคเงิน (financial contribution)
- 4) เป็นสมาชิกชุมชน (membership of community)
- 5) เป็นประธาน (leader)

โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1977) ได้อธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบการมีส่วนร่วม โดยแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision-making) ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่ม การตัดสินใจในช่วงกิจกรรมและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
- 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปแบบของการเข้าร่วม โดยการให้มีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร และร่วมมือรวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ
- 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits) ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุทางสังคมหรือโดยส่วนรวม
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

อดิน รพีพัฒน์ (2525) แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ระดับ คือ

- 1) ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนตลอดจนเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม (organizer)
- 2) ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหาและแนวทางต่างๆ ที่อาจนำมาใช้ในการแก้ไขปัญห
- 3) ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทางและวิธีการที่จะใช้ในการแก้ไขปัญหและวางแผนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันกับผู้ปฏิบัติงานสนาม
- 4) ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อแก้ไขปัญห
- 5) ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการปฏิบัติงานในสนาม

สุพรรณิ ไชยอำพรและสนธิ สมัครการ (2535) สรุปว่ารูปแบบของการมีส่วนร่วม สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ
- 2) การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เช่น การร่วมลงแรงในการทำโครงการ ร่วมบริจาคเงินหรือสิ่งอื่นๆหรือการร่วมบำรุงรักษา โดยไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาพแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2545) ได้จัดประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอิงพัฒนาการของโครงการพัฒนาเป็นเกณฑ์ กล่าวคือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยภารกิจสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

ภารกิจที่ 1 การมีส่วนร่วมในการวางแผน อันได้แก่ การที่ประชาชนมีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการ

ภารกิจที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม อันได้แก่ การสนับสนุนด้านทรัพยากรต่างๆ

ภารกิจที่ 3 การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ อันได้แก่ การนำเอากิจกรรมต่างๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มระดับการพึ่งตนเอง

ภารกิจที่ 4 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ อันได้แก่ การแจกจ่ายประโยชน์ต่างๆ ในการพัฒนาอย่างยุติธรรม

ภารกิจที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล อันได้แก่ การให้ประชาชนได้รับทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อร่วมหาทางแก้ไขในลำดับต่อไป

3.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

สากุล สถิตวิทยานันท์ (2532: 166-167) ให้ความเห็นว่าการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

1) ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนร่วม

2) ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผนและลงมือกระทำการร่วมกัน

3) การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะให้เกิดความริเริ่มกระทำการที่ตอบสนองความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นๆ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183 อ้างถึงใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527: 42) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงปัจจัยของการมีส่วนร่วม ได้แก่

1) ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

2) ความเกรงใจบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย ทั้งๆ ที่ยังไม่มีศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่บ้านออกปากขอแรงผู้น้อยก็ช่วยแรง

3) อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่าทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

3.4 แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวทางการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อให้โครงการต่างๆ ประสบผลสำเร็จนั้นต้องประกอบด้วย (อนงค์ พัฒนจักร, 2535: 46)

1) การมีส่วนร่วมต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาของคนในชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม ต้องใช้เวลาในการกระตุ้นเร่งเร้าความเข้าใจ ให้ความรู้ความเข้าใจจนคนในชุมชนยอมรับความจำเป็นและประโยชน์ในการจัดกิจกรรมเหล่านี้

2) กิจกรรมต้องดำเนินการในลักษณะกลุ่ม เพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม ปลูกฝังทัศนคติและพฤติกรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทำงานเสียสละเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

3) แนวทางการพัฒนาในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชนที่รับดำเนินการต่อไปโดยไม่ต้องพึ่งพาทายนอก โดยระยะเริ่มแรกต้องไปทุ่มเทในลักษณะการให้เปล่าโดยสิ้นเชิง ต้องทำให้คนในชุมชนเกิดความสำนึกเป็นเจ้าของกิจกรรมร่วมกัน และต้องสามารถทำต่อไปได้เอง เมื่อการช่วยเหลือจากภายนอกสิ้นสุดลง การช่วยตนเองและการพึ่งตนเองเป็นหลักสำคัญที่ต้องเริ่มตั้งแต่ต้น

4) กิจกรรมที่นำเข้าไปในชุมชนต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ความพร้อมรับของชุมชน ซึ่งหมายรวมทั้งการใช้ทรัพยากรชุมชน การสอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน

5) การริเริ่มกิจกรรมต้องอาศัยผู้นำชุมชน ซึ่งหมายถึงผู้นำตามธรรมชาติที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำที่ได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากทางราชการเพื่อเป็นผู้บุกเบิกและชักนำชาวบ้าน ผู้นำชุมชนโดยทั่วไปจะสามารถปรับทัศนคติและการยอมรับสิ่งใหม่ๆ ได้เร็วกว่า อีกทั้งผู้นำยังเป็นผู้ที่ชาวบ้านศรัทธาในตัวอยู่แล้ว การเริ่มต้นจากผู้นำจึงไปได้เร็วกว่าและได้รับการยอมรับมากกว่าประชาชนทั่วไป

6) ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น กล่าวคือ ร่วมหาข้อมูล ร่วมหาสาเหตุปัญหา ร่วมปรึกษาหารือแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมการวางแผน ร่วมการปฏิบัติงาน ร่วมการติดตามผลงานจนถึงขั้นการร่วมบำรุงรักษาในระยะยาว

การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นโดยเพื่อรักษาแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนนั้นจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความรู้สึกในการพึ่งตัวเองในที่สุด การมีส่วนร่วมในการดำเนินการเหล่านี้จะเป็นการสะท้อนถึงเสรีภาพที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเป็นช่องทางให้สามารถสะท้อนปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องตรงประเด็นทำให้ประชาชนชาวเชียงแสนนั้นเกิดการยอมรับและมีความรู้สึกผูกพันเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งรู้สึกห่วงแหนต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกด้วย

4. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

4.1 ความหมายของการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม

ไม่ว่าโครงการพัฒนาต่างๆ จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในฐานะวิธีการหรือเป้าหมายของการพัฒนาต่างๆ ก็ตาม แต่เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการสื่อสารเป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา

นักวิชาการด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาต่างลงความเห็นพ้องต้องกันว่า “การสื่อสาร” มีบทบาทสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมอย่างชัดเจนและประเด็นสำคัญบุคคลในวงการด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในการพัฒนาสังคมได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของการสื่อสารจากเดิม ซึ่งได้แก่การสื่อสารจากผู้มีอำนาจในสังคม อาทิ รัฐลงไปยังประชาชนไปสู่การสื่อสารแบบใหม่ภายใต้กระบวนการทัศน์แบบทางเลือก โดยเฉพาะกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งให้ความสำคัญกับการสนทนาโต้ตอบกันในลักษณะของการปรึกษาหารือกัน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้หันหน้าเข้าหากัน พุดจา

เจรจากัน เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น หลักการและแนวทางที่หลากหลายสำหรับการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับสังคมของตน (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2542)

Nair&White (1993 อ้างถึงใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ, 2549) เป็นกลุ่มบุคคลสำคัญที่ทำให้แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมโดดเด่นขึ้นมาในวงการด้านการสื่อสารและการพัฒนา พวกเขาอธิบายให้เห็นว่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการออกแบบกระบวนการสื่อสาร โดยมุ่งเน้นให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถสื่อสารกันได้ ในลักษณะของการ “ปรึกษาหารือ” ร่วมกัน

พวกเขายังได้ย้ำว่าการกระทำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงภาพของ “การมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง” ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในขณะเดียวกันเขายังมองว่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมยังเกี่ยวข้องกับการร่วมกันระบุนความจำเป็นและสภาพปัญหาในการพัฒนา การร่วมกันคิดเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องและการตัดสินใจต่างๆในเรื่องที่จำเป็นต่อการพัฒนาตลอดจนการลงมือปฏิบัติการพัฒนาภายใต้สถานการณ์ของความร่วมมือกัน

Singhal (2001 อ้างถึงใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ, อ้างแล้ว) ได้พยายามอธิบายภาพเกี่ยวข้องกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจากมุมมองเชิงระบบ เขากล่าวว่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการหารือกันระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคลและสถาบันในเชิงที่มีพลวัตร มีปฏิสัมพันธ์และเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่สามารถทำให้ประชาชนทั้งในระดับบุคคลและกลุ่มบุคคล สามารถตระหนักได้ถึงศักยภาพที่เต็มเปี่ยมของพวกเขาและความผูกพันกับสรรพสิ่งสาธารณะ

ส่วนองค์การระหว่างประเทศ อาทิ องค์การ UNESCO ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ “สื่อ” ประเภทต่างๆ องค์การ UNESCO ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการกิจสำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ได้แก่ การเข้าสู่สื่อประเภทต่างๆ ประการที่สอง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสารและประการสุดท้าย ได้แก่ การมีส่วนร่วมเกี่ยวในการตัดสินใจระดับต่างๆ นับตั้งแต่ในช่วงของการริเริ่มโครงการ การวางแผนโครงการ การกำหนดนโยบาย การบริหารโครงการ และการดำเนินการผลิตสื่อต่างๆ เป็นต้น

หากพิจารณาในบริบทของสังคมไทย ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2542) ได้ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการฝึกสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันฟังและเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน ตลอดจนร่วมกันค้นหาแนวทางและการตัดสินใจร่วมกัน ค้นหาแนวทางและการตัดสินใจร่วมกันบนพื้นฐานข้อมูลที่สมบูรณ์

กาญจนา แก้วเทพ (2548) ได้สะท้อนภาพของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมผ่านกรณีของวิฑูรย์ชุมชน โดยกาญจนาชี้ให้เห็นว่า เราสามารถอธิบายการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจาก “ช่องทาง” ในการที่ประชาชนก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิฑูรย์ชุมชน กล่าวคือ

1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง/ผู้รับสาร ในที่นี้การสื่อสารร่วมสะท้อนให้เห็นถึงโอกาสของประชาชนในการเข้าถึงสื่อและเนื้อหาของสารต่างๆ ที่นำเสนอในสื่อ กาญจนากล่าวว่าช่องทางนี้เปิดกว้างสำหรับคนส่วนใหญ่ให้ทำหน้าที่เป็น “ผู้ฟังที่เอาการเอางาน” โดยที่ผู้ฟังสามารถสวมหมวกในฐานะ “อาสาสมัคร” ที่สนับสนุนให้เกิดกระบวนการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารในชุมชน เช่น เป็นตัวแทนในการช่วยแจ้งข่าวสารของชุมชน ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนคอยร้องเรียน/ตรวจสอบปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนและการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษของสถานีวิทยุชุมชน

2) การมีส่วนร่วมในรายการ กาญจนาศีให้เห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชนสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การโทรศัพท์เข้ามารายงานข่าว แจ้งข่าว พุดคุยตีชมรายการขอเพลง ตรวจสอบข้อมูลและให้ข้อเสนอแนะ เป็นต้น ตลอดจนยังอาจเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ให้สัมภาษณ์ การเป็นแขกรับเชิญในรายการ หรือการสะท้อนมุมมองหรือความคิดผ่านจดหมายและไปรษณียบัตรสู่ผู้จัดรายการ เป็นต้น

3) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตรายการโดยกาญจนาแบ่งย่อยประเภทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตรายการโดยค่านึงถึงขั้นตอนที่เกี่ยวข้อง คือ

- ขั้นตอนผลิตรายการ เช่น การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกประเด็นหัวข้อ แง่มุมในการนำเสนอ และการรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะใช้เป็นวัตถุดิบ
- ขั้นตอนผลิตรายการเช่น การมีส่วนร่วมดำเนินรายการ หรือเป็นแขกรับเชิญในรายการ
- ขั้นตอนหลังการผลิตรายการ เช่น การช่วยติดต่อเทปต่างๆ

4) การมีส่วนร่วมในฐานะแหล่งข้อมูล โดยกาญจนาศีให้เห็นว่า “สื่อในชุมชน” ดังเช่นวิทยุชุมชนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมประสานกระบวนการสื่อสารในแนวนอนระหว่างประชาชนด้วยกัน ดังนั้นสมาชิกในชุมชนจึงสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารให้กับผู้จัดรายการวิทยุชุมชนนั่นเอง

5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการดำเนินงานวิทยุชุมชน กาญจนากล่าวว่าประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในฐานะตัวแทนชมรม อาสาสมัคร คณะกรรมการ อนุกรรมการและคณะต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจดำเนินงานของวิทยุชุมชน

6) การเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและนโยบายต่างๆ โดยกาญจนาศีว่า ประชาชนสามารถทำหน้าที่เป็นกรรมการชุดต่างๆ ของสถานีวิทยุชุมชน

7) การจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน กาญจนากล่าวให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนสามารถเกิดขึ้นผ่านกิจกรรมอื่นๆ ที่แวดล้อมกับสถานีวิทยุชุมชน เช่น การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้จักและเข้าใจบทบาทหน้าที่ของสถานีวิทยุชุมชนหรือการระดมทุนในการบริหารจัดการวิทยุชุมชน เป็นต้น

โดยภาพรวมกาญจนา แก้วเทพ ได้ย้ำเห็นว่าการมีส่วนร่วมของบุคคลใน “สื่อกลางของชุมชน” อาทิ วิทยุชุมชน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ใน 3 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมในระดับผู้ฟังที่เอาการเอางาน การมีส่วนร่วมในระดับผู้ผลิตหรือจัดรายการและการมีส่วนร่วมในระดับผู้บริหารรายการหรือสถานีวิทยุชุมชน

นอกจากนี้ จุมพล รอดคำดี (2542) ได้กล่าวถึงวิธีการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมว่าจะต้องมุ่งเน้นที่สภาวะแวดล้อมผู้รับสารมากกว่าตัวผู้ส่งสารหรือการแสดงผลการสื่อสาร สิ่งสำคัญคือเน้นให้เห็นถึงการแสวงหาวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารมากกว่าวิธีการสื่อสารเพียงเพื่อถ่ายทอดข่าวสารเท่านั้น

หากกล่าวโดยสรุป การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการที่บุคคลกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายได้ให้ความสำคัญกับการจัดการข้อมูลข่าวสารระหว่างกันบนพื้นฐานของการร่วมมือกันพัฒนา “กระบวนการสื่อสาร” แบบสองทางในลักษณะของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โดยที่ทุกฝ่ายสามารถสลับบทบาทเป็น “ผู้ให้” และ “ผู้รับข้อมูล” ผ่านเวทีการสื่อสารในหลากหลายรูปแบบ โดยการดำเนินการบนพื้นฐานของการเคารพความคิดเห็นของกันและกัน และการร่วมกันซึ่งนำหนักเกี่ยวกับผลได้หรือผลเสียต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจดำเนินการในด้านใดด้านหนึ่งๆ อย่างรอบคอบ

นอกจากนั้นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการที่บุคคลกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายได้ก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ ซึ่งมีอยู่ในชุมชน อาทิ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย วิทยุชุมชน เป็นต้น โดยบุคคลเหล่านี้อาจเล่นบทบาทเป็นผู้ฟังที่เอาการเอางานหรือก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตสื่อและการเข้าร่วมตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันนโยบายและการบริหารจัดการสื่อในชุมชนแบบทัดเทียมกันกับทีมงานที่รับผิดชอบหลัก

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะการสื่อสารจะเกิดขึ้นในลักษณะของการเห็นหน้าค่าตากันหรือการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ ก็ตาม แต่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการสื่อสารที่จำเป็นต้องดำเนินการภายใต้เงื่อนไขที่ “คู่สื่อสาร” มีความรู้สึกเท่าเทียมกัน การรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ตลอดจนความไว้วางใจกัน โดยมีเป้าหมายในการสร้างความเข้าใจการยอมรับการตัดสินใจร่วมกันในการนำข้อสรุปจากการพูดคุยไปสู่การตัดสินใจดำเนินการต่างๆ ในชุมชนร่วมกันอย่างสมานฉันท์

4.2 หลักการสำคัญของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

หากพิจารณาในบริบทของการพัฒนาชุมชน เราสามารถกล่าวได้ว่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญ 7 ประการ คือ หลักความหลากหลายของผู้เข้าร่วม การเข้าถึงสื่อความเชื่อมั่นในศักยภาพของประชาชน ความโดดเด่นของสาร การปรึกษาหารือร่วมกัน การ

สนับสนุนและกระบวนการเชิงประชาธิปไตย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ, 2549)

4.2.1 ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม (Various Participants)

สิ่งที่สำคัญในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไม่ใช่ “สื่อ” แต่เป็น “เสียง” ของบุคคลที่หลากหลาย ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเน้นหนักในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ดังนั้น การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจึงให้ความสำคัญกับความหลากหลายของผู้เข้าร่วมและกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วม กล่าวคือยิ่งบุคคลมีความหลากหลายในด้านต่างๆมากเท่าไร ไม่ว่าจะเป็นเป็นอายุวรรณะ ประสบการณ์ หน้าที่การงาน เป็นต้น ความหลากหลายดังกล่าวจะส่งผลให้เสียงของประชาชนที่หลากหลายดังกล่าวดังขึ้นและสะท้อนความต้องการต่างๆร่วมกันได้ชัดเจนขึ้น

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการสื่อสารต่างๆซึ่งเน้นความหลากหลายของผู้เข้าร่วมจำเป็นต้องดำเนินการบนพื้นฐานของความ “สมัครใจ” มิใช่การบังคับบุคคลเหล่านั้นให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ในกรณีดังกล่าว ความสมัครใจมักเกิดจากการที่ผู้เข้าร่วมมีความสนใจหรือมีความศรัทธาในประเด็นหรือกลุ่มบุคคลอื่นๆที่เข้าร่วม นอกจากนั้นความสมัครใจยังเกิดจากการที่ผู้เข้าร่วมมี “แรงกดดัน” ต่างๆ อาทิ ความกังวล ความเดือดร้อนหรือความไม่พอใจในผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้น เป็นต้น

ดังนั้นกลุ่มผู้จัดกิจกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ อาทิ การประชุม การเสวนา หรือการจัดกิจกรรมผ่านสื่อต่างๆจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับความหลากหลายของประชาชนหรือกลุ่มบุคคล ตลอดจนการออกแบบกิจกรรมในลักษณะที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่หลากหลายเหล่านั้นได้มีโอกาสเข้าถึงสื่อและข้อมูลข่าวสารต่างๆ ตลอดจนดำเนินการสื่อสารกันบนพื้นฐานของการเคารพสิทธิและความเท่าเทียมกัน

การกระทำดังกล่าว คาดว่าจะส่งผล “ผล” ให้การพัฒนาต่างๆเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมและในขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมและในขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ อาทิ เช่น ความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมของตน ตลอดจนการอุทิศร่างกายหรือแรงใจในการดำเนินการต่างๆ อย่างเต็มความสามารถในระดับถัดไป

4.2.2 การเข้าถึงสื่อ (Media Accessibility)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับกับโอกาสของบุคคลในการเข้าถึงสื่อหรือช่องทางการสื่อสารต่างๆโดยแนวคิดดังกล่าวพัฒนามาจากทฤษฎี Democratic Media ซึ่งย้ำให้เห็นว่า บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสื่อประเภท

ต่างๆ ตลอดจนบ่งชี้ให้เห็นว่าบุคคลมีสิทธิในการสื่อสารและการแสดงความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ และการมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากสื่อสาธารณะ

กาญจนา แก้วเทพ (2547) ได้ชี้ให้เห็นว่า การเข้าถึงสื่อสามารถพิจารณาได้จาก มิติเชิงกายภาพ จิตใจ เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ดังนี้

1) มิติเชิงกายภาพ กล่าวคือบางครั้งองค์ประกอบด้านมิติเชิงกายภาพอาจมีส่วนในการอำนวยความสะดวกหรือเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เช่น พื้นที่ห่างไกล โอกาสในการพัฒนาช่องทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมก็อาจต่ำกว่าในพื้นที่อื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดในเชิงเทคโนโลยีการสื่อสาร เป็นต้น

2) มิติเชิงจิตใจ กล่าวคือในบางสถานการณ์ถึงแม้ว่าจะมีความห่างไกล แต่ความรู้สึกร่วมกันกับประเด็นปัญหาก็อาจมีผลต่อการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะให้ความสำคัญกับการแสวงหาช่องทางในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในบางประเด็นอย่างจริงจัง

3) มิติเชิงเศรษฐกิจ พบว่า บ่อยครั้งที่เงินหรือเวลาที่จะต้องจ่ายหากต้องการเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมการสื่อสารบางประการก็อาจเป็นอุปสรรคในการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะสามารถอุทิศตนในการเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านั้นอย่างเต็มที่ได้อาจเช่นที่บุคคลบางกลุ่มไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกายเพื่อสุขภาพได้ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณหรือเวลา เป็นต้น

4) มิติเชิงวัฒนธรรม กล่าวคือในบางครั้งข้อจำกัดเชิงวัฒนธรรมบางประการ เช่น วัฒนธรรมองค์กรหรือวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มอาจเป็นอุปสรรคต่อความกล้าของบุคคลในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ อย่างอิสระ เป็นต้น

โดยสรุป การเข้าถึงสื่อ นับว่าเป็นหลักการที่สำคัญในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้เนื่องจากการเข้าถึงสื่อมักนำไปสู่การที่ผู้เกี่ยวข้องได้พัฒนาความรู้สึกร่วมกันกับประเด็นปัญหา เกิดความตระหนักร่วม ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ นอกจากนั้นการเข้าถึงสื่อยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจกับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ตลอดจนการเพิ่มอำนาจและความเสมอภาคให้กับประชาชน

4.2.3 ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential)

ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการริเริ่มกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะไม่เกิดขึ้น หากบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ ในทางกลับกันการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะสามารถเริ่มต้นได้อย่างดี หากบุคคลที่เกี่ยวข้องค่านึงเสมอว่า บุคคลมีสิทธิและมีหน้าที่ในกำกับดูแลและติดตามกระบวนการตัดสินใจในประเด็นสาธารณะต่างๆ อย่างใกล้ชิด ตลอดจนการร่วมรับผลต่างๆ ที่สืบเนื่องจากการตัดสินใจเหล่านั้น

4.2.4 ความโดดเด่นของสาร (Salient Messages)

ไม่ใช่ทุกประเด็นจะสามารถนำไปสู่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมได้เสมอไป ทั้งนี้เนื่องจาก “ประเด็นการสื่อสาร” มักเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งในการกระตุ้นให้บุคคลต่างๆ เกิดความสนใจและมีความรู้สึกอยากจะเข้ามามีส่วนร่วม มักได้แก่ประเด็นที่มีเนื้อหาในลักษณะ Liberative content ซึ่งหมายถึง ประเด็นที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนหรือการตอบสนองความต้องการของชุมชนหรือการเป็นประเด็นที่ชุมชนสามารถนำเนื้อหาหรือการตอบสนองความต้องการของชุมชนหรือการเป็นประเด็นที่ชุมชนสามารถนำเนื้อหาสาระดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้

ยิ่งสมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกร่วมถึงความเป็นเจ้าของ (owners) สาระสำคัญในประเด็นหนึ่งๆหรือความรู้สึกคุ้นเคย มีความผูกพันหรือมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หรือผลกระทบที่อาจได้รับภายหลังตลอดจนเห็นคุณค่าประโยชน์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมากเท่าไร สิ่งที่เกิดขึ้นตามมา ก็คือบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมีความจริงจังมากขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้น บุคคลที่รับผิดชอบในการจัดเตรียมข้อมูลต่างๆ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับข้อมูลในด้านกว้างและข้อมูลด้านลึก ตลอดจนเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่างๆและแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ ร่วมกัน

การกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถเห็นความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นต่างๆและทำความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาที่ไปของประเด็นและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนคนอื่นๆและพื้นที่แวดล้อมนอกจากนั้นยังช่วยให้บุคคลกล้านำเสนอมุมมองของตนอย่างเต็มที่

ดังนั้น ในการออกแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม บุคคลผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพิจารณาประเด็นซึ่งมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสาธารณชนกลุ่มต่างๆอย่างรอบคอบ

4.2.5 การปรึกษาหารือ (Dialogue)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมิใช่การโน้มน้าวใจบุคคลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่พึงประสงค์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องหันหน้าเข้าหากันและดำเนินการปรึกษาหารือร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ

ในที่นี้ การปรึกษาหารือมิใช่การให้คำปรึกษา เพราะการให้คำปรึกษามุ่งเน้นการถ่ายทอดข้อมูล มุมมองและข้อเสนอแนะจากบุคคลหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่ามีสถานภาพที่สูงกว่าหรือมีประสบการณ์ที่สูงกว่า อาทิ ผู้เชี่ยวชาญไปยังบุคคลอื่น ซึ่งมีสถานภาพที่ต่ำกว่าหรืออ่อนกว่า ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะต่างๆ

ในทางกลับกันการปรึกษาหารือเป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันโดยกระบวนการดังกล่าวให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทาง (Two-way communication) ในทิศทางแบบแนวนอน ซึ่งเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้แลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมองและทัศนะต่างๆอย่างสมดุลและที่สำคัญก็คือการดำเนินการดังกล่าวดำเนินการบนพื้นฐานของการเคารพความคิดของทุกฝ่ายและความเชื่อที่ว่าทุกฝ่ายต่าง ๆ มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่ลึกซึ้งต่อประเด็นปัญหาด้วยกันทั้งสิ้น

สิ่งที่สำคัญคือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปรึกษาหารือ มิได้มีความหมายครอบคลุมเฉพาะ “ผู้กำหนดนโยบายต่างๆ” เท่านั้น แต่บุคคลที่เกี่ยวข้องยังหมายถึงบุคคลที่อาจได้รับผลกระทบจากนโยบายต่างๆหรือสมาชิกในชุมชนระดับท้องถิ่นด้วย

การปรึกษาหารือเกี่ยวกับการสลับทบาทระหว่างผู้มีส่วนร่วม โดยบุคคลทุกฝ่ายจะผลัดกันเล่นบทบาทเป็นผู้ถามและผู้ตอบ ในประเด็นที่พวกเขาต่างมีประสบการณ์และมีความเกี่ยวข้องโดยตรงและบนพื้นฐานที่พวกเขาเชื่อว่าทุกคนมีสิทธิและมีความเท่าเทียมกันในการสื่อสาร ตลอดจนมีประสบการณ์ต่อประเด็นปัญหาในมุมมองที่มีคุณค่าด้วยกันทั้งสิ้น

การสลับทบาทกันถามและตอบในประเด็นต่างๆ มักนำไปสู่การฟังอย่างตั้งใจ และการได้ยินข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการตัดสินใจ อันส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆร่วมกันอย่างลึกซึ้งหรือการวิพากษ์กันอย่างมีเหตุผลและช่วยให้บุคคลเกิดความตระหนักเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาแวดล้อมต่างๆได้ชัดเจนยิ่งขึ้นและที่สำคัญกระบวนการดังกล่าวยังนำไปสู่การฟังความรอบด้านและการร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆอย่างรอบคอบบนพื้นฐานของข้อมูลที่ครบถ้วน

อย่างไรก็ตาม การกระทำต่างๆร่วมกันจะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ หากบุคคลสามารถดำเนินการหารือร่วมกันได้ตลอดทุกขั้นตอน อาทิ การรับข้อมูลร่วมกับการพัฒนาความเข้าใจต่อประเด็นปัญหาร่วมกัน การร่วมกันค้นหาจุดยืน การวางแผนงาน การตัดสินใจการดำเนินการและการประเมินผลโครงการ เป็นต้น

ดังนั้น ในเชิงภาพรวมการปรึกษาหารือนับเป็นแก่นหลักของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมักนำไปสู่ความรู้สึกผูกพันกับประเด็น ความรู้สึกเป็นเจ้าของประเด็น และการมีพันธสัญญา ในอันที่จะดำเนินการต่างๆเพื่อให้ เกิดการพัฒนาอย่างเหมาะสมต่อไป

4.2.6 การสนับสนุน (Facilitation)

สืบเนื่องจากการที่กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนให้บุคคลหลากหลายได้มีโอกาสสื่อสารในลักษณะของการปรึกษาหารือร่วมกันในท่ามกลางประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนและส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง

ดังนั้น การดำเนินการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องเกิดขึ้นภายใต้การออกแบบระบบสนับสนุนต่างๆและการกำหนดบทบาทให้บุคคลกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.7 กระบวนการเชิงประชาธิปไตย (Democratic Process)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมก็คือกระบวนการเชิงประชาธิปไตยนั่นเอง ทั้งนี้เนื่องจากการสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนอุดมการณ์ การปรึกษาหารือร่วมกัน การพัฒนาความเข้าใจซึ่งกันและกัน การใช้วาทกรรมและการแสวงหาทางออกต่างๆ ร่วมกัน

การปรึกษาหารือกัน (dialogue process) มีบทบาทต่อการสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตย ทั้งนี้เนื่องจากการปรึกษาหารือกันมักทำให้เกิดการสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยและอัตลักษณ์ต่างๆในเชิงการกระจายอำนาจ

นั่นหมายความว่า บุคคลกลุ่มต่างๆจะได้ฝึกฝนการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของตนในการเข้าร่วมปฏิบัติการด้านการสื่อสารบนพื้นฐานของจริยธรรมแบบเปี่ยมไปด้วยหลักการประชาธิปไตย

ดังนั้น กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมิได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพเท่านั้นแต่ยังผลต่อแนวคิดเรื่องอำนาจในชุมชน กล่าวคือ กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการกระจายอำนาจจากบุคคลที่เคยมีอำนาจลงไปสู่ประชาชน ซึ่งนั่นหมายถึงการเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชนและการฝึกฝนให้สมาชิกในชุมชนเรียนรู้การพึ่งกันเองในระดับกลุ่มและการจัดการกันเองบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน ทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็น การพิจารณาปัญหาและทางเลือกต่างๆการตัดสินใจเกี่ยวกับทางออกที่เหมาะสมและการรับผิดชอบผลต่างๆที่เกิดขึ้นร่วมกันในภายหลัง

5.แนวคิดเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะ คุณค่าและความสนใจของนักท่องเที่ยว ดังนี้

4.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีความสวยงามและนับว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด โดยแบ่งได้เป็น 4 ประเภทย่อย ดังนี้

4.1.1 ทิวทัศน์ ทิวทัศน์ต่างๆ ทางธรรมชาติทั้งที่สวยงามและแปลกประหลาดจะเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ไปเยี่ยมชม เช่น แกรนด์แคนยอนในประเทศสหรัฐอเมริกา ภูเขาไฟวิสซูเวียสในประเทศอิตาลีหรือสภาพที่เปลี่ยนไปตามฤดูกาล

4.1.2 สัตว์ป่าและพรรณไม้ สัตว์ป่าและพรรณไม้เป็นส่วนหนึ่งของความงามตามธรรมชาติที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เพราะชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ป่าเป็นสิ่งที่น่าศึกษาหาความรู้ รวมทั้งความหลากหลายของพรรณไม้ในป่าประเภทต่างๆ ซึ่งนับวันจะหมดไป แต่ยังคงมีที่ให้ท่องเที่ยวได้ เช่น อุทยานแห่งชาติ แหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า

4.1.3 สภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป เช่น แสงแดด สายลม อากาศอบอุ่น หรือหิมะตกในฤดูหนาว ตลอดจนลักษณะอากาศที่แตกต่างไปจากถิ่นเดิมของตน จะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นมาได้ เช่น ฤดูร้อนนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปยังชายฝั่งทะเล หรือฤดูหนาวชาวยุโรปนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศแถบตะวันออกซึ่งมีอากาศที่อบอุ่นกว่า เป็นต้น

4.1.4 ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เป็นลักษณะของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น พระอาทิตย์เที่ยงคืน การเกิดสุริยุปราคา การเกิดฝนดาวตก เป็นต้น

4.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถานและศาสนาสืบเนื่องถึงแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนา ซึ่งได้แก่

4.2.1 โบราณสถาน หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบสถ์ วิหาร วัง โดยมีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

4.2.2 โบราณวัตถุ หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนย้ายได้ เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ศิลาวรรค มีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป

4.2.3 ศาสนสถานหรือปูชนียสถาน หมายถึง สถานที่ควรแก่การนับถือหรือควรแก่การบูชา เช่น พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานครและวัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นต้น

4.2.4 ศาสนวัตถุหรือปูชนียวัตถุ หมายถึง วัตถุที่ควรแก่การบูชา เคารพนับถือ เช่น พระพุทธรูป เทพเจ้า เป็นต้น

4.2.5 แหล่งประวัติศาสตร์ หมายถึง สถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น สถานที่กระทำความหัตถ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดสุพรรณบุรี สุสานสัมพันธมิตร จังหวัดกาญจนบุรี ชุมชนโบราณพิพิธภณท์ กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

4.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วยงานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย

ภาษาชนเผ่าต่างๆ สวนสนุก สวนสัตว์ กิจกรรม เช่น การพายเรือ ขี่จักรยานภูเขาและล่องแก่ง เป็นต้น

6. ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของเชียงใหม่

เมืองเชียงแสนตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของที่ราบลุ่มเชียงแสนทางทิศตะวันตกของแม่น้ำโขง ทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นที่ดอนสลับกับกลุ่มภูเขาเตี้ย ๆ ได้แก่ ดอยมด ดอยป่าแดง ดอยจอมกิตติ กลุ่มดอยสะโง้ ติดต่อกับเขตอำเภอแม่สายและสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า โดยมีแม่น้ำรวกเป็นเส้นกั้นพรมแดนตามธรรมชาติ, ทิศใต้เป็นที่ราบลุ่ม มีบึงขนาดใหญ่ล้อมรอบด้วยภูเขาเตี้ย ๆ ได้แก่ ดอยจัน ดอยหนองแสงแก้ว หนองบงกาย หนองลุ่ม มีแม่น้ำคำและแม่น้ำกกไหลมารวมกับแม่น้ำโขง, ทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำโขง พรมแดนธรรมชาติระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, ทิศตะวันตกเป็นที่ราบลุ่ม มีลำน้ำเล็กๆ เกิดจากเทือกเขาด้านนี้ไหลมารวมกับแม่น้ำคำ

เมืองเชียงแสนมีลักษณะเป็นเมืองโบราณรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีแนวคูน้ำและกำแพงล้อมรอบทั้งสามด้านเว้นแต่ด้านที่ติดกับแม่น้ำโขง พงศาวดารโยนกกับพงศาวดารภาคที่ 61 กล่าวว่าทางด้านตะวันตกติดกับริมแม่น้ำโขงมีประตูเมืองอยู่อีก 6 ประตู รวมมีประตูเมืองทั้งสิ้น 11 ประตู สันนิษฐานว่าคงเป็นประตูทำน้ำ อาจจะถูกระแสน้ำทำลายไปจนไม่มีร่องรอยให้เห็น กำแพงเมืองมีเพียงชั้นเดียวสูงประมาณ 4 เมตร เกิดจากการนำดินจากการขุดคูเมืองไปพูนไว้ ลักษณะกำแพงที่เหลือค่อนข้างสมบูรณ์ พบร่องรอยของประตูเมืองและป้อมปากประตูจำนวน 5 แห่งและป้อมมุมกำแพงเมืองด้านตะวันตกเฉียงเหนืออีก 1 แห่ง

ภายใต้ตัวเมืองเชียงแสนส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ มีหนองน้ำปรากฏอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมือง เรียกว่าหนองกลางเวียง ระหว่างหนองกลางเวียงกับแม่น้ำโขงมีคูน้ำขนาดเล็กเชื่อมถึงกัน ตามตำนานและประชุมพงศาวดารกล่าวว่า มีวัดนอกเมือง 63 แห่ง ในเมืองเชียงแสนมีวัดอยู่ 76 แห่ง แต่จากการสำรวจใน พ.ศ.2530 พบร่องรอยของโบราณสถานในเมืองเพียง 69 แห่ง นอกเมือง 5 แห่ง โบราณสถานที่ไม่พบอาจจะถูกทำลายไปจนไม่ปรากฏหลักฐานอยู่ก็เป็นได้ ไม่พบร่องรอยของที่ตั้งพระราชวัง เป็นไปได้ว่าวังของกษัตริย์สร้างด้วยเครื่องไม้ผุพังสลายไปหมดสิ้น

คำว่า "เชียง" นั้นเป็นภาษาของชนเผ่าไตโบราณ ที่เรียกชื่อเมืองหรือมีขนาดใหญ่ระดับเมืองว่า "เวียง" หรือ "เชียง" เช่น เชียงขวาง, เชียงลຸ່ງ, เชียงตุง, เชียงม่วนเหล่านี้เป็นต้น ดังนั้นคำว่า "เชียงแสน" น่าจะมีความหมายว่า "เมืองของแสน" และคำว่า "แสน" นั้นน่าจะมาจากพระนามของพระเจ้าแสนภู ผู้เป็นพระราชนัดดาของพญามังราย ซึ่งใน "พงศาวดารโยนก" ของพระยาประจักษ์จักร (แช่ม บุญนา) ฉบับพิมพ์เมื่อปี พ.ศ.2504 หน้า 309 มีความว่า "ให้ขุดคูและก่อปราการ

พระนครสามด้าน แต่ด้านตะวันออกเว้นไว้ เอาแม่น้ำเป็นคูของปราการเวียงตั้งพิธีฝังหลักเมืองในวันศุกร์ เดือน 7 ขึ้น 2 ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช 690 ยามแตรคำ ไว้ลัคนาราศีตุล วังปราการด้านหลัง 700วา ด้านยาวไปตามแม่น้ำของ(โขง) 1500 วา"

บริเวณใกล้เคียงเมืองเชียงแสนพบร่องรอยเมืองโบราณ หรือกลุ่มโบราณสถานทั้งทางฝั่งไทยและฝั่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจำนวน 3 แห่งด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มโบราณสถานที่บริเวณดอยเชียงเมียง สามเหลี่ยมทองคำ จากตำแหน่งที่ตั้งน่าจะเป็นเมืองหน้าด่านของเมืองเชียงแสน กลุ่มโบราณสถานที่เวียงเป็กษาบริเวณที่แม่น้ำกกบรรจบกับแม่น้ำโขง หรือสบกก อยู่ห่างจากเมืองเชียงแสนมาทางใต้ประมาณ 7 กิโลเมตร ลักษณะที่ตั้งน่าจะเป็นเมืองหน้าด่านทางทิศใต้ของเมืองเชียงแสน แห่งสุดท้ายได้แก่ เมืองโบราณริมฝั่งแม่น้ำโขงด้านตะวันออกในเขตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เยื้องไปทางใต้ของเมืองเชียงแสน

เมืองเชียงแสนปัจจุบันเป็นที่ตั้งของบริเวณอำเภอเชียงแสน จึงมีอาคารสถานที่ทางราชการ เอกชน และบ้านเรือนตั้งอยู่อย่างหนาแน่นบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงและกระจายอยู่ทั่วไปในเมือง พื้นที่ว่างที่เหลือเป็นพื้นที่ทางการเกษตรหรือแหล่งโบราณสถาน ภายนอกเมืองเชียงแสนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่ากร้าง ชุมชนที่พบเป็นชุมชนขนาดเล็กกระจายตัวไปตามแนวถนนหรือน้ำ โบราณสถานนอกเมืองเชียงแสนที่อยู่ในพื้นที่ราบคงถูกรุกทำลายโดยการทำการเกษตรกรรม การตั้งบ้านเรือนและการครอบครองของวัด สำนักสงฆ์ ทำให้ส่วนใหญ่ของโบราณสถานนอกเมืองถูกทำลายไปหมดสิ้น

ภาคเหนือตอนบนเป็นพื้นที่ราบลุ่มสลับกับเทือกเขาสูงที่มีความอบอุ่นสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติมากมาย เป็นที่ตั้งบ้านเมืองของมนุษย์อย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มเชียงแสน หากยึดถือตามตำนานโบราณนับเป็นดินแดนของอาณาจักรโยนก บริเวณพื้นที่เก่าแก่อาณาจักรใดในภาคเหนือตอนบนซึ่งล่มสลายไปเพราะแผ่นดินไหว พื้นที่ราบลุ่มที่อุดมสมบูรณ์อันรู้จักกันในชื่อที่ราบลุ่มเชียงแสนนี้ ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นที่ราบลุ่มของแม่น้ำสายใดได้ เพราะมีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน ล้วนแต่ให้ความอุดมสมบูรณ์ด้านเกษตรกรรมและความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งสิ้น

ที่ราบลุ่มเชียงแสนมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม โดยบริเวณอำเภอแม่จันเป็นมุมฐานทางด้านตะวันตก มีลำน้ำแม่จันไหลผ่านเทือกเขาทางตะวันตกเฉียงใต้ผ่านขึ้นไปทางตะวันออกเฉียงเหนือผ่านบ้านกั้วพร้าวขึ้นไปสบทบลำน้ำแม่คำซึ่งไหลผ่านดอยแม่สะแลบทางตะวันออก รวมเรียกว่าแม่น้ำคำไหลไปยังอำเภอเชียงแสนแล้วไหลวกออกแม่น้ำใต้เมืองเชียงแสนเล็กน้อย จากเขตอำเภอแม่จันไปยังอำเภอแม่สาย ภูมิประเทศทางด้านตะวันตกเป็นเทือกเขาที่กั้นเขตแดนไทยพม่า มีดอยสำคัญเช่น ดอยตุง ดอยจ้อง ดอยเวา เป็นต้น มีลำน้ำเล็กๆ อีกหลายสายที่ไหลลงจากเทือกเขานี้มาทางตะวันออกหล่อเลี้ยงที่ราบลุ่มทางตะวันออกให้ชุ่มชื้น ลำน้ำบางสาย

ก็มารวมกับลำน้ำคำ แต่บางสายก็ไปทางตะวันออกเฉียงเหนือไปรวมเข้ากับแม่น้ำรวกไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่บริเวณสบรวกเหนือเมืองเชียงแสนขึ้นไป ซึ่งพื้นที่นี้เป็นที่รู้จักกันในนามสามเหลี่ยมทองคำ

นอกจากลำน้ำธรรมชาติแล้วยังมีลำน้ำที่เป็นลำเหมืองที่คนขุดขึ้นเพื่อใช้ในการนำน้ำเข้ามาสู่ไร่นาจำนวนมาก เช่น ลำเหมืองแดงในเขตอำเภอแม่สายซึ่งขุดชักน้ำผ่านไร่นาไปสมทบกับแม่น้ำรวก เป็นต้น

บริเวณยอดสุดที่ราบลุ่มเชียงแสนก็คือบริเวณอำเภอแม่สาย ซึ่งมีแม่น้ำสายไหลผ่านลงมาเป็นเส้นพรมแดนระหว่างไทยกับพม่า ลำน้ำนี้ไหลไปรวมกับแม่น้ำรวกซึ่งไหลมาจากทางด้านเหนือของพม่าแล้วรวมกันเป็นลำน้ำรวกไหลลงไปทางตะวันออกเฉียงใต้ไปออกแม่น้ำโขงที่สบรวก ต่อจากนั้นแม่น้ำโขงก็ทำหน้าที่เป็นเส้นพรมแดนระหว่างไทยกับลาวไปจนถึงที่อำเภอเชียงแสน ซึ่งเป็นมูมฐานทางด้านตะวันออก

ที่ราบลุ่มเชียงแสนนี้ถูกแบ่งออกจากที่ราบลุ่มแม่น้ำกกทางตอนใต้โดยบริเวณที่ลุ่มแม่น้ำในบริเวณเวียงหนองล่องซึ่งเป็นบริเวณที่มีเทือกเขาล้อมรอบ มีหนองน้ำและบริเวณที่ชื้นแฉะอยู่ระหว่างกลาง เมืองโบราณที่พบในพื้นที่นี้อยู่บริเวณที่เป็นขอบ คือที่อำเภอแม่จัน พบอยู่บนเนินเขาทางทิศตะวันออกของอำเภอในเขตบ้านห้วยเวียงหวายแห่งหนึ่ง ถัดไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 9 กิโลเมตรก็พบเวียงมนิราห์ ซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขาสูงหนึ่งในเขตบ้านหนองครกและบ้านกัวพร้าว ต่อจากนั้นก็มาถึงเมืองเชียงแสนซึ่งเป็นเมืองสำคัญ

บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงขึ้นไปทางสบรวกเมืองโบราณเวียงเชียงเมียงและเมืองเวียงแก้วหรือเวียงสีทวง ตั้งอยู่บนเนินเขา ต่อจากนั้นพบเมืองโบราณในเขตพื้นที่อำเภอแม่สาย คือ เวียงปางคำ บนเนินเขาตอยเวาริมแม่น้ำสายเป็นเมืองใหญ่ และมีร่องรอยที่มีเมืองขนาดเล็กอยู่บนที่ราบลุ่มในเขตบ้านป่าเหมือดทางตอนใต้ของเวียงปางคำอีกแห่งหนึ่ง บริเวณที่ราบลุ่มเชียงแสนที่กล่าวมานี้เท่าที่ศึกษาจากการกระจายลำน้ำเหมือง แสดงให้เห็นว่าเป็นบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดในเขตเมืองเชียงรายเป็นแหล่งเพาะปลูกมาตั้งแต่สมัยโบราณ

ที่ราบลุ่มเชียงแสนเป็นบริเวณที่ปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งแต่กลุ่มสังคมล่าสัตว์ต่อเนื่องลงมาจนถึงสมัยสังคมเกษตรกรรม ในแผนที่ธรณีวิทยาระหว่างจังหวัดเชียงราย ระบุถึงรอยเลื่อน (FAULT) จำนวน 2 รอย ที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อบริเวณที่ราบลุ่มเชียงแสน คือ รอยเลื่อนที่พาดยาวจากอำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่ผ่านทางตอนใต้ของแอ่งแม่สาย ผ่านเชียงแสนไปบรรจบกับแม่น้ำโขง และอาจจะเลยเข้าไปในเขตประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รอยเลื่อนพาดยาวจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผ่านทางตอนเหนือของแอ่งเชียงใหม่ ต่อเนื่องกับตอนเหนือของแอ่งเชียงรายไปบรรจบแนวที่ 1 บริเวณ

ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอแม่จันใกล้เวียงหนองล่อง ทำให้บริเวณนี้เกิดแผ่นดินไหวหลายครั้งมีปรากฏในตำนานพงศาวดาร

ตามที่กล่าวมา ที่ราบลุ่มเชียงแสนคือ บริเวณที่ราบลุ่มอันเป็นที่ตั้งของบ้านเมือง แคว้นโยนกโบราณก่อนที่พญามังรายจะตีได้แควนหรือภูไชยและรวมที่ราบลุ่มเชียงใหม่เข้าเป็นเขตแคว้นล้านนา อย่างไรก็ตามยังมีที่ราบลุ่มตามหุบเขาต่างในบริเวณใกล้เคียงที่มีความสัมพันธ์หรือเป็นส่วนหนึ่งของแคว้นโยนกมาก่อน และที่ราบลุ่มในหุบเขาเมืองพร้าวที่มีความสัมพันธ์หรือเป็นส่วนหนึ่งของแคว้นโยนกมาก่อน เช่น ที่ราบลุ่มแม่น้ำงาว จังหวัดลำปาง ที่ราบลุ่มในเขตแม่น้ำฝาง อำเภอฝาง และที่ราบลุ่มในหุบเขาเมืองพร้าว ที่มีความสัมพันธ์กันกับบ้านเมืองในบริเวณที่ราบลุ่มเชียงแสนเป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ สัตว์ป่าและสัตว์น้ำเป็นสถานที่ตั้งถิ่นฐานสำคัญของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้จากการขุดค้นขุดแต่ง ประกอบกับหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ ศิลาจารึก พับสา จารึกใบลาน เป็นต้น การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในบริเวณที่ราบลุ่มเชียงแสน เริ่มตั้งแต่

1. ระยะสังคมล่าสัตว์ หรือระยะก่อนสังคมเกษตรกรรม เดิมเรียกว่าสมัยหินเก่าและสมัยหินกลาง อายุราว 15,000-7,000 ปีมาแล้ว เป็นกลุ่มมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในสังคมขนาดเล็กดำรงชีวิตด้วยการจับปลา ล่าสัตว์ เก็บพืชพันธุ์ตามธรรมชาติเป็นอาหาร ไม่มีการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ ไม่มีการตั้งหลักแหล่งที่แน่นอน แต่จะเร่ร่อนไปเรื่อยๆ ตามความอุดมสมบูรณ์ของอาหารและฤดูกาล มนุษย์ในสังคมก่อนรู้จักการทำเกษตรกรรมรู้จักการทำเครื่องมือหิน และสันนิษฐานว่ารู้จักทำเครื่องมือใช้จากไม้ด้วย เคยมีการขุดค้นที่ดอยคำ ริมแม่น้ำคำ ห่างจากเมืองเชียงแสนไปทางใต้ราว 3 กม. โดยอาจารย์และนักศึกษาคณะโบราณคดี พบเครื่องมือหินกะเทาะและหินขัดเป็นจำนวนมาก และได้ให้ความเห็นว่าเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยหินเก่าและหินใหม่ที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคเหนือ

หลักฐานเครื่องมือหินทั้งหินกะเทาะและหินขัดที่ในเขตราบลุ่มเชียงแสน พบบริเวณที่ราบริมฝั่งแม่น้ำโขงและหาดกรวดริมแม่น้ำไปจนถึงสบคำและที่ราบเชิงดอยคำ ดอยจัน ทางทิศใต้ของเมืองเชียงแสน เครื่องมือหินดังกล่าวทำขึ้นจากหินกรวดที่พบมากตามหาดกรวดในแม่น้ำโขงเป็นหินแอนีไซต์และหินไรโอไรต์ มีเครื่องมือสับตัด เครื่องมือหินกะเทาะขอบคมโดยรอบเรียกว่า “สุมาตราธิ” มีรูปร่างคล้ายกับเครื่องมือหินแบบ “ฮัวบินเนียน” ที่พบทั่วไปในประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

2. ระยะสังคมเกษตรกรรม เดิมเรียกว่าสมัยหินใหม่ อายุราว 7,000-1,000 ปีมาแล้ว มนุษย์ในระยะนี้รู้จักการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่รวมกันบริเวณริมฝั่งแม่น้ำหรือเนินดินใกล้แหล่งน้ำ มีการผลิตภาชนะดินเผา อย่างไรก็ตามยังคงพบเครื่องมือหินแต่มีเทคนิค

การผลิตที่ประณีตขึ้น การขัดฝนอย่างสวยงามและมีขอบคมชัดเจน รูปร่างคล้ายขวาน มีทั้งแบบมีปาดและแบบเรียบๆ เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ขวานหินขัด”, “ขวานฟ้า” หรือ “เสียมตุน”

หลักฐานทางโบราณคดีของระยะสังคมเกษตรกรรม พบในพื้นที่เมืองเชียงแสน ตามที่ลาดไหล่ดอย เชียงดอยและที่ราบรอบๆ เมืองเชียงแสน เช่นที่ราบเชิงดอยจอมกิตติ ที่ราบเชิงดอยจำปีและที่ราบเชิงดอยคำ โดยพบปะปนกับเครื่องมือหินระยะสังคมล่าสัตว์ และในการขุดค้นบริเวณเชิงดอยคำ พบขวานหินขัด และเศษภาชนะดินเผาลายเชือกทาบบนชั้นดินเหนียวชั้นที่มีเครื่องมือหินกะเทาะ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณดอยคำเป็นที่อาศัยต่อเนื่องของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในที่ราบลุ่มเชียงแสน

ปัจจุบันยังไม่พบหลักฐานการหล่อโลหะในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในบริเวณที่ราบลุ่มเชียงแสน แต่เชื่อน่าจะมีมนุษย์อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ต่อเนื่องมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 18 และได้พัฒนาไปเป็นชุมชนขนาดใหญ่และยกฐานะขึ้นเป็นบ้านเป็นเมืองในราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 แสดงให้เห็นว่าพื้นที่นี้มีความสำคัญในฐานะแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ภาคเหนือตอนบน

ตำนานและพงศาวดารการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในเขตที่ราบลุ่มเชียงแสนมีหลายฉบับด้วยกันซึ่งการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในตำนานพงศาวดาร และเอกสารโบราณถูกรวบรวมเรียบเรียงขึ้นโดยนักปราชญ์ในท้องถิ่น มีอายุไม่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 21 ก่อนรัชกาลของพญามังรายขึ้นไป แต่มักอ้างอิงถึงพุทธประวัติ และพุทธทำนาย เพื่อทำให้เรื่องราวเกิดความน่าเชื่อถือเลื่อมใสโดยย้อนไปก่อนสมัยพุทธกาลและมักกล่าวว่าบ้านเมืองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นผู้บันดาลให้เกิดผืนแผ่นดิน สายน้ำต่างๆ และบ้านเมือง อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีการตั้งบ้านเมืองโบราณเก่าแก่เทียบได้กับปีที่ระบุในตำนานพงศาวดารแต่อย่างใด

ตำนานและพงศาวดารที่ถูกรวบรวมและสรุปไว้โดยพระยาพระซากิกรจักรกล่าวถึงสมัยปลายศาสนาของพระกัสสปะ ชาวโพธิสารหลวงที่อยู่ในแคว้นแคว้นขอมโบราณได้อพยพเคลื่อนย้ายจากที่ราบลุ่มตอนล่างแม่น้ำโขง ขึ้นมาตั้งบ้านเรือนที่เกาะดอนทรายกลางแม่น้ำโขงบริเวณปากแม่น้ำกก ได้แก่ “เมืองสุวรรณโคมคำ” จากนั้นกลุ่มชนจากโพธิสารหลวงกรุงรัฐอินทปัฐนครได้อพยพเข้ามาตั้ง “เมืองอุโมงคเสลา” ขึ้นที่บริเวณริมฝั่งตะวันตกของปากแม่น้ำกก ต่อมาเมืองสุวรรณโคมคำได้ถล่มล่มลงไปในสายน้ำ เนื่องจากกษัตริย์ผู้ปกครองไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรม พญานาคจึง “.....ให้พลโยธานาคมาขุดควักฝั่งแม่น้ำขละทนี พังเมืองสุวรรณโคมคำให้ทลายจมลงไปในแม่น้ำขลนทีในเวลาราตรี.....”

ตำนานที่สำคัญได้แก่ตำนานสิงหนวัติ (ตำนานเมืองโยนกหรือตำนานสิงหนวัติ) และตำนานลวจังกราช (เมืองหิรัญนครเงินยาง) กล่าวถึงสถานที่ในบริเวณที่ราบลุ่มเชียงแสนและที่ราบลุ่มแม่น้ำกก

ตำนานสิงหนวัติระบุว่าสิงหนวัติกุมารออกจากเมืองราชคฤห์ข้ามแม่น้ำสระพู่ไปทางทิศอาคเนย์ สันนิษฐานว่าสิงหนวัตินำไพร่พลมาจากเมืองในเขตรัฐฉาน (ไทยใหญ่) ของพม่า มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำกกซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งของเมืองสุวรรณโคฒาคำที่ร้างไปแล้ว ตั้งชื่อเมืองว่า “เมืองนาคพันธ์สิงหนวัติ” ตามชื่อของสิงหนวัติผู้สร้างเมืองโดยมีพญานาคมาช่วยในการสร้าง ต่อมาในรัชการพญาพันธิตราชหรือต้นแผ่นดินพญาอชุตราช โบราณศักราชได้ 148 ปี มีการเปลี่ยนชื่อเมืองเป็น “โยนกนครไชยบุรีช้างแสน” หรือ “โยนกนคร” มีกษัตริย์ปกครองสืบมาอีกหลายพระองค์ ต่อมาเมืองได้ถล่มลงเป็นหนองน้ำเพราะชาวเมืองโยนกกินปลาไหลเผือกกันทั้งเมืองเป็นเหตุให้เมืองโยนกถล่มลงเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ปัจจุบันเรียกหนองน้ำนั้นว่า “หนองล่อม” “หนองบงกาย” อยู่ในท้องที่ตำบลจันจว้า อำเภอแม่จัน ติดต่อกับตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งทะเลสาบเชียงแสนเป็นบริเวณส่วนหนึ่งของหนองล่อมและได้พบกลุ่มโบราณสถานกระจายตัวอยู่รอบทะเลสาบเชียงแสน

จากตำนานสิงหนวัติมีการกล่าวถึง “เวียงไชยนารายณ์” อันเป็นเมืองหน้าด่านทางใต้ของอาณาจักรโยนกสร้างขึ้นโดยพระเจ้าไชยนารายณ์ โอรสของพระเจ้ามังรายนราช องค์ที่ 2 ใน พ.ศ. 1131 เรียกชื่อเมืองว่า “ไชยนารายณ์เมืองมูล” ตามนามผู้สร้างเมือง ต่อมาถูกทิ้งร้าง ถึง พ.ศ. 1805 (จ.ศ. 624) พระยามังรายได้สร้างเมืองเชียงรายทับสถานที่เมืองไชยนารายณ์

นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับราชวงศ์สิงหนวัติว่าเป็นเรื่องของการอพยพเคลื่อนย้ายของชนเผ่าไทยกลุ่มหนึ่ง จากเขตมณฑลยูนนานทางตอนใต้ของประเทศจีนลงมาตามลำน้ำโขง เข้ามาตั้งหลักแหล่งเป็นบ้านเมืองในเขตที่ราบลุ่มเชียงแสน ได้ทำสงครามสู้รบกับพวกกล่อมหรือขอม ได้ชัยชนะแล้วตั้งเมืองหลวงที่เมืองโยนกนาคพันธ์ บริเวณหนองล่อม ต่ำจากเมืองเชียงแสนลงมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ กษัตริย์ในราชวงศ์สิงหนวัติ ปกครองเมืองโยนกเรื่อยมาหลายสมัยได้มีกล่อม กษัตริย์ต้องหลบหนีอยู่ ณ เวียงศรีทวงในย่านของชนพื้นเมืองตระกูลลาวจก และต้องส่งเครื่องราชบรรณาการให้แก่กล่อม

ต่อมาพรหมกุมารโอรสพระเจ้าพังคราชสามารถปราบปรามพวกกล่อมได้สำเร็จ และขยายดินแดนลงมาถึงทางใต้จนถึงเมืองกำแพงเพชร ตั้งแต่รัชกาลของพระเจ้าพรหมลงมา มีการขยายบ้านเมืองเข้ามาตั้งแต่ในเขตเมืองเชียงราย มีเมืองสำคัญเกิดขึ้นคือชัยนารายณ์และชัยปราการ

ถึงสมัยของพระเจ้าชัยศิริ แคว้นโยนกนาคพันธ์ก็ถูกรุกรานถูกพวกไทยใหญ่ พระเจ้าชัยศิริเลยต้องเสด็จลี้ภัยลงมาถึงทางใต้ในเขตเมืองไตรตรึงส์(และเชื้อสายของพระองค์ก็คือ พระเจ้าอุทอง

ซึ่งต่อมาได้สร้างพระนครศรีอยุธยาขึ้น เหตุนี้บรรดานักประวัติศาสตร์แต่ก่อนจึงเรียกราชวงศ์พระเจ้าอู่ทองว่าราชวงศ์เม็งราย) ส่วนในแคว้นโยนกเดิมนั้นมีกษัตริย์ปกครองต่อมาไม่นานก็ถึงแก่ความวิบัติ อันเนื่องมาจากบ้านเมืองขาดศีลธรรม และเป็นเหตุให้สิ่งนอกเหนือธรรมชาติ ลงโทษบันดาลให้บ้านเมืองจมหายกลายเป็นเวียงหนองล่องจนทุกวันนี้

ตำนานลวจังกราช (หิรัญนครเงินยาง) กล่าวถึงเมืองหิรัญนคร หรือเมืองเงินยาง ปรากฏในตำนานและพงศาวดารพื้นเมืองหลายเล่มว่า สร้างโดยลวจังราชซึ่งคงเป็นผู้นำชุมชนที่ตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณดอยตุง ลวจังราชเป็นปฐมกษัตริย์ในราชวงศ์นี้ ศูนย์กลางแห่งแรกของราชวงศ์ลาวเข้าใจว่าอยู่ที่เมืองหิรัญนครหรือเงินยาง ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำแม่สาย บริเวณตัวอำเภอแม่สายในปัจจุบัน การขยายตัวของราชวงศ์ลวจังกราช หรือลาวจกกว้างขวางทั่วไปในเขตลุ่มแม่น้ำกก และอาจเลยไปถึงสิบสองปันนา

การเริ่มต้นของราชวงศ์ลวจังกราชนี้ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ระบุว่าราว พ.ศ.1182 หรือ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 นักประวัติศาสตร์บางท่านก็เชื่อถือศักราชตามตำนาน แต่บางท่านเชื่อว่าน่าจะอยู่ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 หรือ 17 ราชวงศ์ลวจังกราช ขยายอำนาจออกไปอย่างกว้างขวางในรัชสมัยของขุนเจ็องซึ่งคาดว่าน่าจะอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 17 ขุนเจ็องเป็นกษัตริย์ลำดับที่ 19 ทรงขยายอาณาเขตของแคว้นหิรัญนครเงินยางออกไปอย่างกว้างขวาง ทางตะวันออกจรดบชนะเมืองแก้ว (เวียงดนามทางตอนเหนือ) ทรงได้ยึดเมืองแก้ว และครองเมืองแก้ว ขุนเจ็องส่งโอรสไปครองเมืองต่างๆ คือ เมืองเงินยางไชยนารายณ์ สามช้าง เมืองแก้ว และเชียงรุ่ง สิบสองปันนาไปครองเมืองต่างๆ คือ เมืองเงินยางมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 19 เมื่อพระยามังราย โอรสของลาวเมงสร้างเมืองเชียงรายเป็นเมืองหลวงในปี พ.ศ.1805 นับได้ว่าเมืองเงินยาง หรือ แคว้นหิรัญนครเงินยางเป็นแคว้นที่มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงในบริเวณลุ่มแม่น้ำกก และลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน ตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมาและได้ขยายอำนาจสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนในรัชสมัยพระยามังราย ซึ่งเป็นผู้รวบรวมอาณาจักรล้านนาขึ้นในที่สุด

ราชวงศ์ลวจังราชนั้นหากยึดตามตำนานคือชาวพื้นเมืองในเขตดอยตุง อำเภอแม่สาย เชื่อว่าเป็นชาวลัวะ ต้นตระกูลคือลาวจกอาศัยอยู่บนดอยตุง นับถือผี มีพิธีตั้งเสาสะก้าง รู้จักการถลุงโลหะทำจอบ สมัยต่อมาได้เคลื่อนย้ายลงสู่พื้นที่ราบ สร้างเมืองหิรัญนครเงินยางที่บริเวณเมืองเชียงแสนกษัตริย์องค์แรกของราชวงศ์คือลวจังกราช ทรงมีราชโอรส 3 องค์คือ ลาวก่อ ลาวเกื้อ ลาวเก้า โอรสองค์ที่ 2 องค์นี้น้อง พระราชบิดาจึงโปรดให้ไปสร้างบ้านเมืองอยู่ ณ ดินแดนไกล คือลาวก่อไปตั้งรกรากอยู่ในเขตจังหวัดน่าน ลาวเกื้อไปอยู่เมืองฝางลานฝางพวง ส่วนลาวเก้านั้นโปรดให้สืบราชสมบัติในเวียงหิรัญนครเงินยางทรงพระนามว่าลาวเก้าแก้วมาเมือง มีกษัตริย์ปกครองเรื่อยมา จนถึงรัชกาลขุนลาวเงิน ก็โปรดให้ราชโอรสองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าขุนจอมธรรม ไปสร้างเมืองใหม่ขึ้น ณ เชียงเขางูเขาหรือดอยดวนใกล้แม่น้ำสายตา (หรือแม่น้ำอิง) เรียกเมืองนี้ว่า ภู

กามยาวหรือพะเยา ขุนจอมธรรมมีโอรส 2 องค์ ขุนเจืองเป็นพี่ ขุนซองหรือจอมเป็นน้อง ขุนเจืองได้ครองราชย์สมบัติต่อมา โดยขุนเจืองเป็นที่ยอมรับในหมู่พวกลาว พวกแกว พวกข่า ข่าจราย ข่าเจือง ซึ่งอยู่ทางทิวเขาบรรทัด ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีอำนาจมาก สามารถปราบบ้านเล็กเมืองน้อยในเขตแม่น้ำกก แม่น้ำสาย แม่น้ำวัง และลุ่มแม่น้ำโขงทางฟากตะวันออก รวมพวกแกวญวนเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทรงย้ายมาปกครองเมืองหิรัญนครเงินยางส่วนเมืองภูกามยาวโปรดให้ขุนซองปกครองแทน ในสมัยโบราณอ้างว่าขุนเจืองจะกลับมาเกิดใหม่สมัยพระศรีอารียะ และที่ทุ่งเมืองเชียงคำ ไกลๆ เมืองเชียงขวางในลาวเต็มไปด้วยไหหินขนาดใหญ่สูงประมาณ 1-2 เมตร มีเรื่องเล่ากันว่าเป็น “ไหเหล้าของท้าวเจือง” ไหหินเหล่านี้อาจจะสร้างขึ้นเพื่อใช้ในพิธีศพมนุษย์เมื่อราว 3,000 ปีมาแล้ว พบเศษกระดูกมนุษย์ที่ถูกเผาไฟ ขวานกินขัด ลูกปัดแก้ว เครื่องปั้นดินเผา เครื่องประดับสำริด และเครื่องมือเหล็กในบริเวณโดยรอบด้วย

ต่อมาขุนเจืองได้รับการยกย่องให้เป็นเทพ ดังปรากฏในการบวงสรวงศาลหลักเมือง ประกาศชื่อขุนเจืองเป็นลำดับที่แปด จากบรรดาเทพเจ้าทั้งหลายที่ได้รับการบวงสรวง ตำนานราชวงศ์ต่างๆ ริมแม่น้ำโขงอ้างความเกี่ยวพันกับขุนเจืองทั้งสิ้น โดยเฉพาะ ล้านช้าง ล้านนา แกว ซึ่งนักวิชาการบางกลุ่มเชื่อว่าตำนานเรื่องขุนเจืองมีลักษณะเป็น Culture Hero คือผู้นำทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะกึ่งความจริง เผยแพร่ความคิดความเชื่อต่างๆ ไปในหมู่คน บางครั้งก็เป็นบุคคลที่สมมุติขึ้นประกอบสถานการณ์ ที่ไม่สามารถหาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์มารองรับได้ เช่นเดียวกับบรรดาพระอรหันตสาวกที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนา และในตำนานต่างๆ ฤษีทั้งหลายเป็นผู้ก่อตั้งเมือง บุคคลเหล่านี้ได้รับการยกย่องนับถือโดยทั่วไปจนเกือบจะเป็นวีรบุรุษเหนือมนุษย์

เรื่องของขุนเจืองแม้จะไม่เกี่ยวกับเมืองเชียงแสนโดยตรงแต่แสดงให้เห็นว่าตำนานทั้งหลายได้พยายามสร้างความเกี่ยวพันจนอาจจะกล่าวได้ว่ามีราชวงศ์สายหนึ่งที่สืบเนื่องจากลาวจกกราชได้มีอิทธิพลทางการปกครองเหนือดินแดนทางภาคเหนือของประเทศปัจจุบัน และเป็นราชวงศ์ที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้ามังรายปฐมกษัตริย์แห่งแคว้นล้านนา

พระเจ้ามังรายเดิมครองเมืองหิรัญนครเงินยาง ต่อมาได้สร้างเมืองเชียงราย พ.ศ.1805 โดยเอาดอยจอมทองเป็นศูนย์กลางเมือง ยกเวินเชียงรายเป็นเมืองสำคัญในการที่จะใช้เป็นฐานกำลังรวบรวมบ้านเล็กเมืองน้อยที่กระจัดกระจายอยู่เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการนำเอาเรื่องของขุนเจืองเมื่อ 4 ชั่วคนก่อนมาอ้างอิงเป็นบรรพบุรุษของพระองค์เพื่อสร้างความชอบธรรมในการรวบรวมบ้านเมืองเข้ามาอยู่ใต้การปกครองของพระองค์ แต่เกิดความวุ่นวายภายในเมืองเชียงรายราว พ.ศ.181-1819 เพราะขุนเครื่องโอรสของพระเจ้ามังรายคิดการกบฏ พระเจ้ามังรายจึงให้ประหารชีวิต

อย่างไรก็ตามการรวมอำนาจการปกครองภายนอกของขุนมังรายไม่มีอุปสรรคจากบ้านเมืองที่อยู่รอบ เพราะทรงอ้างว่ากษัตริย์เมืองต่างๆ ล้วนแต่เป็นเครือญาติกับพระองค์ โดยสืบ

เชื้อสายมาจากขุนเจืองทั้งสิ้น ขุนจำเมืองพะเยาเป็นกษัตริย์เข้มแข็งและเป็นมิตรกับพระร่วงแห่งเมืองสุโขทัย แต่พระองค์ก็ไม่ขัดขวางการรวมบ้านเมืองของพระเจ้ามังราย เพราะขุนจำเมืองผู้ครองเมืองพะเยาก็เก็บเชื้อสายของขุนของอนุชาของขุนเจือง โดยเหตุนี้พระเจ้ามังรายจึงทรงมีกำลังกล้าแข็ง และในที่สุดก็สามารถยึดแคว้นหริภุญไชยที่เป็นศูนย์กลางความเจริญของกลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน ดังปรากฏหลักฐานในตำนานและพงศาวดาร กล่าวถึงเหตุผลที่พญามังรายต้องการครอบครองเมืองหริภุญไชย เพราะเป็นเส้นทางผ่านของสินค้าจากเมืองทางตอนบนขึ้นไป คือฝาง ลงมาสู่เมืองทางตอนใต้ได้แก่ไธยยา หรืออุยยา โดยที่มีเมืองเขลางค์ในลุ่มแม่น้ำวังมีความสำคัญรองลงมา อีกประการหนึ่งคือ ในช่วงเวลาดังกล่าว สุโขทัย และล้านนา ต้องการขจัดความยิ่งใหญ่ของพวกขอม และมอญในพื้นที่ภาคกลาง, ภาคเหนือ จึงร่วมมือกันตีบ้านเมืองต่างๆ ที่เคยเป็นดินแดนของขอม, มอญ มาก่อน ถือเป็นความร่วมมือในด้านการทหารที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์สองแคว้น เมื่อผนวกดินแดนของหริภุญไชย เข้ากับเชียงรายได้ ทรงสถาปนาเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นเมืองหลวงแห่งแคว้นล้านนา ใน พ.ศ.2839 โดยที่มีการเจริญสัมพันธ์ทางไมตรีกับเมืองที่อยู่ทางใต้ โดยเฉพาะเมืองสุโขทัย ดังปรากฏว่าพบการกระจายตัวของเครื่องปั้นดินเผาแบบสังคโลกในเขตภาคเหนือตอนบน การสร้างเตาเผาเครื่องถ้วยที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเครื่องถ้วยสุโขทัยอันอาจจะเป็นผลมาจากความร่วมมือทางการทหารในขั้นแรก ดังนั้นเมืองเชียงรายได้ลดความสำคัญลงเป็นเมืองหน้าด่านทางตะวันตกฐานะเป็นเมืองลูกหลวง มีขุนเครื่องปกครองต่อมา เนื่องจากพระเจ้ามังรายเสด็จไปประทับที่เมืองเชียงใหม่

ต่อมา พระเจ้าแสนภูพระราชนัดดาของพระเจ้ามังราย โอรสของขุนเครื่องขึ้นครองเมืองเชียงรายได้ ใน พ.ศ.1882 ทรงฟื้นฟูเมืองเก่าริมแม่น้ำโขงปากตะวันตกเรียกว่าเมืองร้อย เชื่อว่าเป็นเมืองเก่าสมัยโยนกแล้วให้ชื่อว่าเมืองเชียงแสน ซึ่งกลายเป็นเมืองลูกหลวงแทนที่ เมืองเชียงรายได้ประวัติศาสตร์เมืองแสนเริ่มต้นขึ้นนับแต่นั้น

ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน

เมืองเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่สำคัญยิ่งเมืองหนึ่งในประวัติศาสตร์การก่อตั้งแคว้นล้านนา ตลอดระยะเวลา 500 ปี นับแต่พระเจ้าแสนภู พระราชนัดดาของพระเจ้ามังรายทรงสร้างขึ้น เพื่อเป็นที่มั่นในการควบคุมดูแลหัวเมืองต่างๆ ในเขตโยนกมาตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ.1871 พงศาวดารโยนกและชินกาลมาลีปกรณ์ ระบุว่าพระเจ้าแสนภูสร้างเมืองเชียงแสนเมื่อ 1871 ไม่ตรงกับประชุมพงศาวดารภาคที่ 61 ที่ว่าเมืองเชียงแสนสร้างเมื่อ พ.ศ.1831 อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับเวลาสร้างเมืองเชียงใหม่แล้ว เมืองเชียงแสนน่าจะสร้างในราว พ.ศ.1871 โดยที่ก่อนหน้านี้เป็นเพียงพันทนาในปกครองของเชียงรายได้

ประวัติความเป็นมาของเมืองและร่องรอยโบราณวัตถุ โบราณสถานหลายแห่งสนับสนุนข้อสันนิษฐานว่า การสร้างเมืองคงเริ่มขึ้นราวครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ตามที่ระบุไว้ในชินกาลมาลีปกรณ์ และพงศาวดารโยนก มีช่วงเวลาที่สอดคล้อง สัมพันธ์กับรูปแบบ อายุสมัยของโบราณวัตถุสถานสมัยประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นทั้งในและนอกตัวเมือง ซึ่งมีอายุหลังกลางพุทธศตวรรษที่ 19 ลงมาทั้งสิ้น รวมทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในภายหลัง

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเชียงแสน เชียงราย และเชียงใหม่ แน่นแฟ้นด้วยระบบเครือญาติ ขณะที่พระเจ้ามังรายประทับที่เมืองเชียงรายได้พยายามผนวกแคว้นหริภุญไชย กับขยายอาณาเขตคุกคามแคว้นพะเยา จึงย้ายไปสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นที่ดอยสุเทพริมฝั่งแม่น้ำปิงเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางการปกครอง และเศรษฐกิจที่ได้รับเปรียบทางด้านลักษณะภูมิศาสตร์ธรรมชาติ เมื่อ พ.ศ. 1839 เป็นไปได้ว่าพระเจ้าแสนภูสร้างเมืองเชียงแสนขึ้นเพื่อสนองนโยบายการพัฒนาเมืองยุทธศาสตร์ริมฝั่งแม่น้ำโขงของพระองค์ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นชุมทางของแม่น้ำสำคัญ 3 สาย ได้แก่ แม่น้ำโขง แม่น้ำกก และแม่น้ำรวก เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่กำหนดอนาคตของเมืองเชียงใหม่ที่เพิ่งก่อตั้ง โดยมีเมืองเชียงรายเป็นฐานที่มั่นในฐานะเมืองพี่เลี้ยงของทั้งเมืองเชียงใหม่ และเชียงแสนนี้น่าจะเป็นพินนาในปกครองเมืองเชียงรายที่พระเจ้ามังรายให้ขุนนางที่มีความชอบมาปกครอง ดังปรากฏว่าช่างการโถมที่มีความชอบเพราะสามารถเอาชนะประลองฝีมือชิงช่างกับชาวเมืองได้ ได้รับยศเป็นหนึ่งในเจตราช่างเมืองราย เมื่อพระเจ้ามังรายเสด็จไปทัพที่พุกามได้ช่างฝีมือมี ช่างฆ้อง , ช่างคำ (ทองคำ) , ช่างทอง (สำริด), ช่างเงิน, ช่างเหล็ก มาทำร้อยครัวเรือน ก็โปรดให้ช่างคือนมาตั้งบ้านเรือนที่เมืองราย

เมืองรายกลายมาเป็นเมืองเชียงแสนเมื่อพระเจ้าแสนภูเสด็จมาประทับ คู กำแพงเมืองน่าจะสร้างกันในสมัยพระเจ้าแสนภูนี้เอง มีหลักฐานที่กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ของเมืองเชียงแสนกับแคว้นสุโขทัยที่มีพัฒนาการร่วมสมัยกับแคว้นล้านนาปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 2 จารึกวัดศรีชุมด้านที่ 1 บรรทัดที่ 14 กล่าวถึงอาณาเขตของสุโขทัยในสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถมว่า “.....เปื้องตะวันตกถึงละพูนเปื้องพายัพถึงเชียงแสน พยว.....ลาว.....” จารึกนี้สร้างโดยพระมหารัชมังคลาจารย์ที่นั่นระหว่างปี พ.ศ.1884-1910 ข้อความส่วนใหญ่เป็นการยกย่องบรรพบุรุษของตน และคุณความดีที่ตนได้กระทำไว้ ช่วงเวลาที่สร้างจารึกน่าจะหลังจากการสร้างเมืองเชียงแสน 13-14 ปี หากข้อความที่กล่าวถึงนี้เป็นจริง เมืองเชียงแสนน่าจะสร้างขึ้นตั้งแต่ครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 18 ก่อนหน้าที่พ่อขุนศรีนาวนำถมครองแคว้นสุโขทัย ขัดแย้งกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กำหนดระยะเวลาสร้างเมืองเชียงแสนไว้หลังช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 19 ลงมาสถานะของเมืองเชียงแสนในขณะนั้นเปรียบได้กับเมืองหลวงของแคว้นล้านนา เพราะพระเจ้าแสนภูประทับที่เมืองเชียงแสนจนสิ้นพระชนม์ เมืองเชียงแสนย่อมเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป พระมหารัชมังคลาจารย์นี้อาจอ้างเอาเมืองเชียงแสนเป็นอาณาเขตของสุโขทัยในสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถมเพื่อ

เสริมสร้างฐานะของท่าน แต่ความเป็นจริงแล้วในสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถมครองแคว้นสุโขทัย เมืองเชียงแสนยังมิได้สร้าง ขณะเดียวกันในช่วงเวลาดังกล่าวแคว้นหริภุญไชย (ลำพูน) แคว้นโยนก (หิรัญนครเงินยาง) และแคว้นพะเยาต่างเป็นอิสระต่อกัน มิได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของผู้หนึ่งผู้ใด

พระเจ้าแสนภูปกครองเมืองเชียงแสนอยู่ถึง พ.ศ.1878 ในชื่อกาลมาลีปกรณัมกล่าวว่า พระองค์ทรงสร้างวังขึ้นที่บริเวณหัวเกาะดอนแท่น ต่อมาเสด็จทิวศตที่บนเกาะดอนแท่น พระบรมศพตั้งไว้ที่วังบนเกาะเชียงแสน พระเจ้าคำฟูจึงยกราชสมบัติในเมืองเชียงใหม่ให้ท้าวผายูราชโอรสปกครอง แล้วจึงเสด็จมาครองเมืองเชียงแสน อันเชิญพระบรมศพพระเจ้าแสนภูไปประดิษฐานไว้ที่เมืองเก่าเหนือปากแม่น้ำกก โดยให้ขุดหลุมใหญ่แล้วสร้างปราสาทครอบหลุมนั้น

อาณาเขตของเมืองเชียงแสนในระยะเริ่มนั้นในพงศาวดารโยนกกล่าวว่า มีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณที่ราบลุ่มเชียงแสนทั้งหมด รวมเรียกว่าแคว้นเชียงแสนเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับเมืองกายสามท้าว ทิศใต้ติดต่อกับเมืองเชียงรายที่ตำบลเดิม ทิศตะวันออกถึงตำบลเชียงชี ทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดกับชายแดนฮ่อที่ตำบลหลวงบ่อแร่ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ติดกับเมืองฝางที่ก๊วคอสุนัข หรือ ก๊วสะไต

การปกครองในระยะแรกแบ่งการปกครองเป็นแขวงและพันนา รวมทั้งหมด 65 พันนา (การปกครองแบบพันนา หมายถึง กลุ่มของเกษตรกรรมที่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำเดียวกัน เช่น แม่น้ำลำคลอง เหมือนฝาย รวมกันเป็นหมู่เรียกว่าพันนา แต่ละพันนาจะมีลูกขุนหมายนา เป็นผู้ดูแลการใช้น้ำทำเกษตรกรรม ตลอดจนการเกณฑ์แรงงาน เก็บส่วย)

ครั้งแรก พ.ศ.1883 พระเจ้าคำฟูร่วมมือกับพระยาการน่านยกทัพไปตีเมืองพะเยา กองทัพพระเจ้าคำฟูเข้าเมืองพะเยาได้ก่อนจึงเอาทรัพย์สินในเมืองไปหมด พระยาการน่านจึงยกทัพตลบหลังมาตีทัพพระเจ้าคำฟู ๆ ต้องล่าทัพกลับเมืองเชียงแสน พระยาการน่านจึงยกไปตีเมืองฝางไว้ได้อีกเมืองหนึ่ง พระเจ้าคำฟูยกทัพใหญ่ไปตีพระยาการน่านที่เมืองฝาง พระยาการน่านล่าทัพกลับเมืองน่าน

พ.ศ.1883 พระเจ้าคำฟูยกทัพไปตีเมืองแพร่ แต่ไม่สำเร็จจึงล่าทัพกลับมาทางเมืองลำปางมาประทับที่เมืองเชียงใหม่ พ.ศ.1899 เสด็จไปเยี่ยมพระสหายชื่อจางหงที่เมืองเชียงคำ ต่อมาพระเจ้าคำฟูลอบเป็นชู้กับเมียของจางหง ได้เจ็ดวันพระเจ้าคำฟูถูกเงือก (หรือสัตว์น้ำบางชนิด) คาบไปสิ้นพระชนม์ เสนาอำมาตย์เชิญพระศพกลับเมืองเชียงแสน แล้วจึงทูลเชิญเสด็จพระเจ้าผายูมาจัดการพระบรมศพพระเจ้าคำฟู แล้วนำไปบรรจุไว้ที่วัดพระสิงห์เมืองเชียงใหม่ ส่วนเมืองเชียงแสนให้ท้าวเกือนา พระราชบุตรครองต่อมา เท่ากับว่าเมืองเชียงแสนถูกลดบทบาทจากเมืองหลวงของแคว้นล้านนาลงเป็นเมืองลูกหลวง ผู้ที่จะครองเมืองเชียงใหม่ต้องเป็นอุปราชครองเมืองเชียงแสนก่อน

พ.ศ.1910 เมื่อพระเจ้าผายูสวรรคต ท้าวเกื่อนาเสด็จมาครองเมืองเชียงใหม่ โปรดให้ท้าวมหาพรหม พระอนุชาครองเมืองเชียงราย เมืองเชียงแสน และเมืองฝาง เจ้ามหาพรหมก็เสด็จไปประทับที่เมืองเชียงแสน พ.ศ.1913 ฮ่อมมาทำยังธนูที่เมืองเชียงแสน ลูกขุนหมายนาผู้หนึ่งสามารถเอาชนะฮ่อมได้ ท้าวมหาพรหมจึงทูลพระเชษฐาให้ตั้งลูกขุนหมายนานั้นเป็นพระยาศรีสิทธิมหาชัย สงครามลุ่มฟ้า กินเมืองเชียงแสน ส่วนท้าวมหาพรหมไปครองเมืองเชียงราย หลังจากนั้นเมืองเชียงแสนกลายเป็นหัวเมืองออกทางตะวันออกเฉียงเหนือของเชียงใหม่ที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ความรุ่งเรืองและเสื่อมโทรมของล้านนา

ประวัติศาสตร์บ้านเมืองของเชียงแสนส่วนมากเกี่ยวข้องกับการทำสงครามหลายต่อหลายครั้ง ทั้งที่เป็นสงครามภายในแคว้นล้านนาเอง หรือสงครามจากภายนอก จุดเริ่มต้นยุคสงครามเริ่มเมื่อพระเจ้าสามฝั่งแกนขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าแสนเมืองมา ในพ.ศ.1944 ปีต่อมาพระยาฮ่อมลุ่มฟ้า แห่งเมืองแสหลวง (ฮุนนำ) มาทวงบรรณาการ พระเจ้าสามฝั่งแกนไม่ยอมอ่อนน้อม พระยาฮ่อมลุ่มฟ้าจึงใช้ให้เจ้าฝ่ายฟ้าเมืองแสหลวงนำทัพมาเมืองเชียงแสน พระเจ้าสามฝั่งแกนให้ทัพเชียงใหม่อันประกอบด้วยชาวเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา เชียงของ พะเยา เชียงของ ชาวเมืองฝาง ลงไปช่วยเจ้าเมืองเชียงแสนรบศึกฮ่อม

ศึกครั้งนี้ทัพเชียงใหม่วางแผนเอาพื้นที่ทางตอนเหนือเมืองเชียงแสนเป็นทุ่งสมรภูมิ วางอุบายขุดหลุมพราง ขนาดหลุมพรางกว้าง 1 วา ลึก 1 วา ห่างกัน 1 วาต่อ 1 หลุม หลอกให้ทัพฮ่อมตกลงไปตายมากมาย ทัพฮ่อมแตกพ่ายไป แต่ 3 วันต่อมาทัพฮ่อรวมกันกลับมาเข้ามาปล้นเมืองทหารในเมืองเชียงแสนเห็นพวกฮ่อสวมเสื้อเกราะหนัง จึงเอากบดทรายคั่วเพลิงไปจากกำแพง ฮ่อมทนไม่ได้พ่ายทัพกลับไป

พ.ศ.1948 ทัพฮ่อยกลงมาตีเมืองเชียงแสนอีก คราวนี้พระเจ้าสามฝั่งแกนอาราธนาพระมหาเถรศรีวิวงค์ แห่งเกาะดอนแท่นท่าเวทย์มนต์ขับไล่ฮ่อออกไปได้ พระเจ้าสามฝั่งแกนจึงยกให้เป็นราชครูเมืองเชียงแสน ตั้งหมื่นพร้าวปกครองเมืองเชียงแสน

ต่อมา พ.ศ.1951 กองทัพฮ่อมมาตั้งที่เมืองยอง พระเจ้าสามฝั่งแกนให้ขุนแสนนำทัพไปตีเมืองยองแตก กวาดต้อนเชลยเป็นช้างฟ้อนหอก, ดาบ ชาวฮ่อมมาถวายพระเจ้าสามฝั่งแกนฯ จึงให้ขุนแสนเป็นเจ้าพระยาศรีสุวรรณคำล้านนาไชยสงครามครองเมืองเชียงแสน หลังจากนั้นภายในแคว้นล้านนาเกิดความวุ่นวายภายใน เนื่องจากโอรสองค์ที่ 6 ของพระเจ้าสามฝั่งแกน คือท้าวลกคบคิดกับนายสามเด็กย้อยขบถต่อพระราชบิดาแล้วนำพระเจ้าสามฝั่งแกนไปไว้เมืองสาด พระลกขึ้นครองราชย์เฉลิมพระนามเป็นพระเจ้าติโลกราช ท่ามกลางความวุ่นวาย นายสามเด็กย้อยตัดสินใจขบถได้เลื่อนขึ้นเป็นแสนขามปกครองพันนาขาน แต่คงไม่พอใจในตำแหน่งจึงคิดขบถอีกครั้ง พระเจ้าติโลกราชจึงให้หมื่นโลกนคร (ต่อมาเป็นหมื่นโลกสามล้าน) ไปจับตัวมาขังไว้ที่เหมืองแก้ว ต่อมาพระราชทานอภัยโทษ ยกให้เป็นหมื่นทวนกินพันนาทวน ต่อมาได้ครองเมืองเชียงแสน

ท้าวสิบโอรสองค์สุดท้ายของพระเจ้าสามฝั่งแกนรู้ข่าวว่าพี่ชายเป็นขบถจึงรับพระราชบิดาจากเมืองสาตมาไว้ที่เมืองฝางรวบรวมไพร่พลจะรบกับพระเจ้าติโลกราช ๔ ให้เจ้าเมืองลำปางยกไปตีเมืองฝางแต่ไม่สำเร็จ จึงให้หมื่นโลกสามล้านนำไพร่พลไปตีเมืองฝางสำเร็จได้ตัวพระเจ้าสามฝั่งแกนกลับมาถวาย ท้าวสิบจะหนีไปเมืองเทิงถูกหมื่นโลกสามล้านตามทันได้รบกัน ท้าวสิบตายในที่รบ การตายของท้าวสิบซึ่งอาจจะมีความสัมพันธ์กับหมื่นเทิงสามขานเจ้าเมืองเทิงทำให้สามหมื่นเทิงสามขานร้อนตัวกลัวภัยจึงมีหนังสือลงไปอยุธยาขอให้พระบรมราชายกทัพมาขณะเดียวกันหมื่นโลกสามล้านตีเมืองเทิงได้สอบสวนทราบว่าหมื่นเทิงสามขานมีหนังสือไปบอกอยุธยาให้ยกทัพมาตีแคว้นล้านนา เป็นการชักน้ำเข้าดื่กชักศึกเข้าบ้าน จึงประหารหมื่นเทิงสามขานเสียแล้วให้เอาหัวปักแพหยวกลอยน้ำไป จากนั้นหมื่นโลกสามล้านลงไปตั้งทัพอยู่ที่เมืองลำพูน โดยมีกำลังทหารที่เกณฑ์มาจาก 5 เมือง คือ ทัพหมื่นมอกลอง เมืองพร้าว, ทัพหมื่นค้อมเมืองเชียงราย, ทัพหมื่นคำหยาด เมืองเชียงแสน, ทัพหมื่นแก้ว (หมื่นหาญแต่ท้อง) เมืองเขลางค์, ทัพหมื่นยี่หลอ เมืองฝาง ร่วมกันตีทัพอยุธยาแตกพ่ายไป

พ.ศ.1952 พระยาแก่นท้าวเจ้าเมืองน่านใช้ให้คนมาทูลพระเจ้าติโลกราชว่ามีศึกแถว (ญวน) ยกมาทางเมืองน่าน ขอให้ส่งทัพมาด้วย ปรากฏว่าเมื่อทัพเชียงใหม่ออกไปถึงไม่มีทัพแถวแต่อย่างใด พระเจ้าติโลกราชจึงตั้งพระยาแก่นท้าวคนใหม่ครองเมืองแทนพระยาแก่นท้าวที่หนีไป ทัพเมืองเชียงแสนน่าจะได้รวมอยู่ในกองทัพเชียงใหม่นี้ด้วย

เมืองเชียงแสนเข้าสู่ช่วงสงบอย่างสิ้นๆ นับแต่ พ.ศ.1958 เมื่อพระมหาญาณมุนีมงคลระพระอุปัชฌาย์ของพระเจ้าติโลกราชสร้างวัดป่าตาลที่เมืองเชียงแสน

พ.ศ.1996 เจ้าสุววรรณคำล้านนาได้ครองเมืองเชียงแสน สร้างพระธาตุจอมกิตติไว้ที่นอกเมืองเชียงแสนด้านทิศเหนือ และวัดคลังพิหาร เมื่อตายไป พระเจ้ายอดเชียงราย แห่งเมืองเชียงใหมให้เจ้าทองวัวพระราชบุตรพระเจ้าติโลกราชเป็นหมื่นวัชรองเมืองเชียงแสนสืบต่อให้ชื่อว่า พระยาศิริราชเงินกอง เป็นผู้สร้างวัดพระเจ้าล้านทอง และในพ.ศ.2000 มีการสร้างวัดพระคำดอนแทน เมื่อสิ้นพระยาศิริราชเงินกองในพ.ศ.2037 พระเจ้ายอดเชียงรายจึงตั้งหมื่นมณีไปครองเมืองเชียงแสน

สมัยพระเมืองแก้วครองเมืองเชียงใหม ได้เสด็จมาเมืองเชียงแสนเพื่อบวชกุลบุตร บนหนีสี่มาในแม่น้ำโขง เมืองเชียงแสน จำนวน 1,010 รูป ในพงศาวดารโยนกกล่าวว่า พ.ศ.2058 พระเมืองแก้วเสด็จมาเมืองเชียงแสน เพื่อประนีประนอมกับพระสงฆ์ในสำนักต่างๆ ในสมัยนั้นเนื่องจากมีความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์ในสำนักต่างๆ อย่างรุนแรง โดยเป็นองค์ประธานในการบวชกุลบุตรชาวเชียงแสนให้เป็นสงฆ์ในสำนักต่างๆ เพื่อให้สามารถกระทำพิธีร่วมกันได้ เนื่องจากในสมัยนั้นพระสงฆ์ในล้านนา และเมืองเชียงแสนเกิดความแตกแยกออกเป็น 3 นิกาย ได้แก่ นิกายมหายานตันตริกที่มาจากพุกาม นิกายลังกาวงศ์เก่าหรือคณะสวนดอก นิกายลังกาวงศ์ใหม่หรือ

คณะปาแดง สงฆ์คณะปาแดงมีบทบาทเด่นเหนือกว่าพระสงฆ์อื่นๆ ในสมัยนี้อาจจะมีการสร้างศาสนสถานซ้อนทับกันเพื่อลบล้างความไม่บริสุทธิ์ของสงฆ์ในภายหลัง

ช่วงพ.ศ.2062 พระเจ้าศิริธรรมจักรพรรดิราช (พระเมืองแก้ว) พวกเจี้ยวมีหมื่นต่างแต่คำเป็นผู้นำจะพาผู้คนหนีกลับไปเมืองเจี้ยว พระเจ้าศิริธรรมจักรพรรดิราชให้ยกทัพตามไปทันที่เมืองจวาทมาน พระมเหสีแม่ทัพเมืองเชียงแสนตายในที่รบ หมื่นนครได้เป็นหมื่นสร้อยล้านแม่ทัพเชียงแสนต่อไป

ล้านนามีความสงบในระยะสั้นๆ เมื่อได้เจริญสัมพันธไมตรีกับอยุธยาในสมัยของพระอาทิตย์วงศ์ (พระบรมราชาหน่อพุทธางกูร) พ.ศ.2066 ท้าวเชียงคอง กับพระยาหิน พื่อน้องแย่งครองเมืองเขมรรัฐ (เชียงตุง) แต่พระยาเทกผู้เป็นอาของสองพี่น้องคงเข้ามาแทรกแซง ทำให้พระยาหินหนีไปเมืองแสนหนีไปพึ่งเจ้าฟ้าคำแลบ ท้าวเชียงคองหนีมาเชียงใหม่ทั้งเมืองเขมรรัฐให้พระยาเทกปกครอง

ท้าวเชียงคองเข้าเฝ้าพระเจ้าเชียงใหม่ ฯ ให้ท้าวเชียงคอง พาแสนยี่พังไชยนายทัพพร้อมทหาร 20,000 ไปตีชิงเมือง ทัพแสนยี่พังไชยเดินทางมาถึงเมืองเชียงแสนเกณฑ์ไพร่พล แล้วแบ่งให้หมื่นสร้อยสามล้านพาคน 20,000 ไปทางเมืองสาต ตั้งมั่นไว้ ทัพแสนยี่พังไชยเดินทางมาจนถึงเมืองเขมรรัฐ พระยาไม่ยอมอ่อนน้อม ทัพแสนยี่พังไชยเข้าตีเมืองได้

พระยาเทกหนีไปพึ่งพระยาหิน และได้กำลังไพร่พลเจ้าคำแลบยกกลับมารบกับแสนยี่พังไชยที่เมืองเขมรรัฐ แสนยี่พังไชยนำทัพถอยมาตั้งรับที่ดอยม้าให้ สองทัพรบกันล้มตายบาดเจ็บ แสนยี่พังไชยจึงถอยทัพกลับมาตั้งที่เมืองเชียงแสน พระเจ้าเชียงใหม่ทราบข่าวแสนยี่พังไชยไม่ทำตามพระประสงค์ คือ 1. ทั้งเมืองเขมรรัฐก่อนได้รับ, 2. ได้เมืองเขมรรัฐแล้วไม่ตั้งท้าวเชียงคองเป็นเจ้าเมือง, 3. ยังทัพที่เมืองเขมรรัฐถึงสามเดือนปล่อยเวลาให้พระยาเทกมีกำลัง จึงให้นำตัวไปประหารชีวิตที่วัดมหาพนเมืองเชียงแสน แล้วให้ท้าวเชียงคองมาครองเมืองพร้าว ฝ่ายเมืองเขมรรัฐพระยาหินได้ปกครองเมืองแล้วก็ฆ่าพระยาเทกเสีย

สิ้นรัชสมัยของพระเจ้าศิริธรรมจักรพรรดิ พระเมืองเกษเกล้าได้ครองเชียงใหม่ หมื่นมณีเจ้าเมืองเชียงแสนเสียชีวิต โปรดฯ ให้พระยาสุทัศน์ไปครองเมืองเชียงแสน ใน พ.ศ.2068

พ.ศ.2080 ตั้งพระมเหสีไปครองเมืองเชียงแสน สามปีต่อมาเกิดความวุ่นวายในเชียงใหม่ เมื่อเจ้าท้าวคำชายราชบุตรในพระเมืองเกษเกล้ากับขุนนาง ในสมัยนี้อำนาจของขุนนางมีเพิ่มมากขึ้น จนสามารถถอดถอนแต่งตั้งกษัตริย์ได้โดยอ้างสาเหตุว่าทำความเดือดร้อนในราชฎหรือเสียพระสติ บรรดาขุนนางจับพระเมืองเกษเกล้าไปไว้เมืองน้อย พระมเหสีเจ้าเมืองเชียงแสนถึงแก่กรรมในปีเดียวกันนี้ เจ้าท้าวคำชายโปรดให้หมื่นทักษิณไปครองเมืองเชียงแสน หมื่นทักษิณตายใน พ.ศ.2084

ถึง พ.ศ.2085 เจ้าท้าวคำชายครองเมืองเชียงใหม่ได้ 5 ปี ทำความเดือดร้อนให้ราษฎร บรรดาขุนนางพากันคิดขบถจับตัวปลงพระชนม์เสียแล้วไปเชิญพระเมืองเกษเกล้ามาครองเมือง เชียงใหม่สืบต่อ เพียง 2 ปี ขุนนางว่าพระเมืองเกษเกล้าเสียพระสติ ขุนนางชื่อแสนดาวเป็นผู้นำในการปลงพระชนม์ น่าสังเกตว่าพระเมืองเกษเกล้าที่เสียพระสติถูกลอบปลงพระชนม์ขณะเสด็จกลับจากการอุปสมบทที่ท่ามหาสถาน คนที่เสียสติคงไม่สามารถทำกิจกรรมเช่นนี้ได้

หลังจากนั้นบรรดาขุนนางมีแสนดาวเป็นหัวหน้าได้เชิญเจ้าเมืองเขมรัฐมาครองเมือง เชียงใหม่ แต่เจ้าเมืองเขมรัฐไม่เสด็จมา อาจเพราะไม่ต้องการเป็นกษัตริย์หุ่นเชิดของแสนดาว ๆ จึงเปลี่ยนแผนให้คนไปเชิญเจ้าฟ้าเมืองนายนมาเพื่อครองเชียงใหม่ ขณะนั้น ขุนนางของแสนดาว และ จรรักภักดีในพระเมืองเกษเกล้าพากันไปประชุมที่เมืองเชียงแสน ปรีกกานแล้วให้คนไปเชิญพระ อุบโยวราชเมืองล้านช้างที่มีพระมารดาเป็นพระราชธิดาในพระเมืองเกษเกล้ามาครองเมือง เชียงใหม่ เหตุที่ขุนนางทั้งหลายพากันมาประชุมในเมืองเชียงแสนน่าจะเป็นสาเหตุเรื่องความ ปลอดภัยเมืองเชียงแสนนั้นมีขนาดเล็กและมีลักษณะเป็นเมืองป้อมที่แข็งแกร่งเหมาะในการทำศึก แบบตั้งรับหากแสนดาวคิดจะโจมตี

เจ้าเมืองเขมรัฐซึ่งไม่ยอมมาครองเมืองเชียงใหม่ใช้ให้คนจับตัวแสนดาวที่เมืองเชียงใหม่ กำลังฝ่ายทางเมืองเชียงแสนน่าจะสงบดูความเคลื่อนไหวของทั้งสองทัพ ทัพฝ่ายเมืองเขมรัฐรบกับ เมืองเชียงใหม่ 3 วัน 3 คืนไม่รู้ผลแพ้ชนะ ทางเขมรัฐจึงมีหนังสือไปทางอยุธยาขอกำลังช่วยรบ แต่ ยังไม่ทันที่กำลังจากอยุธยาจะยกมา ขุนนางที่รวมตัวอยู่ที่เมืองเชียงแสนได้เข้ามาตีเมืองเชียงใหม่ จับเอาแสนดาวและผู้สมรู้ร่วมคิดไปประหารชีวิต แล้วยกพระมหาเทวีจรีประภาขึ้นครองเมือง เชียงใหม่ ในพ.ศ.2088 จากนั้น ล้านนาก็เข้าสู่ห้วงเวลาของความวุ่นวายอันเกิดจากอิทธิพล ภายนอก คือ อยุธยาและพม่า แคว้นล้านนาเปรียบเสมือนกับชนระหว่างอยุธยาและพม่า การ ขยายอำนาจของ 2 อาณาจักรล้านนาเปรียบเสมือนดินแดนกันชนที่จำเป็นต้องได้ไว้ได้การ ปกครอง เมืองเชียงแสนนั้นสันนิษฐานว่าจะอยู่ในฐานะเมืองป้อมที่มีกำลังรบของตนเองมากพอๆ กับเมืองเชียงใหม่

พ.ศ.2089 พระไชยเชษฐา อุปโยวราชเมืองล้านช้างเดินทางมาประทับที่เมืองเชียงแสน 21 วัน ก่อนเสด็จไปยังเมืองเชียงราย และเมืองเชียงใหม่ตามลำดับ เมื่อขึ้นครองเมืองเชียงใหม่ โปรดให้พระยาสุทัศน์ (พระยาคำหมู) ครองเมืองเชียงแสน ต่อมาพระเจ้าโพธิสารราช กษัตริย์เมือง ล้านช้างสวรรคต พระไชยเชษฐาเสด็จกลับไปครองล้านช้าง เมืองเชียงใหม่ให้ขุนนางคือแสนพิง ไชย เป็นผู้ดูแลต่อมา

ใน พ.ศ.2091 พระยาสุทัศน์ เมืองเชียงแสนพร้อมกับพวกคบคิดกันจะจับแสนพิงไชยยึด อำนาจ เกิดการต่อสู้กันภายในเมืองเชียงใหม่ ถึงกับชนช้างกันเองในเมือง แสนพิงไชยสู้ไม่ได้หนีไป เมืองลำปาง การเมืองภายในแคว้นล้านนาคงตกอยู่ในมือขุนนางผู้ใหญ่ จนกระทั่งพระไชยเชษฐา

ให้คนมาบอกแก่พระสังฆราชแห่งเมืองเชียงใหม่ขอเวนคืนเมืองเชียงใหม่ให้แก่พระมหาเทวีเจ้าจระ
ประภา บรรดาขุนนางจึงพร้อมใจกันยกเอาพระเมกุฏิ ที่เมืองนายมาครองเมืองเชียงใหม่ เฉลิมพระ
นามว่า พระเจ้าสุทิวรวิเศษ พ.ศ.2097 พระยาสุทนต์คนป่วยเสียชีวิต พระเมกุฏิให้พระยากรมพลเป็นเจ้า
เมืองเชียงใหม่ต่อไป

พ.ศ.2095 เจ้าฟ้าเมืองนาย กับเจ้าฟ้าเมืองเชียงทองยกทัพมาถึงเมืองเชียงราย แล้วตี
เมืองเชียงแสน ฯ จะมีจุดประสงค์เพื่ออาศัยความแข็งแรงของป้อมค่ายเมืองเชียงแสนเป็นฐานที่
มั่นในการโจมตีเมืองอื่น ๆ ต่อไป แต่เสียร่นพลไปมากไม่สามารถตีเมืองได้ จึงถอยทัพกลับมาตีเมือง
เชียงรายก็ไม่สำเร็จต้องถอยทัพกลับไป ต่อมาพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองยกทัพมาทำสงครามกับ
เมืองเชียงใหม่ได้เมืองเชียงใหม่ แล้วมีรับสั่งให้เจ้าเมืองในปกครองของเชียงใหม่เข้ามาเฝ้า พระยา
กรมพลเจ้าเมืองเชียงแสนไม่ยอมไปเข้าเฝ้า หลบหนีไปยังเมืองอุ สิบสองปันนา พระเจ้าหงสาวดีจึง
ดำรัสสั่งให้พระยาเชียงแขงติดตามพระยากรมพลมาให้ได้ ภายหลังเมื่อพระยากรมพลถูกนำมาเข้าเฝ้า
พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง จึงโปรดฯ ให้กลับไปครองเมืองเชียงแสนดังเดิม ส่วนเมืองเชียงใหม่คงให้
พระเจ้านมกุฎปกครองดูแลภายใต้การควบคุมของขุนนางหงสาวดี

เมื่อพระไชยเชษฐาเมืองล้านช้างยกทัพมาประชิดเมืองเชียงแสน พระยากรมพลมีหนังสือไป
บอกทางเมืองเชียงใหม่ให้ยกทัพมาช่วย พระเจ้าไชยเชษฐาจึงเลิกทัพกลับไป

พ.ศ.2107 พระเจ้าเมกุฏิ และพระยากรมพลเจ้าเมืองเชียงแสน ปรีชาท้าวจะหาทางแข็ง
เมืองต่อหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดีจึงยกทัพมาตีเมืองเชียงใหม่อีกครั้ง แล้วเอาตัวพระเมกุฏิ พระยา
กรมพลไปไว้ที่หงสาวดี ส่วนเมืองเชียงใหม่ตั้งพระวิสุทธิเทวีครองเมืองต่อไป โดยอยู่ใต้การควบคุม
ของขุนนางชาวหงสาวดี เมืองเชียงแสนตั้งเจ้าฟ้าหน่อคำครองเมือง ถึง พ.ศ.2121 เจ้าฟ้าหน่อคำ
ถึงแก่พิราลัย พระเจ้าหงสาวดีจึงตั้งพระยาลำพูนไชยไปครองเมืองเชียงแสน ในพ.ศ.2121 พร้อม
กับตั้งเมฆขานรธามังคุดครองเมืองเชียงใหม่ ไม่นานก็มีหนังสือมาทูลพระยาลำพูนไชยไปไว้เมือง
หงสาวดี ตั้งพระยาเกียรติครองเมืองเชียงแสนต่อ

พ.ศ.2124- พ.ศ.2135 พระเจ้าหงสาวดีให้รวบรวมกำลังจากแคว้นล้านนา ยกกองทัพไปตี
อยุธยา แต่ไม่สำเร็จ พระมหาอุปราชทำยุทธหัตถีแพ้แก่พระนเรศวร ถึง พ.ศ.1141 ทัพกรุงศรี
อยุธยาพ่ายแพ้ตีเมืองเชียงใหม่ ฝ่ายเมืองเชียงแสนก็มีศึกกับล้านช้าง สมเด็จพระนเรศวรให้พระราช
ฤทธานนท์ เป็นแม่ทัพ กับพระรามเดโชไปทำศึก ล้านช้างแตกพ่ายไป พระรามเดโชได้เป็นเจ้าเมือง
เชียงแสน ต่อมาชาวล้านช้างยกทัพมาอีก พระรามเดโชหนีจากเมืองเชียงแสน

พ.ศ.2169 พระมหาสุทโธธรรมราชาครองเมืองหงสาวดียกทัพไปตีเมืองเชียงรุ่ง แล้วยก
กลับมาตั้งที่เมืองเชียงแสน ตั้งพระยาหน่อคำครองเมืองเชียงแสน แล้วยกทัพกลับไป พอพระเจ้า
สุทโธธรรมราชายกทัพกลับไป พระยาเมืองเชียงใหม่แข็งเมือง นำทหารไปตีเมืองเชียงแสนจับตัว

พระยาหน่อคำไปช้างที่เชียงใหม่ ตั้งแสนอาญาครองเมืองเชียงแสน พ.ศ.2174 พระเจ้าสุทโธทรมหาราชยกทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ได้ ให้พระยาหน่อคำกลับไปครองเมืองเชียงแสนเหมือนเดิม

พ.ศ.2203 กองทัพอยุธยายกมาตีได้เมืองลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ เชียงแสน

พ.ศ.2215 เจ้าแสนเมือง เจ้าเมืองเชียงแสนถึงแก่สัญกรรม พระอินทร์เมือง ผู้เป็นลูกได้ครองเมืองต่อ อีก 7 ปี ถึงแก่พิราลัย พ.ศ.2221 พระเฉลิมเมืองลูกพระอินทร์เมืองได้ครองเมืองต่อ ถึงพ.ศ.2225 ถึงแก่พิราลัย หุ่นส่างล้ามได้ครองเมืองต่อ 4 ปีเกิดทำความผิดถูกจับไปไว้เมืองอังวะ แล้วเจ้าฟ้าเมืองหลวงชาวไทยใหญ่ลงมาปกครองเมืองเชียงแสนใน พ.ศ.2236 เกิดฝนแล้งข้าวยาก หมดแพง ชาวเมืองล้มตายไปเป็นจำนวนมาก ถึงพ.ศ.2238 เจ้าฟ้าเมืองหลวงถึงแก่พิราลัย

พระมหาสุทโธทรมหาราช เมืองอังวะสวรรคต เจ้าอิงแะพระอนุชาได้ครองเมืองต่อ แล้วตั้งเจ้าหน่อเมืองมาครองเมืองเชียงแสน พ.ศ.2234 พระเจ้าอังวะยกทัพมาตั้งที่เมืองเชียงแสน ต่อมาตั้งพระยาหลวงสุนทรฤาไชยครองเชียงแสน และถือว่าเชียงแสนเป็นเมืองประเทศราชอังวะ ชาวล้านนาอพยพครัวเรือนเข้ามาในเมืองเชียงแสนเมื่อ พ.ศ.2235 เนื่องจากความวุ่นวายภายใน เจ้าเมืองเชียงแสนจึงส่งชาวบ้านลี้ภัยที่หนีมาไปยังเมืองอังวะ

พ.ศ.2237 เจ้าเมืองเชียงใหม่ จับตัวเจ้าเมืองเชียงแสนไปฆ่าเสียแล้วตั้งแมงแรกะยาแฉสูงครองเมืองเชียงแสนต่อไป ถึง พ.ศ.2253 แมงแรกะยาแฉสูง ถึงแก่อนิจกรรม ฟ้าหลักที่ได้ครองเมืองต่อแล้วให้สร้างเจดีย์ธาตุจอมกิตติหลังน้อยจนเสร็จ

ครั้งเจ้าเมืองน่านถึงแก่กรรมใน พ.ศ.2258 ผู้ครองเมืองเชียงใหม่และเชียงแสนพร้อมกันตั้งพระยาตื่นเป็นเจ้าเมืองน่าน แล้วให้คนไปทูลเจ้าเมืองอังวะทรงทราบ แล้วให้เมืองกาย เมืองไร่ เมืองแลน เมืองพยาก เมืองเชียงราย เมืองภูคา ขึ้นกับเมืองเชียงแสน

พ.ศ.2270 ชาวเชียงใหม่คิดขบถต่อพม่า ชาวพม่า มอญที่อยู่ในเมืองเชียงใหม่พากันหนีมายังเมืองเชียงแสน กองทัพเมืองเชียงใหม่เข้าล้อมเมืองเชียงแสนไว้ เจ้าเมืองเชียงแสนหลบหนีออกนอกเมือง พระยาหางวัวตีนแห่งเมืองเชียงแสนพาไพร่พลออกโจมตีชาวเมืองเชียงใหม่แตกพ่ายไป พระเจ้าอังวะจึงตั้งพระยาหางวัวตีนเป็นเจ้าเมืองเชียงแสน

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ชัดเจนว่าเมืองเชียงแสนเป็นเมืองที่มีความสำคัญมากทางยุทธศาสตร์ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 22-24 ด้วยเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งเมือง และในขั้นแรกเมื่อพม่าเข้ามาปกครองอาณาจักรล้านนา ก็ได้จัดส่งเจ้านายหรือขุนนางมาคอยกำกับดูแลเมืองเชียงแสนตลอดเวลา เพราะที่ตั้งเมืองเชียงแสนมีภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การตั้งมั่นทำสงครามกับอยุธยา อีกทั้งการส่งกำลังบำรุงมายังทัพพม่าที่เมืองเชียงใหม่ก็ทำได้ง่าย คงมีการก่อสร้างแนวกำแพงรอบ ๆ ด้วยอิฐบนฐานดินเพื่อตั้งรับขณะทำศึก

ต่อมา ในช่วงกรุงธนบุรี เมืองเชียงใหม่และหัวเมืองอื่น ทางภาคเหนือได้พากันแข็งเมืองต่อต้านพม่า พระเจ้ากาวิละและพระยาเจ้าบ้าน (วิเชียรปราการ) ได้รับกำลังสนับสนุนจากกรุง

ธนบุรีเข้าตีเมืองเชียงใหม่แตกใน พ.ศ.2317 ปะยูงวัน แม่ทัพพม่าได้ออกมาตั้งมั่นที่เมืองเชียงแสน และพยายามตีเมืองเชียงใหม่อยู่เสมอแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ

พ.ศ.2357 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ กรมหลวงเทพหริรักษ์, พระยายมราช ยกกองทัพพร้อมกับเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงเชียงแสนเป็นเวลาประมาณ 5 เดือน จึงเข้าตีเมืองได้สำเร็จ เจ้าอุปราชเมืองเชียงใหม่จึงสั่งให้รื้อกำแพงเมืองและเผาบ้านเรือนเสีย เพื่อไม่ให้เป็นที่มั่นของพม่าได้อีก กับให้กวาดต้อนผู้คนประมาณ 23,000 ครอบครัว แบ่งออกเป็น 5 ส่วน แยกไปไว้ตามหัวเมืองต่างๆ ทางภาคเหนือ ได้แก่ เวียงจันทน์ ลำปาง เชียงใหม่ และน่าน ส่วนที่เหลือให้กวาดต้อนลงมากรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนที่ตำบลเสาไห้ จังหวัดสระบุรี และที่ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี จนถึงปัจจุบัน ทำให้เมืองเชียงแสนร้างไปนับแต่นั้น

เมืองเชียงแสนที่ถูกทิ้งร้างไปในสมัยรัชกาลที่ 1 กลับมาปรากฏนามอีกครั้งเมื่อกลายเป็นที่มั่นของพวกกบฏเงี้ยวใน พ.ศ.2352 พวกเงี้ยวได้เข้ามาตั้งมั่นอยู่ที่บ้านสายเมือง (แม่สาย) ในเขตเมืองเชียงแสน เจ้าเมืองเชียงใหม่ (เจ้ากาวิละ) จึงให้เจ้าอินตะศิริคุมพล 100 คน เศษยกไปรบได้เชลยเงี้ยวมาเป็นจำนวนมาก

ครั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ในพ.ศ.2412 ทางเชียงใหม่ได้แจ้งข้อราชการไปยังกรุงเทพฯ ว่ามีพวก พม่า ไทลื้อ และไทเขิน จากเมืองเชียงตุงอพยพครอบครัวชาย หญิงประมาณ 380 คน รวบรวม 333 ครอบครัว มาตั้งบ้านเรือนในเมืองเชียงแสน และตั้งตัวเป็นอิสระ ไม่ยอมอยู่ภายใต้การปกครองของไทย ดังนั้นใน พ.ศ.2417 เจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าเมืองเชียงใหม่ได้ปรึกษากับพระนรินทรเสน ข้าราชการหลวง ให้เกณฑ์ชาวเมืองเชียงใหม่ 1,000 คน มีพระยาอุตรกาลโกศลเป็นผู้นำ มีนายเทพวังและนายหน่อเมืองเป็นแม่ทัพ ยกทัพไปสมทบกับทัพเมืองลำพูนที่มีกำลัง 500 คน มีนายทหารเป็นแม่ทัพ และทัพเมืองลำปางที่มีกำลังพล 1,500 คน ทั้งสามทัพร่วมกันขับไล่พวกพม่า ไทลื้อ ไทเขิน ออกจากเมืองเชียงแสนได้สำเร็จเป็นเหตุให้เมืองเชียงแสนถูกทิ้งร้างไปอีกช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ต่อมาในปี พ.ศ.2412 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้นายอินตะ (บุตรเจ้าบุญมา เจ้าผู้ครองนครลำพูน) นำชาวลำพูนประมาณ 1,500 ครอบครัว ไปอยู่ที่เมืองเชียงแสน แต่ถูกชาวเชียงตุงยกทัพลงมาขับไล่ เจ้าอินตะจึงต้องนำผู้คนไปอยู่ที่เมืองพานจนถึง พ.ศ. 2422 เมืองเชียงใหม่ส่งนายน้อยอุตมะกับพระยาคำวไปเจรจากับเมืองเชียงตุง เจ้าอินตะจึงนำไพร่พลกลับมาอยู่ที่เมืองเชียงแสนอีกครั้งหนึ่ง

พ.ศ.2425 เจ้าอินตะ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นพระยาราชเดชดำรง ตำแหน่งเจ้าเมืองนครเชียงแสน ปกครองเมืองเชียงแสนอยู่จนถึงแก่กรรมในปี พ.ศ.2440 ทางราชการไม่ได้ตั้ง

ผู้ใดเป็นเจ้าของแทน คงมีนายน้อยไชยวงศ์ นายคำตัน นายน้อยหลวง นายน้อยเลาแก้ว และพระยาราชนบุตร (คำหมื่น) ปกครองเมือง

พ.ศ.2442 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้นายนายน้อยไชยวงศ์ เป็นพระยาราชนบุตรดำรง ให้นายน้อยคำตันเป็นพระยาอุปราชน ให้นายน้อยหลวงเป็นที่พระยาบุรุษรัตน นายน้อยเลาแก้วเป็นพระยาราชนวงศ์ และนายคำหมื่นเป็นพระยาราชนบุตร ช่วยกันปกครองเมืองเชียงใหม่ ในระยะนี้มีโจรกลุ่มของพระยาศรีสองเมือง กับสล่าทวิ สล่าทุเมืองฮอด พวกเงี้ยว ยกกลุ่มออกมาขับไล่อยู่หลายครั้ง จนปี พ.ศ.2443 เวลากลางคืน พวกโจรเงี้ยวได้ลอบโจมตีโดยที่คนในเมืองไม่รู้ตัวและวางเพลิงที่ว่าการแขวงและบ้านเรือนราษฎร พวกเจ้าเมืองและชาวบ้านต้องหลบหนีเอาตัวรอดเพราะพวกเงี้ยวมีจำนวนมากกว่า พวกเงี้ยวจึงยกไปปล้นเมืองเชียงราย ต่อมาทางการจึงให้กองทหารมาตั้งอยู่ที่เมืองเชียงใหม่

พ.ศ.2444 สล่าทุเมืองฮอดและสล่าป้อกพาพวกเงี้ยวมาปล้นเมืองเชียงใหม่อีก แต่ตัวหัวหน้าถูกยิงตาย พวกเงี้ยวที่เหลือถูกขับไล่ไปหมด หลังจากนั้นโจรผู้ร้ายก็ลดน้อยลง พระยาราชนบุตร (น้อยไชยวงศ์) ปกครองเมืองเชียงใหม่จนถึงแก่กรรมใน พ.ศ.2453 และใน พ.ศ.2453 นั้นเองทางราชการได้จัดการปกครองขึ้นใหม่ เรียกว่าการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล มีเจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์เป็นรัฐมนตรีและองคมนตรีประจำมณฑลพายัพ พระภักดีณรงค์เป็นข้าหลวงเมืองเชียงรายหรือผู้ว่าราชการเมืองเชียงราย โดยเชียงใหม่มีฐานะเป็น “แขวง” (อำเภอ) และมีนายแขวงปกครองต่อมา

พ.ศ.2482 ทางราชการเปลี่ยนชื่ออำเภอเชียงใหม่เป็นอำเภอแม่จัน และย้ายที่ทำการไปอยู่ที่แม่จันห่างจากที่ว่าการอำเภอเดิม ประมาณ 30 กิโลเมตร ตำบลที่ตั้งว่าการอำเภอเรียกว่า “เชียงใหม่ใหม่” หรือ “เชียงใหม่แม่จัน” ส่วนเมืองเชียงใหม่นั้นมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ราว พ.ศ.2485 บริเวณเมืองเชียงใหม่เป็นที่ตั้งของกองทหารได้ คือ ทหารที่มาจากภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย หรือกองพลที่ 4 ของทัพพม่า ทำหน้าที่ป้องกันชายแดนแถบเชียงใหม่ไปจนถึงแม่สาย

ต่อมาในปี พ.ศ.2500 จึงได้ยกฐานะเป็นอำเภอเชียงใหม่ และรัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการฟื้นฟูบูรณะอำเภอเชียงใหม่ขึ้น โดยมอบหมายให้กรมศิลปากรดำเนินการฟื้นฟูบูรณะและอนุรักษ์โบราณสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา

ปัจจุบันร่องรอยของโบราณสถานในอำเภอเชียงใหม่ที่หลงเหลือให้เห็น มักเป็นซากปรักหักพังของสิ่งของก่อสร้างในพุทธศาสนา ได้แก่ พระเจดีย์ และพระวิหาร ซึ่งส่วนใหญ่มีรายชื่อปรากฏอยู่ในพงศาวดารเมืองเงินยางเชียงใหม่ และมีวัดอยู่ทั้งสิ้น 140 วัดแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ วัดในเมือง 76 วัด และวัดนอกเมือง 65 วัด

การเรียกชื่อวัดต่างๆ ได้ ยึดถือจากตำแหน่งที่ระบุในพงศาวดาร ซึ่งก็ไม่สามารถย้อนไปไกลถึงชาวเมืองท้องถิ่น รวมทั้งชื่อวัดที่ถูกต้อง ทั้งนี้เพราะตำนานและพงศาวดารล้วนเขียนขึ้นในระยะหลัง และกลุ่มชนที่อาศัยในเมืองเชียงแสนปัจจุบันก็เป็นกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่เกือบทั้งสิ้น เช่น จากอำเภอเชียงของในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา และลำพูน เป็นต้น ดังนั้นชื่อที่เรียกวัดต่างๆ เหล่านี้จึงมิได้นำไปผูกพันกับระยะเวลาที่ปรากฏในตำนานและพงศาวดารมากนัก หากแต่เป็นการให้ข้อมูลเบื้องต้นโดยคำนึงถึงหลักฐานความเป็นไปได้เท่านั้น

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นริศรา นงนุช ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” พบว่า มีรูปแบบการสื่อสาร ประกอบด้วย 4 รูปแบบ คือ 1) การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ 2) การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิริยาโต้ตอบมาก 3) การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิริยาโต้ตอบน้อย 4) การสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ ในส่วนของผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ นายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. หน่วยงานภายนอก และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้อาวุโส เจ้าของกิจการเรือข้ามฟาก โดยกลุ่มผู้นำเหล่านี้มีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยว ตั้งแต่การก่อตั้ง การดำเนินการ รวมไปถึงกำหนดแผนการจัดการและกฎระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งการแก้ไขปัญหา

สิริลักษณ์ ปิรินทร์ (2548) ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดริมน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม” พบว่า สถานการณ์จัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ 1) การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ คือการพูดคุยโดยตรงระหว่างคณะกรรมการชุมชนกับสื่อมวลชน 2) การสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ คือ การใช้เสียงตามสายเพื่อประชาสัมพันธ์ไปสู่นักท่องเที่ยว ส่วนบทบาททางการสื่อสารของผู้นำชุมชน ประกอบด้วย 4 บทบาท คือ 1) บทบาททางการสื่อสารเพื่อระดมคนเข้ามารวมกลุ่มเป็นคณะกรรมการชุมชน 2) บทบาททางการสื่อสารเพื่อระดมความคิดของสมาชิกภายในชุมชน 3) บทบาททางการสื่อสารในการจัดการกับข้อขัดแย้งภายในชุมชน คือ การเป็นตัวกลาง ตักเตือนสั่งให้ทำตาม และสั่งให้ผู้ค้าขายออกไปจากตลาด 4) บทบาททางการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

นพรัตน์ มณีรัตน์ (2541) ได้ศึกษา “รูปแบบการสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในชุมชนคีรีวง” พบว่ารูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวนั้นมี 4 รูปแบบ คือ การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและปฏิริยา

ได้ตอบมาก การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิริยาโต้ตอบน้อย และการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ โดยรูปแบบการสื่อสารที่ปรากฏและมีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคือ การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิริยาโต้ตอบมากกับการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิริยาโต้ตอบน้อย

กรรวัล น้ำใจดี (2548) ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวมี 3 ระยะสำคัญคือ ระยะก่อตัว ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งริเริ่มความคิดในการแก้ปัญหา โดยใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลอย่างไม่เป็นทางการและการสื่อสารระหว่างบุคคลอย่างไม่เป็นทางการ ระยะดำเนินการ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลและชาวบ้านบางน้ำผึ้งเริ่มดำเนินการเปิดตัว โดยวิธีการสื่อสารในขั้นนี้จะเป็นการประชุมพูดคุยอย่างเป็นทางการ และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ระยะสุดท้ายคือระยะประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ การประสานงานกับกลุ่มองค์กรและกลุ่มอาชีพในชุมชน โดยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการและการสื่อสารพูดคุยอย่างเป็นทางการ

พนิตดา สิงห์ครา (2544) ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนบ้านห้วยฮี้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ในแง่สังคมนั้น พบว่า ชุมชนมีการแบ่งโครงสร้างขององค์กรและมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างดี อีกทั้งผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถสั่งและชักชวนให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันทำงานให้สำเร็จได้ ในเชิงกายภาพพบว่า การที่ชุมชนตั้งอยู่บนที่สูงทำให้ได้เปรียบในแง่ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงความหลากหลายในพันธุ์พืชและสัตว์ เป็นจุดขายที่สำคัญในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านห้วยฮี้มีศักยภาพหลายประการที่สามารถสนับสนุนพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์อย่างสมบูรณ์ได้

จรงค์ อินทวงศ์ (2545) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง” พบว่าการเข้าร่วมในการจัดการของประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ในด้านการเสนอความคิด การวางแผน และการตัดสินใจ รวมทั้งการปฏิบัติการ การแบ่งผลประโยชน์จากการดำเนินงานและการติดตามประเมินผล โดยรวมนั้นอยู่ในระดับน้อยจนถึงระดับปานกลาง นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้เสนอแนวทางที่เหมาะสมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของประชาชน คือการกำหนดมาตรฐานและการชี้วัดการประเมินในระดับบุคคล ชุมชน และสภาพแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อความเป็นระบบหรือมาตรฐานในการจัดการ การแบ่ง

บทบาทหน้าที่การจัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสมที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

2.3 สรุป

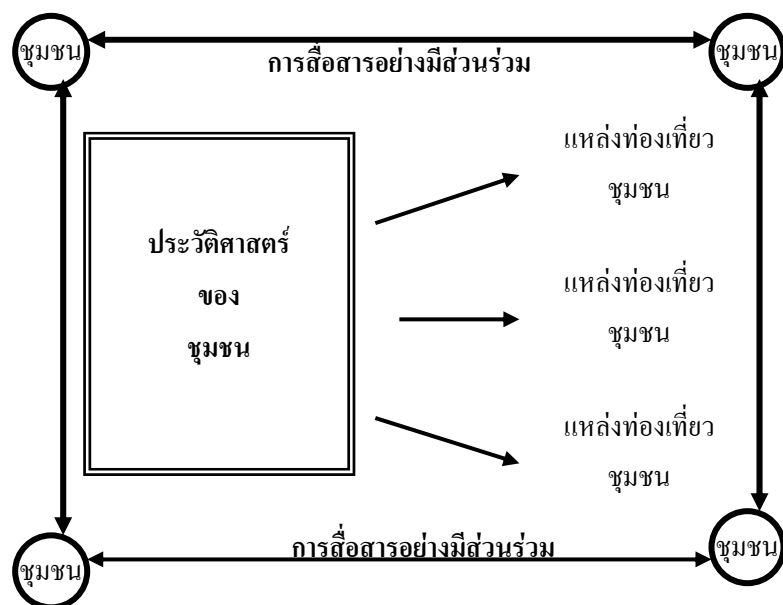
กล่าวโดยภาพรวม การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้แนวคิดต่างๆ ประกอบการศึกษา สรุปได้ดังนี้ แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นหรือให้ความสำคัญกับทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนมีบทบาทในการวางแผน กำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความหวงแหนและสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนได้

แนวทางการทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการประสบความสำเร็จได้นั้นต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาของคนในชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม ต้องใช้เวลาในการกระตุ้นเร่งเร้าความเข้าใจ ให้ความรู้ความเข้าใจจนคนในชุมชนยอมรับความจำเป็นและประโยชน์ในการจัดกิจกรรมเหล่านี้ ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นจะต้องอาศัยผู้นำชุมชนที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการเป็นผู้ริเริ่ม เพราะผู้นำชุมชนสามารถยอมรับสิ่งใหม่ๆ ได้เร็วกว่าและยังเป็นผู้ที่ชาวบ้านศรัทธา การเริ่มต้นจากผู้นำจึงไปได้เร็วกว่าและได้รับการยอมรับมากกว่าประชาชนทั่วไป สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น กล่าวคือ ร่วมหาข้อมูล ร่วมหาสาเหตุปัญหา ร่วมปรึกษาหารือแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกันตัดสินใจ ร่วมการวางแผน ร่วมการปฏิบัติงาน ร่วมการติดตามผลงานจนถึงขั้นการร่วมบำรุงรักษาในระยะยาว

นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ ของชุมชนนั้นยังจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารเข้ามามีบทบาทสำคัญทางเลือก โดยเฉพาะกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งให้ความสำคัญกับการสนทนาโต้ตอบกันในลักษณะของการปรึกษาหารือกัน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้หันหน้าเข้าหากัน พูดยา เจรจายกัน ร่วมกันค้นหาแนวทางและการตัดสินใจร่วมกัน

ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นออกมาเป็นเป็นแผนภาพข้างล่างนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม
เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอ เชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัยโดยเรียงตามลำดับคำถามวิจัยแต่ละข้อ ซึ่งแต่ละข้อประกอบด้วยประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 คำถามวิจัยข้อที่ 1 ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไรและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันเป็นอย่างไร

3.1.1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการประชุมผู้รู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ซึ่งเป็นคนในชุมชนเมือง นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร (นิเทศศาสตร์) และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive Sampling)

3.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสัมภาษณ์ผู้รู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ซึ่งเป็นคนในชุมชนเมืองและแบบวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองรวมถึงแนวคำถามเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มกับคนเก่าแก่ในชุมชนเมืองนั้น เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่าประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเป็นมาอย่างไร

3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ซึ่งเป็นคนในชุมชนเมือง จำนวน 10 คน และการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองรวมถึงการสนทนากลุ่มกับคนเก่าแก่ในชุมชนเมืองนั้น จำนวน 10 คน เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่าประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไรและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันอย่างไร

3.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการพรรณนารายละเอียดเนื้อหาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง แบบวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง และการสนทนากลุ่มกับคนเก่าแก่ในชุมชนเมืองนั้นมาประกอบการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่าประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไรและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันอย่างไร

3.2 คำถามวิจัยข้อที่ 2 แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร

3.2.1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสนทนากลุ่ม กับคนในชุมชนเมืองที่มีอายุในรุ่นต่างๆ รวมถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จำนวน 15 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แนวคำถามสำหรับการจัดประชุมร่วมระหว่างนักวิชาการประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร (นิเทศศาสตร์) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว และกลุ่มกับคนในชุมชนเมืองที่มีอายุในรุ่นต่างๆ รวมถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นเรื่องราวหรือเนื้อหาสำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเขตชุมชนเมือง

3.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการจัดประชุมร่วมระหว่างนักวิชาการประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร (นิเทศศาสตร์) และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว จำนวน 15 คน และจัดเวทีเสวนากลุ่มคนในชุมชนเมืองที่มีอายุในรุ่นต่างๆ รวมถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยว จำนวน 15 คน เพื่อตอบคำถามหาแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างไร

3.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการพรรณนาข้อมูลที่ได้จากการประชุมร่วมระหว่างนักวิชาการประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร (นิเทศศาสตร์) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว และกลุ่มกับคนในชุมชนเมืองที่มีอายุในรุ่นต่างๆ รวมถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

3.3 คำถามวิจัยข้อที่ 3 แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไร

3.3.1 กลุ่มตัวอย่างในการจัดประชุมระดมความคิด (brainstorming) คือ ผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน (stakeholder) ชาวบ้าน ผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อบต. จำนวน 20 คน

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แนวคำถามโดยการจัดประชุมระดมความคิด (brainstorming) ของผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน (stakeholder) ซึ่งเป็นชาวบ้าน ผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อบต. จำนวน 20 คน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เพื่อสร้างเป็นมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวและแนวคำถามสำหรับการสอบถามความคิดเห็นในการจัดเวทีชาวบ้านเกี่ยวกับรูปแบบดังกล่าว

3.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการจัดประชุมระดมความคิด (brainstorming) ของผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน (stakeholder) ซึ่งเป็นชาวบ้าน

ผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อบต. จำนวน 20 คน เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการประชุมระดมความคิดไปจัดเวทีชาวบ้าน จำนวน 30 คน เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบที่ได้มีการระดมความคิดไปในขั้นต้นแล้ว เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนมากที่สุด

3.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการพรรณนาข้อมูลจากการจัดประชุมระดมความคิด (brainstorming) ของผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน (stakeholder) เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไร

3.4 คำถามวิจัยข้อที่ 4 แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไร

3.4.1 ตัวอย่างสำหรับการสำรวจโดยใช้แบบสัมภาษณ์ คือ นักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 100 คน โดยคำนวณจากวิธีของยามานะ (Yamane) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (accidental sampling)

3.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้รูปแบบหรือโมเดลประวัติศาสตร์ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจากข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาประกอบการจัดประชุมกลุ่มนักวิชาการ ผู้ประกอบการและตัวแทนชุมชน เพื่อวิพากษ์แบบจำลองและนำไปทดลองจัดเป็นโปรแกรมท่องเที่ยว

จากนั้นใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อรายการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เชียงใหม่ โดยคำถามแบ่งเป็น 2 ตอน คือตอนแรกเป็นข้อมูลส่วนตัวและความสนใจการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ตอนที่ 2 เป็นคำถามเพื่อให้นักท่องเที่ยวประเมินความสนใจต่อรายการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วย การล่องเรือ การนั่งรถอีต๊อกการท่องเที่ยวชมวัดและการศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์เวียงหนองล่อง

เครื่องมือส่วนที่สองคือ การใช้แนวคำถามสำหรับการจัดประชุมสังเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองที่เหมาะสมและสร้างมูลค่าเพิ่มแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัด

3.4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยการนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ เพื่อหารูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ จากนั้นจัดการประชุมกลุ่มนักวิชาการ ผู้ประกอบการและตัวแทนชุมชน เพื่อวิพากษ์แบบจำลอง ขึ้นตอนต่อมานำรายการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชียงใหม่เพื่อสอบถามความคิดเห็นกับนักท่องเที่ยว

จากนั้นใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจัดการประชุมครั้งสุดท้ายเพื่อสังเคราะห์ผลจากการทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสามารถนำรูปแบบไปปรับใช้สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในชุมชนเมืองอื่นต่อไป

3.4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) แบบสอบถามสำหรับประเมินโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยใช้แบบจำลองที่สร้างขึ้นสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยวิเคราะห์ค่าสถิติดังนี้คือ ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าร้อยละ (percentage) และค่าความถี่ (frequency) เสริมด้วยการพรรณนาข้อมูลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจากการจัดประชุมกลุ่มนักวิชาการ ผู้ประกอบการและตัวแทนชุมชนมาเขียนเชิงพรรณนาแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ

3.5 สรุป

กล่าวโดยสรุปการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามวิจัยทั้ง 4 ข้อ ดังนี้

คำถามวิจัยข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร (นิเทศศาสตร์) และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและการสนทนากลุ่มกับคนเก่าแก่ในชุมชนเมืองนั้น เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่าประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเป็นมาอย่างไร

คำถามวิจัยข้อที่ 2 ผู้วิจัยใช้แนวคำถามสำหรับการจัดประชุมร่วมระหว่างนักวิชาการประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร (นิเทศศาสตร์) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและกลุ่มกับคนในชุมชนเมืองที่มีอายุในรุ่นต่างๆ รวมถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นเรื่องราวหรือเนื้อหาสำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเขตชุมชนเมือง

คำถามวิจัยข้อที่ 3 ผู้วิจัยในการจัดประชุมระดมความคิด (brainstorming) คือ ผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน (stakeholder) ชาวบ้าน ผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อบต. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เพื่อสร้างเป็นมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่ง

ท่องเที่ยว และแนวคำถามสำหรับการสอบถามความคิดเห็นในการจัดเวทีชาวบ้านเกี่ยวกับรูปแบบดังกล่าว

และคำถามวิจัยข้อที่ 4 ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวชาวไทย เพื่อประเมินรายการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จากนั้นใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยจัดการประชุมสังเคราะห์ผล เพื่อสรุปเป็นรูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ

บทที่ 4 ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

สำหรับเนื้อหาในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการศึกษา โดยเรียงไปตามคำถามวิจัย ผลการศึกษาโดยเรียงลำดับตามคำถามวิจัย จำนวน 4 ข้อ คือ ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไร และเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันเป็นอย่างไร แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไรและรูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ เป็นอย่างไร แต่ในเบื้องต้นก่อนการตอบคำถามวิจัยแต่ละข้อ ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์เชียงแสน ซึ่งรวบรวมมาจากการศึกษาเอกสารต่างๆ ของนักวิชาการที่ได้มีการศึกษาไว้ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพรวมและความเคลื่อนไหวของประวัติศาสตร์ของเชียงแสนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคแรกจนเข้ามาสู่ยุคปัจจุบัน ก่อนที่ผู้วิจัยจะได้นำเข้าสู่การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์เชียงแสนที่ได้มาจากการบอกเล่าโดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนเอง เนื่องจากเป็นประวัติศาสตร์ที่มาจากความทรงจำและบอกเล่าสืบต่อกันมา ดังนั้น ประวัติศาสตร์เชียงแสนที่ได้มาด้วยวิธีการดังกล่าวจึงอาจมีความเกี่ยวข้องเพียงบางช่วงของเวลาในอดีตและมีความเกี่ยวข้องกันตάνานต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสถานที่ต่างๆ ในอำเภอเชียงแสน ผู้วิจัยจะได้นำประวัติศาสตร์ที่ได้การบอกเล่าของชุมชนนี้มาเป็นจุดเริ่มต้นในการเชื่อมโยงไปสู่ประวัติศาสตร์ที่มีการสืบค้นอย่างเป็นทางการเพื่อตอบคำถามวิจัยในลำดับต่อไป

4.1 ผลการศึกษา

ประวัติศาสตร์เชียงแสนในแต่ละยุคสมัย

หากจะกล่าวถึงประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาของเมืองเชียงแสนนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน วิวัฒนาการของเมืองเชียงแสนอาจแบ่งได้ออกเป็น 8 ยุค คือ ยุคแคว้นสุวรรณภูมิ ยุคอาณาจักรโยนกนาคนคร ยุคเวียงปุกกุษา (เชียงแสนน้อยในปัจจุบัน) ยุคอาณาจักรหิรัญนครเงินยาง ยุคเมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสนสมัยพญาแสนพู ยุคอำนาจราชวงศ์ลาวจักราชสิ้นสลาย ยุคประตูดินขอ ประตูชัยของชาวเชียงแสน และยุคเมืองเชียงแสนสมัยพระพุทธเจ้าหลวง

ประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงแสนปรากฏอยู่ในเอกสารตำนานหลายฉบับ ซึ่งเรื่องราวส่วนใหญ่จะมีความคล้ายกัน โดยปรากฏเรื่องราวของชุมชนโบราณในเขตที่ราบลุ่มจังหวัดเชียงราย ในระยะก่อนสร้างเมืองเชียงแสน ซึ่งคาดว่าน่าจะเริ่มต้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 17 จากการที่พระเจ้าสิงหนวัติกุมารได้อพยพลงมาจากนครไทยเทศ ซึ่งอยู่ในทางตอนเหนือลงมาตามแม่น้ำโขงและ

มาตั้งบ้านเมืองขึ้น ชื่อว่า นาคพันธสิงหนวัตินคร ในแผ่นดินของพระเจ้าสิงหนวัติกุมารนั้นได้มีการรวบรวมดินแดนให้เป็นปึกแผ่นได้รวมเอาชาวมลัญจุและปราบปรามพวกกล่อมหรือขอมให้อยู่ได้อำนาจ หลังจากนั้นก็ได้มีกษัตริย์หลายพระองค์ครองเมืองโยนกนาคพันธุ์ สืบมาจนกระทั่งถึงรัชกาลพระเจ้ามหาชัยชนะก็เกิดอาเพศ จนบ้านเมืองล่มสลายกลายเป็นหนองน้ำต่อมาได้ปรากฏเรื่องราวอีกช่วงหนึ่ง เป็นส่วนที่กล่าวถึงปู่เจ้าลาวจกหรือลวจังกราชว่าได้ลงมาจากยอดภูเขาและได้สถาปนาเป็นปฐมกษัตริย์ในราชวงศ์ลวจังกราชขึ้นปกครองแคว้นไชยวรรณศรีเชียงรายหรือแคว้นโยนกซึ่งก็คือบ้านเมืองในบริเวณที่ราบลุ่มจังหวัดเชียงรายทุกวันนี้ ต่อมาได้สร้างเมืองหิรัญนครเงินยางและมีการขยายชุมชนออกไปโดยรอบ ได้มีการสร้างเมืองเชียงราย เมืองเชียงทองและขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง กษัตริย์ในราชวงศ์ลวจังกราชได้สืบราชสมบัติติดต่อกันมาหลายพระองค์

จนกระทั่งถึงรัชกาลของพระเจ้ามังรายจึงได้รวบรวมบ้านเมืองในแคว้นโยนกจนเกิดเป็นปึกแผ่นทรงสร้างเมืองเชียงรายและเสด็จไปประทับอยู่ที่เมืองเชียงราย ต่อมาทรงยกทัพไปตีแคว้นหิรัญไชยได้และสถาปนาอาณาจักรล้านนาขึ้นพร้อม ๆ กับการสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นราชธานี ใน พ.ศ. 1839 สำหรับเรื่องราวของเมืองเชียงแสนนั้นมีหลักฐานปรากฏอยู่ในเอกสารอย่างชัดเจนว่า พระเจ้าแสนภู พระราชนัดดาของพระเจ้ามังรายทรงสร้างเมืองขึ้นบริเวณซากเมืองรอยเก่าริมฝั่งแม่น้ำโขงเมื่อ พ.ศ. 1871 และขนานนามว่าเมืองหิรัญนครชัยบุรีศรีช้างแสน ซึ่งก็เชื่อกันว่าเมืองรอยเก่านั้นก็คือเมืองหิรัญนครเงินยางนั่นเอง หลังจากที่พระเจ้าแสนภูได้ขึ้นมาครองราชย์ในเมืองเชียงใหม่แล้วต่อมาทรงย้ายมาอยู่ที่เมืองเชียงแสนตลอดพระชนม์ชีพและกษัตริย์ล้านนาองค์ต่อมาคือพระเจ้าคำฟูก็ประทับที่เมืองเชียงแสน สาเหตุที่พระเจ้าแสนภูสร้างเมืองและประทับอยู่เมืองเชียงแสนนั้นเพราะเป็นเหตุผลด้านยุทธศาสตร์ในการป้องกันข้าศึกที่มาจากด้านเหนือและเพื่อควบคุมหัวเมืองต่าง ๆ ของล้านนาตอนบนไว้ให้อยู่ภายใต้พระราชอำนาจ ด้วยเหตุนี้ในสมัยล้านนาตอนต้นศูนย์กลางของอาณาจักรและพระศาสนาจึงอยู่ที่เมืองเชียงแสน ดังนั้นจึงปรากฏว่ามีร่องรอยโบราณสถานในสมัยล้านนาตอนต้นอยู่ในเขตเมืองเชียงแสนค่อนข้างมาก

อย่างไรก็ตามตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ในสมัยของพระเจ้าผายุกษัตริย์ราชวงศ์มังรายลำดับที่ 7 ได้กลับไปประทับที่เมืองเชียงใหม่ แต่เมืองเชียงแสนก็ยังคงมีความสำคัญ ในเขตล้านนาตอนเหนือตลอดมา ในช่วงเวลาที่ล้านนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า ในพ.ศ. 2244 พม่าได้แบ่งแยกการปกครองล้านนาออกเป็น 2 ส่วน เพื่อป้องกันกบฏส่วนแรกได้แยกเมืองเชียงแสนออกจากอำนาจของเมืองเชียงใหม่ให้เมืองเชียงแสนได้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ถือเป็นประเทศราชมณฑลหนึ่งและอยู่ภายใต้อำนาจของข้าราชการพม่าโดยตรง โดยให้เมืองต่าง ๆ เหล่านี้ คือ เมืองกาย เมืองไร่ เมืองเลน เมืองแหลว เมืองพยาก เมืองเชียงราย เมืองหลวงภูคา เมืองแพร่ เมืองน่าน เมืองนครลำปาง เมืองฝาง เมืองสาด เมืองเชียงทอง และเมืองเทิง ขึ้นอยู่กับเมืองเชียงแสน ส่วนเมืองที่

เหลือขึ้นอยู่กับเมืองเชียงใหม่ ในช่วงเวลานี้ฐานะของเมืองเชียงแสนได้มีความสำคัญขึ้นอีกครั้งและได้เป็นฐานที่มั่นสำคัญของพม่าในการควบคุมบ้านเมืองและดินแดนล้านนา พม่าควบคุมเมืองเชียงแสนไว้จน พ.ศ.2347 พระยาภาววิไลเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่กับกรมหลวงเทพหริรักษ์กับพระยายมราชได้ยกทัพเข้าตีเมืองเชียงแสนได้สำเร็จและได้กวาดต้อนผู้คนจำนวน 22,000 ครอบครัวจัดแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกให้ย้ายถิ่นฐานในเมืองต่าง ๆ ของล้านนา เช่น เชียงใหม่ นครลำปาง น่าน และเวียงจันทน์ อีกกลุ่มหนึ่งส่งไปยังเมืองกรุงเทพฯ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้โปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ ตำบลเสาไห้ จ.สระบุรี และที่ ต.คูบัว จ.ราชบุรี จากนั้นเมืองเชียงแสนจึงกลายเป็นเมืองร้าง จนกระทั่งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอินทวิไชย บุตรเจ้า บุญมา เจ้าผู้ปกครองเมืองลำพูนนำราษฎรชาวเมืองลำพูนและราษฎรชาวเมืองเชียงใหม่จำนวน ประมาณ 1,500 ครอบครัวขึ้นไปตั้งถิ่นฐานและฟื้นฟูเมืองเชียงแสนและได้พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาราชเดชดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองเชียงแสน เมืองเชียงแสนจึงได้ฟื้นฟูนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาประมาณ พ.ศ. 2442 ได้มีการย้ายศูนย์การปกครองไปอยู่ที่ ต.กาสา ซึ่งปัจจุบันคืออำเภอแม่จัน ตั้งเป็นอำเภอขึ้นต่อจังหวัดเชียงราย ส่วนเมืองเชียงแสนยุบลงเป็นกิ่งอำเภอเชียงแสนหลวงและต่อมาได้เป็นอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อ พ.ศ.2500 มาจนทุกวันนี้

กล่าวโดยสรุป ประวัติศาสตร์เชียงแสนอาจแบ่งได้ 8 ยุค ดังนี้

1. แคว้นสุวรรณภูมิ

มีความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่ก่อนพุทธกาล จนถึงสมัยพุทธกาลต้นๆ อยู่ในอาณาจักรปกครองของพวกกล่อม มีศูนย์กลางการปกครองอยู่บริเวณตรงข้ามกับปากแม่น้ำกก (กุกนที) ปัจจุบันเป็นดินแดนอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล

2. อาณาจักรโยนกนาคนคร

จุดเริ่มต้นของการเกิดเมืองเชียงแสน มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เวียงหนองล่องในปัจจุบัน หรือในเขตตำบลจันจว้า มีพระสิงหนวัติเป็นปฐมกษัตริย์ เริ่มก่อตั้งเมื่อปีมหาจุลศักราชที่ 17 หรือราว พ.ศ. 491 จนถึง พ.ศ. 1003 จึงได้ล่มสลาย กลายเป็นหนองน้ำที่กว้างใหญ่เรียกว่า “เวียงหนองล่อง”

3. เวียงปริกษา (เชียงแสนน้อยในปัจจุบัน)

ผู้คนที่รอดตายจากการถล่มของเมืองโยนกนาคนคร ได้รวมกลุ่มกันและอพยพออกจากเมืองโยนกนาคนครไปยังทิศตะวันออก จนถึงใกล้ปากแม่น้ำกก พบบริเวณที่มีเนินดินสูง จึงได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ ณ บริเวณ นั้น โดยมีขุนลึงเป็นหัวหน้ากลุ่ม ตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นเวลา 178 ปี (1003-1181) เรียกเมืองนี้ว่า “เวียงปริกษา”

4. อาณาจักรหิรัญนครเงินยาง

ศูนย์กลางการปกครองตั้งอยู่ ณ เวียงเชียงแสนในปัจจุบัน หรือในเขตเทศบาลเวียงเชียงแสน มีพญาเวจจราชเป็นปฐมกษัตริย์ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 1181 หรือจุลศักราช (จ.ศ.) ที่ 1 เป็นต้นมา ชาวเมืองเวียงปรีक्षाเมื่อทราบว่า พญาจักรราช สร้างเมืองขึ้นใหม่ จึงได้พากันมาสมาวมิภักดิ์ ขอเป็นข้าราชบริพาร ทิ้งให้เวียงเป็นเมืองร้างตั้งแต่นั้นมา

5. เมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสนสมัยพญาแสนพู

พญาแสนภูเป็นพระโอรสของพญามังคามและเป็นพระราชนัดดาของพญามังราย หลังจากพญามังรายไปปกครองเมืองฝางและพญามังคามปกครองเมืองเชียงแสนจึงได้มีบัญชาให้พญาแสนพู ได้ยกไพร่พลจากเชียงรายลงมาตามแม่น้ำกก และมาปกครองเชียงแสน ในยุคนี้เป็นยุคที่เมืองเชียงแสนมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านการเมือง การปกครอง การศาสนา และการเศรษฐกิจ เป็นต้น

6. อำนาจราชวงศ์ลาวะจักรราช สิ้นสลาย

พ.ศ. 2101 สมัยพญารัตนกำพลครองเมือง เริ่มมีข้าศึกคือ พม่าเข้ามารุกราน เพื่อหวังอาณาจักรของพม่าในยุคของพระเจ้าบุเรงนองแห่งกรุงหงสาวดี พญารัตนกำพลไม่มีความสามารถในการรบจึงทำให้สูญเสียเมืองให้แก่พม่าแต่พม่าก็ยังให้พญารัตนกำพลปกครองเมืองต่อไปแต่อยู่ภายใต้อำนาจของพม่าและต้องส่งส่วยให้แก่พม่าทุกๆ ปี นับเป็นการสิ้นสุดอำนาจการปกครองเมืองเชียงแสนของราชวงศ์ลาวะจักรราช

7. ประตุดินขอ ประตุชัยของชาวเชียงแสน

นับตั้งแต่พม่าเริ่มเข้ามาปกครองเมืองเชียงแสน ตั้งแต่ พ.ศ.2101 จนถึง พ.ศ.2347 เป็นเวลากว่า 200 ปี ในระยะหลังพม่าเริ่มกดขี่ข่มเหงชาวไทย จวบจน พ.ศ.2321 พระยาภาวิละ เจ้าเมืองเชียงใหม่นำกองทัพล้านนา มาขับไล่พม่าจนได้ชัยชนะและยกทัพกลับยังนครเชียงใหม่ ต่อมาพม่า ได้กลับเข้ามายึดเมืองอีก จนถึง พ.ศ. 2347 ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทรงเห็นว่า หากปล่อยให้พม่ายึดครองเมืองเชียงแสนอยู่ต่อไปจะกลายเป็นเสี้ยนหนามของสยามประเทศ จึงมีพระบัญชาให้กรมหลวงเทพหริรักษ์และพระยายมราชเป็นแม่ทัพยกขึ้นมาสสมทบกับทัพทางล้านนาโดยมีอุปราชธรรมลังกาน้องคนที่ 3 ของพระยาภาวิละ เป็นแม่ทัพนำทัพของล้านนา อันประกอบด้วยทัพจาก เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่น่าน มาล้อมเมืองเชียงแสนตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ 2347 นอกจากนี้ยังกองทัพจากหลวงพระบาง มาสมทบด้วย กองทัพของล้านนาและหลวงพระบางล้อมเมืองด้านทิศใต้ มาจนถึงประตูเมืองเชียงแสนและกองทัพจากสยามล้อมเมืองตั้งแต่ประตูเชียงแสนไปทางทิศเหนือ จวบจนถึงเดือนมิถุนายน 2347 ไกล่จะถึงฤดูน้ำหลากจึงสามารถขับไล่พม่าได้สำเร็จ โดยรุกเข้ามาทางประตูดินขอ เมื่อตีเมืองคืนได้สำเร็จให้เผาเมืองและนำผู้คนออกไปให้หมดปล่อยให้เป็นเมืองร้าง และแบ่ง

ออกไปอยู่หลายแห่ง เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน หลวงพระบางและกรุงเทพฯ จนเกิดมีกลุ่มคนที่เชียงแสนที่เรียกตนเองว่า ชาวไทยยวนอยู่ที่ จังหวัดสระบุรีและจังหวัดราชบุรีหรือกลุ่มไทยยวนเส้าไห้และคุบัว

8. เมืองเชียงแสนสมัยพระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5)

เมืองเชียงแสนถูกปล่อยให้เป็นเมืองร้างตั้งแต่ พ.ศ.2347 เป็นต้นมา มีผู้คนที่หลงเหลือไม่มากนัก จนจน พ.ศ.2421 รัชกาลที่ 5 มีพระบัญชาให้ทางนครเชียงใหม่ นำราษฎรจากเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เข้ามาพำนักบ้านแปงเมือง เมื่อเชียงแสนอีกครั้ง ทางนครเชียงใหม่จึงแจ้งให้ทางเมืองลำพูนเป็นผู้นำคนมาเชียงแสน เจ้าเมืองลำพูนขณะนั้นคือ ลูกคนโตของเจ้าบุญมา ณ ลำพูน จึงได้มอบหมายให้ เจ้าหนานอินต๊ะ น้องคนที่ 3 เป็นหัวหน้านำผู้คนมาอยู่เชียงแสนซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจากลำพูนและเชียงใหม่และลำปางรองลงมา

ต่อมาเมื่อเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แบ่งเป็นส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค เมืองเชียงแสนได้ลดบทบาทลงเป็นเพียงตำบลหนึ่งขึ้นกับอำเภอเชียงแสนหลวงหรืออำเภอแม่จันปัจจุบัน

- พ.ศ. 2476 เชียงแสนได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอเชียงแสน

- พ.ศ. 2500 เชียงแสนได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอเชียงแสน แบ่งเขตการ

ปกครองออกเป็น 3 ตำบล คือ ตำบลเวียง ตำบลป่าสัก ตำบลบ้านแซว ตำบลโยนก ตำบลศรีดอนมูลและตำบลแม่เงิน

ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิจัยโดยเรียงลำดับไปตามคำถามวิจัย ดังที่จะนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

คำถามวิจัยข้อที่ 1 ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไรและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันเป็นอย่างไร

เนื่องจากคนเชียงแสนในปัจจุบันเป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากลำพูน เชียงใหม่และลำปาง ซึ่งอพยพมาตั้งรกรากอยู่ที่อำเภอเชียงแสนตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 5 จึงกล่าวได้ว่า คนเชียงแสนในปัจจุบันเป็นคนละกลุ่มกับเชียงแสนในยุคประวัติศาสตร์ ดังนั้น ความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันระหว่างคนเชียงแสนในยุคปัจจุบันกับเชียงแสนในยุคประวัติศาสตร์จึงไม่อาจเชื่อมโยงเกี่ยวข้องในเรื่องของการสืบเชื้อสายหรือความเป็นมาของชุมชนปัจจุบันได้ แต่จากผลการศึกษาพบว่า คนเชียงแสนยุคปัจจุบันก็รับรู้ประวัติศาสตร์ของเชียงแสนมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของตนพอสมควรในมิติของการเข้ามาตั้งรกรากและประกอบอาชีพในดินแดนที่มีความรุ่งเรืองและประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันในแง่มุมของการเข้ามาใช้พื้นที่ร่วมกันระหว่างคนเชียงแสนในรุ่นต่างๆ

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ พบว่าประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองตามความทรงจำของกลุ่มตัวอย่างนั้นจะยึดโยงอยู่กับตำนานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ในอำเภอเชียงใหม่ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างพบเห็นในชีวิตประจำวัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งประวัติศาสตร์ชุมชนมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันของคนเชียงใหม่ในแง่ของ**การใช้พื้นที่ร่วมกัน**ระหว่างคนเชียงใหม่ในยุคประวัติศาสตร์และยุคปัจจุบัน ซึ่งคนเชียงใหม่ในยุคปัจจุบันก็จะรับรู้ความสำคัญ ความเป็นมาและความเก่าแก่ของชุมชนเมืองตนเองผ่านเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญต่างๆ ขณะที่ไม่พบความเชื่อมโยงในมิติอื่น เนื่องจากคนเชียงใหม่รุ่นปัจจุบันเป็นคนละรุ่นกับคนเชียงใหม่ในอดีต

“อาจจะมองได้ว่าเป็นของคนที่ย้ายมาอยู่อาศัยในชุมชนนั้นในแต่ละยุคสมัยที่มีการเคลื่อนไหวทางพฤติกรรมของคนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจมีที่มาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทางประวัติศาสตร์ในแต่ละช่วง เช่น เชียงแสนในแต่ละยุคแต่ละสมัย ที่ว่าเข้ามาแต่ละยุคแต่ละสมัยเป็นเพราะว่านี่คือเชียงใหม่ที่มีลักษณะเด่นในฐานะเป็นเมืองชายแดนที่มีการเคลื่อนย้ายคนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจเกิดจากการทำสงครามในอดีตที่มักจะมีการกวาดต้อนคนหรือเคลื่อนย้ายคนไม่ว่าจะเป็นสงครามกับพม่าหรือรบกับชนเผ่าในไทยเช่นทริภุญไชยในยุคต้นราชวงศ์มังรายก็มีการเคลื่อนย้ายคนตลอดหรือการเคลื่อนย้ายเพราะสาเหตุอื่นเช่นการบุกเบิกเพื่อทำการค้าตามแนวชายแดนของคนที่มีที่มาจากต่างกัน ซึ่งการเคลื่อนย้ายคนจะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นประวัติศาสตร์ชุมชนจึงหมายถึงประวัติศาสตร์ชุมชนของคนหลายชุดซึ่งไม่สามารถที่จะผนวกเข้าด้วยกันได้ให้เป็นหนึ่งเดียว...มันมีหลายยุคหลายสมัย ซึ่งคนยุคปัจจุบันก็จะไม่สามารถเชื่อมต่อกับอดีตได้” (สรวิศ อ่องสกุล, นักวิชาการ)

ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ที่อยู่ในความทรงจำของคนเชียงใหม่ส่วนใหญ่นั้นจะผูกพันอยู่กับสถานที่ที่ตนรู้จัก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตำนานที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ ตำนานเวียงหนองล่องและตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่นและพญาแสนภู ซึ่งโยงใยให้เห็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญมากที่สุดช่วงหนึ่งของเชียงใหม่ โดยเฉพาะความรุ่งเรืองในฐานะอาณาจักรโยนกนาคนคร และ ช่วงที่เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยเป็นซากโบราณสถานในปัจจุบันดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1 ตำนานเวียงหนองล่อง

เวียงหนองล่องหรือมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการในปัจจุบันว่าทะเลสาบเชียงแสน ตั้งอยู่ที่เขตติดต่อระหว่างตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน กับตำบลจันจว้าอำเภอแม่จัน จากหลักฐานที่ได้จากการสำรวจ สันนิษฐานว่าอยู่ระหว่างยุคหินใหม่ ถึงไม่เกินพุทธศตวรรษที่ 19 ตำนานและพงศาวดารหลายเล่มกล่าวตรงกันว่า เจ้าชายสิงหนวัติ พาผู้คนมาหาที่ตั้งเมือง พอมาถึงแม่น้ำโขงก็พบน้ำจ้ำแล้งเป็นชายามาบอกสถานที่สร้างเมือง จึงตั้งเมืองโยนกนาคพันธุ์สิงหนวัติ โดยเอาชื่อองค์ผู้สร้างเมืองรวมกับชื่อนาคหรือโยนกนครหลวงมีกษัตริย์ปกครองสืบจนถึงสมัยพระเจ้ามหาไชยชนะ พื้นที่แห่งนี้ตามตำนานเชื่อกันว่าเป็นพื้นที่ของเมืองโยนกนครที่ถล่มลงจนกลายเป็นหนองน้ำ

โยนกนครหรือโยนกนาคพันธุ์เป็นประวัติศาสตร์ยุคที่สองของเชียงแสน ซึ่งนับจุดเริ่มต้นของการเกิดเมืองเชียงแสนมีพระสิงหนวัติเป็นปฐมกษัตริย์ เริ่มก่อตั้งเมื่อปีมหาจุลศักราชที่ 17 หรือราวพ.ศ.491 ก่อนจะทรุดลุ่มลงกลายเป็นหนองน้ำที่กว้างใหญ่เรียกว่า “เวียงหนองล่อง” ในปี พ.ศ. 1003 ตามตำนานได้กล่าวถึงการเกิดของเมืองโยนกนครไว้ว่า

จากตำนานได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของเมืองโยนกนครว่า ได้เกิดหลังจากที่เมืองสุวรรณโคฒได้ล่มสลายไปแล้วหลายร้อยปีได้เกิดขึ้นจากการอพยพเพื่อมาหาชัยภูมิในการตั้งถิ่นฐานของพระราชโอรสในพระเจ้าเทวกาลกษัตริย์ผู้ครองเมืองนครไทยเทศหรือเมืองราชคฤหมหานคร พระโอรสชื่อว่า สิงหนวัติกุมาร โดยได้ร่อนแรมมาพร้อมกับไพร่พลอีกประมาณ 100,000 ครั้วเรือน จนกระทั่งมาถึงที่แห่งนี้ ณ วันศุกร์ เดือน 6 ขึ้นค่ำ 1 ปี ร่วงเป่า คือ ฉลูอัฐศก ศักราชขึ้นใหม่เป็นปีที่ 17 (ที่ถูกควรจะเป็นปีมะเมีย) สมัยนั้นมีแต่มีลักขุชนชาวป่าชาติละว้าหรือลาวตั้งเคสสถานเป็นหมู่ๆ อยู่ตามแนวภูเขามีหัวหน้าเรียกกันว่า ปู่เจ้าลาวจก เมื่อเจ้าสิงหนวัติกุมารกับหมู่ไทยบริวารได้มาถึงถิ่นประเทศนี้แล้ว ก็ตั้งขมรมพักพลอยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่ละว้าที่ คือน้ำแม่สายในปัจจุบัน ที่ตั้งอยู่นั้นไกลจากฝั่งแม่น้ำของ 7,000 วา หรือ 350 เส้น ในคืนนั้นเอง ได้มีพญานาคมาพบและช่วยสร้างแนวกำแพงล้อมรอบพื้นที่ ด้วยเหตุดังกล่าวในภายหลังสิงหนวัติจึงได้ตั้งชื่อเมืองว่า “นาคพันธุ์สิงหนวัตินคร” หรือ “โยนกนครหลวง”

หลังจากนั้น สิงหนวัติกุมารจึงได้ระดมไพร่พลให้ทำการสร้างปราการพระนครและพระราชนิเวศน์ ไม่นานก็แล้วเสร็จ จึงเสด็จเข้ามาครองพระนครเป็นปฐมกษัตริย์ขัตติยวงศ์ดำรงโยนกนาคนคร หลังจากนั้นจึงให้กลุ่มมีลักขุทั้งหลายที่อยู่เดิมมาถวายบังคมขุณมีลักขุทั้งหลายและบริวารก็พากันอ่อนน้อมยอมขึ้นอยู่ในพระราชสมภารทั้งสิ้น เว้นแต่พวกขอมชาวเมืองอุโมงค์เสลานครหายอมไม่

ภายหลังเมื่อสร้างเมืองเสร็จแล้ว จึงได้ยกพลไปสู้รบตีเมืองขอม ชาวขอมสู้รบต้านทานกำลังไม่ได้ก็พ่ายแพ้ ตีได้เมืองอุมungskเสลานครหลังจากนั้นก็แต่งกองทัพไป

เที่ยวปราบปรามหมู่ขอมทั้งหลายในตำบลต่างๆ ทั่วแคว้นแคว้นลานนาไทย ก็ได้ทุกตำบล

สำหรับราชวงศ์สิงหนวัติ ได้มีการสืบทอดราชบัลลังก์ติดต่อกันถึง 45 พระองค์ จนกระทั่งถึงพระองค์มหาชัยชนะ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของเมืองโยนกนครพระองค์ได้เสวยราชสมบัติได้เพียงปีเดียวเมืองโยนกนครก็ล่มสลายลง

สาเหตุของการล่มสลายของโยนกนครที่ได้กลายมาเป็นตำนานเล่าขานที่ยังอยู่ในความทรงจำของคนเชียงใหม่ในปัจจุบัน ซึ่งรู้จักกันในชื่อว่า เวียงหนองล่อง ตำนานเรื่องนี้ได้กล่าวได้อธิบายว่าสาเหตุที่นครแห่งนี้ล่มสลายเกิดขึ้นมาจากการที่ชาวเมืองไปกินปลาไหลเผือกจนทำให้เมืองทรุดล่มลงกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ดังรายละเอียดตามตำนานต่อไปนี้

“เมื่อพระพุทธศาสนากาลล่วงได้ 1003 พรรษา พระองค์มหาไชยชนะราช เสวยราชย์ได้ 1 ปี อยู่มาวันหนึ่งเป็นวันเสาร์ เดือน 7 แรม 7 ค่ำ มีราชภรรยาคู่หนึ่งไปหาปลาในแม่น้ำกุกะนที (สันนิษฐานว่าเป็นแม่น้ำกกในปัจจุบัน) ได้ปลาไหลเผือกตัวหนึ่งใหญ่เท่าลำตาล ยาว 7 วา ก็พากันทูปตีให้ตาย แล้วผูกเชือกลากมาตามลำห้วย แล้วนำมาถวายพระเจ้านครโยนกมหาไชยชนะ พระองค์ได้ดำรัสสั่งให้แลเนื้อแจกกันกินทั่วทั้งเมือง ครั้นล่วงเวลารাত্রีกาลค่ำวันนั้น ในปฐมยามแผ่นดินสะท้านดังสนั่น ครั้นครั้นขึ้นครึ่งหนึ่ง ครั้นล่วงข้ามขัณณิยามก็ดังสนั่นลั่นเลื่อนอีกครั้งหนึ่ง พอล่วงเข้าปัจฉิมยามก็ดังกึกก้องเป็นคำรบสาม เมืองโยนกนครก็ทรุดล่มจมลง กลายเป็นหนองน้ำใหญ่ พระเจ้าแผ่นดินและขัตติยวงศ์ เสนาอำมาตย์ ราชภรรยารบรดาที่อยู่ในนครนั้นก็ถึงกาลกิริยาไปตามยถากรรม” เหลือแต่บ้านของหญิงม่ายชราเพียงหลังเดียว

ครั้นรุ่งเช้า ขุนพันนาบ้านนอกชนบททั้งหลายก็พากันโจษขานว่า เมื่อคืนที่แล้วไปนี้เป็นเหตุอันใดได้ยินเสียงเดียดดังสนั่นหวั่นไหวในเวียง ควรที่เราทั้งหลายเข้าไปสำรวจตรวจดูให้รู้แจ้ง จากนั้นก็พากันเข้ามาชักชวนลูกน้อง บริวารเข้ามาในเวียง แต่ก็มองไม่เห็นตัวเวียง เห็นแต่น้ำกับเรือนยาเฒ่าแม่ม่ายหลังเดียว เขาก็พากันเรียกยาเฒ่าแม่ม่ายนั้นมาได้ถามดู ได้ความว่า

“เมื่อวานนี้ เจ้านายทั้งหลายได้เอาปลาไหลเผือกตัวหนึ่งมาถวายกษัตริย์เจ้า แล้วก็แจกกันกินทั้งเมือง เมื่อค่ำมาแล้วเล็กน้อย ยังมีมานพหนุ่มผู้หนึ่งมาจากไหนก็ไม่ทราบ มาแวะพักที่เรือนของป้า เมื่อป้าจัดอาหารให้กินก็ไม่ยอมกินและถามว่าชาวเวียงที่นี่เขาเออะไรมากิน ทำอาหารมีกลิ่นหอมจนทั่วเวียง ป้าก็บอกไปว่า

พวกเขาได้ปลาไหลเผือกตัวหนึ่งมาทำอาหารสุกกิน ส่วนบ้านนี้เป็นแม่ยายเฒ่าชราแล้วไม่มีลูกหลาน ไม่มีใครเอามาให้กิน มานพผู้นั้นกล่าวบอกว่า ป้าไม่ได้กินกับเขานั่นดีแล้ว จากนั้นจึงหยุดพักอยู่ชั่วครู่หนึ่ง แล้วกล่าวว่า ข้าจักไปเที่ยวแคว่เลนยามหนึ่งก่อนแล หลังจากทีข้าไปแล้วมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นก็ดี ถ้าไม่เห็นข้ามาป้าอย่าได้ลงจากเรือนเป็นอันขาด ว่าแล้วมานพคนนั้นก็ลงจากเรือนไป

ครั้นป้าเข้านอนอยู่ยามหนึ่ง ก็ได้ยินเสียงดังสนั่นหวั่นไหว เป็นดังบ้านเรือนจกล้มพังลง ป้าก็เกิดความกลัวมากนักจึงลุกจากที่นอน แต่คิดถึงคำพูดของหนุ่มมานพผู้นั้นจึงกลับเข้าไปนอน เสียงอันนั้นก็เงียบไป ครั้นถึงกลางคืนก็ดังอีกเป็นครั้งที่สอง ป้าก็ลุกไปดูถึงประตูห้อง ก็คิดถึงคำพูดของมานพผู้นั้น จึงกลับเข้าไปนอน เสียงนั้นจึงเงียบไป จวนจะรุ่งเช้าก็เกิดเสียงขึ้นอีกเป็นครั้งที่สาม และดังยิ่งกว่าเดิมเป็นอันมาก ป้าก็เกิดความกลัวเป็นที่สุด และก็ลุกจากที่นอนไปถึงหัวกระได มองไปทางใดก็เห็นแต่น้ำเป็นอย่างนี้แหละเจ้านายทั้งหลายเอ๋ย”

เมื่อนั้นขุนทั้งหลายก็ถามว่าปลาไหลเผือกตัวนั้นใหญ่เท่าใด แม่ยายผู้นั้นจึงตอบว่าใหญ่เท่าใดก็ดูรอยที่เขาลากมานั้นเถิด รอยลากปลาไหลนั้นใหญ่ และลึกพอที่จะเป็นแม่น้ำได้

หลังจากกาลอันเป็นที่สุดของเมืองนาคพันธุสิงหนวัตินคร หรือเมืองโยนก ก็ปรากฏหลักฐานเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกกันว่า เวียงหนองล่อง

บริเวณเวียงหนองล่อง ปรากฏร่องรอยของการตั้งชุมชน โดยมีข้าวของเครื่องใช้ และโบราณวัตถุกระจายอยู่โดยรอบ รอยที่ชาวบ้านลากปลาไหลมานั้นได้กลายเป็นแม่น้ำจึงได้ชื่อว่า ลำน้ำแม่ลาก ส่วนบริเวณแม่น้ำที่นำปลาไหลมาแล่ ตัดแบ่งและทำความสะอาดหรือ “คว” ในภาษาเหนือแล้วแจกจ่ายกันไปกินนั้น ปัจจุบันเรียกว่าน้ำแม่คว ปัจจุบันเรียกเพี้ยนไปเป็นน้ำแม่คว และหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณนั้นเรียกบ้านแม่ควอยู่ในตำบลท่าข้าวเปลือก อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ส่วนบริเวณบ้านของหญิงม่ายนั้นปัจจุบันเรียกว่าเกาะแม่ม่าย เป็นที่ตั้งของวัดป่าหมากหน่อ ภายในบริเวณวัดมีอาคารที่จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่ค้นพบในบริเวณวัดและบริเวณใกล้เคียง โดยมีโบราณวัตถุชิ้นเอกที่จัดแสดง คือ พระขรรค์ทองคำ ซึ่งมีลวดลายวิจิตรบรรจงและสวยงาม

นอกจากนั้นยังมีเรื่องเล่าจากเวียงหนองล่อง โดยผ่านผู้ที่อาศัยและทำมาหากินอยู่ในบริเวณนั้นอีกมากมายถึงสิ่งพวกเขาได้พบเจอไม่ว่าจะเป็นเสาอาคารขนาดใหญ่ใต้หนองน้ำ เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือทำกิน จากการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีสันนิษฐานว่า อาณาจักรโยนกนครมีศูนย์กลางอยู่บริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า “เวียงหนองล่อง” ซึ่งตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ในเขตรอยต่อ 2 อำเภอ ได้แก่ ตำบลจันจว้าใต้ ตำบลจันจว้า ตำบลท่าข้าวเปลือก อำเภอแม่จัน และ ตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย หากวิเคราะห์การล่มสลายของอาณาจักรจากตำนานดังกล่าว โดยใช้เหตุและผลตามหลักการทางวิทยาศาสตร์มีข้อน่าพิจารณาดังนี้

1. การล่มสลายของอาณาจักรโยนกอาจจะเกิดจากแผ่นดินไหว เนื่องจากบริเวณเวียงหนองล่อง ที่อยู่ในเขตตำบลจันจว้า ตำบลจันจว้าใต้ ตำบลท่าข้าวเปลือก อำเภอแม่จัน และตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายนั้นอยู่ในเขตที่เป็นแนวรอยเลื่อนของเปลือกโลกที่เรียกว่า แนวรอยเลื่อนแม่จัน “ลากผ่านเชียงแสน ข้อมูลจากเว็บไซต์ของกรมอุตุนิยมวิทยา” รอยเลื่อนนี้วางตัวในแนวตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบนสุดของประเทศมีความยาวประมาณ 130 กิโลเมตร โดยเริ่มต้นจากแนวร่องน้ำแม่จันไปทางทิศตะวันออก ผ่านอำเภอแม่จัน แล้วตัดข้ามด้านใต้ของอำเภอเชียงแสนไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือตามแนวลำน้ำเงิน ทางด้านเหนือของอำเภอเชียงของ แผ่นดินไหวขนาดใหญ่ที่สุดที่วัดได้ตามแนวรอยเลื่อนนี้ เกิดเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2521 มีขนาด 4.9 ริกเตอร์ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2521 มีแผ่นดินไหว ขนาดใหญ่กว่า 3 ริกเตอร์ เกิดตามแนวรอยเลื่อนนี้ 10 ครั้ง และ 3 ครั้งมีขนาดใหญ่มากกว่า 4.5 ริกเตอร์ แผ่นดินไหวทั้งหมดเป็นแผ่นดินไหว ที่เกิดในระดับตื้นกว่า 10 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีหลักฐานที่เป็นร่องรอยว่าแนวรอยเลื่อนนี้ยังคงครุกรุ่นอยู่คือ บ่อน้ำร้อนขนาดประมาณ 4 ไร่ที่อยู่กลางเวียงหนองล่องที่มีอุณหภูมิประมาณ 40 องศาเซลเซียส

2. การที่เนื้อความในตำนานกล่าวว่า “เมื่อชาวเมืองจับปลาไหลเผือกตัวใหญ่เท่าลำต้นตาลยาว 7 วา จากแม่น้ำกก และนำมาแบ่งกันกินทั่วเมือง พอถึงตอนกลางคืนเกิดแผ่นดินไหว 3 ครั้ง เป็นเหตุให้บ้านเมืองล่มจมลงกลายเป็นหนองน้ำใหญ่” การที่มีปลาไหลออกมาในขณะนั้น อาจจะเป็นเพราะว่าตามสัญญาตัญญาของสัตว์ที่ทราบถึงการที่จะเกิดแผ่นดินไหวขึ้น ดังเช่น แมลง หรือสัตว์อื่นๆ รวมถึงปลาไหลจะออกจากรูใต้ดินมาจำนวนมากมายึดปกติ ทำให้ประชาชนจับได้ และต่อมาแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ก็เกิดทำให้เมืองโยนกล่มสลายกลายเป็นหนองน้ำไป

3. ประเด็นเรื่องของน้ำท่วมใหญ่เมืองหลวงที่เป็นศูนย์กลางอาณาจักรโยนกตรงบริเวณเวียงหนองล่อง หากดูแผนที่ลักษณะภูมิประเทศแล้ว จะเห็นได้ว่าบริเวณที่สันนิษฐานว่าเป็นที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรโยนกนคร ลักษณะภูมิประเทศเป็นแอ่งขนาดใหญ่ มีภูเขาและเนินเขารายรอบ คล้ายตัวอักษรยูในภาษาอังกฤษ ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ราบที่สามารถเชื่อมต่อ

กับแม่น้ำกกและแม่น้ำโขงได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาคุณลักษณะภูมิประเทศจากแผนที่แล้วพอจะสันนิษฐานได้ว่าในอดีตอาจเกิดน้ำท่วมใหญ่ ทำให้น้ำจากแม่น้ำกก และแม่น้ำโขงไหลทะลักเข้ามายังพื้นที่บริเวณในแอ่งและน้ำท่วมขังนี้เองเป็นเหตุให้บ้านเมืองต่างๆ จมน้ำไป ผู้คนล้มตายมากมายข้าวของเสียหาย จึงทำให้ต้องมีการอพยพย้ายที่ตั้งเมืองหลวงไปยังแห่งใหม่

4.1.2 ตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่นและพญาแสนภู

ตำนานพระเจ้าล้านตื้อนั้นมีความเกี่ยวข้องกับเกาะดอนแท่นกับพระเจ้าแสนภูที่สร้างเมืองเชียงแสน พระเจ้าล้านตื้อหรือพระเจ้าทองทิพยนั้นเป็นเรื่องที่บรรพบุรุษของคนเชียงแสนเล่าสืบทอดต่อกันมาว่าพระเจ้าล้านตื้อ รวมทั้งโบราณวัตถุต่างๆ เคยอยู่บนเกาะดอนแท่นหรือเกาะดอนแห่ง กลางแม่น้ำโขง (บริเวณหน้าที่ว่าการ อ.เชียงแสนในปัจจุบัน) ก่อนจะจมน้ำไป คนเชียงแสนเชื่อว่ามิพระเจ้าล้านตื้อหรือพระเจ้าทองทิพจมอยู่กลางแม่น้ำโขงตามที่บรรพบุรุษเคยเล่าให้ฟัง จึงได้มีการค้นหาพระเจ้าล้านตื้อมาตั้งแต่ปี 2549 โดยพรวนหาปลาที่ทอดแหและได้เห็นเศียรพระพุทธรูปขนาดใหญ่โผล่ขึ้นมากลางน้ำ แต่ไม่มีพระเศียรบนพระเศียรมาลา สอดคล้องกับหลักฐานที่ค้นพบเมื่อประมาณ 100 ปีก่อน ซึ่งเป็นพระเศียรมีสำริดขนาดใหญ่ ที่นำไปเก็บรักษาไว้ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนดังกล่าว

อีกสาเหตุหนึ่งที่ชาวเชียงแสนเชื่อว่าพระเจ้าล้านตื้อจมอยู่ในแม่น้ำโขงนั้นเป็นเพราะมีหลักฐานเกี่ยวกับพระเจ้าล้านตื้อ โดยเมื่อราวปี พ.ศ. 2446 มีการค้นพบพระจุลโมฬี (ยอดพระเศียร) ศิลปะเชียงแสนโบราณ ความสูง 70 เซนติเมตร หล่อด้วยทองสำริด(ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน) ซึ่งเชื่อว่าปลวรมีสำริดที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนนั้นเป็นของพระพุทธรูปที่จมอยู่ในแม่น้ำโขง เมื่อประมาณการเปรียบเทียบความน่าจะเป็นแล้วพระเจ้าทองทิพยนั้นจะมีขนาดหน้าตักน่าจะกว้างถึง 8 เมตรและมีความสูงขององค์พระสูงใหญ่ไม่น้อยกว่า 9 เมตร นอกจากนั้นยังมีเรื่องราวเกี่ยวกับปาฏิหาริย์หลายครั้ง เช่น เรื่องของเจ้าหน้าที่ ที่ไปค้นหาบริเวณดังกล่าวถูกแรงดันให้เรือถอยออกมา เกิดฝนฟ้าตกคะนองเมื่อเข้าใกล้จุดดังกล่าว เป็นต้น จึงทำให้ความพยายามในการค้นหาตัวองค์พระเกิดขึ้นหลายครั้งในช่วงหลายปีที่ผ่านมาไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากแต่ละทีมสำรวจมักพบกับเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ ที่ทำให้การสำรวจนั้นต้องยุติลงกลางคันทุกครั้งไป

ตำนานของพระเจ้าล้านตื้อที่ได้มาจากคำบอกเล่าจากผู้สูงอายุมีดังนี้

ยายเล่าว่าประวัติศาสตร์ของประเทศลาวที่พ่อของยายเคยเรียน ได้กล่าวถึงพระเจ้าล้านตื้อไว้ว่า พระเจ้าล้านตื้อเป็นพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่ มีลักษณะงดงามมาก ในสมัยพระเจ้าอนุวงศ์เป็นกษัตริย์ปกครองประเทศลาว อยากได้เมืองเชียงแสนเป็น

เมืองขึ้น จึงยกทัพมาตีหลายครั้งหลายครา แต่ไม่เคยสำเร็จเพราะชัยภูมิของเมืองดีมาก ได้เปรียบเรื่องที่ตั้งจึงออกอุบายโดยให้กลุ่ม * (กะ-หล่อม) ขุดร่องเปลี่ยนทิศทางแม่น้ำโขง เพื่อให้กระแสน้ำเซาะกำแพงเมืองทางด้านทิศเหนือ เป็นผลทำให้กำแพงเมืองพังทลายและยังกัดเซาะวัดที่ตั้งเรียงรายเป็นแนวเลียบแม่น้ำโขงไปทางทิศใต้ ล่มจมลงไปในแม่น้ำโขง รว ๒๐ วัด รวมถึงวัดที่ประดิษฐานพระเจ้าล้านตื้อด้วย

เมื่อพ่อของยายย้ายมาอยู่เมืองเชียงแสนแล้ว ท่านได้คิดถึงเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่เคยเรียนมาเมื่อครั้งเป็นนักศึกษา จึงทำให้ท่านเกิดความคิดที่จะอัญเชิญพระเจ้าล้านตื้อขึ้นมาจากแม่น้ำโขง

วันหนึ่งในราวต้นปี พ.ศ. ๒๔๘๘ พ่อก้อนแก้ว สุ่มใจยา ไปหาปลาที่แม่น้ำโขง บริเวณเหนือเกาะดอนแห่ง พ่อก้อนแก้วได้เหยี่ยงแหลงไปแล้วแหไปเกี่ยวกับวัตถุใต้น้ำ ทำให้ดึงแหไม่ขึ้น ท่านจึงดำลงไปงมเพื่อที่จะปลดแห ปรากฏว่าแหได้เกี่ยวกับเศียรพระพุทธรูปขนาดใหญ่ใต้น้ำ พ่อก้อนแก้วบอกว่าท่านยืนบนอังกาสของพระพุทธรูปแล้วเขย่งเท้าจึงจะสามารถแตะปลายติ่งพระกรรณของพระพุทธรูปองค์นั้น พ่อก้อนแก้วสูงประมาณ ๑๗๐ เซนติเมตร ทำให้ทราบว่าพระพุทธรูปองค์นี้ใหญ่มาก ประมาณจากสัดส่วนพระพุทธรูปองค์นี้ จะมีหน้าตักกว้างราว ๑๑ - ๑๒ เมตร

พ่อของยายที่ชาวเชียงแสนเรียกว่า “เพี้ยสมบุญหรือพ่อพระยาสมบุญ” ทราบเรื่องจึงคิดที่จะอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นมาจากแม่น้ำโขง ด้วยความศรัทธาในพระเจ้าล้านตื้อ ศรัทธาในชาวเมืองเชียงแสนที่สามารถสร้างพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่เพียงนี้ ยากกราบไหว้ ขึ้นชมเป็นขวัญตา และเพื่อให้เป็นศูนย์รวมของชาวพุทธทั้งสองฝั่งโขง มิได้คิดที่จะลบหลู่แต่ประการใด ตำแหน่งที่พบและขนาดของพระพุทธรูป ตามที่พ่อก้อนแก้วบอกเล่า ท่านบอกยายว่า พระพุทธรูปองค์นี้แหละคือ “พระเจ้าล้านตื้อ” ล้านตื้อคือหน่วยนับจำนวนโบราณของล้านนา มีค่าเท่ากับสิบล้านล้านในปัจจุบัน

หลังจากเสร็จสงครามเชียงตุง ประเทศพม่าราวปี พ.ศ. ๒๔๘๘ พ่อของยายจึงรวบรวมสมัครพรรคพวก มีผู้พันเกษม ผู้บังคับการทหารม้าที่ ๒ สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๔๘๘) ขณะนั้นกองร้อยนี้ตั้งฐานอยู่ที่บริเวณโรงเรียนบ้านห้วยเกียง และสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติ อำเภอเชียงแสนในปัจจุบัน ท่านได้นำทหารในบังคับบัญชาทั้งกองร้อยเข้าร่วมกับพ่อของยาย เพื่อที่จะอัญเชิญพระเจ้าล้านตื้อ

เพี้ยสมบุญ พ่อของยาย และคณะพร้อมด้วยทหารประมาณกว่าร้อยนาย ลงเรือไปยังเกาะดอนแห่ง แล้วจัดพิธีบวงสรวง สร้างศาลเพียงตาที่เกาะดอนแห่งนี้เพื่ออัญเชิญพระเจ้าล้านตื้อ

ทันทีที่พิธีเริ่มขึ้นก็เกิดพายุลูกกรวาลรุนแรง เศษหินและทรายปลิวว่อนทั่วทั้งบริเวณ พ่อของยายและคณะรวมทั้งทหารจึงต้องรีบลงเรือกลับฝั่ง แต่พ่อของยายยังไม่ละความ

พยายามที่จะอัญเชิญพระเจ้าล้านตื้อขึ้นมาจากแม่น้ำโขงอีก

หลังจากนั้นเจ็ดวัน ท่านได้จัดเตรียมพิธีบวงสรวงเพื่ออัญเชิญพระเจ้าล้านตื้ออีกครั้ง โดยมีคณะพร้อมทั้งทหารชุดเดิมลงเรือไปร่วมพิธี ในครั้งนี้ได้นำเชือกหวายและเชือกมะนิลายาวประมาณเส้นละหนึ่งร้อยเมตรไปด้วย พ่อของยายเป็นผู้ประกอบพิธีเอง พิธีที่วันนี้เรียกว่า“พิธีคนสวาทน้ำ” คือจัดคนเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มละ ๕ - ๖ คน กลุ่มแรกให้มีหน้าที่ดำน้ำสำรวจโดยนำเชือกหวายและเชือกมะนิลาที่เตรียมมาไว้ใช้สำหรับผูกองค์พระเพื่อผูกติดลาก กลุ่มหลังมีหน้าที่เฝ้ารักษาเปลวเทียนที่จุดเท่าจำนวนคนที่ดำน้ำและต้องไม่ให้เทียนดับ เพื่อรักษาลมหายใจของคนดำน้ำ

เมื่อเริ่มพิธีกลุ่มคนดำน้ำก็ดำลงไป พอเจอองค์พระก็โผล่ขึ้นมาเพื่อบอกตำแหน่งที่พบ นายทหารที่อยู่บนเกาะก็ส่งเชือกให้คนดำน้ำ เพื่อให้คนดำน้ำนำเชือกไปผูกองค์พระ ยังไม่ทันที่จะใช้เชือกผูกองค์พระ ก็เกิดพายุฝนกระหน่ำลงมาอย่างรุนแรง น้ำท่วมเกาะ ซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 54 ไร่ เพียงเวลาอึดใจ พ่อของยายจึงต้องพาคณะลงเรือกลับฝั่งอย่างรวดเร็ว

หลังจากที่พ่อของยายทำพิธีอัญเชิญพระเจ้าล้านตื้อขึ้นจากแม่น้ำโขงแล้วไม่สำเร็จ ผู้คนในละแวกนั้น หรือแม้กระทั่งตัวของยายเอง ได้พบเห็นงูใหญ่ สีดำเมื่อมเกล็ดเลื่อม ลำตัวขนาดต้นมะพร้าว ความยาว ๖ - ๘ เมตร ตาสีเขียวเหลือบแดง มักโผล่มาเล่นน้ำ ที่หัวเกาะดอนแห่งแล้วเลื้อยไปทางทิศใต้ บางทีก็ขึ้นฝั่งที่ท่าทัพม่าน บริเวณที่ตั้งด้านศาลาการในปัจจุบัน

ข่าวนี้เลื่องลือสะพัดไปทั่วเมือง ชาวเมืองเชียงแสนเกิดความกลัวไม่กล้าลงเล่นน้ำไปช่วงเวลาหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อตะวันตกฟ้าไปแล้ว ยิ่งเด็กๆ ก็ยิ่งไม่กล้าลงไปเล่น แม่น้ำโขงตามลำพัง ปกติในฤดูหนาวกับฤดูร้อน แม่น้ำโขงจะไม่ขุ่น แต่ถ้าปีไหนที่น้ำในแม่น้ำโขงขุ่นตลอดปี ผู้ใหญ่มักเตือนห้ามไม่ให้เด็กๆ ลงไปเล่นน้ำกันตามลำพัง เพราะมีความเชื่อว่า แม่น้ำโขงจะกินคน ประกอบกับมักมีอุบัติเหตุทางน้ำทำให้คนเสียชีวิต จึงเป็นการตอกย้ำความเชื่อดังกล่าว ให้ระลึกว่าเหตุการณ์ที่เล่าขานนั้นเป็นจริง

เงือก... หรืองูใหญ่ มีรูปลักษณะคล้ายงู ตาโปนสีเขียวเหลือบแดง เกล็ดสีเขียวเหลือบดำ ผิวมันเลื่อม มีกลิ่นกายเหม็นคาวมาก บางตัวมีรูจมูกเรียงกันเหนือริมฝีปาก ๓ รู บางตัวมีถึง ๖ รู ชาวบ้านไม่อาจระบุได้ว่าสิ่งที่ตนเองพบเห็นนั้นคืออะไรกันแน่ เพราะลักษณะไม่อาจเทียบเคียงกับสัตว์ที่ตนเองพบเห็นในโลกปัจจุบัน แต่มันสามารถสั่นคลอนความกล้าหาญของผู้คนลงไปได้โดยไม่มีเหตุผล

เรื่องราวเหล่านี้พ่อพระยาสมบุญได้เล่าให้ลูกหลานของท่านฟังทุกคน ลูกหลานของพ่อพระยาสมบุญทราบและเข้าใจในความตั้งใจของท่านดี เมื่อพ่อพระยาสมบุญสิ้นบุญ หลานชายพ่อพระยา ฯ จำนวน ๙ คน ได้อุปสมบท ณ วัดพระธาตุจอม

กิตติ ซึ่งมีพระครูวิกรมสมาธิคุณ เป็นเจ้าอาวาส หลังการอุปสมบท ก็ได้ปรึกษากับญาติ และพระผู้ใหญ่ คือหลวงพ่อแม้น ขณะนั้นจำพรรษาอยู่ที่วัดพระธาตุจอมกิตติ ต่อมา ท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดสันธาตุ ตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน โดยปรึกษากันคิดที่จะสร้างพระพุทธรูปขึ้น ให้มี รูปร่างลักษณะและขนาดใกล้เคียงกับ พระเจ้าล้านตื้อ ในที่ประชุมได้ตกลงขอสร้างพระพุทธรูปที่บริเวณบ่อน้ำทิพย์ วัดพระธาตุ จอมกิตติ เมื่อขออนุญาตพระครูวิกรมสมาธิคุณ เจ้าอาวาส ท่านก็อนุญาต เมื่อสร้าง เสร็จ ลูกหลานพ่อพระยาสมบุญจึงร่วมกันถวายชื่อองค์พระพุทธรูปองค์นี้ว่า “ พระเจ้า ล้านตื้อ ” เพื่อเป็นพุทธานุชา และทดแทนพระคุณแผ่นดินทั้งในฐานะที่เป็นลูกหลานของ พ่อพระยาสมบุญ

นอกจากนั้นยายยังเล่าว่า ได้ทำพิธีอัญเชิญหัวใจพระเจ้าล้านตื้อในแม่น้ำโขงมา ประดิษฐานไว้ในพระเจ้าล้านตื้อองค์ใหม่ ด้วยความศรัทธาในพระเจ้าล้านตื้อ ตามรอย ศรัทธาของพ่อพระยาสมบุญ

นอกจากนี้ยังมีตำนานและพงศาวดารเกี่ยวกับเมืองเชียงแสนเมื่อประมาณ 500-700 ปี เคยระบุถึงเกาะดอนแท่นกลางแม่น้ำโขงหลายครั้ง โดยกล่าวตรงกันว่าพระเจ้าแสนภู กษัตริย์ ผู้สร้างเมืองเชียงแสนทรงประทับอยู่ในวังบนเกาะดอนแท่นที่บริเวณหน้าเมืองเชียงแสนจนสวรรคต และตั้งพระบรมศพบนเกาะดอนแท่นระยะหนึ่ง

พระเจ้าแสนภูมีความสำคัญกับประวัติศาสตร์เชียงแสนในฐานะที่เป็นผู้สร้างเมืองเชียง แสนในยุคประวัติศาสตร์ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 พญามังรายได้ส่งพญาแสนภู ซึ่งเป็น หลานมาควบคุมดูแลเมืองบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกกและแม่น้ำโขง โดยระยะแรกนั้นพญาแสนภูเข้า มาพักชั่วคราวบริเวณปากแม่น้ำกกก่อน (เชียงแสนน้อยในปัจจุบัน) ต่อมาจึงช่วยสร้างเมืองเชียง แสนขึ้น หนังสือพงศาวดารโยนกกล่าวว่า สร้างในปีจุลศักราชได้ 690 ตัว (พ.ศ.1871) ตรงบริเวณ พื้นที่ที่เคยเป็นเมืองเก่าเดิมและทรงเห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มีตำแหน่งที่ตั้งทางชัยภูมิที่เหมาะสมแก่ การทำกิจกรรม เพื่อเป็นเมืองท่าหน้าด่านที่คอยควบคุมดูแลการค้าขายตามลำน้ำโขง

สำหรับเรื่องราวของเมืองเชียงแสนนั้นมีหลักฐานปรากฏอยู่ในเอกสารอย่างชัดเจนว่า พระ เจ้าแสนภู พระราชนัดดาของพระเจ้ามังราย ทรงสร้างเมืองขึ้นบริเวณซากเมืองรอยเก่าริมฝั่งแม่น้ำ โขงเมื่อ พ.ศ. 1871 และขนานนามว่าเมืองหิรัญนครชัยบุรีศรีช้างแสน ซึ่งก็เชื่อกันว่าเมืองรอยเก่า นั้นก็คือเมืองหิรัญนครเงินยางนั่นเอง พญาแสนภูโปรดให้ขุดคูและสร้างกำแพงล้อมรอบ 3 ด้านคือ ทิศเหนือ ทิศตะวันตกและด้านทิศใต้ ส่วนด้านตะวันออกใช้แม่น้ำโขงเป็นปราการธรรมชาติ ส่วน กำแพงที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในปัจจุบันสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นในสมัยพญาฝ่งเถนเมื่อ

ประมาณ พ.ศ.1951 เมื่อครั้งที่พวกฮ่อได้ยกทัพมาตีล้านนาและเมืองเชียงใหม่ติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี

หลังจากที่พระเจ้าแสนภูได้ขึ้นมาครองราชย์ในเมืองเชียงใหม่แล้วต่อมาทรงย้ายมาอยู่ที่เมืองเชียงแสนตลอดพระชนม์ชีพ และกษัตริย์ล้านนาองค์ต่อมาคือพระเจ้าคำฟู ก็ประทับที่เมืองเชียงแสน สาเหตุที่พระเจ้าแสนภูสร้างเมืองและประทับอยู่เมืองเชียงแสนนั้นเพราะเป็นเหตุผลด้านยุทธศาสตร์ในการป้องกันข้าศึกที่มาทางด้านเหนือและเพื่อควบคุมหัวเมืองต่าง ๆ ของล้านนาตอนบนไว้ให้อยู่ภายใต้พระราชอำนาจ ด้วยเหตุนี้ในสมัยล้านนาตอนต้นศูนย์กลางของอาณาจักรและพระศาสนาจึงอยู่ที่เมืองเชียงแสน ซึ่งในยุคนี้เองที่มีการสร้างวัดวาอารามขึ้นมากมายจนหลงเหลือให้เห็นในปัจจุบัน ดังนั้นจึงปรากฏมีร่องรอยโบราณสถานในสมัยล้านนาตอนต้นอยู่ในเขตเมืองเชียงแสนค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตามตอนปลาย พุทธศตวรรษที่ 19 ในสมัยของพระเจ้าผายุกษัตริย์ราชวงศ์มังรายลำดับที่ 7 ได้กลับไปประทับที่เมืองเชียงใหม่ แต่เมืองเชียงแสนก็ยังคงมีความสำคัญในเขตล้านนาตอนเหนือตลอดมา

นอกจากนั้น เกาะดอนแท่นยังมีความสำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาด้วย กล่าวคือ สมัยพระเจ้ากือนาครองเมืองเชียงใหม่ ทรงนำพระสีหเทพปฏิมา มายังเมืองเชียงแสนกระทำพิธีอภิเษกพระบนเกาะดอนแท่น แล้วนำไปประดิษฐานไว้ ณ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงราย

ราว พ.ศ. 1926 พระมหาเถรเจ้าศิริวงศ์ได้นำเอาพระพุทธรูปสององค์ เรียกว่า พระแก้วและพระคำมาสร้างเป็นวัดพระแก้วและวัดพระคำบนเกาะดอนแท่น ขณะนั้นพอดีพระเจ้ากือนาลิ้นพระชนม์ พระเจ้าแสนเมืองมาขึ้นครองราชย์ พระมหาเทวี (สันนิษฐานว่าเป็นพระราชมารดาพระเจ้าแสนเมืองมา) อนุญาตให้สร้างวัดได้ พระมหาเถรศิริวงศ์จึงสร้างวัดพระแก้วไว้ทางด้านใต้วัดพระคำอยู่ทางด้านเหนือ

เมื่อพระเจ้าสามฝั่งแกนครองเมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแสนมีขุนนางชื่อหมื่นบัวปกครอง พ.ศ. 1956 ฮ่อได้ยกทัพมารุกรานเมืองเชียงแสน พระมหาเถรศิริวงศ์แห่งเกาะดอนแท่นมีกฤตยา มนต์ สามารถขับไล่ทัพฮ่อออกไปได้ จึงโปรดประทานเกาะดอนแท่นทั้งเกาะเป็นทานแก่พระมหาเถร

สมัยพระเจ้าฟ้างุ้มครองเมืองเชียงใหม่พระญาณมงคลเถระ สมมตสีมาไว้ที่เกาะดอนแท่น แล้วบวชพระสงฆ์ที่เรือนานหัวเกาะดอนแท่น เมืองเชียงแสน

สมัยพระยาติโลกราช ทรงให้ร้อยขุนกับสิบอ้านนิมนต์พระพุทธรูปพระเจ้าทองทิพย์องค์หนึ่งจากจอมทอง เมืองเชียงใหม่ที่เอามาจากเมืองลังกามาประดิษฐานไว้ที่เกาะดอนแท่น พร้อมทั้งปลุกต้นโพธิ์ไว้ด้วยและเป็นที่เคารพสักการะของชาวเชียงแสนต่อมา

เกาะดอนแท่นพังทลายลงในแม่น้ำโขงเมื่อใดไม่มีผู้ใดทราบ เนื่องจากเมืองเชียงแสนร้างไปตั้งแต่รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ถึงรัชกาลที่ 5 จึงฟื้นฟูขึ้นมาเป็นบ้านเมืองอีกครั้ง ส่วน

พระแก้วพระค่านั้นมีผู้สันนิษฐานว่า พระแก้วนั้นอาจจะไปอยู่กับผู้อพยพชาวไทยยวนเมืองเชียงแสน ไปอยู่ที่เมืองลำปาง สำหรับพระคำไม่มีปรากฏว่าไปอยู่ที่ใด

มีการสำรวจหาที่ตั้งของเกาะดอนแท่นหลายครั้งแต่ไม่สำเร็จเนื่องจากกระแสน้ำเชี่ยวกราก น้ำเย็นจัด ไม่สามารถสำรวจได้โดยการดำน้ำ เนื่องจากทัศนวิสัยใต้น้ำของแม่น้ำโขงเท่ากับ 0 ไม่สามารถมองเห็นใต้น้ำด้วยตาเปล่า ประกอบกับภาพถ่ายทางอากาศแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของทางเดินแม่น้ำกักตุนน้ำไหลเข้ามาในประเทศไทย ทั้งรอยตึงแม่น้ำเดิมอยู่ในเขตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ห่างจากตลิ่งปัจจุบันราว ๑-๒ กิโลเมตร ปัจจุบันยังไม่มี การสำรวจหาที่ตั้งของเกาะดอนแท่นอย่างเป็นทางการ เนื่องจากเส้นแบ่งพรมแดนธรรมชาติระหว่างไทย - ลาว เมื่อมิได้มีการขออนุญาตอย่างเป็นทางการ การสำรวจไม่สามารถกระทำได้ เพราะจะกระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

4.1.3 สรุป

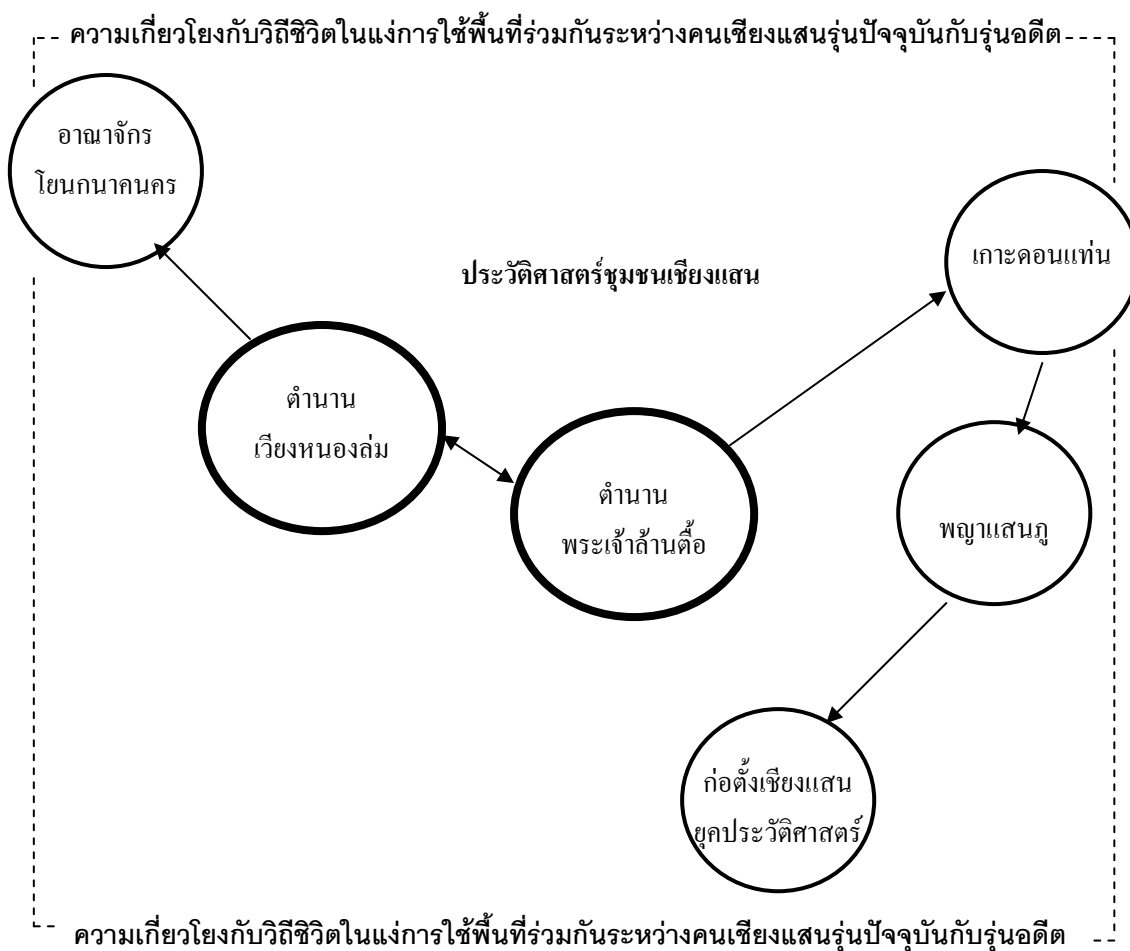
กล่าวได้ว่า คนเชียงแสนในปัจจุบันเป็นคนละกลุ่มกับเชียงแสนในยุคประวัติศาสตร์ ดังนั้น ความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันระหว่างคนเชียงแสนในยุคปัจจุบันกับเชียงแสนในยุคประวัติศาสตร์จึงไม่อาจเชื่อมโยงเกี่ยวข้องในเรื่องของการสืบเชื้อสายหรือความเป็นมาของชุมชนปัจจุบันได้ ดังนั้น ความเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกับวิถีชีวิตปัจจุบันจึงเป็นในลักษณะของการเข้ามาตั้งรกรากและประกอบอาชีพในพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็น “การใช้พื้นที่ร่วมกัน” ระหว่างคนเชียงแสนในยุคประวัติศาสตร์และยุคปัจจุบัน ซึ่งคนเชียงแสนในยุคปัจจุบันก็จะรับรู้ความสำคัญ ความเป็นมาและความเก่าแก่ของชุมชนเมืองตนเองผ่านเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญต่างๆ ขณะที่ไม่พบความเชื่อมโยงในมิติอื่น เนื่องจากคนเชียงแสนรุ่นปัจจุบันเป็นคนละรุ่นกับคนเชียงแสนในอดีต

ชาวบ้านมักจะเลือกจดจำหรือถ่ายทอดเรื่องราวในลักษณะที่เป็นตำนานที่ผูกโยงเข้ากับสถานที่ที่ปรากฏพบเห็นในสภาพปัจจุบัน ยิ่งหากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่อและเป็นสิ่งที่ยังมีความคลุมเคลือยังไม่มีข้อพิสูจน์ชัดเจนจะยิ่งทำให้คนอยากรู้หรือเล่าสืบต่อกันมาเพื่อรอพิสูจน์ ดังเช่นตำนานเรื่องเวียงหนองล่องและตำนานพระเจ้าล้านตื้อ ซึ่งมีองค์ประกอบดังกล่าวครบถ้วนจึงเป็นเหตุทำให้ตำนานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เชียงแสนยังอยู่ในความทรงจำของคนเชียงแสน และเล่าสืบทอดต่อกันมาจนปัจจุบัน แม้ว่าจะเป็นตำนานหรือคำอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งคนสมัยก่อนอาจจะไม่สามารถอธิบายด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ได้ แต่เมื่อมาวิเคราะห์ด้วยหลักฐานทางวิทยาศาสตร์และโบราณคดีจะพบว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นจริงแม้ว่าจะอธิบายด้วยคำอธิบายคนละชุดก็ตาม

กล่าวโดยสรุป อาณาจักรเชียงแสนมีความยิ่งใหญ่ในแง่เป็นพื้นที่ราบริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง ซึ่งได้ถูกเล่าผ่านตำนานประวัติศาสตร์ก่อนที่อาณาจักรล้านนาจะเริ่มขึ้น เพียงแต่หลักฐานทางโบราณสถานที่หลงเหลืออาจยังไม่สามารถรองรับตำนานที่เก่าแก่นั้นได้ ดังเช่น เวียงหนองล่องจึงเป็นตำนานที่เล่าเรื่องของอาณาจักรโยนกนาคนคร ได้อย่างมากมาย โดยแคว้นแห่งนี้ถือว่าเป็นแคว้นโบราณที่เก่าแก่ที่สุดบนอาณาจักรล้านนา กล่าวคือมีอายุประมาณ 2,000 ปี ขณะที่อีกแคว้นหนึ่ง ซึ่งสืบเนื่องจากแคว้นโยนกนาคนคร คือแคว้นหิรัญนครเงินยางเป็นแคว้นผู้ก่อตั้งเมืองเชียงแสนและเป็นถิ่นประสูติของพระเจ้าเม็งรายมหาราชหรือพญามังราย

ประวัติศาสตร์เชียงแสนที่ได้มาจากระบบการบอกเล่าโดยใช้ระบบการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมนั้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสน

คำถามวิจัยข้อที่ 2 แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร

จากสภาพหรือลักษณะเฉพาะของเชียงใหม่ คือ ประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่แบ่งเป็นหลายช่วงหรือหลายยุคสมัย ตั้งแต่ยุคที่เป็นตำนาน ยุคประวัติศาสตร์ ยุคที่ถูกทิ้งร้างและยุคที่ผู้คนถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่อาศัยใหม่ ดังนั้น คนที่เข้ามาอยู่ที่เชียงใหม่ในปัจจุบันจึงเป็นคนละกลุ่มกับคนเชียงใหม่ในยุควิถีชีวิต จึงทำให้คนเชียงใหม่ในยุคปัจจุบันขาดการเชื่อมโยงกับโบราณสถานทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่

“กรณีประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ อยากให้แยกออกเป็นสองยุคสมัย คือ ยุคสมัยที่เรียกว่าเป็นยุคทองยุคโบราณหรือยุคคลาสสิกที่ทำให้เกิดสถาปัตยกรรมโบราณสถาน อันนั้นเดี๋ยวเราค่อยไปแยกย่อยว่ามันมีที่ยุคกับยุคที่ชุมชนปัจจุบันที่อาศัยอยู่เค้ามีอยู่หลายกลุ่ม” (เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หริภุญไชย จังหวัดลำพูน)

ดังนั้น การจะยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น ก่อนอื่นต้องสร้างความทรงจำร่วมกันหรือทำให้ชาวเชียงใหม่รู้สึกว่ามีอดีตร่วมกันมา มีปัจจุบันร่วมกัน เพื่อที่จะหาทางไปสู่อนาคตร่วมกัน ซึ่งในการตอบคำถามวิจัยข้อแรกได้มีการศึกษาถึงประวัติศาสตร์เชียงใหม่ผ่านการรับรู้และความทรงจำของคนเชียงใหม่ในปัจจุบันพบว่า คนเชียงใหม่รับรู้ประวัติศาสตร์เชียงใหม่ผ่านตำนานต่างๆ ที่ยึดโยงอยู่กับสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประวัติศาสตร์เชียงใหม่นั้นดังกล่าวยังมีลักษณะสำคัญอยู่ที่ความเกี่ยวโยงกับความเชื่อและความศรัทธาของคนที่มีต่อเรื่องราวทางศาสนา ซึ่งประเด็นดังกล่าวน่าจะเป็นจุดร่วมและจุดเริ่มต้นในการสร้างความทรงจำร่วมกันของคนเชียงใหม่ในปัจจุบันในฐานะของ “คนที่ใช้พื้นที่ร่วมกันกับคนในยุควิถีชีวิต” แม้ว่าตนเองจะเป็นคนละกลุ่มหรือไม่ได้มีรากเหง้ามาจากคนในประวัติศาสตร์เลยก็ตาม

“คนเชียงใหม่สมัยหลังก็ไม่สามารถที่จะรู้อดีตของเมืองเชียงใหม่ได้ ก็จะเป็นชาวเชียงใหม่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นคนอีกรุ่นหนึ่งที่เข้าไปอยู่ใหม่ แล้วก็มีหลากหลายอีกแบบหนึ่ง เป็นประวัติศาสตร์เชียงใหม่ยุคใกล้ตัว ถ้าจะทำได้มันก็น่าจะทำให้เห็นถึงอดีตของเชียงใหม่ในฐานะเมืองชายแดนเมืองใหญ่เมืองหนึ่งของล้านนาเลยทีเดียว แล้วมันเองมันก็ถูกทอดทิ้งไประยะหนึ่งเหมือนกัน แล้วมันก็กลับมาใหม่ มันเหมือนกับเป็นสิ่งที่ชีวิตอย่างหนึ่งที่มันสามารถปรับไปปรับมาได้...ปัญหาของเค้าก็คือ เค้ารู้สึกว่าเค้าไม่เกี่ยวข้องกันกับอดีตของเชียงใหม่ เค้ารู้สึกว่าเค้าเป็นคนใหม่ที่เข้ามา อันนี้คือข้อจำกัด” (สรวิดี อ่องสกุล, นักวิชาการ)

เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันแล้ว ลำดับต่อมาคือการหาแนวทางเพื่อยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งจากการประชุมร่วมกันระหว่างนักวิชาการและการเสวนากลุ่มคนรุ่นต่างๆ ในเชียงใหม่ พบว่า ทั้งนักวิชาการและคนเชียงใหม่ต่างนำเสนอความคิดเห็นและแนวทางในการยกระดับยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมไปในทิศทางเดียวกัน โดยแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

4.2.1 การทำให้คนในเชียงใหม่หรือชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความทรงจำร่วมกัน (collective memory) และใช้ประโยชน์จากทุนที่ตนเองมีอยู่

การทำให้คนทุกกลุ่มในอำเภอเชียงใหม่เข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมกันในการกำหนดความทรงจำร่วมกันเกี่ยวกับเชียงใหม่จะทำให้คนเชียงใหม่รู้สึกว่าคุณสมบัติดีตรงกันมา มีปัจจุบันร่วมกัน และจะไปสู่อนาคตร่วมกัน ซึ่งจะเป็นส่วนที่ทำให้ชุมชนเชียงใหม่สามารถคิดทางออกให้กับการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายตัวเอง โดยใช้ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีมาอย่างยาวนานแล้ว ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเชียงใหม่ได้อีกด้วย

“เราน่าจะทำอะไรที่ใช้ประโยชน์จากทุนที่เรามีอยู่ ให้ชาวบ้านเค้าได้ประโยชน์ด้วย เราทำเป็นเมืองท่องเที่ยวดีไหม เราทำอันนั้นดีไหม แล้วทำที่สุดแล้ว แรงแหล่นคือชาวบ้านเค้าก็ต้องเอามาหากิน มันจะต้องมีคนที่อยู่แล มีแกนนำ เป็นตัวผลักดันตรงนี้ต้องมีเวลาทำจริง ๆ ทุ่มเท็จจริง ๆ ผมไปรวมกลุ่มให้เนี่ยะ ไปรวมคนมาเนี่ยะ แต่ละสาขาสีฟ้า มานั่งคุยกันเนี่ยะ แม้ว่าเชียงใหม่เราจะเป็นอย่างนี้ เราอยากให้เชียงใหม่เป็นยังไง แล้วเราจะทำยังไงกัน เรามีเป้าหมายยังไง เค้าก็บอกว่า อยากให้เชียงใหม่เป็นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” (มิตี ยาประสิทธิ์, ประธานกลุ่มรักษ์เชียงใหม่)

“วิธีการที่จะทำให้เชียงใหม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ก็ขึ้นอยู่กับว่าคนในเชียงใหม่จะต้องมีการพูดคุยกันให้มากกว่านี้ แยกเป็นกลุ่มๆ ให้ไปค้นหารากเหง้าของตนเองแล้วมาหาจุดร่วมทางประวัติศาสตร์ร่วมกันด้วยการถกเถียงให้มีการเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์เชียงใหม่ในฐานะเมืองเก่าให้ได้ ...หาเรื่องราวที่เป็นรากเหง้าของคนแต่ละกลุ่มที่อยู่ในเชียงใหม่ แล้วนำข้อสรุปที่ได้จากกลุ่มย่อยมาถกเถียงร่วมกันโดยมีจุดร่วมกันหรือจุดเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ชุมชนเชียงใหม่ในฐานะเมืองเก่า ต้องบอก

ให้ได้ว่ากลุ่มของตนมีความเชื่อมโยงกับเมืองเก่าอย่างไร ทำให้มันเป็นเรื่องเดียวกัน คนในเชียงใหม่ต้องเชื่อมโยงเอาประวัติศาสตร์เหง้าของตนเองมาร้อยเรียงในฐานะเป็น ประวัติศาสตร์ร่วมกันไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่กระต่อนกระแท่นเหมือนที่เป็นอยู่ เพราะเมื่อไรก็ตามที่มีการแยกเอาประวัติเชียงใหม่ในฐานะเมืองเก่าแยกออกจาก ประวัติศาสตร์ชุมชนประวัติศาสตร์ก็จะขาดจุดขายและเสน่ห์ไปทันที ” (สรัสวดี อ๋องสกุล, นักวิชาการ)

4.2.2 การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันกับกลุ่มคนในเชียงใหม่

ขั้นตอนนี้จะต้องทำให้คนกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งภาคเอกชน ประชาชน ชุมชน องค์กรต่างๆ รวมถึงภาครัฐ ให้มามองอนาคตของเชียงใหม่ร่วมกันในระยะยาว ซึ่งควรให้ชาวบ้าน เป็นฝ่ายริเริ่ม โดยรัฐทำหน้าที่เพียงแค่สนับสนุนงบประมาณ แต่ไม่เข้ามาชี้นำหรือก้าวท้าวมากนัก ซึ่งการที่จะทำให้กลุ่มคนต่างๆ ในเชียงใหม่มองออกไประยะยาว ไม่ใช่เน้นผลประโยชน์อย่างเดียว เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่ต้องอนุรักษ์ไว้กับการพัฒนาที่ต้อง ดำเนินต่อไปจำเป็นต้องใช้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบต.หรือเทศบาล ฯลฯ เข้าไป ดำเนินการดังกล่าว

“ผู้มีส่วนร่วมตัวใหญ่ๆ ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน ประชาชน ภาครัฐสิ่งที่จะต้องทำ คืออยู่เฉยๆ ส่วนภาคเอกชนนี้สำคัญ ก็คือว่า จะทำอะไรให้เค้าเห็นอนาคตเชียงใหม่แบบไกลๆ ไม่ใช่เอาเฉพาะผลประโยชน์อย่างเดียว เช่น การเรียกร้องสร้างท่าเรือ เนีย คือคุณกำลังทำลายอีกมหาศาลเลย และในอนาคตถ้าเขาตัดถนนจากเวียงดนาม เข้ามาได้ ตัดสองสายนะ ท่าเรือก็จะลดบทบาทลงมา เพราะการขนเรือผ่านแม่น้ำโขง คุณจะต้องอาศัยจังหวะน้ำ แล้วตอนนี้เงินกันเขื่อนทั้งหมด 20 กว่าเขื่อน ถ้าเขากั้นเสร็จแล้วขอโทษ คุณอยู่ไม่ได้ แล้ววันดีคืนดีมันอยากจะปล่อยน้ำมันปล่อยเลย น้ำท่วมเชียงใหม่ ฉะนั้นการขนส่งสินค้าทางเรือที่บรรดาพ่อค้าอยากเห็นหรือ จบ เป็นไปไม่ได้ในระยะยาว พ่อค้าจำเป็นจะต้องมองอะไรที่ลึกกว่านั้น ถ้ามองว่าจะมองได้ อย่างไร ก็อาจจะต้องใช้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบต. เทศบาล อบจ. ซึ่งจะต้องให้ชาวบ้านเข้าไปมีบทบาทและกดดันให้เรา ดังนั้นส่วนสำคัญที่สุดก็คือว่า จำเป็นที่จะต้องรื้อฟื้นชุมชนและเพิ่ม Empower ชุมชนในการเข้าไปต่อรองกับกลุ่มทุนให้มากขึ้น” (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ,นักวิชาการ)

4.2.3 การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ

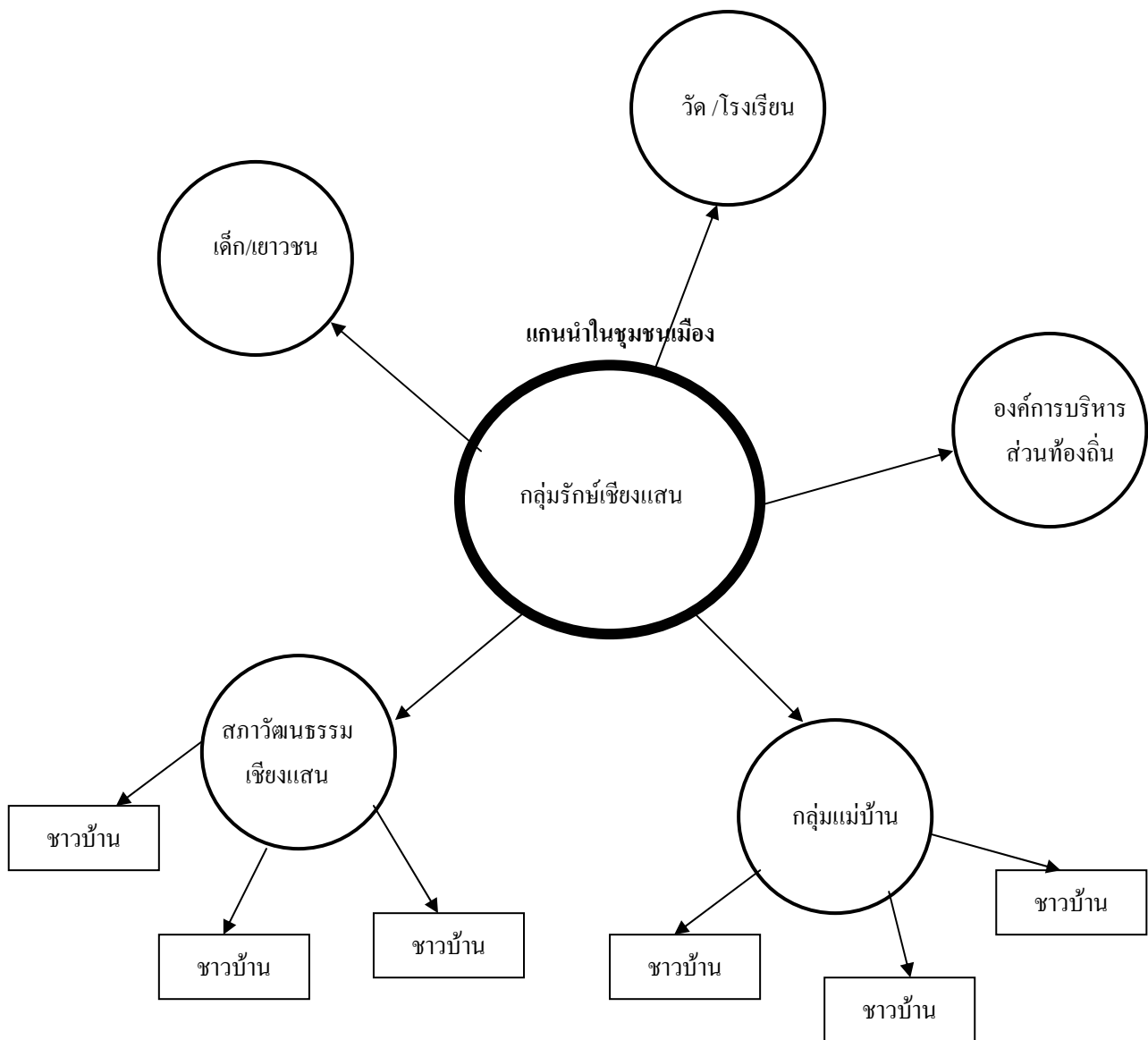
กลุ่มแกนนำเป็นกลุ่มสำคัญที่จะช่วยทำให้การยกระดับประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความเป็นไปได้ในเชิงแผน ลักษณะกลุ่มดังกล่าวควรจะมีพลังและสามารถชักจูงใจให้คนชุมชนเชียงแสนกลุ่มต่างๆ เกิดความตระหนักในความสำคัญของประวัติศาสตร์เชียงแสนและหาทางสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในชุมชนและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเชิดหน้าชูตาให้กับคนเชียงแสนและเป็นอัตลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจให้กับคนเชียงแสนเอง

“แต่คนในชุมชนนั้นต้องมีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์ชุมชนมากขึ้น คือก็ต้องมีคนในชุมชนที่เป็นแกนนำ ก็ถ้ามีคนในชุมชนที่เป็นแกนนำที่จะรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ ว่าพวกเค้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่เมื่อไหร่ ใคร กลุ่มไหน ซึ่งมันมีหลายกลุ่มมากในนั้นนะ แล้วก็มีการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นเชียงแสนใหม่ ไม่ใช่เป็นเชียงแสนยุคเจ็ดร้อยปีที่แล้ว แต่เป็นเชียงแสนใหม่” (สร้อยดี อ่องสกุล, นักวิชาการ)

กลุ่มแกนนำนับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของนริศรา นงนุช (2544) ที่พบว่าผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ บทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ซึ่งผู้นำที่เป็นทางการได้แก่นายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. หน่วยงานภายนอกและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้อาวุโส เจ้าของกิจการเรือข้ามฟาก ซึ่งผู้นำเหล่านี้มีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยว ตั้งแต่การก่อตั้ง การดำเนินการ รวมไปถึงกำหนดแผนการจัดการและกฎระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งการแก้ไขปัญหาต่างๆ

จากการสำรวจกลุ่มหรือองค์กรที่มีคุณสมบัติที่จะเป็นแกนในการดำเนินการได้ตามส่วนที่หนึ่งและต้องมีความสนใจในเรื่องของการอนุรักษ์ความเป็นประวัติศาสตร์ พบว่ากลุ่มที่มีการดำเนินการเป็นองค์กรชัดเจนและมีเครือข่ายมาก คือ สภาวัฒนธรรมเชียงแสนและกลุ่มรักษ์เชียงแสน ซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้มีความเข้มแข็งและดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมของความเป็นเชียงแสนไว้ นอกจากนี้กลุ่มนี้ยังมีการประสานงานเป็นเครือข่ายกับกลุ่มอื่นๆ ในเชียงแสนอีกมากมาย เช่น กลุ่มนักเรียน กลุ่มเยาวชน กลุ่มเชียงแสนเมืองน่าอยู่ กลุ่มแม่บ้าน ตลอดจนมีการประสานกันระหว่างวัด โรงเรียนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์ประวัติศาสตร์ความเป็นเชียงแสน ดังแผนภาพ

ภาพที่ 3 แสดงกลุ่มหรือองค์กรที่จะเป็นแกนนำที่จะยกประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง
เชียงใหม่

4.2.4 การสร้างรายได้และกระจายรายได้ไปถึงกลุ่มคนรายย่อย

ปัจจัยที่จะทำให้เกิดการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมได้นั้น แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นต้องสามารถกระจายรายได้ให้กับชาวบ้านได้ โดยชาวบ้านต้องมีส่วนได้รับผลประโยชน์อันเกิดจากกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เพราะหากชุมชนไม่ได้มีส่วนได้หรือส่วนเสียเลยก็ยากที่จะทำให้ชุมชนดูแลและรักษาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นไว้ได้

“ญี่ปุ่นเห็นชัดๆ การท่องเที่ยวเล็กๆน้อยๆเขาเติบโต เพราะเขามีกฎหมายที่ช่วยทำให้คนตัวเล็กตัวน้อยอยู่ได้ การท่องเที่ยวญี่ปุ่นนี่เป็นการท่องเที่ยวที่กระจายกระจุกเล็กจุดน้อย และแบ่งปันกัน สมมติการท่องเที่ยวเชียงใหม่เชียงใหม่ ถ้าท่องเที่ยวทั่วไปใครได้ผลประโยชน์ โรงแรมใหญ่ๆ ห้าง ภัตตาคารใหญ่ๆ คนตัวเล็กตัวน้อยไม่ได้ ...พลังของการท่องเที่ยวตัวเล็กตัวน้อยในเชียงใหม่ยังไม่เกิด มันต้องคิดกันให้มากขึ้น ... ญี่ปุ่นเค้าสามารถใช้พลังชุมชนได้ แต่ของเราต้องไปสร้างพลังชุมชนอยู่ และการสร้างพลังชุมชนก็คือการสร้าง *Collective Memory*” (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, นักวิชาการ)

แนวทางในหัวข้อนี้สอดคล้องกับแนวคิดของศรีพร สมบุญธรรม (2536: 26) ซึ่งได้อธิบายแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่าต้องทำให้เกิดการกระจายรายได้ โดยพยายามให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบที่จะนารายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

4.2.5 การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม

ในการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น กระบวนการสำคัญที่ขาดไม่ได้คือ กระบวนการสื่อสารที่นำเอาคนเชียงใหม่ทุกกลุ่มเข้ามาทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาหรือยกระดับประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยการสื่อสารนั้นจะต้องชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของเมืองเชียงใหม่ ในแง่จุดเด่นของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวและความเป็นชุมชน โดยกลุ่มต่างๆ ของเชียงใหม่ต้องมาร่วมกันร่วมกันวิเคราะห์และทำความเข้าใจว่าประวัติศาสตร์สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนของความเป็นเชียงใหม่ได้และเป็นต้นทุนอันมีค่าที่ชาวเชียงใหม่แทบจะไม่ต้องลงทุน แต่สามารถสร้างรายได้ในแง่ของการท่องเที่ยวได้ ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักการสำคัญของการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมที่ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ (2549) ที่ได้อธิบายไว้ว่า ยิ่งสมาชิกในชุมชนมีความรู้ลึกถึงถึงความเป็นเจ้าของ (owners) สำคัญในประเด็นหนึ่งๆหรือความรู้สึกคุ้นเคย มีความผูกพันหรือมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หรือผลกระทบที่อาจได้รับภายหลังตลอดจนเห็นคุณประโยชน์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมากเท่าไร สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมีความจริงจังมากขึ้น

ผลการศึกษา พบว่าแม้ว่าในแง่ประวัติศาสตร์มีหลายชุด หลายยุคสมัย ขณะที่เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ก็เป็นคนที่มาต่างถิ่น ซึ่งอาจจะไม่ได้มีรากหรือเชื่อมโยงกับอดีตเลย แต่คนรุ่นปัจจุบันก็ถือว่าเป็นคนเชียงใหม่ที่มีการใช้พื้นที่ร่วมกันกับคนในอดีตจึงถือว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกัน

“คงต้องมองประโยชน์ก่อนว่าเขาจะได้ประโยชน์อะไรจากที่เขาอนุรักษ์วิถีชีวิต จะได้
อะไรจากการที่ดูแลโบราณสถาน เขาเสียอะไรไปจากความเจริญด้านวัตถุบ้าง เพราะ
เท่าที่เห็นคนเชียงแสนมีจำนวนน้อยเป็นเจ้าของธุรกิจ ส่วนมากเป็นคนนอกเข้ามา
คนเชียงแสนอาจจะเป็นชาวไร่ชาวนา รับจ้าง การที่จะทำให้เขาได้ประโยชน์คือ ไม่ได้
ห้ามให้เขาเข้าไปทำอาชีพในระบบอุตสาหกรรม ตัวนี้ไปเสริมเขาได้เรื่องเศรษฐกิจ คือ
ทำให้ลูกหลานของเขาเข้าไปทำงานในแหล่งท่องเที่ยว เกิดรายได้ ชายของที่ระลึก
ต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ที่จะเพิ่มเข้ามา แต่ถ้าเขาไม่มีโบราณสถานเขาก็อยู่
ได้ แต่ว่าเขาจะมีทางเลือกทางเดียว เป็นลูกจ้าง ทำไร่นา ไม่ได้มีมูลค่าเพิ่ม เขาไม่
มีทางเลือกที่สอง ต้องไปเป็นลูกจ้าง ตรงนี้เป็นประโยชน์ที่เป็นอยู่ในตัวโบราณสถาน”
(อัญชลี สินสุสอน, หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงแสน)

การใช้การสื่อสารเพื่อทำให้เกิดการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น ได้มีข้อสังเกตที่น่าสนใจหลายประการ ดังนี้

1) กระบวนการมีส่วนร่วม

ชุมชนเชียงแสน ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของเชียงแสน
ต้องใช้การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในเชิงปรึกษาหารือในทุกขั้นตอน ทั้งการมีส่วนร่วมในการ
ตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และการมี
ส่วนร่วมในการประเมินผล เพราะหากชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมตามกระบวนการดังกล่าวแล้วก็จะยากจะ
ทำให้โครงการประสบความสำเร็จ ซึ่งมีตัวอย่างกรณีของรรางน้ำขมิโบราณสถานในเขตเชียงแสน
ของเทศบาล แม้ว่าจะได้รับความสนใจพอสมควร แต่จากความเห็นของคนเชียงแสนก็มีความเห็น
ว่าหากให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการจะทำให้เกิดประสิทธิภาพมากกว่านี้

“รถไฟฟ้าของเทศบาลนี้ มาแรก ๆ ผมบอกว่า อย่าให้พนักงานเทศบาลเป็นคนขับนะ
ต้องทำแบบชาวบ้านมีส่วนร่วม เป็นรูปของสหกรณ์ เป็นรูปของอะไรก็ได้ ให้ชาวบ้าน
เข้ามาช่วยบริหาร แล้วก็ให้ชาวบ้านเขาขับ เขาดูแล ถ้าคุณจ้างพนักงานเทศบาล
เมื่อไร เขาทำเพราะเป็นหน้าที่ที่เขาต้องทำ แล้วเขาจะทำแบบเชิง ๆ มันก็เป็นแบบ
นั้นจริง ๆ ทุกวันนี้รถไฟฟ้าก็ไปจอดที่เทศบาล แทนที่น่าจะจอดอยู่ที่ศูนย์ข้อมูล
นักท่องเที่ยวมาก็จะได้พา ต้องขอ ต้องจอง เป็นราชการไปเลย แล้วเขาก็จะเอารถไป
จอด ไปรับให้ ก็บอกอย่างนี้เองประมาณไปซื้อตั้งหลายล้าน มันไม่มีส่วนร่วม
พนักงานก็คือ ฉันไม่ขับฉันก็ได้ค่าจ้างไง เพราะฉันเป็นพนักงาน แต่ถ้าเขาขับเอง เขา
มีรายได้จากตรงนั้นด้วย มันจะมีแรงจูงใจให้เขาทำ เขาทำแล้วเขาสนุก” (มิตี ยา
ประสิทธิ์, ประธานกลุ่มรักษ์เชียงแสน)

2) การสื่อสารแนวราบ

นอกจากการสื่อสารระหว่างกลุ่มต่างๆ ในเชียงใหม่ในลักษณะที่เป็นเครือข่ายในการพัฒนาเนื้อหาประวัติศาสตร์ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว การสื่อสารในแนวราบหรือการสื่อสารระหว่างชาวบ้านในชุมชนในลักษณะของเครือข่ายหรือคนสนิทใกล้ชิดก็เป็นการสื่อสารภายในชุมชนที่สำคัญที่จะช่วยให้แนวคิดดังกล่าวกระจายตัวภายในชุมชนเชียงใหม่ได้อย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

3) ความจำเป็นของประชาชน

จากการใช้การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นพบว่า ชุมชนเชียงใหม่มีความต้องการที่จะอนุรักษ์ความเป็นเมืองโบราณ ขณะเดียวกันก็ต้องการรายได้ด้วย ที่ผ่านมาชาวบ้านเองมักจะประสบปัญหาหน่วยงานราชการมักจะอนุรักษ์โดยมีการกันคนออกจากโบราณสถาน ขณะเดียวกันชาวบ้านก็ไม่ทราบว่าจะได้อะไรจากการอนุรักษ์โบราณสถานเหล่านั้น ซึ่งโดยแท้จริงแล้วชาวบ้านทุกคนต้องการอนุรักษ์ แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะตนเองต้องหาเลี้ยงชีพด้วย การสื่อสารครั้งนี้จึงทำให้รู้ถึงความจำเป็นและความต้องการของชุมชนเชียงใหม่ โดยเฉพาะการรับรู้ถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ชุมชนตัวเอง และร่วมคิดที่จะจัดการการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยใช้ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ที่ตนเองมีอยู่

4) ความเป็นเจ้าของ

การทำให้คนทุกกลุ่มในเชียงใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด สืบค้น ตัดสินใจ และปฏิบัติในทุกขั้นตอนจะสามารถทำให้ชาวบ้านเกิดความเป็นเจ้าของได้มากยิ่งขึ้น โดยมีประวัติศาสตร์หรือความทรงจำร่วมกันนี้เป็นตัวเชื่อมต่อกันกลุ่มต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันนี้เข้าด้วยกัน ซึ่งที่ผ่านมาแม้ว่าจะมีคนเข้ามาสร้างกลุ่มต่างๆ ในเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก แต่หลายโครงการมักจะไม่ประสบความสำเร็จมากตามที่คาดไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเป็นการทำงานเฉพาะกลุ่ม ขาดการดึงกลุ่มต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมหรือชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับตนเอง จึงทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่าต่างคนต่างทำ โดยที่ไม่ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ

5) ความสำนึก

การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึก ร่วมกันและความเข้าใจต่อปัญหาที่ชุมชนตนเองเผชิญอยู่ ตลอดจนร่วมกันหาทางออก การใช้การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือความทรงจำร่วมกันของชุมชนเชียงใหม่เป็นตัวขับเคลื่อนนี้จะเป็นวิธีการสำคัญที่ทำให้คนเชียงใหม่เกิดการพัฒนาหรือหาวิธีการใช้ต้นทุน

ของชุมชนที่ตนเองมีอยู่ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยวได้ ซึ่งถือเป็นช่องทางหนึ่งในการสร้างรายได้เพื่อพึ่งพาตนเองได้

นอกจากนั้นในการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นยังจำเป็นต้องใช้การสื่อสารในรูปแบบอื่นประกอบกัน เพื่อให้ประวัติศาสตร์ที่ชุมชนร่วมสร้างขึ้นมายังคงอยู่และสืบทอดต่อไป โดยได้มีข้อเสนอต่างๆ ดังนี้

- จัดทำแหล่งโบราณสถานให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยการฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นของคนยอง เพื่อให้เห็นที่มาของชุมชนเชียงแสนในปัจจุบัน
- จัดทำแหล่งประวัติศาสตร์พูดได้ ซึ่งมีข้อความและสื่อต่างๆ ที่สื่อสารความหมายเรื่องราวความเป็นมาของแหล่งชุมชนนั้น
- กำหนดวันสำคัญที่สอดคล้องกับความเป็นมาของชุมชน เช่น วันแรกที่เริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเชียงแสน เพื่อให้เกิดกิจกรรมและความเคลื่อนไหว อีกทั้งทำให้เกิดการเตือน ระลึกถึงความเป็นมาของชุมชน
- นำเนื้อหาประวัติศาสตร์ชุมชนที่ได้รับการบอกเล่าจากชุมชนไปบรรจุลงในหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังความรัก ความหวงแหน ให้กับเยาวชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ และเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
- จัดทำสื่อชุมชน เพื่อเผยแพร่และปลูกฝังอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ เช่น อาทิ การใช้สื่อบุคคล เช่น มอบหมายให้เยาวชนเป็นไกด์ท้องถิ่น การใช้สื่อในแหล่งเรียนรู้ เช่น การฟื้นฟูพิธีกรรมต่างๆ การสาธิตวิธีการประกอบ อาชีพแบบดั้งเดิมของชุมชน หรือการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การจัดทำสื่อชุมชน เช่น สื่อกระจายเสียงชุมชน นำเอาคนเฒ่าคนแก่ มาคุยเรื่องอดีตให้ฟัง

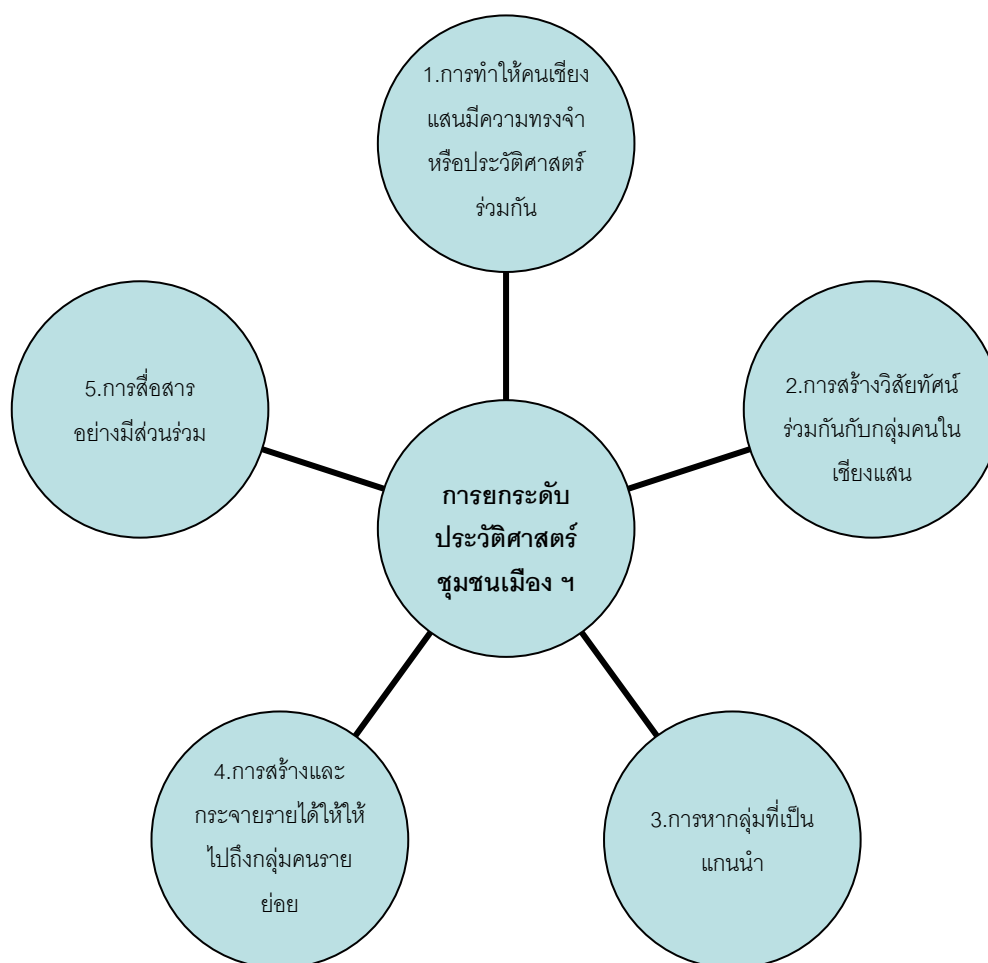
4.2.6 สรุป

การยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นมีองค์ประกอบสำคัญที่จะต้องพิจารณา ภายหลังจากที่ได้ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองที่ได้จากการสื่อสารแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นประวัติศาสตร์ที่มาจากตำนาน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับสถานที่ ความเชื่อและความศรัทธา ซึ่งเนื้อหาประวัติศาสตร์เหล่านี้จะได้นำไปเชื่อมโยงเพื่อตอบคำถามวิจัยในประเด็นของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ต่อไป

สำหรับการหาแนวทางยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นมีลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) การทำให้คนในเชียงแสนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้าง

ความทรงจำร่วมกัน (collective memory) และใช้ประโยชน์จากทุนที่ตนเองมีอยู่ 2) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันกับกลุ่มคนในเชียงใหม่ 3) การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ 4) การสร้างรายได้และกระจายรายได้ให้ไปถึงกลุ่มคนรายย่อย และ 5) ใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม

ภาพที่ 4 แสดงขั้นตอนการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำถามวิจัยข้อที่ 3 แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไร

การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นั้น จากผลการศึกษาพบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นสามารถทำได้โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยทำเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างแหล่งประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองต่างๆ โดยให้

ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดรายได้และช่วยรักษาแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน โดยแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มประกอบด้วยแนวทางดังนี้

4.3.1 เส้นทางที่ 1 การสร้างเส้นทางประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดเก่าแก่ใน ยุคสมัยพญาแสนภูและยุคใกล้เคียง

สืบเนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองโดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม นั้นพบว่า ประวัติศาสตร์ที่มาจากการบอกเล่าของคนเชียงแสนนั้นส่วนมากจะมาจากตำนาน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับสถานที่ ความเชื่อและความศรัทธา โดยเนื้อหาจะเน้นหนักไปที่ตำนานเวียงหนองล่อง ตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่น พญาแสนภูและวัดเก่าแก่ต่างๆ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้หากจะนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนอาจจะนำประเด็นเรื่องความเชื่อ ความศรัทธามาพัฒนาเป็นเรื่องราวและผูกโยงเข้ากับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้

“ต้องผูกโยงเข้ากับตำนาน ความจริง ส่วนที่เป็นประวัติศาสตร์ของกรมศิลป์หรือตามตำราก็ไม่ได้ตรงกับตำนานความเชื่อของชาวเชียงแสน ...ฉะนั้นจุดขายอาจจะต้องเอาความเชื่อของคนในพื้นที่มาผูกโยง สีสันก็จะเกิด เป็นความเชื่อของคนในพื้นที่ ตัวคนในพื้นที่ก็จะขยายความเข้าใจ ฉะนั้นถ้าคุณเอาประวัติศาสตร์จากตำรามาขายชาวบ้านในพื้นที่ก็จะมีส่วนร่วม” (เสริมศิริ นิลดำ, อาจารย์และคนเชียงแสน)

“การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อนำมาสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้กับเมืองเชียงแสนเป็นสิ่งที่ดี เนื่องจากการนำเสนอแบบที่ผ่านมาคือ โบราณสถาน เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่มีชีวิต ขาดความมีชีวิต แห่งแล้ง” (บุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, คนเก่าแก่และผู้รู้ประวัติศาสตร์เชียงแสน)

พื้นที่ภายในเขตเชียงแสนในปัจจุบันแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ เมืองเก่าหรือเวียงเก่า กับเมืองใหม่ ตัวเมืองเก่าจะอยู่ในเขตกำแพงเมืองเก่า เนื้อที่ประมาณ 2 ตารางกิโลเมตร แต่นอกกำแพงเมืองก็ยังมีโบราณสถานกระจายอยู่ทั่วไปจนถึงอำเภอแม่จัน กินอาณาบริเวณนับหมื่นไร่ เพราะมีเมืองสร้างขึ้นมาซ้อนๆ กันหลายยุคหลายสมัย เช่น อาณาจักรสุวรรณโคฒคำ อาณาจักรโยนก อาณาจักรล้านนา อาณาจักรพม่า ฯลฯ ทำให้ออกเขตกำแพงเมืองมีโบราณสถาน เช่นวัดเก่าแก่ที่สำรวจพบอยู่กว่า 66 แห่ง และในเมืองเก่าอีก 76 แห่ง รวม 142 วัด คาดกันว่าถ้าสำรวจทั้งตัวเมืองจะมีอยู่รวมกันไม่ต่ำกว่า 200 แห่ง ด้วยรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เรียกว่า "ศิลปะเชียงแสน"

ฉะนั้น จุดแข็งหรือความโดดเด่นของเชียงใหม่ที่สำคัญ คือ วัด ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ได้ โดยผูกโยงเข้ากับความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา ซึ่งมีอยู่ในตัวของคนไทยที่เป็นชาวพุทธ ทั้งของคนเชียงใหม่เองและต่างถิ่นเองมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ในขั้นต้นอาจจะดำเนินการคัดเลือกวัดที่มีความเก่าโดยเฉพาะวัดในยุคล้านนาตอนต้น ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ในยุคใกล้เคียงกับเมืองหริภุญธรเงินยางเชียงใหม่สมัยพญาแสนพูกับอำนาจราชวงศ์ละจกราช ซึ่งเป็นวัดที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับพญาแสนพูและสมัยใกล้เคียงที่ชาวเชียงใหม่รู้จักจากตำนาน อีกทั้งยุคนี้ยังถือว่าเมืองเชียงใหม่มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านการเมือง การปกครอง การศาสนา และการเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันอาจจะเพิ่มเติมวัดที่ชาวเชียงใหม่นับถือในความคิดสิทธิ์ประกอบเข้าไปเป็นกิจกรรมเที่ยวชมวัดและไหว้พระในเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ สำหรับวัดเก่าแก่ในเชียงใหม่ที่สามารถนำมาพิจารณาจัดกิจกรรมท่องเที่ยววัดดังกล่าวประกอบด้วย 9 วัด ซึ่งเป็นวัดที่บอกเล่าประวัติศาสตร์เชียงใหม่เชื่อมโยงใน 3 ยุค ดังนี้

ยุคอาณาจักรโยนกนาคนคร

1) วัดพระธาตุจอมกิตติ

ตั้งอยู่บนดอยจอมกิตติ นอกเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 1.7 กิโลเมตร สิ่งสำคัญภายในวัด ได้แก่ เจดีย์จอมกิตติที่ตั้งบนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเตี้ยๆ ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวคว่ำบัวอมมซ้อนกันสี่ชั้น รองรับเรือนธาตุย่อมุมเช่นกัน ซึ่งมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประทับยืนปูนปั้นทั้งสี่ด้าน ส่วนยอดเป็นองค์ระฆังกลมสูง มีลายดอกกลมระหว่างเส้นคู่ขนานวัดตรงกลางส่วนยอดทำเป็นกลีบมะเฟือง รองรับปล้องไฉนและปลียอด ส่วนเจดีย์จอมแจ้ง และเจดีย์สวนสนุกล้วนอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

ตำนานการสร้างพระธาตุจอมกิตติค่อนข้างจะสับสน เพราะมีการสร้างถึง 2 ครั้ง กล่าวคือ ครั้งแรกพระเจ้าฟ้างโคราชและพระเจ้าพรหมมหาราช พระราชโอรส ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.1483 เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุกระดูกหน้าผาก กระดูกอก และกระดูกแขนของพระองค์ สมัยเดียวกับการสร้างพระธาตุจอมทองของเมืองเชียงรายได้

ครั้งที่ 2 พระเจ้าสุววรรณคำล้าน เจ้าเมืองเชียงใหม่ ให้หมื่นเชียงสงสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2030 ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระยอดเชียงราย ก่อสร้างเจดีย์ครอบองค์เดิม ต่อมาพระธาตุชำรุดทรุดโทรมมาก เจ้าฟ้าเฉลิมเมืองพร้อมด้วยคณะศรัทธาได้บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นอีกเมื่อปี พ.ศ.2227 จากรูปทรงสถาปัตยกรรมขององค์เจดีย์ที่ปรากฏในปัจจุบัน พระเจดีย์องค์นี้คงไม่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 21 ส่วนพระพุทธรูปประทับยืนในซุ้มทิศ (ส่วนที่เป็นของเดิม) คงจะซ่อมเสริมสร้างขึ้นในภายหลังระหว่างพุทธศตวรรษที่ 22-23 ปัจจุบันเจดีย์องค์นี้ได้รับการบูรณะเสริมความมั่นคง และปิดทองแผ่นทองจังโกใหม่

ยุคเวียงปรีक्षाและยุคหิรัญนครเงินยาง

2) วัดพระธาตุผาเงา

ตั้งอยู่นอกตัวอำเภอเชียงแสนไปทางใต้ ตามเส้นทางเชียงแสน - เชียงของ อยู่ห่างตัวเมืองออกไปประมาณ 5 กิโลเมตร อยู่ตรงข้ามโรงเรียนบ้านสบคำ เป็นสถานปฏิบัติธรรม มีเนื้อที่ประมาณ 143 ไร่ สิ่งสำคัญของวัดคือ พระธาตุผาเงา ซึ่งเป็นพระเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็ก ตั้งอยู่บนหินก้อนใหญ่ แต่เดิมวัดนี้เป็นวัดร้าง ชาวบ้านสบคำต้องการย้ายวัดสบคำจากที่เดิม ที่ถูกแม่น้ำโขงกัดเซาะพังทลาย จึงได้มาฟื้นฟูวัดร้างแห่งนี้ขึ้นเป็นวัดดังเดิม ภายในพระวิหารหลังเดิม

พ.ศ. 2521 วิหารหลังปัจจุบันสร้างทับซากวิหารเดิม ภายในวิหารแห่งนี้ได้พบพระพุทธรูปปูนปั้นบริเวณหน้าตักพระประธาน ที่เรียกกันว่า หลวงพ่อผาเงา พระพุทธรูปองค์ดังกล่าวถูกฝังอยู่ใต้ฐานซุกชีพระประธาน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพักตร์รูปไข่ พระหนุเป็นปม พระรัศมีเป็นเปลว แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย มีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-20 บนเขาด้านหลังวัด เป็นที่ตั้งของพระบรมพุทธรูปนิมิตร์เจดีย์ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อร่วมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี และเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไทย โดยท่านผู้หญิงอุศนา ปราโมช เป็นประธาน พร้อมคณะศรัทธาอีกหลายท่าน นอกจากนี้บนยอดเขายังสามารถมองเห็นทัศนียภาพอันสวยงามของตัวเมืองเชียงแสนได้โดยรอบ

3) วัดสองพี่น้อง

ตั้งอยู่บนเส้นทางที่จะไปเมืองเชียงของ เลี้ยวจากวัดพระธาตุผาเงาประมาณ ๑ กิโลเมตร สิ่งที่สำคัญภายในวัดได้แก่พระเจดีย์ประธานทรงปราสาทหรือทรงมณฑป มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมมี ๕ ยอดและมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประทับยืน ๔ ด้าน มีแผนผังคล้ายพระเจดีย์เชียงยืน การทำบัวหัวเสาแบบเจดีย์วัดกู่กุดที่ลำพูน

ตามตำนานกล่าวว่า พระเจดีย์องค์ที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิของพระยาคำฟู (พ.ศ. ๑๘๘๑ - ๑๘๘๘) ส่วนพื้นที่นี้พญาแสนภูทรงให้สร้างเมืองเวียงปรีक्षाเพื่อหาทำเลที่สร้างเมืองแห่งใหม่ (เมืองเชียงแสน) ยังปรากฏร่องรอยกำแพงเมืองคูเมืองและวัดร้างอยู่จำนวนหนึ่งให้เห็น

4) วัดพระเจ้าล้านทอง

ตั้งอยู่ริมถนนพหลโยธิน อยู่ห่างจากวัดพระบวชไปทางทิศตะวันออกประมาณ 20 เมตร ตามตำนานและพงศาวดารกล่าวว่า พระยาศิริราชเงินกอง ไอรสพญาติโลกราชทรงสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2023 พร้อมทั้งหล่อพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยขึ้นองค์หนึ่งหนักล้านทอง (1,200 กิโลกรัม) จึงเรียกกันว่า พระเจ้าล้านทอง เป็นพระประธาน ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารหลวง มีขนาดหน้าตักกว้าง 2.25 เมตร สูง 2.70 เมตรเศษ

ในวัดนี้ยังมีพระพุทธรูปสำริดอีกองค์หนึ่ง นำมาจากวัดพระเจ้าทองทิพ ซึ่งเป็นวัดร้างเรียกกันว่า “พระเจ้าทองทิพ” พระพุทธรูปองค์นี้มีขนาดหน้าตักกว้าง 1 ศอก 15 นิ้ว สูง 2 ศอก 10 นิ้ว มี

ศิลปะสุโขทัยและอยุธยาปะปนอยู่ ดังจะเห็นได้จากเปลวพระรัศมีแบบสุโขทัย พระพักตร์และไรพระศกแบบอยุธยา รวมทั้งการทำฐานที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นที่นิยมในศิลปะล้านนาคหลัง จึงอาจกำหนดอายุได้ประมาณ พุทธศตวรรษที่ 22-23

พระพุทธรูปพระเจ้าล้านทอง ที่ฐานมีจารึกระบุว่าสร้างใน พ.ศ. 2269 โดยเจ้ามังคละสแพก เจ้าเมืองเชียงราย และเป็นพระราชบิดาพระเจ้ายอดจำเมืองผู้ครองเมืองเชียงแสนพร้อมกับพระชายาบุษบาสิริวธเนศพาราษฎร์สร้างพระพุทธรูปนำหนักสามแสนห้าหมื่นทองไว้ในอารามศรีสองเมืองที่สร้างบนสุสานของพระยอดจำเมืองราชบุตรของทั้งสองพระองค์ จากนั้นของผู้ปกครองเมืองเชียงแสนและปีที่ระบุในจารึกแสดงว่าพระเจ้าล้านทองถูกสร้างขึ้นในช่วงระยะเวลาที่พม่าเข้ามาปกครองเมืองเชียงแสน

ด้านหลังพระวิหาร มีพระเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองขนาดใหญ่ เหลืออยู่เพียงส่วนฐาน ส่วนบนชำรุดหักพังไปหมดแล้ว จากซากของโบราณสถานที่เหลืออยู่ แสดงว่ามีการก่อสร้างครอบพระเจดีย์ทรงระฆังรูปแปดเหลี่ยมขนาดเล็กตั้งอยู่ภายใน

5) วัดพระธาตุดอยงูเข้าหรือวัดพระธาตุงูเข้า

ตั้งอยู่บนดอยเชียงเมียง ในเขตบ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน ห่างจากตัวอำเภอออกไปประมาณ 11 กิโลเมตร ตามตำนาน และพงศาวดารกล่าวว่า ลาวก่อ ลาวเกื้อ และลาวแก้ว ไอรสพระเจ้าลาวจิงกราชพากันไปเที่ยวที่สบห้วยตม พบปูขนาดใหญ่ตัวหนึ่ง จึงช่วยกันไล่จับ ปูได้หนีเข้าไป ลาวก่อและลาวเกื้อจึงให้ลาวแก้ว ผู้เป็นน้องน้องรออยู่ที่ลำห้วย รอคอยนานไม่พบพี่ทั้งสองจึงกลับไปทูลพระบิดา พระบิดาทรงเห็นว่าไอรสทั้งสามไม่รักใคร่สมานกัน หากอยู่ด้วยกันคงไม่เป็นสุข จึงได้ส่งลาวก่อไปเมืองกวาง ลาวเกื้อไปครองเมืองผาลานผานอง ส่วนลาวแก้วให้ครองเมืองของพระองค์ เมื่อได้ขึ้นครองราชย์ ลาวแก้วทรงพระนามว่า พระยาลาวแก้วแก้วเมืองมา กษัตริย์องค์ที่ 2 แห่งเวียงหิรัญนครเงินยาง พระองค์ได้ทรงสร้างพระเจดีย์ขึ้นบนดอยที่ปูหนีขึ้นไปเมื่อปี พ.ศ. 1320 โบราณสถานภายในวัดประกอบด้วย มณฑปที่มีฝาผนังทึบสามด้าน ภายในมีแท่นประดิษฐานพระพุทธรูป พระวิหารก่ออิฐถือปูน หลังคาตกแต่งด้วย ลายปูนปั้น เช่นเดียวกับวัดสลัคดีที่ในตัวอำเภอเชียงแสน ด้านหลังเป็นกลุ่มเจดีย์ที่ทรวดทรงประหลาด แต่ยังไม่ปรากฏร่องรอยในการทำรูปช้างปูนปั้นประดับที่ส่วนฐาน บนยอดดอยเชียงเมียงนี้ยังสามารถมองเห็นทัศนียภาพบริเวณสามเหลี่ยมทองคำได้อย่างชัดเจน

6) วัดผ้าขาวบ้าน

ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงในตัวอำเภอเชียงแสน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 300 เมตร สิ่งสำคัญภายในวัดได้แก่ พระเจดีย์บนฐานสูง มีเรือนธาตุและซุ้มทิศประดิษฐานพระพุทธรูปปางประทานอภัย และพระพุทธรูปปางลีลา ส่วนยอดเป็นเจดีย์ทรงกลม

ตามตำนานกล่าวว่า พระยาลาวแก้วแก้วเมืองมาได้โปรดเกล้า ฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 1304 ตามจารึกที่พบที่วัดผ้าขาวบ้านกล่าวว่า เมื่อปี พ.ศ.2160 เจ้าเมืองเชียงแสนพร้อมด้วยภรรยาได้สร้างพระเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่ง เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระอรหันต์ พร้อมทั้งอุทิศบ้านเรือน คน และที่ดินให้แก่วัด ซึ่งเมื่อพิจารณาจากรูปทรงทางสถาปัตยกรรมแล้ว พระเจดีย์องค์นี้น่าจะมีอายุหลังพระธาตุจอมกิติ คือมีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 23

ยุคอาณาจักรเชียงแสน

7) วัดพระธาตุเจดีย์หลวง

ตั้งอยู่ติดกับบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสนด้านทิศตะวันตก สร้างโดยญาแสนภู เมื่อประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 19 กลุ่มโบราณสถานประกอบด้วยเจดีย์ประธานทรงระฆังแบบล้านนาฐานสูง 8 เหลี่ยม ด้านทิศตะวันตกเป็นพระวิหาร โดยรอบเป็นเจดีย์ลายแบบต่าง ๆ 4 องค์ และซุ้มประตูวัดที่เหลือหลักฐานด้านทิศตะวันตกและทิศเหนือ

8) วัดปงสนุก

ตั้งอยู่ถนนริมโขง ห่างจากตัวที่ว่าการอำเภอเชียงแสนไปทางด้านทิศใต้ ประมาณ 500 เมตร ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างเมื่อใด ด้านหลังพระอุโบสถมีพระเจดีย์ทรงกลมรูปทางคล้ายพระเจดีย์ที่วัดพระบวช สันนิษฐานว่ามีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 แผนผังของพระเจดีย์ และพระอุโบสถมีลักษณะผิดไปจากสมัยโบราณ เนื่องจากในพุทธศตวรรษที่ 25 ได้มีการเปลี่ยนพระวิหารหลังเดิมให้เป็นพระอุโบสถ และสร้างพระวิหารขึ้นใหม่ ทำให้แผนผังผิดไปจากเดิมคือพระเจดีย์และพระวิหารต้องตั้งอยู่ในแกนเดียวกัน ซึ่งวัดปงสนุก มีปรากฏอยู่ที่เมืองลำปาง สนับสนุนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ว่ามีการอพยพผู้คนไปมาระหว่างเมืองลำปางกับเมืองเชียงแสน

9) วัดป่าสัก

ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองเชียงแสนริมคูน้ำด้านตะวันตก สิ่งสำคัญภายในวัดได้แก่เจดีย์ประธานทรงปราสาทมีห้ายอดก่ออิฐถือปูน และอาคารวิหารขนาดใหญ่ทางด้านหน้าเจดีย์ประธานนั้นประดับประดาด้วยลวดลายปูนปั้นรูปเทวดา หน้ากาล คนแคระชายหญิง พรรณพฤกษาที่มีฐานมีซุ้มพระพุทธรูปประทับยืนปางเปิดโลกสลักรูปเทวดาสวมเทริดทรงสูงนุ่งผ้าถุงลักษณะเดียวกับที่ปรากฏในเจดีย์วัดเจ็ดยอด

วิหารทางด้านหน้าเป็นวิหารที่บิภัก่ออิฐถือปูนมีขนาดใหญ่ เสารับน้ำหนักภายในเป็นเสาศิลาแลงกลมพอกปูน ทำให้สามารถรับน้ำหนักเครื่องบนที่สร้างด้วยไม้ประกอบเป็นหลังคาวิหารน่าจะสูญหายไปในช่วงที่เมืองเชียงแสนตกอยู่ในความวุ่นวายจากสงคราม แต่พบเศษชิ้นส่วนกระเบื้องดินขอกระจายอยู่ในพื้นที่พร้อมกับชิ้นส่วนแท่งโลหะเหล็กสันนิษฐานว่าเป็นตะปูส่วนโครงหลังคาเครื่องไม้เข้าด้วยกัน

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 61 กล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. 1838 (จ.ศ.657) ยังมีมหาเถรเจ้าองค์หนึ่ง เาพระบรมธาตุกระดูกตาตีนกำขวา (เบื่องขวา) แห่งพระพุทธเจ้าใหญ่เท่าเม็ดถั่วกว้าง (ถั่วเขียว) เามาแต่เขตเมืองปาฏลิกบุตรนั้น เามาสู่พระยาราชแสนภู แล้วท่านก็พร้อมกับด้วยมหาเถรเจ้าเา ไปสร้างมหาเจดีย์บรรจุไว้ภายนอกประตูเชียงแสน ด้านเวียงแห่งตนภายในตะวันตก ต่อวัดพระ หลวงภายนอกที่นั่นแล้วก็สร้างให้เป็นอารามกว้าง 50 วา เาไม้สักมาปลูกแวดกำแพง 300 ต้น แล้วเรียกว่าอารามป่าสักแต่นั้นมาแล แล้วก็สร้างกุฏิให้เป็นทานแก่มหาเถรเจ้าตนชื่อว่า พุทธโฆษาจารย์นั้น อยู่สถิตที่นั่นก็อุทิศขึ้นเป็นสังฆารามมหาเถรอยู่ยังอารามป่าสักที่นั่น พงศาวดารกล่าวถึง พระเจ้าแสนภู หลานพระเจ้ามังรายซึ่งในขณะนั้นได้เข้ามาฟื้นฟูเมืองร้อย ที่เชื่อว่าเป็นเมืองเก่าสมัย อาณาจักรโยนกที่ริมแม่น้ำโขง แล้วเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นเชียงแสน ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าในสมัยของ พระองค์คงนับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายานตันตริที่มาจากพุกามโดยผ่านทางเมืองเชียงใหม ดังปรากฏวัดป่าสักกับวัดพระหลวงเป็นอารามขนาดใหญ่ตั้งอยู่ด้านนอกเมืองทางตะวันตก ซึ่งเป็น ที่ศที่เชื่อว่ามีสวรรค์ชั้นสุขาวดีตั้งอยู่ทางทิศนั้น ซึ่งเจดีย์ประธานของวัดป่าสักตกแต่งอย่างหรูหรา ด้วยลวดลายปูนปั้น ปรากฏอิทธิพลผสมผสานของศิลปะในหลายสมัย ทั้งแบบศิลปะทวารวดี พุกาม จีน

เมื่อพระเมืองแก้วเสด็จมาเมืองเชียงแสนในพ.ศ. 2058 เพื่อประนีประนอมกับพระสงฆ์ใน สำนักต่างๆ ในเมืองเชียงแสนเพื่อขจัดความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์ในสำนักต่างๆ ทรงเป็นองค์ ประธานในการบวชกุลบุตรชาวเชียงแสนให้เป็นสงฆ์ในสำนักต่างๆ กลางแม่น้ำโขง สำนักสงฆ์บาง แห่งเช่น วัดต้นแก้ว เจดีย์ประธานถูกรื้อถอน อาจเพราะนิกายป่าแดงรังเกียจการสังฆกรรมร่วมกับ นิกายสวนดอก ฉะนั้นผู้เขียนจึงสันนิษฐานว่าเป็นไปได้หรือไม่ที่มีความพยายามจะพยายาม ก่อสร้างครอบทับ เจดีย์ประธานวัดป่าสักในฐานะที่เป็นวัดมหายานขนาดใหญ่ดังปรากฏร่องรอยที่ ฐานเจดีย์ประธานด้านตะวันออกมีการก่ออิฐเป็นทางสูงขึ้นมาเรื่อยๆ ไม่เข้ากันกับระเบียบการ ก่อสร้างเจดีย์ทั้งหมด สันนิษฐานว่าเป็นการสร้างฐานของเจดีย์ที่จะก่อครอบในราว ต้นพุทธ ศตวรรษที่ 21 แต่ไม่ได้ก่อสร้างต่อเพราะเกิดความวุ่นวายขึ้นในเมืองเชียงใหม่ และหัวเมืองต่างๆ ในแคว้นล้านนาการก่อสร้างคงชะงักอยู่เพียงเท่านี้

อย่างไรก็ตาม การเลือกวัดเก่าแก่เพื่อกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์นั้น เป็นเพียงขั้นตอนแรกของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพราะการ ท่องเที่ยววัดโดยเพียงการชมโบราณสถานหรือความเก่าแก่ของวัดเพียงอย่างเดียวอาจจะเป็นการ ท่องเที่ยวที่ขาดชีวิต

“การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อนำมาสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้กับเมืองเชียงใหม่เป็นสิ่งที่ดี เนื่องจากการนำเสนอแบบที่ผ่านมาคือ โบราณสถาน เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่มีชีวิต ขาดความมีชีวิต แห่งแล้ง” (บุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, คนเก่าแก่และผู้รู้ประวัติศาสตร์เชียงใหม่)

ดังนั้น แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่เป็นวัดนั้น จะต้องมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับโบราณสถานเพื่อให้พื้นที่โบราณสถานมีความหมายเชิงคุณค่าและสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการให้ความหมายถึงการเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้จะเป็นพื้นที่ฟูจิเมืองแล้ว ยังจะทำให้คนในพื้นที่เชียงใหม่เกิดความยำเกรง กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอาจจะเป็นกิจกรรมทำบุญตามวันสำคัญทางศาสนาและอาจจะเป็นการประกอบพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ หรือพิธีการสืบชะตาเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวเชียงใหม่ได้กระทำเป็นประจำอยู่แล้ว

4.3.2 เส้นทางที่ 2 การผูกเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเข้ากับตำนานและความเชื่อ

หากพิจารณาจากประวัติศาสตร์ที่ได้จากการบอกเล่าของคนเชียงใหม่ พบว่าประวัติศาสตร์ดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับตำนานเวียงหนองล่อง ตำนานพระเจ้าล้านตื้อและเกาะดอนแท่นที่จมหายไปบริเวณแม่น้ำโขง รวมถึงวัดเก่าแก่ต่างๆ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้สามารถนำมากำหนดตำแหน่งและสร้างเนื้อหาเรื่องราวเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว อันจะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ได้ ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวตามตำนาน ความเชื่อทางศาสนา อาจะกำหนดเนื้อหาและเส้นทางได้ดังนี้

1) จุดที่หนึ่งการล่องเรือเลาะริมฝั่งแม่น้ำโขงเพื่อดูบริเวณที่เป็นเกาะดอนแท่น

แม่น้ำโขงประกอบด้วยตำนานที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนเชียงใหม่ ซึ่งเป็นตำนานที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของเชียงใหม่ การผูกเรื่องตามตำนานเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่อาจจะเริ่มต้นที่แม่น้ำโขง เพราะประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะยุคสมัยใดมักจะมีเรื่องเกี่ยวกับแม่น้ำโขงอยู่เสมอ โดยอาจจะเริ่มกล่าวถึงตำนานของพระเจ้าล้านตื้อกับเกาะดอนแท่นในบริเวณหน้าว่าการอำเภอเชียงใหม่ ซึ่งเป็นจุดที่คนเชียงใหม่เชื่อว่าพระเจ้าล้านตื้อจมอยู่ โดยเชื่อมโยงให้เห็นว่าได้มีการค้นพบพระจุลโมฬี (ยอดพระเศียร) ศิลปะเชียงแสนโบราณ ความสูง 70 เซนติเมตร หล่อด้วยทองสำริด ซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ เชื่อกันว่าเปลวรค์มีสำริดที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนนั้นเป็นของพระพุทธรูปที่จมอยู่ในแม่น้ำโขง เมื่อประมาณการเปรียบเทียบความน่าจะเป็นแล้วพระเจ้าทองทิพย์นั้นจะมีขนาดหน้าตักน่าจะกว้างถึง 8 เมตรและความสูงขององค์พระสูงใหญ่ไม่น้อยกว่า 9 เมตร

ขณะเดียวกันก็ได้มีความพยายามที่จะค้นคว้าโบราณวัตถุตามคำบอกเล่า โดยกรมทรัพยากรธรณีร่วมกับประชาชนชาวเชียงใหม่โดยมีสภาวัฒนธรรม อ.เชียงใหม่ เป็นหน่วยงานประสานงานมีกำหนดทำการค้นหาโบราณวัตถุกลางแม่น้ำโขงบริเวณด้านหน้าที่ว่าการ อ.เชียงใหม่ ได้นำเรือและเครื่องโขนำเข้าค้นหาโบราณวัตถุ แต่เนื่องจากติดที่สนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศสที่ระบุให้เกาะกลางแม่น้ำโขงเป็นของประเทศลาวทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าไปค้นหาบริเวณดังกล่าวได้ ทั้งๆ ที่ได้มีการนำเครื่องมือชุดเจาะไปแล้ว

สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณนี้อาจจะจัดอยู่ในรูปของพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชุมชนหรือแหล่งเรียนรู้ที่อธิบายความเป็นมาหรือตำนานเกี่ยวกับพระเจ้าล้านตื้อ โดยอาจจะมีไกด์ท้องถิ่นคอยอธิบายหรืออาจจะมีการแสดงตำนานที่เกี่ยวกับพระเจ้าล้านตื้อโดยชุมชนหรือเยาวชน หลังจากนั้นอาจจะเป็นการล่องเรือเลาะริมบริเวณฝั่งโขงเพื่อดูบริเวณที่เคยเป็นเกาะดอนแทน

2) จุดที่สองนั่งรถอีแต่นหรือรถอีต๊อกชมวัดและประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดโบราณต่างๆ จำนวน 9 วัด

หลังจากที่ได้มีการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาดำเนินงานของพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแทน และพญาแสนภูแล้วผ่านทางสถานที่จริงและพิพิธภัณฑ์ชุมชนแล้ว จุดต่อไปหลังจากนักท่องเที่ยวขึ้นจากเรือก็อาจจะนั่งรถอีแต่นหรือรถอีต๊อกเพื่อชมโบราณสถานหรือวัดโบราณต่างๆ ที่อยู่ภายในเขตเวียงเชียงใหม่ ซึ่งวัดเหล่านี้เป็นวัดที่ชาวเชียงใหม่ศรัทธาและเป็นวัดที่มีความเชื่อมโยงกับพญาแสนภู ซึ่งเคยประทับอยู่ที่เกาะดอนแทนและเป็นกษัตริย์ที่สร้างเมืองเชียงใหม่และทำให้พุทธศาสนารุ่งเรืองขึ้นมาในอาณาจักรแห่งนี้ เนื้อหาเหล่านี้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ในจุดที่หนึ่งแล้ว เหตุที่ใช้รถอีแต่นหรือรถอีต๊อกเพราะเป็นพาหนะที่คนภายในชุมชนมีอยู่แล้ว ซึ่งใช้สำหรับประกอบอาชีพ ดังนั้นจึงไม่เป็นภาระแก่ชุมชนมากนักในการจัดหา อีกทั้งยังเป็นการเข้ากับบรรยากาศของท้องถิ่นอีกด้วย

ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวอาจจะได้เที่ยวชมเพียงอย่างเดียว เพราะจะทำให้ขาดชีวิตชีวา นักท่องเที่ยวอาจจะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญ ฟังเทศน์ ถวายสังฆทานตามแบบอย่างที่ชาวเชียงใหม่ทำกันเป็นประจำ โดยเฉพาะในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนาหรือประเพณีปอยหลวง ประเพณีทานสลาก ซึ่งการทานก๋วยสลากนี้มักจัดที่วัดใหญ่และเก่าแก่ ประเพณีการทำบุญเป็งพุทธ ลักษณะดังกล่าวจะทำให้การท่องเที่ยววัดนอกจากจะได้ความรู้แล้ว นักท่องเที่ยวยังจะได้ทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนเชียงใหม่อีกด้วย

3) จุดที่สามศึกษาและท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้บริเวณเวียงหนองล่อง

เวียงหนองล่องมีพื้นที่อยู่ในเขตตำบลจันจว้า อำเภอแม่จันติดต่อกับตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งทะเลสาบเชียงแสนเป็นบริเวณส่วนหนึ่งของหนองล่องและได้พบกลุ่มโบราณสถานกระจายตัวอยู่รอบทะเลสาบเชียงแสน

ตามตำนานเป็นบริเวณที่เชื่อกันว่าเป็นเป็นที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรโยนกนคร แล้วได้ล่มสลายไปเนื่องจากชาวเมืองได้กินปลาไหลเผือก ซึ่งบริเวณนี้เป็นอีกจุดหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเก่าแก่และความรุ่งเรืองของเชียงแสนยุคหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นคนเชียงแสนส่วนใหญ่รู้จักกันดี

การสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้กับแหล่งประวัติศาสตร์นี้สามารถทำได้ในหลายลักษณะ กล่าวคือทำให้ชุมชนหรือชาวบ้านเป็นไกด์ท้องถิ่นนำชมบริเวณหนองล่องพร้อมกับเล่าถึงตำนาน ซึ่งอาจจะใช้วิธีการเดินชมบริเวณรอบหนองล่อง การนั่งเกวียน ขี่จักรยาน หรือนั่งเรือรอบหนองล่องหรือทะเลสาบเชียงแสน พร้อมกับนำชมโบราณสถานหรือโบราณวัตถุที่มีการขุดค้นพบซึ่งเป็นการยืนยันการมีอยู่จริงของตำนานโยนกนคร ในจุดนี้อาจจะต้องมีการพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ ซึ่งต้องจัดการโดยชุมชนเอง มูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวในจุดนี้นอกจากชุมชนจะได้รายได้จากการนำชม ค่าบริการทางการท่องเที่ยวแล้ว ชุมชนยังอาจจะผลิตของที่ระลึกที่เลียนแบบโบราณวัตถุที่มีการค้นพบในบริเวณเพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว

ขณะเดียวกันเมื่อเล่าถึงตำนานการล่มสลายก็อาจจะมีการเชื่อมโยงให้เห็นถึงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่กล่าวไว้ว่าบริเวณ “เวียงหนองล่อง” อาจจะล่มสลายลงกลายเป็นหนองน้ำเนื่องจากการเกิดแผ่นดินไหว ทั้งนี้เป็นเพราะว่าบริเวณดังกล่าวอยู่ในเขตรอยเลื่อนแม่จัน-เชียงแสน ซึ่งเริ่มต้นจากแนวร่องน้ำแม่จันไปทางทิศตะวันออก ผ่านอำเภอแม่จัน แล้วตัดข้ามด้านใต้ของอำเภอเชียงแสนไปทางทิศตะวันออกเฉยเหนือตามแนวลำน้ำเงินทางด้านเหนือของอำเภอเชียงของ แม้ในปัจจุบันรอยเลื่อนนี้ยังคงเป็นรอยเลื่อนที่มีพลังอยู่ ดังจะเห็นได้จากบ่อน้ำร้อนขนาดประมาณ 4 ไร่ที่อยู่กลางเวียงหนองล่องที่มีอุณหภูมิประมาณ 40 องศาเซลเซียสและยังมีบ่อน้ำพุร้อนขนาดใหญ่อยู่บนพื้นที่ 10 ไร่อยู่ที่ อ.แม่จัน ซึ่งอาจจะเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวบริเวณดังกล่าวได้อีก อันจะเป็นการเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยวโดยขยายออกไปจากแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ได้

นอกจากนั้น บริเวณแห่งนี้ยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำชนิดต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปีจะมีนกเป็ดน้ำจำนวนมากโดยโยกย้ายถิ่นมาจากตอนกลางของทวีปเอเชียเข้ามาอาศัยอยู่ที่บริเวณเวียงหนองล่องหรือทะเลสาบเชียงแสนแห่งนี้ รวมถึงมีนกหายาก

ในเมืองไทย เช่น นักเปิดพม่า นักเปิดผีใหญ่ นักเปิดลาย นักเปิดแดง นักกาน้ำใหญ่ อยู่ในบริเวณรอบๆทะเลสาบ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงจากเส้นทางประวัติศาสตร์ไปสู่การท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้

4) จุดที่สี่ท่องเที่ยวและเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของคนที่ย้ายมาอยู่ในอาศัยในเชียงใหม่ที่สืบทอดมาถึงยุคปัจจุบัน

นอกจากประวัติศาสตร์เชียงใหม่ในยุคโบราณแล้ว ยังมีประวัติศาสตร์การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนอีกกลุ่มหนึ่งในยุคปัจจุบัน ซึ่งสามารถรื้อฟื้นขึ้นมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตได้ ทั้งนี้เป็นเพราะวิถีชีวิตเหล่านี้ยังมีความยึดโยงกับคนรุ่นปัจจุบันได้ อย่างน้อยก็มีความข้องหรือเกี่ยวพันกันทางเชื้อสายระหว่างคนรุ่นต่างๆ วิถีชีวิตของคนปัจจุบันจึงอาจจะเป็นส่วนหนึ่งของโบราณสถานต่างๆ ในเชียงใหม่ได้ ในฐานะที่เป็นชีวิตของคนส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ร่วมกับโบราณสถานเหล่านั้นมา

“ตอนนี้เราคิดถึงเชียงใหม่เราจะนึกถึงโบราณสถานเชียงใหม่ ซึ่งโบราณสถานเชียงใหม่มันไม่เกี่ยวอะไรกับคนเชียงใหม่ เพราะคนเชียงใหม่กลุ่มทั้งหมดที่อยู่เชียงใหม่ เพิ่งมาอยู่แถวนี้ไม่เกินสองร้อยปี ก็เหมือนกับคนทุกที่ในประเทศไทยถ้าคุณไม่สามารถรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ตัวโบราณสถานก็จะแยกออกจากชีวิตเขา เช่น สุโขทัย ถ้าไปเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มันเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ที่แห้งแล้ง เพราะมันไม่มีชีวิตคนเลย ดังนั้นถ้าเป็นอย่างนี้เราสามารถเชื่อมสิ่งที่เรียกว่าโบราณสถานต่างๆ กับชีวิตคนได้ เพราะเขารู้สึกว่าเขาไม่เกี่ยวหรอก แต่ว่าชีวิตเขาเคยอยู่ที่นั่นเมื่อสองร้อยปีก่อน ดังนั้นสิ่งที่คิดถึงประวัติศาสตร์ชุมชนทั้งหมดนี้ มันก็คือ การคืนอดีตให้กับคนในชุมชน เพราะฉะนั้นความหมายของประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญที่สุดก็คือในช่วงสองร้อยปี โดยมากแล้วคนในประเทศไทยไปตั้งรกรากที่จำๆกันได้ ไม่เกินสองร้อยปี ” (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, นักวิชาการ)

ปัจจุบัน กลุ่มคนที่อยู่ในเชียงใหม่มีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเชื้อสายไทใหญ่ ไทยยวน และยอง ไทยลื้อ ซึ่งสามารถฟื้นชุมชนลักษณะแบบเดิมในอดีตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ได้ อาทิ การรื้อฟื้นการทำประมงแบบพื้นบ้าน ตัดตุง ทำโคมกระจาดฯ โคมล้านนาหรือการรื้อฟื้นการทอผ้าขึ้นยอนกลดลายแบบเชียงใหม่ ซึ่งขณะนี้ที่วัดพระธาตุผาเงาได้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนาเชียงใหม่ เพื่อแสดงลวดลายผ้าทอสมัยอดีตที่มีการทอผ้าลวดลายเชียงใหม่ดั้งเดิมได้แก่ ลายน้ำไหล ลายก่ตะกอก ลายตาราง จากแหล่งทอ ผ้าที่มีอยู่ปัจจุบัน เช่น ที่จังหวัดราชบุรี อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่ และยังได้ตั้งกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองเชียงใหม่ โดยใช้ที่ได้ทุนอาคารพิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ในการสร้างงานผลิตภัณฑ์ ผ้าชิ้น และผ้าตัดเสื้อทอมือลายเชียงใหม่

แสน ได้แก่ ลายขอพันเสา ลายเส้อย่อย ลายกาแล ลายไพล่ปลา ลายเชียงแสนดอก มะลิ และลายน้ำไหล นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์อื่น เช่น สไบ ถุงย่าม ผ้าขาวม้า ผ้าปูโต๊ะ ฯลฯ

การรื้อฟื้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเรื่องผ้าเหล่านี้เป็นตัวอย่างและแนวทางของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โดยการนำเอาเรื่องผ้าของชาวยุโรป ซึ่งเป็นหนึ่งในวิถีชีวิตที่มีอดีตและสามารถเชื่อมโยงมาสู่ปัจจุบันได้ เพียงแต่อาจจะต้องมีการประยุกต์ผ้าทอเหล่านี้ให้เกิดอรรถประโยชน์ทางการใช้สอย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ การทอผ้าอย่างเดียวน่าจะก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มได้น้อย เมื่อเทียบกับการออกแบบข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ โดยใช้ลวดลายของผ้าทอเชียงแสนเข้าไปมีส่วนประกอบจะทำให้การขายสินค้าที่ระลึกได้ง่ายขึ้น เช่น การทำเนคไท สมุดไดอารี่ กระเป๋า แฟ้มเอกสาร เป็นต้น

4.3.4 สรุป

การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นั้นสามารถทำได้โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยทำเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างแหล่งประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองต่างๆ โดยให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยสามารถทำได้ 2 แนวทาง คือ 1) การสร้างเส้นทางประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดเก่าแก่ในยุคสมัยพญาแสนภูและยุคใกล้เคียง จำนวน 8 วัด โดยแนวทางนี้เป็นการนำเอาวัด ซึ่งเป็นจุดแข็งหรือความโดดเด่นของเชียงแสนมาพัฒนาให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ได้ โดยผูกโยงเข้ากับความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนาซึ่งมีอยู่ในตัวของคนไทยที่เป็นชาวพุทธ ทั้งของคนเชียงแสนเองและต่างถิ่นเองมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

และ 2) การผูกเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเข้ากับตำนานและความเชื่อ โดยจัดให้มีการล่องเรือเลาะริมฝั่งแม่น้ำโขงเพื่อดูบริเวณที่เป็นเกาะดอนแทน การผูกเรื่องตามตำนานเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของเชียงแสนโดยเริ่มต้นที่แม่น้ำโขง เพราะประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะยุคสมัยใดมักจะมีเรื่องเกี่ยวกับแม่น้ำโขงอยู่เสมอ ซึ่งอาจจะเริ่มกล่าวถึงตำนานของพระเจ้าล้านตื้อกับเกาะดอนแทนในบริเวณที่คนเชียงแสนเชื่อว่าพระเจ้าล้านตื้อจมอยู่ จากนั้นจัดให้นักท่องเที่ยวนั่งรถอีแต่นหรือรถอีต๊อกชมวัดและประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดโบราณต่างๆ จุดต่อมาชมเวียงหนองล่องหรือทะเลสาบเชียงแสน ตามตำนานเป็นบริเวณที่เชื่อกันว่าเป็นที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรโยนกนคร แล้วได้ล่มสลายไป และการเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของคนที่ย้ายมาอยู่ในอาศัยในเชียงแสนที่สืบทอดมาถึงยุคปัจจุบันเป็นจุดสุดท้าย

คำถามวิจัยข้อที่ 4 รูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ เป็นอย่างไร

รูปแบบการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอื่นๆ นั้น จากการศึกษาพบว่า การจะนำเอารูปแบบของการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองในจังหวัดอื่นๆ นั้นสามารถทำได้โดยใช้รูปแบบบางส่วนที่เหมือนกัน ขณะที่บางส่วนอาจจะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับลักษณะของแต่ละชุมชน ซึ่งชุมชนเชียงแสนนั้นแม้ว่าจะเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความเป็นมาอย่างยาวนาน แต่ก็มีลักษณะเฉพาะอยู่ที่ว่า ประวัติศาสตร์ของเชียงแสนแบ่งได้ออกเป็นหลายช่วงและบางช่วงเมืองเชียงแสนก็ถูกทิ้งร้างไป ขณะที่กลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ในเชียงแสนในปัจจุบันก็เป็นคนกลุ่มใหม่ จึงทำให้ขาดการเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ดังนั้น สำหรับชาวเชียงแสนจำเป็นต้องหาความทรงจำร่วมกัน ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า สำหรับชาวเชียงแสนมีความทรงจำร่วมกันจากตำนานที่เชื่อมโยงกับสถานที่ และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาเป็นเนื้อหาสำหรับใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ร่วมกันได้

ในเบื้องต้นภายหลังจากได้รายการหรือโปรแกรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนแล้ว ผู้วิจัยได้นำไปสอบถามนักท่องเที่ยวชาวไทยเกี่ยวกับรายการดังกล่าว ซึ่งได้ผลดังนี้

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับรายการท่องเที่ยว

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทางประชากร	จำนวน	ร้อยละ	รวม N / ร้อยละ
เพศ			
ชาย	46	41.2	112 / 100
หญิง	66	58.8	
อายุ			
15-20 ปี	0	0	112 / 100
21-30 ปี	84	75	
31-40 ปี	22	19.6	
41-50 ปี	6	5.4	
51 ปีขึ้นไป	0	0	

ลักษณะทางประชากร	จำนวน	ร้อยละ	รวม N / ร้อยละ
ระดับการศึกษา			
มัธยมศึกษา	6	5.4	112 / 100
ปวส. หรือ อนุปริญญา	27	24.1	
ปริญญาตรี	65	58	
สูงกว่าปริญญาตรี	14	12.5	
อาชีพ			
นิสิต-นักศึกษา	23	20.5	112 / 100
พนักงานบริษัท	16	14.3	
ข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ	33	29.5	
รับจ้างทั่วไป	7	6.3	
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	27	24.1	
อื่น ๆ	6	5.4	
ระดับรายได้			
ต่ำกว่า 5,000 บาท	21	18.8	112 / 100
5,001 - 10,000 บาท	42	37.5	
10,001 - 15,000 บาท	19	17	
15,001 – 20,000 บาท	12	10.7	
20,001 - 25,000 บาท	6	5.4	
25,001 บาทขึ้นไป	12	10.7	

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ยอยู่ในช่วง 21-30 ปี (ร้อยละ 75) และส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 58)

ขณะที่กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีอาชีพข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ (ร้อยละ 29.5) รองลงมาประกอบธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 24.1) และเป็นกลุ่มนิสิต-นักศึกษา (ร้อยละ 20.5) ทางด้านรายได้นั้นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยระหว่าง 5,001-10,000 บาท (ร้อยละ 37.5) รองลงมาได้ต่ำกว่า 5,000 บาท (ร้อยละ 18.8) และ 10,001-15,000 บาท (ร้อยละ 17) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์	จำนวน	ร้อยละ	รวม N / ร้อยละ
ความสนใจที่จะท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชียงใหม่ สนใจ ไม่สนใจ	103 9	92 8	112 / 100
เวลาที่เหมาะสมสำหรับการจัดรายการท่องเที่ยว หนึ่งวัน หนึ่งวันหนึ่งคืน สองวันหนึ่งคืน อื่นๆ	37 32 37 6	33 28.6 33 5.4	
ประเภทแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ที่สนใจ โบราณสถาน / โบราณวัตถุ สถานที่สำคัญตามตำนาน วัดเก่าแก่ วิถีชีวิตของชุมชนรอบโบราณสถาน อื่นๆ	85 91 66 30 3	30.9 33.1 24 10.9 1.1	275 / 100
* ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ			

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สนใจการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (ร้อยละ 92) แต่สำหรับความเห็นเกี่ยวกับจำนวนวันที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชียงแสนนั้นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นใกล้เคียงกัน ทั้งแบบหนึ่งวัน(ร้อยละ 33) แบบสองวันหนึ่งคืน (ร้อยละ 33) และแบบหนึ่งวันหนึ่งคืน (ร้อยละ 28.6) และ ส่วนประเภทแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ที่กลุ่มตัวอย่างสนใจนั้นส่วนมากสนใจสถานที่สำคัญตามตำนาน (ร้อยละ 33.1) รองลงมาเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ (ร้อยละ 30.9) และวัดเก่าแก่ (ร้อยละ 24)

**ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
เชียงใหม่**

ความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
1. วัดเก่าแก่โบราณและโบราณสถาน	3.92	.99	มาก
2. ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของเชียงใหม่	3.79	.88	มาก
3. ล่องเรือเลาะริมแม่น้ำโขงเพื่อชมบริเวณเกาะดอนแทน ซึ่งเชื่อว่าพระเจ้าล้านตื้อได้จมลงบริเวณนั้น	3.98	1.09	มาก
4. นั่งรถอีต๊อกเพื่อชมวัดเก่าแก่และโบราณสถานในเขตเวียงเชียงใหม่	3.33	.99	ปานกลาง
5. เที่ยวชมวัดเก่าแก่ที่เกี่ยวกับความเป็นมาของเชียงใหม่และคนเชียงใหม่ให้ความศรัทธา ดังนี้			
5.1 วัดเจดีย์หลวง สร้างโดยพญาแสนภู เมื่อประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 19 มีกลุ่มโบราณสถานประกอบ ด้วยเจดีย์ประธาน ทรงระฆังแบบล้านนาฐานสูง 8 เหลี่ยม ฯลฯ	3.65	.97	มาก
5.2 วัดป่าสัก เจดีย์ประธานของวัดป่าสักตกแต่งอย่างหรูหราด้วยลวดลายปูนปั้น ปรากฏอิทธิพลผสมผสานของศิลปะในหลายสมัย ทั้งแบบศิลปะทวารวดี พุกาม จีน เชื่อกันว่าสร้างในสมัยพระเจ้าแสนภู หลานพระเจ้ามังราย	3.64	.88	มาก
5.3 วัดพระธาตุจอมกิตติ ซึ่งประดิษฐานเจดีย์จอมกิตติที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ	3.57	.97	มาก
5.4 วัดผ้าขาวป่าน ซึ่งมีเจดีย์เก่าแก่และมีความสวยงามทางสถาปัตยกรรม	3.56	.87	มาก
5.5 วัดพระเจ้าล้านทอง ตามตำนานกล่าวว่า พระยาศิริราชเงินกอง ไอรส พญาดีโลกราชทรงสร้างพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยหนักล้านทอง (1,200 กิโลกรัม) จึงเรียกกันว่า พระเจ้าล้านทอง	3.64	1.00	มาก
5.6 วัดปงสนุก มีพระเจดีย์ทรงกลม สันนิษฐานว่ามีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 และแผ่นฝังของพระเจดีย์ และพระอุโบสถมีลักษณะผิดไปจากสมัยโบราณ	3.59	1.00	มาก
5.7 วัดพระธาตุผาเงา ซึ่งภายในวิหารหลังเดิมพบ พระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย พระพักตร์รูปไข่ พระหนุเป็นปม พระรัศมีเป็นเปลว อายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-20 ที่เรียกกันว่า หลวงพ่อผาเงา	3.81	1.03	มาก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
5.8 วัดพระธาตุคอกยปูเข้าหรือวัดพระธาตุภูเข้าโบราณสถานภายในวัดประกอบด้วย มณฑปที่มีฝาผนังทึบสามด้าน ภายในมีแท่นประดิษฐานพระพุทธรูป พระวิหารก่ออิฐถือปูน หลังคาตกแต่งด้วยลายปูนปั้น บนยอดคอกยสามารถมองเห็นทัศนียภาพบริเวณสามเหลี่ยมทองคำได้อย่างชัดเจน	3.67	.99	มาก
6. ชมการทอผ้าลายเชียงแสนจากกลุ่มบ้าน	3.49	.98	มาก
7. พักแรมแบบโฮมสเตย์ที่หมู่บ้านริมน้ำโขงเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน	3.68	1.08	มาก
8. ชมบริเวณเวียงหนองล่องหรือทะเลสาบเชียงแสนที่เชื่อกันว่าเป็นเวียงโยนกเดิมแต่ได้จมลงกลายเป็นหนองน้ำ	3.85	1.02	มาก

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในทุกรายการทั้งวัดเก่าแก่และโบราณสถาน การนั่งเรือริมฝั่งโขงเพื่อชมบริเวณเกาะดอนแทนที่เป็นตำนาน การชมวัดต่างๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การชมเพื่อย้อนรอยตำนานเวียงหนองล่องและการศึกษาวิถีชีวิตชุมชนแบบดั้งเดิมอยู่ในระดับมาก ยกเว้นนั่งการรถอีต๊อกเพื่อชมวัดเก่าแก่และโบราณสถานในเขตเวียงเชียงแสน อยู่ในระดับปานกลาง

รูปแบบการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสน

จากการประเมินของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความน่าสนใจของรายการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชียงแสน ซึ่งส่วนมากอยู่ในระดับมากนั้นสะท้อนให้เห็นความเป็นไปได้สำหรับรูปแบบการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสน ซึ่งรายการท่องเที่ยวดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

4.4.1 การเชิญกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลายเข้ามาร่วมวิเคราะห์ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน

จุดเริ่มต้นของการรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นต้องเกิดมาจากความร่วมมือจากคนหลายฝ่ายของชุมชนเมือง ซึ่งแต่ละกลุ่มหรือตัวแทนของคนแต่ละรุ่นจะต้องมาอภิปรายถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาหรือความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในแต่ละช่วงที่ผ่านมา ยิ่งบุคคลมีความหลากหลายในด้านต่างๆ มากเท่าไร ก็จะสามารถทำให้คนทุกกลุ่มมองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและสะท้อนปัญหาความต้องการของแต่ละกลุ่มได้มากเท่านั้น ผลของการถกเถียงและ

อภิปรายจะทำให้ได้ข้อยุติในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน อย่างน้อยจะพัฒนามาสู่ว่าอะไรคือความทรงจำร่วมกัน และความทรงจำร่วมกันนี้จะถูกนำไปพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวได้อย่างไร

“โดยจะต้องใช้คนจำนวนมากจากหลายช่วงอายุเข้ามาถกเถียงกัน โดยอาจจะกำหนดช่วงละสิบปี โดยแบ่งเป็นสี่ช่วง เช่น คนอายุเจ็ดสิบถึงแปดสิบ กลุ่มหนึ่ง ห้าสิบถึงเจ็ดสิบ ฯลฯ เอาแต่ละกลุ่มมาถกเถียงกันบนคำถามง่ายๆ สองคำถาม คำถามแรก ในชุมชนของคุณมีอะไรเปลี่ยนแปลง แล้วอะไรทำให้เปลี่ยน คนทั้งหมดก็จะร่วมถกเถียงกัน และทั้งหมดนี้จะบอกว่าสิ่งที่เปลี่ยนก็คือการสูญสลายการเสื่อมไปของ Common property สี่ช่วงปี และจากนั้นผมเอาคนทั้งหมดเนี่ยมาถกเถียงกัน โดยผมมีแบบแผนไปเสนอ แบบนี้ปู่เนี่ยคุณจะพบว่าคนทั้งหมดเรียง Generation มาเนี่ยเขาเริ่มรู้สึกถูกคิดขึ้นว่า โคตรเหง้าเขาอยู่ตรงนี้ ทั้งหมดถกเถียงกัน อันนี้ไม่ใช่ อันนี้ใช่ ถกเถียงกันจนลงตัวว่าชุมชนของเขามีความเปลี่ยนแปลงตรงนี้ จุดนี้ แล้วค่อยๆไล่มาบนฐานแบบนี้มันทำให้คนทั้งหมดในชุมชนอย่างน้อยเกินครึ่ง รู้สึกมีส่วนร่วมอยู่ในความเปลี่ยนแปลงทั้งหมดของชุมชนเชิงแสง” (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, นักวิชาการ)

4.4.2 การปริกษาหรือเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนเมือง

การปริกษาหรือเป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันโดยเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองเชิงแสงได้แลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนะต่างๆ เกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนเมือง โดยต้องมีวิเคราะห้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของเมืองในแง่จุดเด่นของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวและความเป็นชุมชน โดยให้เครือข่ายที่มาร่วมกันร่วมกันวิเคราะห์ว่า ประวัติศาสตร์จำเป็นหรือเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างไร ประวัติศาสตร์สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสามารถนำมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวได้ หาก คนในชุมชนทั้งหมดสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างความทรงจำร่วมกันก็จะทำให้ชุมชนสามารถคิดหาทางออกให้กับการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายตัวเองว่าควรจะหยิบอะไรขึ้นมาเป็นจุดขายและไม่ทำลายโบราณสถานและความเป็นชุมชนเมือง ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมนี้จะเปิดโอกาสให้บุคคลหลากหลายได้มีโอกาสสื่อสารในลักษณะของการปริกษาหรือร่วมกันในท่ามกลางประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนและส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง

4.4.3 การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ

การดำเนินการเพื่อฟื้นฟูประวัติศาสตร์จำเป็นต้องมีกลุ่มที่เป็นแกนนำที่เข้มแข็งที่สามารถเชื่อมโยงคนจากภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟู ดูแล รักษาและพัฒนาแหล่ง

ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ได้ กลุ่มแกนนำของแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้ที่จะนำรูปแบบนี้ไปใช้ต้องมีแสงหากกลุ่มดังกล่าวให้เจอ ซึ่งกลุ่มดังกล่าวโดยส่วนใหญ่มักจะเป็นกลุ่มเอกชนที่มาจากชุมชนเอง เพราะสิ่งที่ริเริ่มโดยชุมชนเองจะทำให้ชุมชนรู้สึกถึงการมีส่วนร่วม ทำให้การทำงานและสานต่อมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ประชาชนฝ่ายเดียวไม่อาจจะทำให้การฟื้นฟูประวัติศาสตร์เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก หากไม่ได้รับความมือจากภาครัฐ แต่ภาครัฐก็ต้องไม่ใช่ผู้ลงมือทำเสียเองแต่ต้องเป็นฝ่ายสนับสนุนทางด้านงบประมาณและเป็นที่ปรึกษาโดยปล่อยให้ชุมชนเป็นฝ่ายริเริ่ม คิดและลงมือทำ

4.4.4 การนำเนื้อหาประวัติศาสตร์มาผูกโยงเป็นเรื่องราวเพื่อใช้ปลูกฝังและถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนโดยใช้กระบวนการสื่อสาร

เมื่อได้เนื้อหาประวัติศาสตร์ชุมชนเนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว ซึ่งอาจจะเป็นได้ 2 กรณี คือ เนื้อหาประวัติศาสตร์การโยกย้ายถิ่นฐานของบรรพบุรุษในช่วงประวัติศาสตร์ไม่ไกลนักกับประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับตำนานต่างๆ ชุมชนจะต้องนำมาผูกเชื่อมโยงให้เป็นเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเพื่อให้เห็นภาพความเคลื่อนไหวของการเปลี่ยนแปลงสำหรับชุมชนไทยนั้นมีข้อน่าสังเกตว่าประวัติศาสตร์มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเรื่องตำนานวีรบุรุษ การกำเนิดและล่มสลายของสถานที่ เรื่องราวอภินิหาร ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งชุมชนสามารถนำประเด็นเหล่านี้มาเป็นจุดร้อยเชื่อมโยงเนื้อหาต่างๆ เพื่อดึงให้ชุมชนเข้ามาสนใจประวัติศาสตร์ได้ อย่างเช่น เชียงแสนได้จัดพิธีบวงสรวงพระเจ้าล้านตื้อ ซึ่งดึงคนในชุมชนเข้ามาร่วมได้อย่างมากมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง พิธีกรรมอยู่ในรูปแบบของสื่อประเภทหนึ่งที่น่าสนใจนำมาใช้สื่อสารได้ จากนั้นชุมชนอาจจะใช้ช่องทางดังกล่าวในการขยายเรื่องราวจากประเด็นของตำนานเหล่านั้นให้ไปสู่ประวัติศาสตร์ชุมชนที่มีหลักวิชาการและครอบคลุมมากขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งต้องนำเอาตำนานและความเชื่อเหล่านั้นมาเป็นจุดเริ่มต้นในการดึงให้คนมาสนใจประวัติศาสตร์ชุมชนตนเอง

4.4.5 ฟื้นฟูวิถีชีวิตแบบเดิมของชุมชนที่อาศัยอยู่รอบโบราณสถานเพื่อเชื่อมโยงโบราณสถานกับชีวิตชุมชน

ส่วนมากแล้วผู้คนตามแหล่งชุมชนเมืองต่างๆ ของประเทศไทยมักจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานไม่เกินสองร้อยปี ดังนั้น การจะรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองสมัยโบราณแต่เพียงอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอต่อการทำให้คนในชุมชนนั้นตระหนักถึงประวัติศาสตร์ชุมชนได้ เพราะขาดการเชื่อมโยงระหว่างคนสองกลุ่มคือคนสมัยโบราณกับคนยุคปัจจุบัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ตัวโบราณสถานก็จะแยกออกจากชีวิตของชุมชน ดังนั้น เราสามารถเชื่อมสิ่งที่เรียกว่าโบราณสถานต่างๆ กับชีวิตคนได้

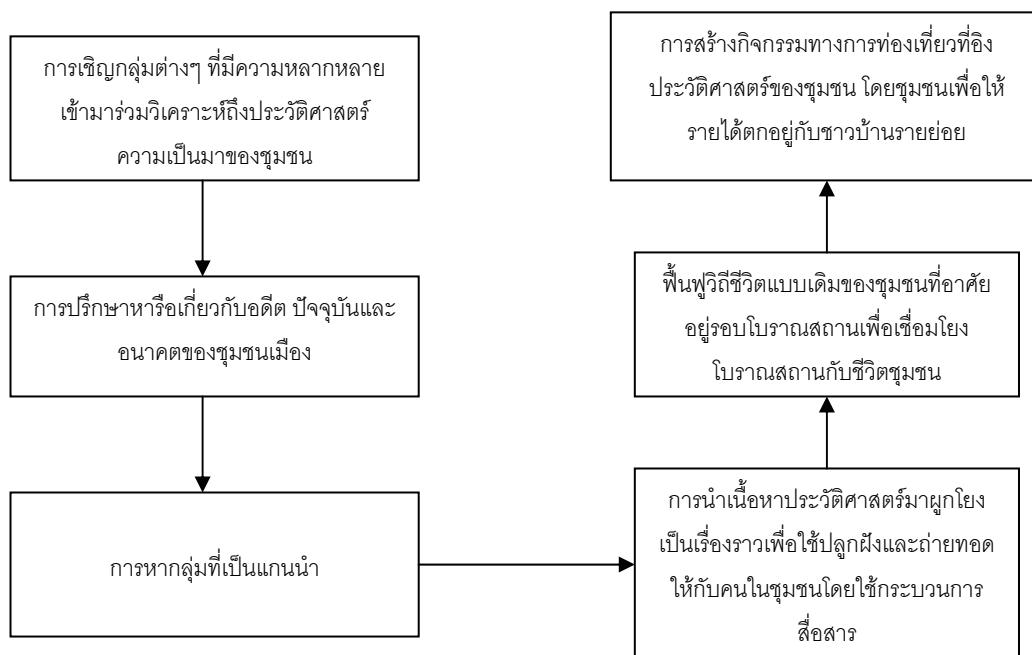
แม้ว่าเขาจะรู้สึกว่าเขาไม่เกี่ยวข้อง แต่ชุมชนก็รับรู้ชีวิตของพวกเขาเคยอยู่ที่นั่นเมื่อสองร้อยปีก่อน ดังนั้น ประวัติศาสตร์ชุมชนจึงหมายถึงการคืนอดีตให้กับคนในชุมชนในมิติของความทรงจำร่วมกัน เพราะฉะนั้นความหมายของประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญที่สุดก็คือในช่วงสองร้อยปี เช่นกรณีของ เชียงแสน อาจจะพบว่าชีวิตของการเลี้ยงสัตว์ในทุ่งหญ้ามีทุ่งหญ้าสาธารณะอยู่หรือการทำ ประมงพื้นบ้านริมฝั่งโขง ซึ่งหากเรือฟื้นขึ้นมาได้จะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวได้อย่าง มหาศาล นักท่องเที่ยวจะมองเห็นภาพความเคลื่อนไหวของอดีตของคนรุ่นปัจจุบันเคลื่อนไหวอยู่ รอบโบราณสถานที่เป็นประวัติศาสตร์สมัยเก่า

4.4.6 การสร้างกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่อิงประวัติศาสตร์ของชุมชน โดย ชุมชนเพื่อให้รายได้ตกอยู่กับชาวบ้านรายย่อย

หัวใจสำคัญประการหนึ่งของการทำให้การฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองได้สำเร็จ ต้องทำให้ชาวบ้านหรือชุมชนรู้สึกว่าการประวัติศาสตร์ผูกโยงหรือช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองดีขึ้นหรือ กล่าวอีกนัยหนึ่ง วิธีการที่ทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากแหล่งประวัติศาสตร์ได้โดยตรงคือการ สร้างรายได้ อันเกิดจากการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์จึงต้องจัดโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรง ไม่ใช่ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่จะได้รับผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว ชุมชนจึงต้องร่วมคิดในทุกมิติ ว่าจะต้องมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างไร โดยเฉพาะกิจกรรมที่อยู่ในวิสัยที่ชุมชน สามารถควบคุม ดูแลและจัดการได้ ซึ่งการทำในแง่ของส่วนบุคคลอาจจะเกิดปัญหาว่าไม่สามารถ ควบคุมคนที่ต้องการผลประโยชน์ได้ เช่น เชียงแสนเคยจัดกิจกรรมปั่นจักรยานย้อนประวัติศาสตร์ เมืองเชียงแสน โดยมีจักรยานให้เช่า ซึ่งพอมีนักท่องเที่ยวสนใจมากขึ้น ชาวบ้านเริ่มมีรายได้มากขึ้น ก็ขึ้นราคาค่าเช่าโดยไม่สนใจเรื่องประวัติศาสตร์ จึงทำให้โครงการนี้ล้มเลิกไป ดังนั้น วิธีการดูแลที่ เป็นไปได้ชุมชนจึงอาจจะบริหารหรือจัดตั้งในรูปของสหกรณ์เพื่อดูแลการบริหารงานให้เรียบร้อยได้ ทั้งนี้สอดคล้องกับสิ่งที่จรัสกร อินทยงค์ (2545) ได้เสนอแนะไว้ในการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอกะเคาะ จ.จังหวัดลำปาง” ไว้ควรกำหนดมาตรฐานและการชี้วัดการประเมินในระดับบุคคล ชุมชน และ สภาพแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อความเป็นระบบหรือมาตรฐานในการจัดการ การแบ่งบทบาทหน้าที่การ จัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสมที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

จากขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถนำมาเขียนเป็นแผนภาพแสดงรูปแบบการฟื้นฟู และพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองได้ดังนี้

ภาพที่ 5 รูปแบบการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง

4.4.7 สรุป

รูปแบบการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ ซึ่งรายการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองมาจากขั้นตอนดังนี้ 1) การเชิญกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลายเข้าร่วมวิเคราะห์ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน 2) การปรึกษาหารือเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนเมือง 3) การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ 4) การนำเสนอประวัติศาตร์มาผูกโยงเป็นเรื่องราวเพื่อใช้ปลูกฝังและถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนโดยใช้กระบวนการสื่อสาร 5) ฟื้นฟูวิถีชีวิตแบบเดิมของชุมชนที่อาศัยอยู่รอบโบราณสถานเพื่อเชื่อมโยงโบราณสถานกับชีวิตชุมชน และ 6) การสร้างกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่อิงประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยชุมชนเพื่อให้รายได้ตกอยู่กับชาวบ้านรายย่อย

4.2 สรุปภาพรวมจากการตอบคำถามวิจัยทั้งหมด

จากผลการศึกษาสรุปเรียงตามคำถามวิจัยได้ว่า คำถามวิจัยที่ 1 ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองตามความทรงจำของกลุ่มตัวอย่างนั้นจะยึดโยงอยู่กับตำนานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ในอำเภอเชียงใหม่ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตำนานที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ ตำนานเวียงหนองล่องและตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่นและพญาแสนภู ซึ่งโยงใยให้เห็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญมากที่สุดช่วงหนึ่งของเชียงใหม่ โดยเฉพาะความรุ่งเรืองในฐานะอาณาจักรโยนกนาคนคร ขณะที่ประวัติศาสตร์ชุมชนดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันของคนเชียงใหม่ในแง่ของการใช้

พื้นที่ร่วมกันระหว่างคนเชียงใหม่ในยุคปัจจุบันกับยุคประวัติศาสตร์ เพราะคนเชียงใหม่ปัจจุบันเป็นคนละรุ่นกับคนเชียงใหม่ในอดีต

คำถามวิจัยที่สอง ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การทำให้คนในเชียงใหม่หรือชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความทรงจำร่วมกัน (collective memory) และใช้ประโยชน์จากทุนที่ตนเองมีอยู่ 2) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันกับกลุ่มคนในเชียงใหม่ ทำให้คนกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งภาคเอกชน ประชาชน ชุมชน องค์กรต่างๆ รวมถึงภาครัฐให้มาองอนาคตของเชียงใหม่ร่วมกันในระยะยาว 3) การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ โดยกลุ่มแกนนำเป็นกลุ่มสำคัญที่จะช่วยทำให้การยกระดับประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความเป็นไปได้ในเชียงใหม่ 4) การสร้างรายได้และกระจายรายได้ให้ไปถึงกลุ่มคนรายย่อย 5) การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ขาดไม่ได้

ส่วนคำถามวิจัยที่สาม พบว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นั้นสามารถทำได้ในหลายกรณี ซึ่งเป็นส่วนที่จะก่อให้เกิดรายได้ทางการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชนเชียงใหม่ได้ โดยแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มประกอบด้วยแนวทางดังนี้ 1) การสร้างเส้นทางประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดเก่าแก่ในยุคสมัยพญาแสนภูและยุคใกล้เคียง โดยเนื้อหาจะเน้นหนักไปที่ตำนานเวียงหนองล่อง ตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่น พญาแสนภูและวัดเก่าแก่ต่างๆ โดยแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่เป็นวัดนั้นจะต้องมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับโบราณสถานเพื่อให้พื้นที่โบราณสถานมีความหมายเชิงคุณค่าและสัญลักษณ์ 2) การผูกเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเข้ากับตำนานและความเชื่อ โดยนำเอาตำนานเวียงหนองล่อง ตำนานพระเจ้าล้านตื้อและเกาะดอนแท่นที่จมหายไปบริเวณแม่น้ำโขง รวมถึงวัดเก่าแก่ต่างๆ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้สามารถนำมากำหนดตำแหน่งและสร้างเนื้อหาเชื่อมโยงเรื่องราวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ได้ โดยกำหนดจุดเส้นทางได้ 4 จุด คือการล่องเรือเลาะริมฝั่งแม่น้ำโขง การนั่งรถอีแต่นหรือรถอีต๊อกชมวัดและประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดโบราณต่างๆ การท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้บริเวณเวียงหนองล่อง และการท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของคนที่ย้ายมาอยู่ในอาศัยในเชียงใหม่ที่สืบทอดมาถึงยุคปัจจุบัน

สำหรับคำถามวิจัยที่สี่ ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบที่ใช้สำหรับการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองโดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน มีแนวทางดังนี้ 1) การเชิญกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลายเข้ามาร่วมวิเคราะห์ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน 2) การปรึกษาหารือเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนเมือง 3) การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ การดำเนินการเพื่อฟื้นฟูประวัติศาสตร์นี้จำเป็นต้องมีกลุ่มที่เป็นแกนนำที่เข้มแข็งที่สามารถเชื่อมโยงคนจากภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟู ดูแล รักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ทางประวัติศาสตร์ได้ 4) การนำเนื้อหาประวัติศาสตร์มาผูกโยงเป็นเรื่องราวเพื่อใช้ปลูกฝังและถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนโดยใช้กระบวนการสื่อสาร 5) พื้นฟูวิถีชีวิตหรือประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองในปัจจุบันควบคู่กับการประวัติศาสตร์ในยุคเก่า 6) การสร้างกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่อิงประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยชุมชนเพื่อให้รายได้ตกอยู่กับชาวบ้านรายย่อย

บทที่ 5 บทสรุป

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอ เชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้นำเสนอบทสรุปของเนื้อหาตั้งแต่หลักการและเหตุผลและวัตถุประสงค์ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง วิธีการดำเนินวิจัย ผลการศึกษาโดยเรียงลำดับตามคำถามวิจัย จำนวน 4 ข้อ คือ ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไรและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันเป็นอย่างไร แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไรและรูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ เป็นอย่างไร ซึ่งจากผลการศึกษาหรือการตอบคำถามวิจัยดังกล่าวจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะอันเกิดจากการทำวิจัยในครั้งนี้และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 บทสรุป

5.1.1 หลักการและเหตุผลและวัตถุประสงค์

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สร้างรายได้หลักให้กับประเทศไทยมาอย่างต่อเนื่อง หากประเทศไทยต้องการรักษารายได้และการพัฒนาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนได้นั้นจะต้องมีการพัฒนาองค์ประกอบหลายๆอย่าง โดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีความแปลกใหม่ตลอด เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศทั้งที่เคยมาเที่ยวแล้วหรือยังไม่เคยมาเที่ยว

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำมาเป็นทางเลือกในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของไทย หากจะกล่าวไปแล้วประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นเรื่องราวที่มีชีวิต ซึ่งสามารถสร้างแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้ หรือใช้เวลาท่องเที่ยวในจังหวัดนั้นๆ ได้เพิ่มขึ้น และยังส่งผลต่อการใช้จ่าย สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับจังหวัดนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม การสร้างพัฒนาและรักษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการสื่อสารของชุมชน เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นการเชื่อมประสานทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ ขณะที่การสื่อสารก็เป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้กลุ่มบุคคลต่างๆ ของชุมชนเมืองที่มีความตั้งใจและความเกี่ยวข้อง

กับชุมชนเมืองหรือได้รับผลกระทบต่อตนเองโดยตรง ได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ และความเข้าใจร่วมกัน

สำหรับงานวิจัยนี้ได้เลือกพื้นที่เขตตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายมาเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดเมืองหนึ่งของแคว้นล้านนา จากหลักฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสนเป็นเมืองที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ผ่านการบอกเล่าและเอกสาร โดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาและพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองด้วยตัวชุมชนเอง 2) เพื่อหาแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม 3) เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองและ 4) เพื่อหารูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ

5.1.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเสนอเป็นกรอบแนวความคิด ดังนี้

- 1) แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2) แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
- 3) แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม
- 4) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
- 5) แนวคิดเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
- 6) ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของเชียงแสน

สำหรับแนวคิดสำคัญที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพราะ “การสื่อสาร” นับมีบทบาทสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมอย่างชัดเจน ซึ่งกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมได้ให้ความสำคัญกับการสนทนาโต้ตอบกันในลักษณะของการปรึกษาหารือกัน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้หันหน้าเข้าหากัน พูดจา เจรจากัน เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น หลักการ และแนวทางที่หลากหลายสำหรับการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับสังคมของตน โดยเน้น “การมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง” ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

ในขณะเดียวกันการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมยังเป็นกระบวนการฝึกสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันฟังและเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนและเป็นการร่วมกันระบุนความจำเป็นและสภาพปัญหาในการพัฒนา การร่วมกันคิดเชิงสร้างสรรค์

เกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องและการตัดสินใจต่างๆในเรื่องที่จำเป็นต่อการพัฒนาตลอดจนการลงมือปฏิบัติการพัฒนาภายใต้สถานการณ์ของความร่วมมือกัน

5.1.3 วิธีการดำเนินวิจัย

การศึกษา เรื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามวิจัยทั้ง 4 ข้อ ดังนี้

คำถามวิจัยข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร (นิเทศศาสตร์) และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและการสนทนากลุ่มกับคนเก่าแก่ในชุมชนเมืองนั้น เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่าประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเป็นมาอย่างไร

คำถามวิจัยข้อที่ 2 ผู้วิจัยใช้แนวคำถามสำหรับการจัดประชุมร่วมระหว่างนักวิชาการประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร (นิเทศศาสตร์) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว และกลุ่มกับคนในชุมชนเมืองที่มีอายุในรุ่นต่างๆ รวมถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นเรื่องราวหรือเนื้อหาสำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเขตชุมชนเมือง

คำถามวิจัยข้อที่ 3 ผู้วิจัยในการจัดประชุมระดมความคิด (brainstorming) คือ ผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน (stakeholder) ชาวบ้าน ผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอบต.เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เพื่อสร้างเป็นมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยว และแนวคำถามสำหรับการสอบถามความคิดเห็นในการจัดเวทีชาวบ้านเกี่ยวกับรูปแบบดังกล่าว

และคำถามวิจัยข้อที่ 4 ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวชาวไทย เพื่อประเมินรายการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชียงแสน จากนั้นใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยจัดการประชุมเพื่อสังเคราะห์ผลจากการทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสรุปเป็นแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง

5.1.4 ผลการศึกษา

คำถามวิจัยที่ 1 ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไรและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันเป็นอย่างไร ผลการศึกษาพบว่าคนเชียงแสนยุคปัจจุบันรับรู้ประวัติศาสตร์ของเชียงแสนมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของตนพอสมควรในมิติของการเข้ามาตั้งรกรากและประกอบอาชีพในดินแดนที่มีความรุ่งเรืองและประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน สำหรับความเกี่ยวข้องวิถีชีวิตปัจจุบันนั้น ประวัติศาสตร์เชียงแสนดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับในแง่ของการที่คนเชียงแสนรุ่นปัจจุบันได้

เข้ามาใช้พื้นที่ที่เคยมีความรุ่งเรืองทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น ความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตจึงเป็นลักษณะทางกายภาพของการเข้ามาใช้พื้นที่ร่วมกันกับคนยุคประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนที่อยู่ในความทรงจำของคนเชียงแสนส่วนใหญ่นั้นจะผูกพันอยู่กับสถานที่ที่ตนรู้จัก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตำนานที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ ตำนานเวียงหนองล่องและตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่นและพญาแสนภู ซึ่งโยงใยให้เห็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญมากที่สุดช่วงหนึ่งของเชียงแสน โดยเฉพาะความรุ่งเรืองในฐานะอาณาจักรโยนกนาคนคร และช่วงที่เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ของเชียงแสนที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยเป็นซากโบราณสถานในปัจจุบัน

ตำนานเวียงหนองล่องเป็นตำนานที่กล่าวถึงอาณาจักรโยนกนาคนครที่รุ่งเรืองยุคหนึ่งของเชียงแสน แต่อาณาจักรแห่งนี้ก็ได้ล่มสลายลงเพราะเกิดจากเหตุที่ชาวเมืองไปกินปลาไหลเผือกจนทำให้เมืองทรุดล่มลงกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ โดยรอบบริเวณหนองล่องหรือทะเลสาบเชียงแสนในปัจจุบันมีการขุดค้นพบโบราณวัตถุและมีการจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

สำหรับตำนานพระเจ้าล้านตื้อนั้นมีความเกี่ยวข้องกับเกาะดอนแท่นกับพระเจ้าแสนภูที่สร้างเมืองเชียงแสน พระเจ้าล้านตื้อหรือพระเจ้าทองทิพย์นั้นเป็นเรื่องที่บรรพบุรุษของคนเชียงแสนเล่าสืบทอดต่อกันมาว่าพระเจ้าล้านตื้อหรือพระเจ้าทองทิพย์นั้นเป็นเรื่องที่บรรพบุรุษของคนเชียงแสนเชื่อว่าพระเจ้าล้านตื้อหรือพระเจ้าทองทิพย์จมอยู่กลางแม่น้ำโขงตามที่บรรพบุรุษเคยเล่าให้ฟัง จึงได้มีการค้นหาพระเจ้าล้านตื้อมาตั้งแต่ปี 2549 โดยพราหมณ์ปลาที่ทอดแหและได้เห็นเศียรพระพุทธรูปขนาดใหญ่โผล่ขึ้นมากลางน้ำ แต่ไม่มีพระรัศมีบนพระเกตุมาลา สอดคล้องกับหลักฐานที่ค้นพบเมื่อประมาณ 100 ปีก่อน ซึ่งเป็นพระรัศมีสำริดขนาดใหญ่ ที่นำไปเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนดังกล่าว

อีกสาเหตุหนึ่งที่ชาวเชียงแสนเชื่อว่าพระเจ้าล้านตื้อจมอยู่ในแม่น้ำโขงนั้นเป็นเพราะมีหลักฐานเกี่ยวกับพระเจ้าล้านตื้อ โดยเมื่อราวปี พ.ศ. 2446 มีการค้นพบพระจุโมฬี (ยอดพระเศียร) ศิลปะเชียงแสนโบราณ ความสูง 70 เซนติเมตร หล่อด้วยทองสำริด(ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน) ซึ่งเชื่อว่าเปลวรศมีสำริดที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนนั้นเป็นของพระพุทธรูปที่จมอยู่ในแม่น้ำโขง เมื่อประมาณการเปรียบเทียบความน่าจะเป็นแล้วพระเจ้าทองทิพย์นั้นจะมีขนาดหน้าตักน่าจะกว้างถึง 8 เมตรและมีความสูงขององค์พระสูงใหญ่ไม่น้อยกว่า 9 เมตร นอกจากนั้นยังมีเรื่องราวเกี่ยวกับปาฏิหาริย์หลายครั้ง เช่น เรื่องของเจ้าหน้าที่ ที่ไปค้นหาบริเวณดังกล่าวถูกแรงดันให้เรือถอยออกมา เกิดฝนฟ้าตกคะนองเมื่อเข้าใกล้จุดดังกล่าว เป็นต้น จึงทำให้ความพยายามในการค้นหาตัวองค์พระเกิดขึ้นหลายครั้งในช่วงหลาย

ปีที่ผ่านมาไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากแต่ละทีมสำรวจมักพบกับเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ ที่ทำให้การสำรวจนั้นต้องยุติลงกลางคันทุกครั้งไป

สำหรับพระเจ้าแสนภูมีความสำคัญกับประวัติศาสตร์เชียงใหม่ในฐานะที่เป็นผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 พญามังรายได้ส่งพญาแสนภู ซึ่งเป็นหลานมาควบคุมดูแลเมืองบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกกและแม่น้ำโขง มีหลักฐานปรากฏอยู่ในเอกสารอย่างชัดเจนว่า พระเจ้าแสนภู พระราชนัดดาของพระเจ้ามังราย ทรงสร้างเมืองขึ้นบริเวณชากเมืองรอยเการิมฝั่งแม่น้ำโขงเมื่อ พ.ศ. 1871 และขนานนามว่าเมืองหิรัญนครชัยบุรีศรีช้างแสน พญาแสนภูโปรดให้ขุดคูและสร้างกำแพงล้อมรอบ 3 ด้านคือ ทิศเหนือ ทิศตะวันตกและด้านทิศใต้ ส่วนด้านตะวันออกใช้แม่น้ำโขงเป็นปราการธรรมชาติ ในยุคนี้เองที่มีการสร้างวัดวาอารามขึ้นมากมาย จนหลงเหลือให้เห็นในปัจจุบัน ดังนั้นจึงปรากฏมีร่องรอยโบราณสถานในสมัยล้านนาตอนต้นอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ค่อนข้างมาก

นอกจากนั้น เกาะดอนแท่นยังมีความสำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาด้วย กล่าวคือ สมัยพระเจ้ากือนาครองเมืองเชียงใหม่ ทรงนำพระสืบลปฏิมา มายังเมืองเชียงใหม่กระทำพิธีอภิเษกพระบนเกาะดอนแท่น แล้วนำไปประดิษฐานไว้ ณ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงราย

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองที่มาจากตำนานเหล่านี้เป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนเชียงใหม่ในแง่ของ**การใช้พื้นที่ร่วมกัน**ระหว่างคนเชียงใหม่ในยุคประวัติศาสตร์และยุคปัจจุบัน ซึ่งเรื่องจากตำนานนี้อาจจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปเชื่อมโยงไปยังประวัติศาสตร์เชียงใหม่ในส่วนอื่นๆ ที่มีสัมพันธ์กัน

คำถามวิจัยที่สอง แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) การทำให้คนในเชียงใหม่หรือชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความทรงจำร่วมกัน (collective memory) และใช้ประโยชน์จากทุนที่ตนเองมีอยู่ โดยการทำให้คนทุกกลุ่มในอำเภอเชียงใหม่เข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมกันในการกำหนดความทรงจำร่วมกันเกี่ยวกับเชียงใหม่จะทำให้คนเชียงใหม่รู้สึกว่าคุณสมบัติดีตรงกันมา มีปัจจุบันร่วมกัน และจะไปสู่อนาคตร่วมกัน ซึ่งจะเป็นส่วนที่ทำให้ชุมชนเชียงใหม่สามารถคิดทางออกให้กับการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายตัวเอง โดยใช้ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

2) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันกับกลุ่มคนในเชียงใหม่ ทำให้คนกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งภาคเอกชน ประชาชน ชุมชน องค์กรต่างๆ รวมถึงภาครัฐ ให้มามองอนาคตของเชียงใหม่ร่วมกันในระยะยาว ซึ่งควรให้ชาวบ้านเป็นฝ่ายริเริ่ม โดยรัฐทำหน้าที่เพียงแค่สนับสนุนงบประมาณแต่ไม่เข้ามาชี้นำหรือก้าวล้ำมากนัก

3) การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ โดยกลุ่มแกนนำเป็นกลุ่มสำคัญที่จะช่วยทำให้การยกระดับประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความเป็นไปได้ในเชิงแผน ลักษณะกลุ่มดังกล่าวควรจะมี ความเข้มแข็งและสามารถชักจูงใจให้คนชุมชนเชิงแผนกลุ่มต่างๆ เกิดความตระหนักในความสำคัญของประวัติศาสตร์เชิงแผนและหาทางสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในชุมชนและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเชิดหน้าชูตาให้กับคนเชิงแผนและเป็นอัตลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจให้กับคนเชิงแผนเอง

4) การสร้างรายได้และกระจายรายได้ให้ไปถึงกลุ่มคนรายย่อย โดยชาวบ้านต้องมีส่วนได้รับผลประโยชน์อันเกิดจากกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เพราะหากชุมชนไม่ได้มีส่วนได้หรือส่วนเสียเลยก็ยากที่จะทำให้ชุมชนดูแลและรักษาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นไว้ได้

5) การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ขาดไม่ได้ เพราะการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเป็นการนำเอาคนเชิงแผนทุกกลุ่มเข้ามาทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาหรือยกระดับประวัติศาสตร์ของเชิงแผนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยการสื่อสารนั้นจะต้องชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของเมืองเชิงแผน ในแง่จุดเด่นของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวและความเป็นชุมชน โดยกลุ่มต่างๆ ของเชิงแผนต้องมาร่วมกันร่วมกันวิเคราะห์และทำความเข้าใจว่าประวัติศาสตร์สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนของความเป็นเชิงแผนได้และเป็นต้นทุนอันมีค่าที่ชาวเชิงแผนแทบจะไม่ต้องลงทุนอะไรเลย แต่สามารถสร้างรายได้ในแง่ของการท่องเที่ยวได้

คำถามวิจัยที่สาม แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไร

ผลการศึกษา พบว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นั้นสามารถทำได้ในหลายกรณี ซึ่งเป็นส่วนที่จะก่อให้เกิดรายได้ทางการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชนเชิงแผนได้ โดยแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มประกอบด้วยแนวทางดังนี้

1) การสร้างเส้นทางประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดเก่าแก่ในยุคสมัยพญาแสนภูและยุคโกลีเคียง โดยเนื้อหาจะเน้นหนักไปที่ตำนานเวียงหนองล่อง ตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่น พญาแสนภูและวัดเก่าแก่ต่างๆ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้หากจะนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอาจจะนำประเด็นเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา มาพัฒนาเป็นเรื่องราวและผูกโยงเข้ากับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ สำหรับแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่เป็นวัดนั้นจะต้องมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับโบราณสถานเพื่อให้พื้นที่โบราณสถานมีความหมายเชิงคุณค่าและสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการให้ความหมายถึงการเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ นอกจากจะเป็นพื้นฟูจารีต

เมืองแล้ว ยังจะทำให้คนในพื้นที่เชียงใหม่เกิดความยำเกรง กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอาจจะ เป็นกิจกรรมทำบุญตามวันสำคัญทางศาสนาและอาจจะเป็นการประกอบพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่างๆ หรือพิธีการสืบชะตาเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวเชียงใหม่ได้กระทำเป็นประจำอยู่แล้ว

2) การผูกเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเข้ากับตำนานและความเชื่อ โดยนำเอาตำนานเวียง หนองล่อง ตำนานพระเจ้าล้านตื้อและเกาะดอนแท่นที่จมหายไปบริเวณแม่น้ำโขง รวมถึงวัดเก่าแก่ ต่างๆ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้สามารถนำมากำหนดตำแหน่งและสร้างเนื้อหาเชื่อมโยงเรื่องราวเพื่อสร้าง มูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ได้ โดยกำหนด จุดเส้นทาง ดังนี้ จุดที่หนึ่งการล่องเรือเลาะริมฝั่งแม่น้ำโขงเพื่อดูบริเวณที่เป็นเกาะดอนแท่น โดย เริ่มต้นที่แม่น้ำโขง เพราะประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะยุคสมัยใดมักจะมีความเกี่ยวเนื่องกับแม่น้ำโขงอยู่ เสมอ ซึ่งอาจจะกล่าวถึงตำนานของพระเจ้าล้านตื้อกับเกาะดอนแท่นในบริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอ เชียงแสน ซึ่งเป็นจุดที่คนเชียงใหม่เชื่อว่าพระเจ้าล้านตื้อจมอยู่ โดยเชื่อมโยงให้เห็นว่าได้มีการ ค้นพบพระจุลโมฬี (ยอดพระเศียร) ศิลปะเชียงแสนโบราณ ความสูง 70 เซนติเมตร หลุดด้วยทอง สำริด ซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่

จุดที่สองนั่งรถอีแต่นหรือรถอีต๊อกชมวัดและประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดโบราณ ต่างๆ โดยอาจจะจัดให้มีเรื่องราวเชื่อมโยงกันระหว่างวัดต่างๆ ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวอาจจะ ไม่ได้เที่ยวชมเพียงอย่างเดียว เพราะจะทำให้ขาดชีวิตชีวา นักท่องเที่ยวอาจจะประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา เช่น ทำบุญ ฟังเทศน์ ถวายสังฆทานตามแบบอย่างที่ชาวเชียงใหม่ทำกันเป็นประจำ โดยเฉพาะในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนาหรือประเพณีปอยหลวง ประเพณีทานสลาก ซึ่งการ ทานกวยสลากนี้มักจัดที่วัดใหญ่และเก่าแก่ ลักษณะดังกล่าวจะทำให้การท่องเที่ยววัดนอกจากจะ ได้ความรู้แล้ว นักท่องเที่ยวยังจะได้ทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนเชียงใหม่อีกด้วย

จุดที่สามศึกษาและท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้บริเวณเวียงหนองล่อง ตามตำนานเป็นบริเวณที่ เชื่อกันว่าเป็นพื้นที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรโยนกนคร แล้วได้ล่มสลายไปเนื่องจากชาวเมืองได้ กินปลาไหลเผือก ซึ่งบริเวณนี้เป็นอีกจุดหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเก่าแก่และความรุ่งเรืองของเชียง แสนยุคหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นสถานที่ที่คนเชียงใหม่ส่วนใหญ่รู้จักกันดี ขณะเดียวกันเมื่อเล่าถึงตำนาน การล่มสลายก็อาจจะมีการเชื่อมโยงให้เห็นถึงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่กล่าวไว้ว่าบริเวณ “เวียง หนองล่อง” อาจจะล่มสลายลงกลายเป็นหนองน้ำ เนื่องจากการเกิดแผ่นดินไหว นอกจากนี้การ สร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้กับแหล่งประวัติศาสตร์นี้สามารถทำได้ในหลายลักษณะ กล่าวคือการทำให้นักท่องเที่ยวหรือชาวบ้านเป็นไกด์ท้องถิ่นนำชมบริเวณหนองล่องพร้อมกับเล่าถึงตำนาน ซึ่งอาจจะใช้วิธีการเดินชมบริเวณรอบหนองล่อง การนั่งเกวียน ขี่จักรยาน หรือนั่งเรือรอบหนองล่อง หรือทะเลสาบเชียงแสน พร้อมกับนำชมโบราณสถานหรือโบราณวัตถุที่มีการขุดค้นพบซึ่งเป็นการ ยืนยันการมีอยู่จริงของตำนานโยนกนคร

และจุดที่สะท้อนเกี่ยวและเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของคนที่ย้ายมาอยู่ในอาศัยในเชียงใหม่ที่สืบทอดมาถึงยุคปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะวิถีชีวิตเหล่านี้ยังมีความยึดโยงกับคนรุ่นปัจจุบันได้ อย่างน้อยก็มีความเกี่ยวข้องหรือเกี่ยวพันกันทางเชื้อสายระหว่างคนรุ่นต่างๆ วิถีชีวิตของคนปัจจุบันจึงอาจจะเป็นส่วนหนึ่งของโบราณสถานต่างๆ ในเชียงใหม่ได้ในฐานะที่เป็นชีวิตของคนส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ร่วมกับโบราณสถานเหล่านี้มา ปัจจุบัน กลุ่มชนที่อยู่ในเชียงใหม่มีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเชื้อสายไทใหญ่ ไทยยวนและยอง ไทยลื้อ ซึ่งสามารถฟื้นฟูชุมชนลักษณะแบบเดิมในอดีตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ได้ อาทิ การรื้อฟื้นการทำประมงแบบพื้นบ้าน ตัดตุง ทำโคมกระดาษ โคมล้านนาหรือการรื้อฟื้นการทำผ้าขึ้นโยนกกลดลายแบบเชียงใหม่ เพียงแต่อาจจะต้องมีการประยุกต์ผ้าทอเหล่านี้ให้เกิดอรรถประโยชน์ทางการใช้สอย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

คำถามวิจัยที่สี่ รูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ เป็นอย่างไร

ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนเชียงใหม่แม้ว่าจะเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความเป็นมาอย่างยาวนาน แต่ก็มีลักษณะเฉพาะอยู่ที่ว่า ประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่แบ่งได้ออกเป็นหลายช่วง และบางช่วงเมืองเชียงใหม่ก็ถูกทิ้งร้างไป ขณะที่กลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ในปัจจุบันก็เป็นคนกลุ่มใหม่ จึงทำให้ขาดการเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ดังนั้น สำหรับชาวเชียงใหม่จำเป็นต้องหาความทรงจำร่วมกัน ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า สำหรับชาวเชียงใหม่มีความทรงจำร่วมกันจากตำนานที่เชื่อมโยงกับสถานที่ และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาเป็นเนื้อหาสำหรับใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ร่วมกันได้ สำหรับรูปแบบที่ใช้สำหรับการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองโดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน มีแนวทางดังนี้

1) การเชิญกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลายเข้ามาร่วมวิเคราะห์ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน จุดเริ่มต้นของการรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นต้องเกิดมาจากความร่วมมือจากคนหลายฝ่ายของชุมชนเมือง ซึ่งแต่ละกลุ่มหรือตัวแทนของคนแต่ละรุ่นจะต้องมาอภิปรายถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาหรือความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในแต่ละช่วงที่ผ่านมา ยิ่งบุคคลมีความหลากหลายในด้านต่างๆ มากเท่าไร ก็จะสามารถทำให้คนทุกกลุ่มมองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและสะท้อนปัญหาความต้องการของแต่ละกลุ่มได้มากขึ้น

2) การปรึกษาหารือเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนเมือง โดยเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองเชียงใหม่ได้แลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนะต่างๆ เกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนเมือง โดยต้องมีการวิเคราะห์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของเมืองในแง่จุดเด่นของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวและความเป็นชุมชน

3) การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ การดำเนินการเพื่อฟื้นฟูประวัติศาสตร์นี้จำเป็นต้องมีกลุ่มที่เป็นแกนนำที่เข้มแข็งที่สามารถเชื่อมโยงคนจากภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟู ดูแล รักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ได้ ซึ่งกลุ่มแกนนำของแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้ที่จะนำรูปแบบนี้ไปใช้ต้องมีแสวงหากลุ่มดังกล่าวให้เจอ

4) การนำเนื้อหาประวัติศาสตร์มาผูกโยงเป็นเรื่องราวเพื่อให้ปลูกฝังและถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนโดยใช้กระบวนการสื่อสาร สำหรับชุมชนไทยนั้นมักมีข้อสังเกตว่าประวัติศาสตร์มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเรื่องตำนานวีรบุรุษ การกำเนิดและล่มสลายของสถานที่ เรื่องราวอภินิหาร ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งชุมชนสามารถนำประเด็นเหล่านี้มาเป็นจุดร้อยเชื่อมโยงเนื้อหาต่างๆ เพื่อดึงให้ชุมชนเข้ามาสนใจประวัติศาสตร์ได้

5) ฟื้นฟูวิถีชีวิตหรือประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองในปัจจุบันควบคู่กับการฟื้นฟูเรื่องราวประวัติศาสตร์ในยุคเก่า ส่วนมากแล้วผู้คนตามแหล่งชุมชนเมืองต่างๆ ของประเทศไทยมักจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานไม่เกินสองร้อยปี ดังนั้น การจะร้อยพันประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองสมัยโบราณแต่เพียงอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอต่อการทำให้คนในชุมชนนั้นตระหนักถึงประวัติศาสตร์ชุมชนได้ เพราะขาดการเชื่อมโยงระหว่างคนสองกลุ่มคือคนสมัยโบราณกับคนยุคปัจจุบัน ดังนั้น เราสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียกว่าโบราณสถานต่างๆ กับชีวิตคนได้ แม้ว่าเขารู้สึกว่าเขาไม่เกี่ยวข้อง แต่ชุมชนก็รับรู้วิถีชีวิตของพวกเขาเคยอยู่ที่นั่นเมื่อสองร้อยปีก่อน เช่นกรณีของเชียงใหม่ อาจจะพบว่าวิถีชีวิตของการเลี้ยงสัตว์ในทุ่งหญ้ามีทุ่งหญ้าสาธารณะอยู่หรือการทำประมงพื้นบ้านริมฝั่งโขง ซึ่งหากร้อยพันขึ้นมาได้จะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวได้อย่างมหาศาล นักท่องเที่ยวจะมองเห็นภาพความเคลื่อนไหวของอดีตของคนรุ่นปัจจุบันเคลื่อนไหวอยู่รอบโบราณสถานที่เป็นประวัติศาสตร์สมัยเก่า

6) การสร้างกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่อิงประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยชุมชนเพื่อให้รายได้ตกอยู่กับชาวบ้านรายย่อย หัวใจสำคัญประการหนึ่งของการทำให้การฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองได้สำเร็จ ต้องทำให้ชาวบ้านหรือชุมชนรู้สึกว่าการประวัติศาสตร์ผูกโยงหรือช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองดีขึ้นหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง วิธีการที่ทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากแหล่งประวัติศาสตร์ได้โดยตรงคือการสร้างรายได้ขึ้นเกิดจากการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จึงต้องจัดโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรง ไม่ใช่ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่จะได้รับผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้

1) จากการทำวิจัยครั้งนี้พบว่า ชุมชนเชียงแสนมีคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลากหลายกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นที่เข้ามาประกอบอาชีพรับจ้าง จึงมีความใส่ใจความเป็นชุมชนเมืองหรือสภาพแวดล้อมน้อยมาก ซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่ได้รับความเอาใจใส่ในการดึงเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เมืองเท่าที่ควร ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจะใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมนำเอาบุคคลเหล่านี้เข้ามาร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนเมือง

2) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในชุมชนเมืองเชียงแสน แม้ว่าจะได้รับการดูแลอย่างดีพอสมควร แต่ก็ยังเป็นไปในลักษณะทางกายภาพ แต่ทางด้านเนื้อหาหรือเรื่องราวไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร การจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นี้ให้มีมูลค่าเพิ่มได้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องพัฒนาเรื่องราวความเชื่อมโยงโบราณสถานต่างๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมและความเคลื่อนไหวความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งต้องทำให้โบราณสถานเหล่านี้เกิดความหมายในสายตาของชุมชนที่อยู่อาศัย จึงจะทำให้ชุมชนเกิดการดูแลและอนุรักษ์โบราณสถาน และสามารถเล่าเรื่องราวของประวัติศาสตร์ของตนเองจนนำไปสู่การหาจุดขายทางการท่องเที่ยวโดยใช้ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นตัวนำได้ อีกทั้งจะเกิดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม

3) หน่วยงานราชการ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะเข้ามาสนับสนุนโดยมีบทบาทกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ ขณะเดียวกันก็ทำให้ประชาชนได้รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เหล่านี้ด้วย ซึ่งขอบเขตของหน่วยงานของราชการควรจะทำหน้าเป็นผู้สนับสนุนแต่ไม่ควรชี้นำ

4) สำหรับสังคมไทยแล้ว การจัดการเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและอนุรักษ์นั้น อาจจะต้องมีการใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความศรัทธาและตำนานมาเป็นจุดเริ่มต้นให้คนใส่ใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ จากนั้นจึงสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นประวัติศาสตร์ลงไปเพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ต่อไป

5) การจัดการเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต้องไม่ใช้วิธีการจัดการโดยโยกคนออกจากโบราณสถาน แต่ต้องใช้วิธีการให้คนอยู่ร่วมกับโบราณสถานนั้นได้ การอนุรักษ์ไม่ใช่การห้ามทำอะไรเลย ชุมชนสามารถทำอะไรได้แต่อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ชุมชนจะไม่อยากเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองหรือไม่อยากอนุรักษ์โบราณสถาน ถ้าชาวบ้านรู้สึกว่าได้

อะไรเลยจากการอนุรักษ์นั้น การท่องเที่ยวเมืองประวัติศาสตร์จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าจะอนุรักษ์ เพราะตนเองจะได้ประโยชน์เป็นรายได้จากการอนุรักษ์นั้น

6) การจัดการเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต้องใช้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน และกระบวนการ ตั้งแต่เริ่มทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์ การฟื้นฟูและการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์หรือโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น เพราะหัวใจสำคัญของการอนุรักษ์นั้น ชุมชนเองต้องรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในฐานะเป็นเจ้าของ ผู้มีส่วนได้และส่วนเสียโดยตรง

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1) การศึกษาครั้งต่อไปควรจะมีการนำเอารูปแบบการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองไปทดสอบใช้ในชุมชนอื่นๆ ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างจากเชียงใหม่ โดยเฉพาะบริบทของชุมชนที่เป็นคนที่สืบทอดมาจากอดีตโดยตรง ไม่ได้มีความหลากหลายดังเช่นเชียงใหม่ ซึ่งจะทำให้เห็นได้ว่ารูปแบบที่ได้จากการศึกษาค้างจะแตกต่างหรือต้องปรับเปลี่ยนอย่างไร

2) สำหรับบริบทของเชียงใหม่ การศึกษาครั้งต่อไปควรจะมีการศึกษาลงในรายละเอียดของประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของแต่ละชุมชน ซึ่งเฉพาะในเขตเทศบาลเวียงก็มีชุมชนที่ต่างกันถึง 9 ชุมชน ซึ่งมีความน่าสนใจว่าแต่ละชุมชนนี้จะสามารถฟื้นฟูประวัติเฉพาะของชุมชนตนเองมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับประวัติศาสตร์ยุคเก่าได้อย่างไร

3) การศึกษาครั้งต่อไปควรจะมีการประเมินประสิทธิภาพของการฟื้นฟูเมืองประวัติศาสตร์เพื่อใช้สร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวของเชียงใหม่อย่างยั่งยืนว่า รูปแบบที่พบจากการศึกษาค้างนี้ในระยะยาวจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในระยะยาวหรือไม่

5.3 สรุป

กล่าวโดยสรุปงานวิจัยนี้ต้องการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำมาเป็นทางเลือกในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของไทย ซึ่งสามารถสร้างแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้หรือใช้เวลาท่องเที่ยวในชุมชนเมืองนั้นได้ โดยงานวิจัยนี้ได้เลือกพื้นที่เขตตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายเพื่อตอบวัตถุประสงค์ 4 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ผ่านการบอกเล่าและเอกสาร โดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาและพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองด้วยตัวชุมชนเอง 2) เพื่อหาแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม 3) เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองและ 4) เพื่อหารูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ

สำหรับแนวคิดสำคัญที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ คือแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพราะการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมยังเป็นกระบวนการฝึกสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันฟังและเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนและเป็นการร่วมกันระบุนความจำเป็นและสภาพปัญหาในการพัฒนา การร่วมกันคิดเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องและการตัดสินใจต่างๆในเรื่องที่จำเป็นต่อการพัฒนาตลอดจนการลงมือปฏิบัติการพัฒนาภายใต้สถานการณ์ของความร่วมมือกัน

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามวิจัยทั้ง 4 ข้อ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชุมร่วม การประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้เสียทั้งจากภาควิชาการและชุมชนเมืองเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวไทย เพื่อประเมินรายการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จากนั้นใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยจัดการประชุมเพื่อสังเคราะห์ผลจากการทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสรุปเป็นแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง

ผลการศึกษา พบว่า คำถามวิจัยข้อที่ 1 ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ที่อยู่ในความทรงจำของคนเชียงใหม่ส่วนใหญ่นั้นจะผูกพันอยู่กับสถานที่ที่ตนรู้จัก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตำนานที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ ตำนานเวียงหนองล่องและตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่นและพญาแสนภู ซึ่งโยงใยให้เห็นประวัติศาสตร์ที่รุ่งเรืองที่สุดของเชียงใหม่ ขณะที่ประวัติศาสตร์ชุมชนดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันของคนเชียงใหม่ในแง่ของการใช้พื้นที่ร่วมกันระหว่างคนเชียงใหม่ในยุคปัจจุบันกับยุคประวัติศาสตร์ เพราะคนเชียงใหม่รุ่นปัจจุบันเป็นคนละรุ่นกับคนเชียงใหม่ในอดีต

คำถามวิจัยข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การทำให้คนในเชียงใหม่หรือชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความทรงจำร่วมกันและใช้ประโยชน์จากทุนที่ตนเองมีอยู่ 2) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันกับกลุ่มคนในเชียงใหม่ 3) การหากกลุ่มที่เป็นแกนนำ โดยกลุ่มแกนนำเป็นกลุ่มสำคัญที่จะช่วยทำให้การยกระดับประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความเป็นไปได้ในเชียงใหม่ 4) การสร้างรายได้และกระจายรายได้ให้ไปถึงกลุ่มคนรายย่อย และ 5) การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม เพื่อนำเอาคนเชียงใหม่ทุกกลุ่มเข้ามาทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาหรือยกระดับประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

คำถามวิจัยข้อที่ 3 การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นั้นสามารถทำได้โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยทำเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างแหล่งประวัติศาสตร์ชุมชน

เมืองต่างๆ โดยให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยสามารถทำได้ 2 แนวทาง คือ 1) การสร้างเส้นทางประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดเก่าแก่ในยุคสมัยพญาแสนภูและยุค ไกล่เคียง จำนวน 9 วัด และ 2) การผูกเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเข้ากับตำนานและความเชื่อ โดย จัดให้มีการล่องเรือเลาะริมฝั่งแม่น้ำโขงเพื่อดูบริเวณที่เป็นเกาะดอนแท่น จากนั้นจัดให้ นักท่องเที่ยวนั่งรถอีแต่นหรือรถอีต๊อกชมวัดและประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดโบราณต่างๆ จุดต่อมาเข้าชมเวียงหนองล่องหรือทะเลสาบเชียงแสน ตามตำนานเป็นบริเวณที่เชื่อกันว่าเป็นเป็นที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรโยนกนคร แล้วได้ล่มสลายไป และการเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปะและ วัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของคนที่ย้ายมาอยู่ในอาศัยในเชียงแสนที่สืบทอดมาถึงยุค ปัจจุบันเป็นจุดสุดท้าย

และคำถามวิจัยข้อที่ 4 รูปแบบการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสน ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ 1) การเชิญกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลายเข้ามาร่วมวิเคราะห์ถึง ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน 2) การปรึกษาหารือเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของ ชุมชนเมือง 3) การหากกลุ่มที่เป็นแกนนำ 4) การนำเสนอหาประวัติศาสตร์มาผูกโยงเป็นเรื่องราวเพื่อ ใช้ปลูกฝังและถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนโดยใช้กระบวนการสื่อสาร 5) ฟื้นฟูวิถีชีวิตแบบเดิมของ ชุมชนที่อาศัยอยู่รอบโบราณสถานเพื่อเชื่อมโยงโบราณสถานกับชีวิตชุมชน และ 6) การสร้าง กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่อิงประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยชุมชนเพื่อให้รายได้ตกอยู่กับชาวบ้าน รายย่อย

สำหรับผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่า ควรดึงเอาคนกลุ่ม ต่างๆ ที่เข้ามาประกอบอาชีพในอำเภอเชียงแสนได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนเมือง โดยการ จัดการเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต้องใช้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนและกระบวนการ ตั้งแต่เริ่มทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์ การฟื้นฟูและการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์หรือ โบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะหัวใจสำคัญของการอนุรักษ์นั้น ชุมชนเองต้อง รู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในฐานะเป็นเจ้าของ ผู้มีส่วนได้และส่วนเสียโดยตรง โดยเฉพาะองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะเข้ามาสนับสนุนโดยมีบทบาทกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ ขณะเดียวกันก็ทำให้ประชาชนได้รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เหล่านี้ด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรชวัล หอมไกรลาส.(2540). **รูปแบบการสื่อสารกับความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคม**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(2551).**ข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ ปี 1998-2007**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www2.tat.or.th/stat/web/static_index.php. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2552.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2547). **การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในงานสุขภาพ: มุมมองของนักนิเทศศาสตร์**. เอกสารประกอบการประชุมเรื่องการสื่อสารเพื่อสุขภาพ. โครงการสื่อสารเพื่อสุขภาพ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2548). **ก้าวต่อไปของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- โกมล ชอบชื่นชม.(2541). **ชุมชน: ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทที่ก้าวหน้าและยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- จรงค์ อินทวงศ์. (2545). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุมพล รอดคำดี. (2532). **สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถวิลวดี บุรีกุล.(2545). **การศึกษาพัฒนาดัชนีวัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุขมหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทองศักดิ์ คุ่มไชนะ. (2534). **การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ**.กรุงเทพมหานคร: บริษัทการพิมพ์.
- นริศรา นงนุช.(2544). **รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร.
- นพรัตน์ มุณีรัตน์. (2541). **การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนศิริน**
อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์-
 พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นริศรา นงนุช. (2544). **รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะ**
เกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะ
 นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชัย เกิดปัญญาวงศ์. (2528). **การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการการ**
ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหาร
 สิ่งแวดล้อมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2543). **การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. คณะมนุษยศาสตร์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิชาการ
 ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. (2543). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2542). **การสื่อสาร: กลไกสำคัญในการก้าวเข้าสู่ประชาสังคมใน**
ศตวรรษที่ 21. วารสารนิเทศศาสตร์, 17 (กรกฎาคม-กันยายน), หน้า 71-79.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ. (2549). **การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน:**
จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
 วิจัย.
- พจนา สอนศรี. (2546). **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อ
 ชีวิตและธรรมชาติ.
- พนิตตา สิงห์ครา. (2544). **ศักยภาพของชุมชนบ้านห้วยฮี้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิง**
นิเวศแบบโฮมสเตย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการ
 ท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธวัช มณีผ่องและคณะ. (2546). **โครงการประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการ**
ทรัพยากรสาธารณะของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย.
 กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เวทีณี สตะเวทิน. (2542). **การสื่อสารในการจัดการประชาคมบางลำพู**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรัณย์ เลิศรักษมงคล. (2540). การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. **จุลสารการท่องเที่ยว**. 16 (1): 12-15.

ศรีพร สมบุญธรรม. (2536). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. **จุลสารการท่องเที่ยว**. 12 (2): 25-30.

สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม. (2545). **โครงการพัฒนาการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม**.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมโชติ อ๋องสกุล. (2546). **โครงการประวัติศาสตร์ชุมชนในเชียงใหม่: การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สังคมศาสตร์, คณะ. (2550). **เชียงแสน ดินแดนแห่งความหลากหลายและอมตะ**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ร่วมกับคณะครุศาสตร์วัดพระธาตุผาเงา
อ.เชียงแสน จ.เชียงราย.

สร้อยดี อ๋องสกุล. (2544). **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

สิริลักษณ์ ปิณฑมย์. (2548). **การสื่อสารกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดริมน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาวดี จันทรวานิช บรรณาธิการ. (2549). **สำเพ็ง: ประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ**. ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครงการ. (2538). **สังคมไทยภาวะปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต(พ.ศ.2535-2550)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สากล สถิตวิทยานันท์. (2526). **การสื่อสารของมนุษย์**. กรุงเทพฯ: 68 การพิมพ์.

เสน่ห์ จามริก. (2527). **นโยบาย กลวิธี การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะสุข.

ศิลปากร, กรม. (2539). **เมืองเชียงแสน**. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ.

อดิน รพีพัฒน์. (2523). **ปัญหาการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ.

อนงค์ พัฒนจักร. (2535). **การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยม่วง จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, คณะสังคมศาสตร์ สาขาสังคมวิทยาการพัฒนา.

ภาษาอังกฤษ

Cohen, John M and Norman T. Uphoff. (1977). **Rural development participation: Concepts and measures for project design, implementation and evaluation.** New York : The Rural Development Commuitee Center for International studies.

Kaplinsky, Raphael and Morris, Mike. (2002). **A Handbook for Value Chain Research.** Institute of Development Studies.

Richard, Greg.(2001). **Tourism and sustainable community development.** USA: Greg Richards and Derek Hall.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก บทความการวิจัย

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอ
 เชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม
 เพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

The Study of Urban Community History to Create Added Values for Tourist Destinations
 of Chiangsaen District
 : The Use of Participative Communication to Conserve Sustainable Tourist Destinations

คมสัน รัตนะสิมากุล

ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์

วาลี ชันธุวาร

Komsan Rattanasimakool

Kwanfa Sriprapan

Walee Kantuwal

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Chiangrai Rajabhat University

Chiangmai University

Khon Kaen University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ผ่านการบอกเล่าและเอกสาร โดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาและพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองด้วยตัวชุมชนเอง เพื่อหาแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองและเพื่อหารูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ

การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากนักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ นักนิเทศศาสตร์และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว และมีการจัดเสวนากลุ่มคนรุ่นต่างๆ ในอำเภอเชียงแสนและประชุมระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้และส่วนเสียในชุมชนเชียงแสนเพื่อตอบคำถามวิจัยดังกล่าว

ผลการศึกษา พบว่า ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนที่อยู่ในความทรงจำของคนเชียงแสนส่วนใหญ่ นั้นจะผูกพันอยู่กับสถานที่ที่ตนรู้จัก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตำนานที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ ตำนานเวียงหนองล่องและ ตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่นและพญาแสนภู ซึ่งโยงใยให้เห็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญมากที่สุดช่วงหนึ่งของ เชียงแสน โดยเฉพาะความรุ่งเรืองในฐานะอาณาจักรโยนกนาคนครและช่วงที่เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ของเชียงแสน ที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยเป็นซากโบราณสถานในปัจจุบัน สำหรับแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง นั้น พบว่าประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ การทำให้คนในเชียงแสนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้าง

ความทรงจำร่วมกัน การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันกับกลุ่มคนในเชียงใหม่ การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ การสร้างรายได้ และกระจายรายได้ให้ไปถึงกลุ่มคนรายย่อยและการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม

ส่วนเรื่องแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้น ผลการศึกษาพบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นั้น สามารถทำได้ในหลายกรณี โดยใช้แนวทางการสร้างเส้นทางประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดเก่าแก่ในยุคสมัยพญาแสนภูและยุคใกล้เคียง การผูกเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเข้ากับตำนานและความเชื่อ ต่างๆ โดยแบ่งเป็น 4 จุดดังนี้ 1) จุดที่หนึ่งการล่องเรือเลาะริมฝั่งแม่น้ำโขงเพื่อดูบริเวณที่เป็นเกาะดอนแท่น 2) จุดที่สองนั่งรถอีแต่นหรือรถอีต๊อกชมวัดและประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดโบราณต่างๆ 3) จุดที่สามศึกษาและท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้บริเวณเวียงหนองล่องและ 4) จุดที่สี่ท่องเที่ยวและเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของคนที่ย้ายมาอยู่ในอาศัยในเชียงใหม่ที่สืบทอดมาถึงยุคปัจจุบัน

คำหลัก: ประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง, อำเภอเชียงใหม่, การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Abstract

The objectives of this research are to study of the urban community through storytelling and document study by using Participative Communication; to find out and help in developing the history of the community by the community itself in order to upgrade the community as sustainable tourist destinations; to add value of historical tourist destinations in the urban community and finally to find a model for the rehabilitation and development of this urban community that can be used with other urban communities.

The method used in this study were qualitative research that included in-depth interview of the experts in the fields of history, mass communication and tourism; the arrangement of discussion among groups of people from different generations in Chiangsaen District.

The result of the research reveals that the history of the Chiangsaen urban community in the memory of most Chiangsaen people, was attached with the places that they knew, that were related with two legends: the legend of Wiang Nong Lhom and the legend of PraJao Laan Tue, Koh Don Tan and Praya San Phu. This shows that the people were attached to the history of one of the most important period of Chiangsaen especially the civilization as Yonoknakorn kingdom and the pre-historical period of Chiangsaen that still leaves the archaeological remains and ruins of the era until today. It was found that the way to upgrade the historical urban community composes of five parts: (i) making the people in Chiangsaen community participate in building the combined memory; (ii) building the vision with the people in Chiangsaen community; (iii) finding the opinion leader; (iv) making income and distribution of income through the lower class; and finally (v) Participative Communication.

The result also reveals that there are many possible ways to add value of historical tourist destinations in the urban community: creating the religious-performing-activities routes at ancient temples in Phrya Saen Phu era and the nearby era, and linking tourism route with legends and beliefs. These routes are as follow: 1) visiting the area of Don Tan island on Khong River by boat, 2) visiting and performing religious activities at ancient temples by E-tan and E-tok car, 3) visiting area of Wiang Nong Lhom or Nong Lhom swamp that are believed to be where the ancient city sank, and 4) cultural tour of traditional ways of lives, art and culture of Chiangsaen nowadays.

Keywords: Urban Community History, Chiangsaen District:

Participative Communication, Sustainable Tourist Destinations

คำนำ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้หลักให้กับประเทศไทยมาอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ.2550 พบว่า ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นจำนวนทั้งสิ้น 928,199.10 ล้านบาท (http://www2.tat.or.th/stat/web/static_index.php)

แม้ว่ารายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยวจะสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย แต่การท่องเที่ยวก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องทั้งในเรื่องความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ รวมถึงปัญหาปัญหาแหล่งท่องเที่ยวขาดความแปลกใหม่หรือน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่เคยมาท่องเที่ยวแล้ว

ฉะนั้น หากประเทศไทยต้องการรักษารายได้และการพัฒนาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนได้นั้น จะต้องมีการพัฒนาองค์ประกอบหลายๆ อย่าง โดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีความแปลกใหม่ตลอด เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศทั้งที่เคยมาเที่ยวแล้วหรือยังไม่เคยมาเที่ยว

ทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด คือการค้นหาก้นหาแง่มุมใหม่ๆ จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเดิม เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยมักจะเลือกพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะของการแสวงหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งใช้แหล่งทรัพยากรเหล่านี้มาเป็นจุดขายหลักทางการท่องเที่ยว โดยไม่ให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองมากนัก ทั้งๆ ที่ตามเมืองท่องเที่ยวหลักของไทย เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ขอนแก่น ชลบุรี ภูเก็ต ต่างมีประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองที่น่าสนใจ ซึ่งมีเรื่องราวที่น่าสนใจเหมาะสำหรับการสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ แต่นักท่องเที่ยวก็มักจะเลี้ยวไปชมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือศิลปวัฒนธรรมมากกว่าจะให้ความสนใจต่อประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ทั้งๆ ที่ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นเป็นเรื่องราวที่มีชีวิต เพราะเป็นประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงชีวิตจากอดีตมาสู่ชุมชนในปัจจุบัน เช่น การศึกษาชุมชนเมืองลำเพ็ญ ในกรุงเทพมหานคร ทำให้เห็นความเป็นมาในแง่ประวัติศาสตร์ของการเป็นแหล่งการค้า การขนส่ง แหล่งความบันเทิง รวมถึงเป็นต้นกำเนิดของตระกูลนักธุรกิจสำคัญของไทย เช่น ตระกูลเจียรวนนท์ ตระกูลโสภณพนิช ตระกูลหวั่งหลี ฯลฯ (สุภาวศ์จันตวานิช, 2549)

จากที่กล่าวมาแล้วประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง จึงเป็นเรื่องราวที่มีชีวิต ซึ่งสามารถสร้างแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้ หรือใช้เวลาท่องเที่ยวในจังหวัดนั้นๆ ได้เพิ่มขึ้นและยังส่งผลต่อการใช้จ่ายสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับจังหวัดนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม การสร้าง พัฒนาและรักษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการสื่อสารของชุมชน เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นการเชื่อมประสานทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ Nair and White (1994 อ้างถึงใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2549) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมไว้ว่า การสื่อสารในลักษณะของ “การปรึกษาหารือกัน” (dialogical process) มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาที่เน้นการฟื้นฟูวัฒนธรรมเดิม เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมมือกันกำหนด “ความจำเป็น” ในการเปลี่ยนแปลง ในขณะเดียวกันก็ “เรียนรู้” เกี่ยวกับการเผชิญแรงกดดันต่างๆ ซึ่งมักเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการดังกล่าวยังนำไปสู่การร่วมมือกัน “สร้างทางเลือกใหม่ๆ” ให้กับกระบวนการในพื้นที่ และ “การสร้างแนวปฏิบัติต่างๆ” เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบรรลุเป้าหมาย

จากนัยยะแนวคิดของ Nair and White จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการที่จะสร้างและรักษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้อยู่อย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม การวิจัยนี้ได้เลือกพื้นที่เขตตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายมาเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดเมืองหนึ่งของแคว้นล้านนา จากหลักฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสนเป็นเมืองที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน โดยแบ่งได้หลายยุค ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคประวัติศาสตร์ในสมัยพญามังราย ยุคอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า และยุคสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอินต๊ะนารายณ์จากลำพูนและเชียงใหม่มาตั้งรกรากที่เชียงแสน แต่ทุกยุคสมัยก็ยังสะท้อนให้เห็นว่า เชียงแสนยังคงเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจเสมอมาแม้กระทั่งในปัจจุบัน โดยการวิจัยนี้มุ่งตอบคำถามวิจัย 4 ข้อ ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไรและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร
3. แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไร
4. รูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ เป็นอย่างไร

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามวิจัยทั้ง 4 ข้อ ดังนี้

คำถามวิจัยข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร (นิเทศศาสตร์) และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและการสนทนากลุ่มกับคนเก่าแก่ในชุมชนเมืองนั้น เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่าประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเป็นมาอย่างไร

คำถามวิจัยข้อที่ 2 ผู้วิจัยใช้แนวคำถามสำหรับการจัดประชุมร่วมระหว่างนักวิชาการประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร (นิเทศศาสตร์) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและกลุ่มกับคนในชุมชนเมืองที่มีอายุในรุ่นต่างๆ รวมถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นเรื่องราวหรือเนื้อหาสำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเขตชุมชนเมือง

คำถามวิจัยข้อที่ 3 ผู้วิจัยในการจัดประชุมระดมความคิด (brainstorming) คือ ผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน (stakeholder) ชาวบ้าน ผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อบต. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เพื่อสร้างเป็นมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยว และแนวคำถามสำหรับการสอบถามความคิดเห็นในการจัดเวทีชาวบ้านเกี่ยวกับรูปแบบดังกล่าว

และคำถามวิจัยข้อที่ 4 ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวชาวไทย เพื่อประเมินรายการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จากนั้นใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยจัดการประชุมสังเคราะห์ผล เพื่อสรุปเป็นรูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

คำถามวิจัยข้อที่ 1 ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไรและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันเป็นอย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า คนเชียงใหม่ในปัจจุบันเป็นคนละกลุ่มกับเชียงใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ ดังนั้น ความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันระหว่างคนเชียงใหม่ในปัจจุบันกับเชียงใหม่ในยุคนั้นจึงไม่อาจเชื่อมโยงเกี่ยวข้องในเรื่องของการสืบเชื้อสายหรือความเป็นมาของชุมชนปัจจุบันได้ ดังนั้น ความเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกับวิถีชีวิตปัจจุบันจึงเป็นในลักษณะของการเข้ามาตั้งรกรากและประกอบอาชีพในพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็น “การใช้พื้นที่ร่วมกัน” ระหว่างคนเชียงใหม่ในยุคประวัติศาสตร์และยุคปัจจุบัน ซึ่งคนเชียงใหม่ในปัจจุบันก็จะรับรู้ความสำคัญ ความเป็นมาและความเก่าแก่ของชุมชนเมืองตนเองผ่านเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญต่างๆ ขณะที่ไม่พบความเชื่อมโยงในมิติอื่นเนื่องจากคนเชียงใหม่รุ่นปัจจุบันเป็นคนละรุ่นกับคนเชียงใหม่ในอดีต

ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ที่อยู่ในความทรงจำของคนเชียงใหม่ส่วนใหญ่จะผูกพันอยู่กับสถานที่ที่ตนรู้จัก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตำนานที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ ตำนานเวียงหนองล่องและตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่นและพญาแสนภู ซึ่งโยงใยให้เห็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญมากที่สุดช่วงหนึ่งของเชียงใหม่ โดยเฉพาะความรุ่งเรืองในฐานะอาณาจักรโยนกนาคนครและ ช่วงที่เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยเป็นซากโบราณสถานในปัจจุบัน

เวียงหนองล่อง

“เวียงหนองล่อง” ซึ่งตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ในเขตรอยต่อ 2 อำเภอ ได้แก่ ตำบลจันจว้าใต้ ตำบลจันจว้า ตำบลท่าข้าวเปลือก อำเภอแม่จัน และ ตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พื้นที่แห่งนี้ตามตำนานเชื่อกันว่าเป็นพื้นที่ของเมืองโยนกนาคนครหรือโยนกนาคพันธุ์ ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ยุคที่สองของเชียงใหม่ ซึ่งนับจุดเริ่มต้นของการเกิดเมืองเชียงใหม่มีพระสิงหนวดีเป็นปฐมกษัตริย์ เริ่มก่อตั้งเมื่อปีมหาจุลศักราชที่ 17 หรือ

ราวพ.ศ.491 ก่อนจะทรุดล่มลงกลายเป็นหนองน้ำที่กว้างใหญ่เรียกว่า “เวียงหนองล่อง” ในปี พ.ศ. 1003 บริเวณเวียงหนองล่อง ปรากฏร่องรอยของการตั้งชุมชน โดยมีข้าวของเครื่องใช้ และโบราณวัตถุกระจายอยู่โดยรอบ นอกจากนั้น คนที่อาศัยในบริเวณนั้นยังพบเสาอาคารขนาดใหญ่ใต้หนองน้ำ เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือทำกิน

ตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่นและพญาแสนภู

ตำนานพระเจ้าล้านตื้อนั้นมีความเกี่ยวข้องกับเกาะดอนแท่นกับพระเจ้าแสนภูที่สร้างเมืองเชียงแสน พระเจ้าล้านตื้อหรือพระเจ้าทองทิพย์นั้นเป็นเรื่องที่บรรพบุรุษของคนเชียงแสนเล่าสืบทอดต่อกันมาว่าพระเจ้าล้านตื้อ รวมทั้งโบราณวัตถุต่างๆ เคยอยู่บนเกาะดอนแท่นหรือเกาะดอนแท่ง กลางแม่น้ำโขง (บริเวณหน้าที่ว่าการ อ. เชียงแสนในปัจจุบัน) ก่อนจะจมหายไป ยังมีตำนานและพงศาวดารเกี่ยวกับเมืองเชียงแสนเมื่อประมาณ 500-700 ปี เคยระบุถึงเกาะดอนแท่นกลางแม่น้ำโขงหลายครั้ง โดยกล่าวตรงกันว่าพระเจ้าแสนภู กษัตริย์ผู้สร้างเมืองเชียงแสนทรงประทับอยู่ในวังบนเกาะดอนแท่นที่บริเวณหน้าเมืองเชียงแสนจนสวรรคตและตั้งพระบรมศพบนเกาะดอนแท่นระยะหนึ่ง นอกจากนั้นเกาะดอนแท่นยังมีความสำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาด้วย กล่าวคือ สมัยพระเจ้ากือนาครองเมืองเชียงใหม่ทรงนำพระสืบลปภูมา มายังเมืองเชียงแสนกระทำพิธีอภิเษกพระบนเกาะดอนแท่น แล้วนำไปประดิษฐานไว้ ณ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงราย

คำถามวิจัยข้อที่ 2 แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า ทั้งนักวิชาการและคนเชียงแสนได้เสนอว่าในการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

2.1 การทำให้คนในเชียงแสนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความทรงจำร่วมกัน (collective memory) และใช้ประโยชน์จากทุนที่ตนเองมีอยู่ โดยนำเอาคนทุกกลุ่มในอำเภอเชียงแสนเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมกันในการกำหนดความทรงจำร่วมกันเกี่ยวกับเชียงแสนจะทำให้คนเชียงแสนรู้สึกที่ตนเองมีอดีตร่วมกันมา มีปัจจุบันร่วมกัน และจะไปสู่ออนาคตร่วมกัน ซึ่งจะเป็นส่วนที่ทำให้ชุมชนเชียงแสนสามารถคิดทางออกให้กับการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายตัวเอง โดยใช้ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

2.2 การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันกับกลุ่มคนในเชียงแสน ขั้นตอนนี้จะต้องทำให้คนกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งภาคเอกชน ประชาชน ชุมชน องค์กรต่างๆ รวมถึงภาครัฐ ให้มามองอนาคตของเชียงแสนร่วมกันในระยะยาว ซึ่งควรให้ชาวบ้านเป็นฝ่ายริเริ่ม โดยรัฐทำหน้าที่เพียงแค่สนับสนุนงบประมาณ แต่ไม่เข้ามาชี้นำหรือก้าวก่ายมากนัก

2.3 การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ ลักษณะกลุ่มที่จะช่วยทำให้การยกระดับประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความเป็นไปได้ในเชียงแสนควรจะมีคนเข้มแข็งและสามารถชักจูงใจให้คนชุมชนเชียงแสนกลุ่มต่างๆ เกิดความตระหนักในความสำคัญของประวัติศาสตร์เชียงแสนได้ จากการศึกษาพบว่า สภาวัฒนธรรมเชียงแสนและกลุ่มรักษ์เชียงแสนมีลักษณะดังกล่าว นอกจากนั้นกลุ่มนี้ยังมีการประสานงานเป็นเครือข่ายกับกลุ่มอื่นๆ ในเชียงแสนอีกมากมาย เช่น กลุ่มนักเรียน กลุ่มเยาวชน กลุ่มเชียงแสนเมืองน่าอยู่ กลุ่มแม่บ้าน ตลอดจนมีการประสานกันระหว่างวัด โรงเรียนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์ประวัติศาสตร์ความเป็นเชียงแสนได้

2.4 การสร้างรายได้และกระจายรายได้ให้ไปถึงกลุ่มคนรายย่อย ปัจจัยที่จะทำให้เกิดการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมได้นั้น แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นต้องสามารถกระจายรายได้ให้กับชาวบ้านได้ โดยชาวบ้านต้องมีส่วนได้รับผลประโยชน์อัน

เกิดจากกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เพราะหากชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมได้ หรือส่วนเสียเลยก็ยากที่จะทำให้ชุมชนดูแลและรักษาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นไว้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศรีพร สมบุญธรรม (2536: 26) ซึ่งได้อธิบายแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่าต้องทำให้เกิดการกระจายรายได้ โดยพยายามให้การพัฒนากการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

2.5 การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม การสื่อสารนั้นจะต้องชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของเมือง เชียงแสน ในแง่จุดเด่นของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวและความเป็นชุมชน โดยกลุ่มต่างๆ ของ เชียงแสนต้องมาร่วมกันร่วมกันวิเคราะห์และทำความเข้าใจว่าประวัติศาสตร์สามารถประวัติศาสตร์สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนของความเป็นเชียงแสนได้และเป็นต้นทุนอันมีค่าที่ชาวเชียงแสนแทบจะไม่ต้องลงทุนอะไรเลย แต่สามารถสร้างรายได้ในแง่ของการท่องเที่ยวได้ ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักการสำคัญของการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมที่ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ (2549) ที่ได้อธิบายไว้ว่า ยิ่งสมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ (owners) สารสำคัญในประเด็นหนึ่งๆ หรือความรู้สึกคุ้นเคย มีความผูกพันหรือมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ หรือผลกระทบที่อาจได้รับภายหลังตลอดจนเห็นคุณประโยชน์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมากเท่าไร สิ่งที่เกิดตามมาก็คือ บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมีความจริงจังมากขึ้น

นอกจากนั้นในการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนนั้นยังจำเป็นต้องใช้การสื่อสารในรูปแบบอื่นประกอบกัน เพื่อให้ประวัติศาสตร์ที่ชุมชนร่วมสร้างขึ้นมายุ่งคอยู่และสืบทอดต่อไป เช่น จัดทำแหล่งโบราณสถานให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยการฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิม จัดทำแหล่งประวัติศาสตร์พูดได้ ซึ่งมีข้อความและสื่อต่างๆ ที่สื่อสารความหมายเรื่องราวความเป็นมาของแหล่งชุมชนนั้น กำหนดวันสำคัญที่สอดคล้องกับความเป็นมาของชุมชน เป็นต้น

คำถามวิจัยข้อที่ 3 แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเป็นอย่างไร

จากผลการศึกษาพบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นสามารถทำได้โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยทำเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างแหล่งประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองต่างๆ โดยให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดรายได้และช่วยรักษาแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน โดยแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มประกอบด้วยแนวทางดังนี้

3.1 เส้นทางที่ 1 การสร้างเส้นทางประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดเก่าแก่ในยุคสมัยพญาแสนภูและยุคไถ่เคียง โดยเนื้อหาจะเน้นหนักไปที่ตำนานเวียงหนองล่อง ตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่น พญาแสนภูและวัดเก่าแก่ต่างๆ จำนวน 9 วัด ซึ่งสามารถบอกเล่าประวัติศาสตร์ที่สำคัญของเชียงแสนได้ 3 ยุค คือ ยุคอาณาจักรโยนกนาคนคร ยุคเวียงปรีक्षाและยุคหิรัญนครเงินยาง และยุคอาณาจักรเชียงแสน ซึ่งชุมชนอาจจะนำประเด็นเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาพัฒนาเป็นเรื่องราวและผูกโยงเข้ากับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ ซึ่งวัดดังกล่าวประกอบด้วย วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระธาตุผาเงา วัดสองพี่น้อง วัดพระเจ้าล้านทอง วัดพระธาตุคอกปุเข้าหรือวัดพระธาตุภูเข้า วัดผ้าขาวบ้าน วัดพระธาตุเจดีย์หลวง วัดปงสนุกและวัดป่าสัก

3.2 เส้นทางที่ 2 การผูกเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเข้ากับตำนานและความเชื่อ โดยจัดให้มีการล่องเรือเลาะริมฝั่งแม่น้ำโขงเพื่อดูบริเวณที่เป็นเกาะดอนแท่น การผูกเรือตามตำนานเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่โดยเริ่มต้นที่แม่น้ำโขง เพราะประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะยุคสมัยใด มักจะมีความเกี่ยวเนื่องกับแม่น้ำโขงอยู่เสมอ ซึ่งอาจจะเริ่มกล่าวถึงตำนานของพระเจ้าล้านตื้อกับเกาะดอนแท่นในบริเวณที่คนเชียงใหม่เชื่อว่าพระเจ้าล้านตื้อจมอยู่ จากนั้นจัดให้นักท่องเที่ยวนั่งรถอีแต่นหรือรถอีต๊อกชมวัดและประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดโบราณต่างๆ จุดต่อมาเข้าชมเวียงหนองล่องหรือทะเลสาบเชียงใหม่ ตามตำนานเป็นบริเวณที่เชื่อกันว่าเป็นเป็นที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรโยนกนครซึ่งต่อมาได้ล่มสลายไป และการเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของคนที่ย้ายมาอยู่ในเชียงใหม่ที่สืบทอดมาถึงยุคปัจจุบันเป็นจุดสุดท้าย

คำถามวิจัยข้อที่ 4 รูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ เป็นอย่างไร

รูปแบบการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอื่นๆ นั้นจากการศึกษาพบว่า การจะนำเอารูปแบบของการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองในจังหวัดอื่นๆ นั้นสามารถทำได้โดยใช้รูปแบบบางส่วนที่เหมือนกัน ขณะที่บางส่วนอาจจะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับลักษณะของแต่ละชุมชน รูปแบบดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

4.1 การเชิญกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลายเข้ามาร่วมวิเคราะห์ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนจุดเริ่มต้นของการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นต้องเกิดมาจากความร่วมมือจากคนหลายฝ่ายของชุมชนเมือง ซึ่งแต่ละกลุ่มหรือตัวแทนของคนแต่ละรุ่นจะต้องมาอภิปรายถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาหรือความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในแต่ละช่วงที่ผ่านมา ยิ่งบุคคลมีความหลากหลายในด้านต่างๆ มากเท่าไร ก็จะสามารถทำให้คนทุกกลุ่มมองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและสะท้อนปัญหาความต้องการของแต่ละกลุ่มได้มากขึ้น ผลของการถกเถียงและอภิปรายจะทำให้ได้ข้อยุติในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน อย่างน้อยจะพัฒนามาสู่ว่าจะไรคือความทรงจำร่วมกันและความทรงจำร่วมกันนี้จะถูกนำไปพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวได้อย่างไร

4.2 การปรึกษาหารือเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนเมือง การปรึกษาหารือเป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันโดยเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองเชียงใหม่ได้แลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนะต่างๆ เกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนเมือง โดยต้องมีวิเคราะห้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของเมืองในแง่จุดเด่นของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวและความเป็นชุมชน โดยให้เครือข่ายที่มาร่วมกันร่วมกันวิเคราะห์ว่า ประวัติศาสตร์จำเป็นหรือเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างไร ประวัติศาสตร์สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสามารถนำมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวได้

4.3 การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ การดำเนินการเพื่อฟื้นฟูประวัติศาสตร์นี้จำเป็นต้องมีกลุ่มที่เป็นแกนนำที่เข้มแข็งที่สามารถเชื่อมโยงคนจากภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟู ดูแล รักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ได้ กลุ่มแกนนำของแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้ที่จะนำรูปแบบนี้ไปใช้ต้องมีแสวงหากลุ่มดังกล่าวให้เจอ ซึ่งกลุ่มดังกล่าวโดยส่วนใหญ่มักจะเป็นกลุ่มเอกชนที่มาจากชุมชนเอง เพราะสิ่งที่ดีริเริ่มโดยชุมชนเองจะทำให้ชุมชนรู้สึกถึงการมีส่วนร่วม ทำให้การทำงานและสานต่อมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ประชาชนฝ่ายเดียวไม่อาจจะทำให้การฟื้นฟูประวัติศาสตร์เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก หากไม่ได้รับความร่วมมือจากภาครัฐ แต่ภาครัฐก็ต้องไม่ใช่ผู้ลงมือทำเสียเองแต่ต้องเป็นฝ่ายสนับสนุนทางงบประมาณและเป็นที่ปรึกษาโดยปล่อยให้ชุมชนเป็นฝ่ายริเริ่ม คิดและลงมือทำ

4.4 การนำเนื้อหาประวัติศาสตร์มาผูกโยงเป็นเรื่องราวเพื่อใช้ปลูกฝังและถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน โดยใช้กระบวนการสื่อสาร เมื่อได้เนื้อหาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองจากการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว ซึ่งอาจจะเป็นได้ 2 กรณี คือ เนื้อหาประวัติศาสตร์การโยกย้ายถิ่นฐานของบรรพบุรุษในช่วงประวัติศาสตร์ไม่ไกลนักกับประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับตำนานต่างๆ ชุมชนจะต้องนำมาผูกเชื่อมโยงให้เป็นเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเพื่อให้เห็นภาพความเคลื่อนไหวของการเปลี่ยนแปลง สำหรับชุมชนไทยนั้นก็มีข้อน่าสังเกตว่าประวัติศาสตร์มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเรื่องตำนานวีรบุรุษ การกำเนิดและล่มสลายของสถานที่ เรื่องราวอภินิหาร ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งชุมชนสามารถนำประเด็นเหล่านี้มาเป็นจุดร้อยเชื่อมโยงเนื้อหาต่างๆ เพื่อดึงให้ชุมชนเข้ามาสนใจประวัติศาสตร์ได้

4.5 พื้นฟูวิถีชีวิตแบบเดิมของชุมชนที่อาศัยอยู่รอบโบราณสถานเพื่อเชื่อมโยงโบราณสถานกับชีวิตชุมชน ส่วนมากแล้วผู้คนตามแหล่งชุมชนเมืองต่างๆ ของประเทศไทยมักจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานไม่เกินสองร้อยปี ดังนั้น การจะร้อยพื้นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองสมัยโบราณแต่เพียงอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอต่อการทำให้คนในชุมชนนั้นตระหนักถึงประวัติศาสตร์ชุมชนได้ เพราะขาดการเชื่อมโยงระหว่างคนสองกลุ่มคือคนสมัยโบราณกับคนยุคปัจจุบัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ตัวโบราณสถานก็จะแยกออกจากชีวิตของชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถเชื่อมโยงที่เรียกว่าโบราณสถานต่างๆ กับชีวิตคนได้ แม้ว่าเขารู้สึกว่าเขาไม่เกี่ยวข้อง แต่ชุมชนก็รับรู้วิถีชีวิตของพวกเขาเคยอยู่ที่นั่นเมื่อสองร้อยปีก่อน เช่นกรณีของเชียงใหม่ อาจจะพบว่าวิถีชีวิตของการเลี้ยงสัตว์ในทุ่งหญ้ามีทุ่งหญ้าสาธารณะอยู่หรือการทำประมงพื้นบ้านริมฝั่งโขง ซึ่งหากร้อยพื้นขึ้นมาได้จะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวได้อย่างมหาศาล นักท่องเที่ยวจะมองเห็นภาพความเคลื่อนไหวของอดีตของคนรุ่นปัจจุบันเคลื่อนไหวอยู่รอบโบราณสถานที่เป็นประวัติศาสตร์สมัยเก่า

4.6 การสร้างกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่อิงประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยชุมชนเพื่อให้รายได้ตกอยู่กับชาวบ้านรายย่อย หัวใจสำคัญประการหนึ่งของการทำให้การฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองได้สำเร็จ ต้องทำให้ชาวบ้านหรือชุมชนรู้สึกว่าการประวัติศาสตร์ผูกโยงหรือช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองดีขึ้นหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งวิธีการที่ทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากแหล่งประวัติศาสตร์ได้โดยตรงคือการสร้างรายได้ขึ้นจากการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จึงต้องจัดโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรง ไม่ใช่ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่จะได้รับผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว ชุมชนจึงต้องร่วมคิดในทุกมิติว่าจะต้องมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างไร โดยเฉพาะกิจกรรมที่อยู่ในวิสัยที่ชุมชนสามารถควบคุม ดูแลและจัดการได้ ซึ่งการทำในแง่ของส่วนบุคคลอาจจะเกิดปัญหาว่าไม่สามารถควบคุมคนที่ต้องการผลประโยชน์ได้ ทั้งนี้สอดคล้องกับสิ่งที่จอร์จ อินทิงต์ (2545) ได้เสนอแนะไว้ในการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง” ไว้ควรกำหนดมาตรฐานและการชี้วัดการประเมินในระดับบุคคล ชุมชน และสภาพแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อความเป็นระบบหรือมาตรฐานในการจัดการ การแบ่งบทบาทหน้าที่การจัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสมที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงแสนกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสามารถสรุปผลการศึกษาโดยเรียงตามคำถามวิจัยได้ดังนี้

คำถามวิจัยข้อที่ 1 ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนที่อยู่ในความทรงจำของคนเชียงแสนส่วนใหญ่นั้นจะผูกพันอยู่กับสถานที่ที่ตนรู้จัก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตำนานที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ ตำนานเวียงหนองล่องและตำนานพระเจ้าล้านตื้อ เกาะดอนแท่นและพญาแสนภู ซึ่งโยงใยให้เห็นประวัติศาสตร์ที่รุ่งเรืองที่สุดของเชียงแสน ขณะที่ประวัติศาสตร์ชุมชนดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตปัจจุบันของคนเชียงแสนในแง่ของ**การใช้พื้นที่ร่วมกันระหว่างคนเชียงแสนในยุคปัจจุบันกับยุคประวัติศาสตร์** เพราะคนเชียงแสนรุ่นปัจจุบันเป็นคนละรุ่นกับคนเชียงแสนในอดีต

คำถามวิจัยข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนั้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การทำให้คนในเชียงแสนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความทรงจำร่วมกัน และใช้ประโยชน์จากทุนที่ตนเองมีอยู่ 2) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันกับกลุ่มคนในเชียงแสน 3) การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ โดยกลุ่มแกนนำเป็นกลุ่มสำคัญที่จะช่วยให้การยกระดับประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความเป็นไปได้ในเชียงแสน 4) การสร้างรายได้และกระจายรายได้ให้ไปถึงกลุ่มคนรายย่อย และ 5) การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม เพื่อนำเอาคนเชียงแสนทุกกลุ่มเข้ามาทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาหรือยกระดับประวัติศาสตร์ของเชียงแสนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

คำถามวิจัยข้อที่ 3 การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นั้นสามารถทำได้โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยทำเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างแหล่งประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองต่างๆ โดยให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยสามารถทำได้ 2 แนวทาง คือ 1) การสร้างเส้นทางประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดเก่าแก่อายุศตวรรษพญาแสนภูและยุคใกล้เคียง จำนวน 9 วัด และ 2) การผูกเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเข้ากับตำนานและความเชื่อ โดยจัดให้มีการล่องเรือเลาะริมฝั่งแม่น้ำโขงเพื่อดูบริเวณที่เป็นเกาะดอนแท่น จากนั้นจัดให้นักท่องเที่ยวนั่งรถอีแต่นหรือรถอีต๊อกชมวัดและประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามวัดโบราณต่างๆ จุดต่อมานำชมเวียงหนองล่องหรือทะเลสาบเชียงแสน ตามตำนานเป็นบริเวณที่เชื่อกันว่าเป็นเป็นที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรโยนกนคร แล้วได้ล่มสลายไป และการเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองของคนที่เข้ามาอยู่ในอาศัยในเชียงแสนที่สืบทอดมาถึงยุคปัจจุบันเป็นจุดสุดท้าย

และคำถามวิจัยข้อที่ 4 รูปแบบการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ 1) การเชิญกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลายเข้ามาร่วมวิเคราะห์ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน 2) การปรึกษาหารือเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนเมือง 3) การหากลุ่มที่เป็นแกนนำ 4) การนำเสนอหาประวัติศาสตร์มาผูกโยงเป็นเรื่องราวเพื่อใช้ปลูกฝังและถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนโดยใช้กระบวนการสื่อสาร 5) ฟื้นฟูวิถีชีวิตแบบเดิมของชุมชนที่อาศัยอยู่รอบโบราณสถานเพื่อเชื่อมโยงโบราณสถานกับชีวิตชุมชน และ 6) การสร้างกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่อิงประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยชุมชนเพื่อให้รายได้ตกอยู่กับชาวบ้านรายย่อย

จากผลการศึกษาสามารถนำเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1) จากการทำวิจัยครั้งนี้พบว่า ชุมชนเชียงแสนมีคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลากหลายกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นที่เข้ามาประกอบอาชีพรับจ้าง จึงมีความใส่ใจความเป็นชุมชนเมืองหรือสภาพแวดล้อมน้อยมาก ซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่ได้รับความเอาใจใส่ในการดึงเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เมืองเท่าที่ควร ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอาจจะใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมนำเอาบุคคลเหล่านี้เข้ามาร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนเมือง

2) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในชุมชนเมืองเชียงแสน แม้ว่าจะได้รับการดูแลอย่างดีพอสมควร แต่ก็ยังเป็นไปในลักษณะทางกายภาพ แต่ทางด้านเนื้อหาหรือเรื่องราวไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร การจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นี้ให้มีมูลค่าเพิ่มได้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องพัฒนาเรื่องราวความเชื่อมโยงโบราณสถานต่างๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมและความเคลื่อนไหวความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งต้องทำให้โบราณสถานเหล่านี้เกิดความหมายในสายตาของชุมชนที่อยู่อาศัย จึงจะทำให้ชุมชนเกิดการดูแลและอนุรักษ์โบราณสถาน และสามารถเล่าเรื่องราวของประวัติศาสตร์ของตนเองจนนำไปสู่การหาจุดขายทางการท่องเที่ยวโดยใช้ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นตัวนำได้ อีกทั้งจะเกิดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม

3) หน่วยงานราชการ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะเข้ามาสนับสนุนโดยมีบทบาทกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ ขณะเดียวกันก็ทำให้ประชาชนได้รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เหล่านี้ด้วย ซึ่งขอบเขตของหน่วยงานของราชการควรจะทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุน แต่ไม่ควรชี้นำ

4) สำหรับสังคมไทยแล้ว การจัดการเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและอนุรักษ์นั้น อาจจะต้องมีการใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความศรัทธาและตำนานมาเป็นจุดเริ่มต้นให้คนใส่ใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ จากนั้นจึงสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นประวัติศาสตร์ลงไปเพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ต่อไป

5) การจัดการเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต้องไม่ใช้วิธีการจัดการโดยโยกคนออกจากโบราณสถาน แต่ต้องใช้วิธีการให้คนอยู่ร่วมกับโบราณสถานนั้นได้ การอนุรักษ์ไม่ใช่การห้ามทำอะไรเลย ชุมชนสามารถทำอะไรได้แต่อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ชุมชนจะไม่อยากเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองหรือไม่อยากอนุรักษ์โบราณสถาน ถ้าชาวบ้านรู้สึกว่าได้อะไรเลยจากการอนุรักษ์นั้น การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าจะอนุรักษ์ เพราะตนเองจะได้ประโยชน์เป็นรายได้จากการอนุรักษ์นั้น

6) การจัดการเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต้องใช้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนและกระบวนการ ตั้งแต่เริ่มทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์ การฟื้นฟูและการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์หรือโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น เพราะหัวใจสำคัญของการอนุรักษ์นั้น ชุมชนเองต้องรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในฐานะเป็นเจ้าของ ผู้มีส่วนได้และส่วนเสียโดยตรง

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(2551).ข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ ปี

1998-2007. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www2.tat.or.th/stat/web/static_index.php.

สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2552.

จงรักษ์ อินทยงต์. (2545). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ.(2549). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน:

จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย .กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ศรีพร สมบุญธรรม. (2536). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. *จุลสารการท่องเที่ยว*. 12 (2): 25-30.

สุภาวงศ์ จันทรวานิช บรรณาธิการ.(2549). *สำเพ็ง: ประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ*.

ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์

แนวทางที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์

แนวทางที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์ ได้แก่

1. การเผยแพร่ผลการศึกษาในการประชุมวิชาการหรือวารสารวิชาการ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสาขาการท่องเที่ยวและในการสัมมนาทั้งระดับชาติและท้องถิ่น ซึ่งมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวต่างๆ และชุมชน
2. การเผยแพร่คู่มือต้นแบบกระบวนการพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวไปยังหน่วยงานและกลุ่มที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ประกอบการท่องเที่ยวต่างๆ

หน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

สามารถนำเอาแนวทางที่ได้จากการศึกษาไปวางแผนเชิงนโยบายเพื่อสร้างทางเลือกในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของไทย โดยเฉพาะการนำเอาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองต่างๆ มาสร้างแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้หรือใช้เวลาท่องเที่ยวในจังหวัดนั้นได้เพิ่มขึ้น อันจะส่งผลต่อการใช้จ่ายสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับจังหวัดนั้นได้

2. องค์กรชุมชนในท้องถิ่น

สามารถใช้แนวทางครั้งนี้ไปใช้ในการสร้างให้ชุมชนได้เห็นความสำคัญของรากตนเอง อันนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกของความผูกพัน ความรักท้องถิ่นบ้านเกิด และรู้สึกหวงแหนในวัฒนธรรมของชุมชนเมืองของตนเอง ขณะเดียวกันชุมชนก็จะได้แหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ซึ่งมีลักษณะยั่งยืน เพราะคนชุมชนเมืองนั้นคอยดูแลรักษาอยู่และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเองด้วย

3. สถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ

สามารถนำเอาผลการวิจัยไปบรรจุในการหลักสูตรหรือเพิ่มในเนื้อหาการสอน โดยเฉพาะในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

4. ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

สามารถนำเอาผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง โดยเฉพาะการจัดตั้งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวลักษณะดังกล่าวเพื่อเพิ่มรายได้ทางการท่องเที่ยว

5. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สามารถนำเอาผลการวิจัยไปใช้ไปปรับใช้การจัดการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ใน จังหวัดอื่นๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวลักษณะดังกล่าวให้แพร่หลายขึ้น

ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่
ดำเนินการมาและผลที่ได้รับตลอดโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ดำเนินการมา
และผลที่ได้รับตลอดโครงการ**

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการมา	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
1.ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง ผ่านการบอกเล่าและเอกสารโดยใช้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาและพัฒนาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองด้วยตัวชุมชนเอง	1.สัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง 2.วิเคราะห์เอกสารประวัติศาสตร์ชุมชน 3.สนทนากลุ่มกับคนเก่าแก่ในชุมชนเมือง	สัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง และวิเคราะห์เอกสารประวัติศาสตร์ชุมชนร่วมกับการสนทนากลุ่มกับคนเก่าแก่ในชุมชนเมือง	เนื้อหาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง
2.เพื่อหาแนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วม	1.การประชุมร่วมนักวิชาการประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร(นิเทศศาสตร์) และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว 2.จัดเวทีเสวนากลุ่มกับคนในชุมชนเมืองที่มีอายุในรุ่นต่างๆ รวมถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยว	ประชุมร่วมนักวิชาการประวัติศาสตร์ นักสื่อสาร(นิเทศศาสตร์) และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและจัดเวทีเสวนากลุ่มกับคนในชุมชนเมืองที่มีอายุในรุ่นต่างๆ และผู้ประกอบการท่องเที่ยว	ได้แนวทางการยกระดับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วม

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินมา	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
3.เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง	1.จัดประชุมระดมความคิดของผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน ซึ่งเป็นชาวบ้าน ผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อบต. 2.จัดเวทีชาวบ้าน เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบที่ได้มีการระดมความคิดไปในขั้นต้นแล้ว เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนมากที่สุด	ประชุมระดมความคิดของผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนและจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่ม	ได้แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินมา	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
4. เพื่อหารูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาศูนย์ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ	1. นำแบบสอบถามไปสอบถามนักท่องเที่ยวชาวไทย 2. จัดประชุมเพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง	สอบถามไปสอบถามนักท่องเที่ยวชาวไทยและประชุมเพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง	1. ได้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่อิงที่เยาวชนประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองที่ศึกษาที่มีความเหมาะสม 2. ได้ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มีต่อแบบจำลองการทำประวัติศาสตร์ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเมือง 3. ได้รูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาศูนย์ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ

ภาคผนวก ง ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ สันทนา กลุ่มและแบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

1. ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ..... นามสกุล.....
 อายุ.....ปี อาชีพ.....
 สถานที่ทำงาน.....

2. ประเด็นการสัมภาษณ์

2.1 ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองในความหมายของผู้ให้สัมภาษณ์หมายถึงอะไร

.....

2.2 จากนิยามหรือความหมายประวัติศาสตร์ชุมชนของผู้ให้ข้อมูล ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนเป็นอย่างไร

.....

2.3 ประวัติศาสตร์ดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนเชียงแสนในปัจจุบันอย่างไร

.....

2.4 หากจะต้องนำประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงแสนมาจัดทำเป็นเรื่องราวสำหรับสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเชียงแสนควรจะนำประวัติศาสตร์ชุมชนช่วงใดหรือเหตุการณ์ใดมานำเสนอ (หรือต้องนำประวัติศาสตร์ทั้งหมดตั้งแต่แรก)

.....

2.5 ควรจะมีแนวทางอย่างไรที่จะยกระดับหรือพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง (ตามที่คุณให้สัมภาษณ์ได้ตอบคำถามในข้อที่ผ่านมา) ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

.....

.....

.....

2.6 ควรจะมีแนวทางอย่างไรที่จะ**สร้างมูลค่าเพิ่ม**ให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ (หมายความว่า จะใช้เรื่องราวของประวัติศาสตร์ชุมชนหรือแหล่งประวัติศาสตร์ที่อยู่ในชุมชนไปทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวได้อย่างไร

.....

.....

.....

2.7 รูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

2.8 รูปแบบหรือโมเดลการฟื้นฟูและพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเมืองอื่นๆ เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

1. เพศ

- ☐ 1. หญิง ☐ 2. ชาย

2. อายุ

- ☐ 1. 15 – 20 ปี ☐ 3. 31 – 40 ปี ☐ 5. 51 ปีขึ้นไป
☐ 2. 21 – 30 ปี ☐ 4. 41 – 50 ปี

3. ระดับการศึกษา

- ☐ 1. มัธยมศึกษา ☐ 3.ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
☐ 2. อนุปริญญา / ปวส. ☐ 4. สูงกว่าปริญญาตรี

4 อาชีพในปัจจุบัน

- ☐ 1.นิสิต นักศึกษา ☐ 4.รับจ้างทั่วไป
☐ 2.พนักงานบริษัท ☐ 5.ประกอบธุรกิจส่วนตัว
☐ 3.ข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ ☐ 6.อื่นๆ (โปรดระบุ.....)

5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

- ☐ 1. ต่ำกว่า 5,000 บาท ☐ 4. 15,001 – 20,000 บาท
☐ 2. 5,001 – 10,000 บาท ☐ 5. 20,001 – 25,000 บาท
☐ 3. 10,001 – 15,000 บาท ☐ 6. 25,001 บาทขึ้นไป

6. หากมีการจัดการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเชียงแสน ท่านมีความสนใจที่จะท่องเที่ยวหรือไม่

- ☐ 1. สนใจ ☐ 2. ไม่สนใจ

7. ท่านคิดว่าการจัดรายการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเชียงแสน ควรจะใช้เวลากี่วันจึงจะเหมาะสมที่สุดสำหรับท่านในการมาท่องเที่ยว

- ☐ 1. หนึ่งวัน ☐ 2. หนึ่งวันหนึ่งคืน
☐ 3. สองวันหนึ่งคืน ☐ 4. อื่นๆ

8. หากมีการจัดการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ท่านสนใจแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ประเภทใดบ้างในเขตอำเภอเชียงแสน (ตอบได้ 3 อันดับ เรียงจาก 1 มากที่สุด / 2 มาก และ / 3 น้อย)

- ☐ 1. โบราณสถาน / โบราณวัตถุ
☐ 2. สถานที่สำคัญต่างๆ ที่มีประวัติ ดำเนินความเป็นมา
☐ 3. วัดเก่าแก่
☐ 4. วิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่รอบโบราณสถาน
☐ 5. อื่นๆ

ตอนที่ 2 หากมีการจัดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ดังต่อไปนี้ไว้ในรายการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ท่านเองมีความสนใจในระดับใด กรุณาเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับระดับความสนใจของท่าน

รายการ	ความน่าสนใจ (น้อยสุด → มากที่สุด)				
	1	2	3	4	5
วัดเก่าแก่โบราณ และ โบราณสถาน					
ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของเชียงใหม่					
ล่องเรือเลาะริมแม่น้ำโขงเพื่อชมบริเวณเกาะดอนแทน ซึ่งเชื่อว่าพระเจ้าล้านตื้อได้จมลงบริเวณนั้น					
นั่งรถอีต๊อกเพื่อชมวัดเก่าแก่และโบราณสถานในเขตเวียงเชียงใหม่					
เที่ยวชมวัดเก่าแก่ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของเชียงใหม่และคนเชียงใหม่ให้ความศรัทธา ดังนี้ (ให้ท่าน ✓ แต่ละวัดตามระดับความสนใจของท่าน)					
1) วัดเจดีย์หลวง สร้างโดยพญาแสนภู เมื่อประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 19 มีกลุ่มโบราณสถานประกอบ ด้วยเจดีย์ประธาน ทรงระฆังแบบล้านนาฐานสูง 8 เหลี่ยม ฯลฯ					
2) วัดป่าสัก เจดีย์ประธานของวัดป่าสักตกแต่งอย่างหรูหราด้วยลวดลายปูนปั้น ปรากฏอิทธิพลผสมผสานของศิลปะในหลายสมัย ทั้งแบบศิลปะทวารวดี พุกาม จีน เชื่อกันว่าสร้างในสมัยพระเจ้าแสนภู หลานพระเจ้ามังราย					
3) วัดพระธาตุจอมกิตติ ซึ่งประดิษฐานเจดีย์จอมกิตติที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ					
4) วัดวัดผ้าขาวป่าน ซึ่งมีเจดีย์เก่าแก่และมีความสวยงามทางสถาปัตยกรรม					
5) วัดพระเจ้าล้านทอง ตามตำนานกล่าวว่า พระยาศิริราชเงินกอง ไอรส พญาติโลกราชทรงสร้างพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยหนักล้านทอง (1,200 กิโลกรัม) จึงเรียกกันว่า พระเจ้าล้านทอง					
6) วัดปงสนุก มีพระเจดีย์ทรงกลม สันนิษฐานว่ามีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 และแผ่นผ้าของพระเจดีย์ และพระอุโบสถมีลักษณะผิดไปจากสมัยโบราณ					
7) วัดพระธาตุผาเงา ซึ่งภายในวิหารหลังเดิมพบ พระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย พระพักตร์รูปไข่ พระหนุเป็นปม พระรัศมีเป็นเปลว อายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-20 ที่เรียกกันว่า หลวงพ่อผาเงา					

8) วัดพระธาตุดอยปู่เข้าหรือวัดพระธาตุภูเข้า โบราณสถานภายในวัดประกอบด้วย มณฑปที่มีฝาผนังที่สามด้าน ภายในมีแท่นประดิษฐานพระพุทธรูป พระวิหารก่ออิฐถือปูน หลังคาตกแต่งด้วย ลายปูนปั้น บนยอดดอยสามารถมองเห็นทัศนียภาพบริเวณสามเหลี่ยมทองคำได้อย่างชัดเจน					
ชมการทอผ้าลายเชียงแสนจากกลุ่มบ้าน					
พักผ่อนแบบโฮมสเตย์ที่หมู่บ้านริมน้ำโขงเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน					
ชมบริเวณเวียงหนองหล่มหรือทะเลสาบเชียงแสน ที่เชื่อกันว่าเป็นเวียงโยนกเดิมแต่ได้จมลงกลายเป็นหนองน้ำ					

--ขอขอบคุณที่ท่านสละเวลาในการให้ข้อมูล---

เส้นทางท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชียงใหม่

เส้นทางที่หนึ่ง รายการนำเที่ยวหนึ่งวัน

- 08.30 น. พบกัน ณ จุดนัดหมาย
- 09.00 น. ออกเดินทางไปอำเภอเชียงแสน
- 10.00 น. เดินทางถึงอำเภอเชียงแสน เข้าชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ตำนานและศิลปวัฒนธรรมสมัยเชียงใหม่
- 11.00 น. นั่งเรือล่องริมฝั่งโขง ตามรอยตำนานพระเจ้าล้านตื้อ ซึ่งเชื่อว่าจมอยู่บริเวณเกาะดอนแท่น
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. นั่งรถอีต๊อกหรือรถรางไหว้พระสำคัญ 8 วัด และชมบรรยากาศเมืองประวัติศาสตร์
- 16.00 น. เดินทางกลับเชียงใหม่
- 17.00 น. เดินทางถึงจังหวัดเชียงใหม่

เส้นทางที่สอง รายการนำเที่ยวสองวันหนึ่งคืน

วันแรก

- 08.30 น. พบกัน ณ จุดนัดหมาย
- 09.00 น. ออกเดินทางไปอำเภอเชียงแสน
- 10.00 น. เดินทางถึงอำเภอเชียงแสน มัคคุเทศก์นำชมและบรรยายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และวัดป่าสัก วัดเจดีย์หลวง
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. นั่งรถอีต๊อกหรือรถรางไหว้พระวัดพระธาตุจอมกิตติและวัดพระธาตุผาเงา และชมการทอผ้าลายเชียงใหม่ โดยกลุ่มแม่บ้านสบคำ
- 15.00 น. พักผ่อนคลายเครียด นวดแผนไทยและชมบรรยากาศริมฝั่งโขง
- 16.00 น. นั่งเรือล่องริมฝั่งโขง ตามรอยตำนานพระเจ้าล้านตื้อ ซึ่งเชื่อว่าจมอยู่บริเวณเกาะดอนแท่น
- 17.00 น. เที่ยวชมตลาดเย็น เลือกซื้อผลิตภัณฑ์และของที่ระลึกพื้นเมือง เข้าพัก ณ ที่พักแบบโฮมสเตย์ริมน้ำโขง บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ และพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

06.00 น.	ตักบาตรข้าวเหนียวตอนเช้า
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า ชมวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านและลาเจ้าของบ้าน
11.00 น.	เดินทางถึงสู่วัดผ้าขาวป่าน วัดพระเจ้าล้านทอง วัดปงสนุก มัคคุเทศน์นำชม และบรรยายประวัติความเป็นมา
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 น.	มัคคุเทศน์นำชมและบรรยายประวัติความเป็นมาวัดพระธาตุกู่ข้าว
15.00 น.	มัคคุเทศน์นำชมและบรรยายบริเวณเวียงหนองล่องหรือทะเลสาบเชียงแสน ซึ่งเชื่อว่าเป็นบริเวณเวียงโยนกเดิม
16.00 น.	เดินทางกลับจังหวัดเชียงราย

ภาคผนวก จ รูปกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

ภาพการสนทนากลุ่มกับผู้สูงอายุชาวเชียงใหม่

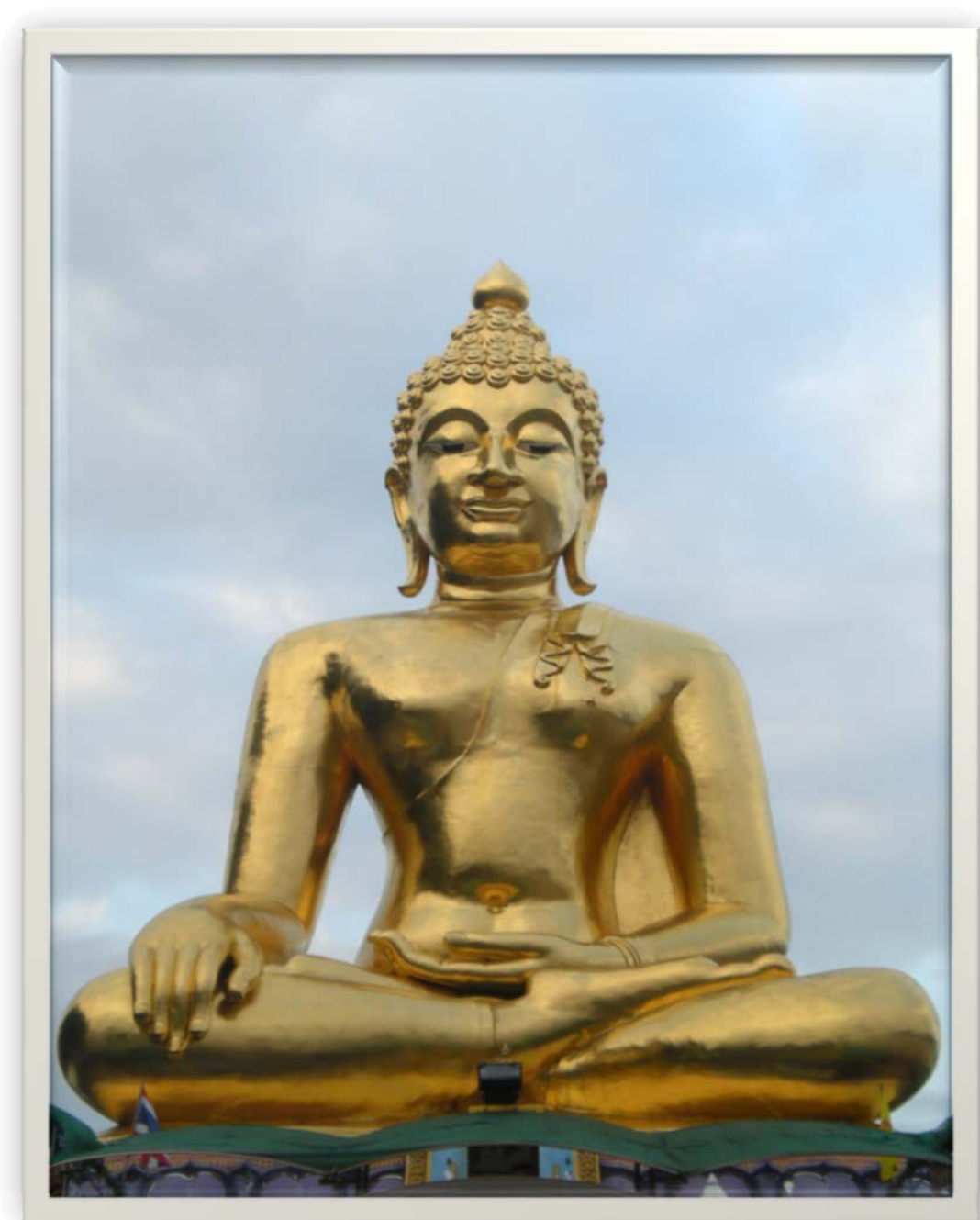
ภาพการสนทนากลุ่มกับผู้สูงอายุชาวเชียงใหม่ (ต่อ)

ภาพการสนทนากลุ่มกับผู้สูงอายุชาวเชียงใหม่ (ต่อ)

ภาพพระพุทธรูปคันถ์

ภาพทางเข้าเมืองเชียงใหม่

วัดพระธาตุเจดีย์หลวง

ภาพเรือท่องเที่ยวในแม่น้ำแม่โขง

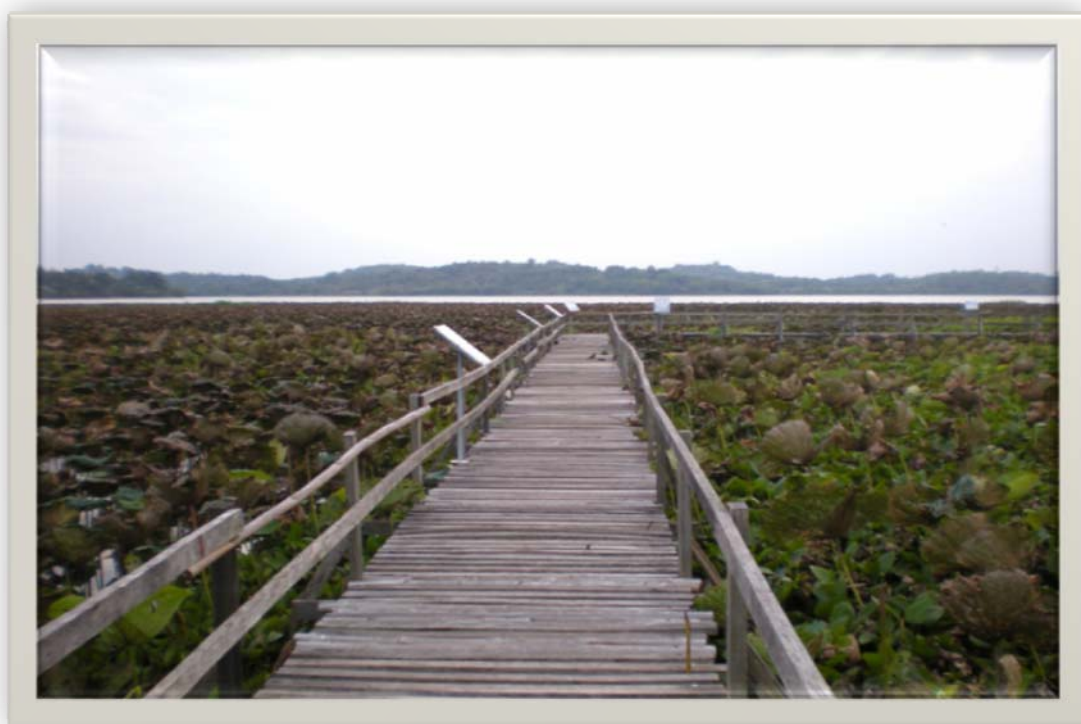
ภาพบริเวณที่เชื่อว่าเป็นเกาะคอนแทนหน้าท่าการ อ.เชียงแสนที่จมลงในแม่น้ำโขง

ภาพทะเลสาบเจียงแสนซึ่งเป็นส่วนรอยต่อกับเวียงหนองล่อง

ภาพทางเดินศึกษาธรรมชาติทะเลสาบเชียงแสน

ภาพบรรยากาศนั่งรถอีต๊อกเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่

ภาคผนวก จ ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร. คมสัน รัตนะสิมากุล
(ภาษาอังกฤษ) Dr. Komsan Ratnasimakool

เพศ ชาย **วันเดือนปีเกิด** 13 ตุลาคม 2512

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ระดับ 6 สังกัดโปรแกรมวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

สถานที่ติดต่อ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ต.บ้านดู่ อ.เมือง จ.เชียงราย

โทรศัพท์/โทรสาร 0-5377-6016 / 0-5377-6057

e-mail -address komsan_r@hotmail.com

โทรศัพท์มือถือ 08-6556-2624

เงินเดือนปัจจุบัน 13,960 บาท

ประวัติการศึกษา

- นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549)
- นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540)
- ศิลปศาสตรบัณฑิต (การสื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2536)

ผลงานวิจัย

ก. ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติและนานาชาติ

ข. ผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ได้

- การใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อสื่อสารความคิดในชุมชนชาวเขา ศึกษาชาวเขา 4 เผ่าในเขตลุ่มน้ำแม่จัน จังหวัดเชียงราย (2549)
- การสื่อสารทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดเชียงราย พรรคไทยรักไทย : ศึกษาแนวคิดและการรณรงค์ทางการเมือง (545)
- **คณะวิจัยร่วม: สำเพ็งประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ. ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549)**
- รูปแบบการสื่อสาร บรรยากาศการสื่อสารในองค์กรและความพึงพอใจในการสื่อสารของบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (กำลังดำเนินการ)

ค. ผลงานอื่นๆ ตำราวิชาการ

- การเขียนบทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์
- การเขียนบทความและสารคดี

- การวิจัยนิเทศศาสตร์

ง. รางวัลผลงานวิจัยที่ได้รับ

วิทยานิพนธ์ได้รับการคัดเลือกให้เป็นวิทยานิพนธ์ดีเด่น (สาขาวิชานิเทศศาสตร์) จาก
คณะกรรมการวิชาการบัณฑิตศึกษา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี
การศึกษา 2549

จ. สาขาที่เชี่ยวชาญ

การสื่อสารการเมือง

การสื่อสารเพื่อการพัฒนา/การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม

การสื่อสารในองค์การ

ฉ. ภาระงานในปัจจุบัน

1.งานประจำ อาจารย์รับผิดชอบสอนในสาขานิเทศศาสตร์

2.งานวิจัยที่รับผิดชอบในปัจจุบัน รูปแบบการสื่อสาร บรรยายภาคการสื่อสารในองค์การและ
ความพึงพอใจในการสื่อสารของบุคลากรใน
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร. ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์
(ภาษาอังกฤษ) Dr. Komsan Ratnasimakool

เพศ ชาย **วันเดือนปีเกิด** 28 มิถุนายน 2512

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ สังกัดคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สถานที่ติดต่อ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ถ.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

โทรศัพท์/โทรสาร 0-5394-3525 / 0-5389-2208

e-mail -address lkf28@yahoo.com

โทรศัพท์มือถือ 08-9141-2382

เงินเดือนปัจจุบัน 16,550 บาท

ประวัติการศึกษา

- ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต(การสื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2550)
- รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการ) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2547)
- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2545)
- รัฐศาสตรบัณฑิต (บริหารงานภาครัฐ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2535)

ผลงานวิจัย

ก. ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติและนานาชาติ

ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์. 2550. การสร้างความเป็นอื่นให้กับแรงงานต่างด้าวของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่. พิภูล อธิธิรัญกุล (บรรณาธิการ). **รัฐศาสตร์ปริทัศน์** ปีที่ 41 ฉบับที่ 2 เดือนมกราคม – มิถุนายน. คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ข. ผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ได้

ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์ . 2547. การครอบครองการจัดวาระสารของรัฐบาลและสื่อมวลชน เรื่องคนจน/ความยากจน กรณีศึกษายายไฮ ชันจันทาและนโยบายเอสเอ็มแอล. **บทความเสนอในการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 5 “การเมืองการบริหารของไทยในยุคโลกาภิวัตน์”** โดย คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์ ร่วมกับบุญอยู่ ขอพรประเสริฐ. 2547. **การศึกษาเชิงลึกการมีงานของกำลังคนระดับกลางและระดับสูงเพื่อเพิ่มผลิตภาพและความสามารถในการแข่งขันของประเทศในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.** ศูนย์นวัตกรรมนโยบาย

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์. 2548. **เต้ากับการสร้างแบรนด์.** บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ (บรรณาธิการ). **Brand Literacy.** คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน)

ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์. 2549. **ตึกแถวโบราณ. สุภางค์ จันทวานิช (บรรณาธิการ) . สำเพ็งประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ.** ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (หนังสือจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลอง 50 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปีพุทธศักราช 2548)

ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์ ร่วมกับรศ.ดร.สุรัตน์ เมธิกุล. 2549. **การบริหารจัดการหลักสูตรปริญญาเอกด้านการสื่อสารของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย.** คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ค. ผลงานอื่นๆ ตำราวิชาการ

ง. รางวัลผลงานวิจัยที่ได้รับ

จ. สาขาที่เชี่ยวชาญ

การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม

วัฒนธรรมศึกษา

การสื่อสารในองค์การ

ฉ.ภาระงานในปัจจุบัน

- 1.งานประจำ รับผิดชอบสอนในวิชาหลัก คือ พฤติกรรมองค์การและการพัฒนาองค์การ การประเมินผลโครงการ ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการสารสนเทศ และระบบสารสนเทศบริหารทรัพยากรมนุษย์
- 2.งานวิจัยที่รับผิดชอบในปัจจุบัน การจัดวารสารของสื่อมวลชนว่าด้วยคนจน

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ผศ.วาลี ขันธวาร
(ภาษาอังกฤษ) Walee Khanthuan

เพศ หญิง **วันเดือนปีเกิด** 20 มีนาคม 2514

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระดับ 8 สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สถานที่ติดต่อ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จ.ขอนแก่น 40002

โทรศัพท์/โทรสาร 0-4320-2861 ต่อ 2226 / 0-4336-2041

e-mail -address walee_r@hotmail.com

โทรศัพท์มือถือ 0-1813-5814

เงินเดือนปัจจุบัน 21,080 บาท

ประวัติการศึกษา

- นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540)
- ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2537)

ผลงานวิจัย

ก. ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติและนานาชาติ

Walee Khanthuan. A Study of the Relationship between Knowledge of Thai Culture and Achievement in Studying Thai as a Foreign Language. The second issue of [e-FLT, the Electronic Journal of Foreign Language Teaching](#), has just appeared on 17 Dec 2007. We would like to invite you to read the following articles and a book review by our contributors in Vol. 4, No. 2:

ข. ผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ได้

วิเคราะห์วัฒนธรรมการสื่อสารในองค์การเพื่อนำไปสู่การทำแผนแม่บท : กรณีศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2546. งบประมาณสนับสนุนจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

การเปิดรับข่าวสารการโฆษณาที่มีผลต่อการตัดสินใจบริโภคสินค้าไทย ของประชาชนลาว. 2548. งบประมาณสนับสนุนจาก ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ร่วมวิจัย. โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแนวทางการฟื้นฟูวิถีชีวิตหลังคลื่นสึนามิ ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2549. งบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางวัฒนธรรมไทยกับผลสัมฤทธิ์ในการเรียน
ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ.2549.งบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงาน
คณะกรรมการการอุดมศึกษา.

การวิเคราะห์การรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น.2550.งปประมาณ
สนับสนุนจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ค. ผลงานอื่นๆ ตำราวิชาการ

วาลี ชันธุวาร . (2550). การเขียนเพื่อการโฆษณาและประชาสัมพันธ์. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

ง. รางวัลผลงานวิจัยที่ได้รับ

จ.สาขาที่เชี่ยวชาญ

การสื่อสาร

จ.ภาระงานในปัจจุบัน

- 1.งานประจำ รับผิดชอบสอนวิชา การเขียนข่าว การเขียนเพื่อการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ ภาษาสื่อสารมวลชน สัมมนาภาษาและวรรณกรรมไทย
- 2.งานวิจัยที่รับผิดชอบในปัจจุบัน การใช้และความพอใจกับการรู้เท่าทันสื่อ : นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.2550.
งบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).